

Արմեն Ա.
Ամենայն Հայոց
Կաթողիկոսութիւն
Մեծ եւ Փոքր Հայքի

Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
Ողորայն Հաւքին՝ Հաւքի Արքային:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
Ողորայն Զուրմին՝ Զուրմին Հաւորսի:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
մեր Սաղմասարին, ձեր Սաղմասարին:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
ձեր Բեղմասարին, մեր Բեղմասարին:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
Ուրայր Աւանին՝ Տերին Հաւորսի:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
Տըռան Վերգոյին՝ Ծովին Օիրանի:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
Մահիկ Մանուկին՝ Չազին Հաւորսի:
Յիշեմ: Ողորմի՛ տամ
հաւքին լըսողի, ձեր խախաւաւքին:

Դաւթի խեր կը մեռնի,
Մեր կը գնա զԱսրամեյիք կ'անոնի,
Դաւիթ կմնա հեթըմ:
Խրոդբերներ կը կ՛ենն, իրարու կ'անեն,
Չենով Հովան կ'ասի.
– Յռան Վերգո, տուն կը տանես գ'իւրիք,
Յոխսա ես կը տանեմ:
Յռան Վերգո կ'ասի.– Ես որդի ունեմ,
Տի՛ն տաք, պախտ: Էդէ քեզ որդի:
Էսի կը տանի, կը պախի գ'իւրիք,
Կ'անի իրան հոգեգաւալ:

Մէ ամիս կը մնա, մոր սիրտ կրար ցնտա.
Կը խրկի, գիրան տղան տանի մոտ հինք:
Որ գերեխեն կը տանի մոտ հինք.

ISBN 978-0-9718070-1-3

\$60.00

56000>

9 780971 807013

Արմեն Ա. | ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱԶ

Արմեն Ա. ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱԶ

ՍԱՍՄԱՅ ՏԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ
Նոր Մեկնություն

SNFU
ShSULUS

[ገጽ ፩ ላይ]

[ገጽ ፩ ላይ]

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւն
Մեծ եւ Փոքր Հայքի
Արմեն Ա.

ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՅ

ԱՂԱՍՄԱՅ ՏԱՆ ԵՐԵՔ ՊԱՏՈՒՄ

Նոր
Մեկնութեամբ

© ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՀԱՅԵԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒ-
ԹԵԱՆ «ԵՐԶՆԿԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏՈՒՆ» -- 2025 -- Catholicosate
of Armenia Major & Armenia Minor

ISBN: 978-0-9718070-1-3

© 2020, 2025

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան
«Երզնկայ Հրատարակչատուն»

Նախահրատարակչական ակտիւնակը՝ 2020

Թուայնացած ակտիւնակը՝ 2025 Հոկտեմբեր 01

Եպոս, եպոսագիտութիւն, բանահեաութիւն, բանաստեղծութիւն, գրականութիւն, արեւմտահայ գրականութիւն, Արեւմտահայք, առասպելաբանութիւն, կրանք, Հին Եգիպտոս, Հին Յունաստան, Փոքր Ասիա, հին եգիպտական առասպելաբանութիւն, հին յունական առասպելաբանութիւն, Մերձաւոր արեւելեան առասպելաբանութիւն, հայոց առասպել եւ առասպելաբանութիւն, հայոց պատմութիւն, նախահայկական առասպելաբանութիւն եւ լեզուներ, հին եւ հնագոյն հայոց տիեզերաբանութիւն:

Գիրքի տարածման, առցանց թէ արխիւային աւգտագործման եւ այլ իրա-
ւունքներու համար դիմել մեր ներկայացուցիչին կամ դիմում յղել ներքոնշեալ
հասցէով՝

Catholicosate of Armenia Major & Armenia Minor
Erzenka Publishing House
P.O. Box 48
Glendale CA 91209-0048
U.S.A.

Կամ erzenka@erzenka.com հասցէով:

«Երզնկայ հրատարակչատունը» մշակութային եւ հրատարակչական են-
թաբաժինն է Նորահաստատ «Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կա-
թողիկոսութեան»: «Երզնկայ»-ի հիմնական նպատակն է նպաստել արեւ-
մրտահայերէնի նահանգի կասեցումին եւ ապա Նորովի վերակերտումին
իմացութեան բոլոր բնագաւառներուն մէջ: «Երզնկայ Հրատարակչատան»
թէ «Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան» ապագայի
ծրագիրներու հովանաւորութեանց կամ Նուիրատուութեանց համար գրել
Նոյն հասցէներով: Կրնաք նաեւ ձեր Նուիրատուութիւնը ուղարկել վերո-
նշեալ Նամակատնային հասցէին կամ կատարել paypal-ի միջոցաւ՝
catholicosate@icloud.com հասցէով:

Պատուէրներու, ուսուցողական պահանջներու, գրադարանային, գրախանու-
թային եւ գրքատարածման ընթացիկ հարցերու կապակցութեամբ դիմել
erzenka@erzenka.com հասցէին միջոցաւ:

Հատորոյս բովանդակ աշխատանքը կարելի դարձաւ շնորհիւ
ամբողջական նուիրումին
եւ
մատեանս լոյս տեսաւ
լիակատար հովանաւորութեամբն

Տիկին Անոյ՝ Մանուկեանի

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.....	8
ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ.....	9
ԲՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.....	35

Ա. ՊԱՏՈՒՄ

ՊԱՏՈՒՄ Ա.....	50
Տուեալներու ստուերագիր Ա. պատումի.....	51
ԲՆԱԳԻՐ Ա. պատումի.....	53
ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՅ — ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ Ա.....	54

Բ. ՊԱՏՈՒՄ

ՊԱՏՈՒՄ Բ.....	116
Տուեալներու ստուերագիր Բ. պատումի.....	117
ԲՆԱԳԻՐ Բ. պատումի.....	119
ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՅ — ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ Բ.....	120

Գ. ՊԱՏՈՒՄ

ՊԱՏՈՒՄ Գ.....	212
Տուեալներու ստուերագիր Գ. պատումի.....	213
ԲՆԱԳԻՐ Գ. պատումի.....	215
ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՅ — ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ Գ.....	216

ԸՆԾԱՅՈՒՄ.....	340

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ «ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ»-Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՏ.....	346
ԵՐԶՆԿԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱՏԱՆ ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅԱԾ ԳԻՐՔԵՐԸ.....	357
ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ «ԵՐԶՆԿԱՅ»-Ի ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ.....	359
ՎԵՐՋԷՋ.....	363

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

Հայ բանաձևական ականդրության մեջ յաճախ «Սասմայ Տուն» անուննուած Հիմնավէպի պատումներէն երեքին բնա֊ գիրներն ու ատոնց արեւմտահայերէնի վերածումը՝ նորովի մեկնուլթեամբ, յաւելեալ արդիւնքն է նախաձեռնուած բազմակողմանի աշխատանքի մը, որ իր աւրին կը միտէր աւելի քան քսան Հատորներու մէջ կանոնակարգելու եւ մէկ ուղղագրութեամբ Հրատարակելու «Սասմայ Տան» ցայժմ Հրատարակուած եւ տարբեր արխիւներու մէջ ցարդ ձեռագիր պաշուած բոլոր պատումներուն գրառումները, որոնց ընդհանուր թիւը, ըստ բնագաւառին խորատեղեակ բանախոյզներու, շուրջ երկու հարեւր է: Սոյն ներածականին վերջաւորութեան Հաղորդուած ու այլ պատճառներով այդ նախաձեռնութիւնը այս պաշին անիրագործելի ըլլալով, ճակատագիրը՝ թէական, չըսելու Համար՝ վըճռուած, լոյս կ'ընծայենք այս միակ Հատորը: Պատումներուն տող առ տող թարգմանութիւնը արգասիքն է նշեալ նախաձեռնութեան, իսկ ատոնց նորովի առասպելական եւ վիպապատմական մեկնութիւնը՝ այդպիսի լայնածաւալ թարգմանութեան մը պարտադրող բանասիրական պատասխանատուութեան կաշկանդումէն արդէն իսկ նուազագոյնս ազատ ըլլալուն երախայրիքը:

Սոյն ներածականին ներքոքերեալ Հատուածը գրուած էր վերոնշեալ ընդարձակ աշխատանքը ի մտի ունենալով աշխատանքի սկիզբին, աւելի ուշ զայն վերախմբագրելու միտումով ըստ աշխատանքի առթած զարգացումներուն: Առնչութիւնը ներկայ արդիւնքին՝ առնուազն հեռաւոր է: Որոշ մեկնաբանութիւններ՝ անլիր կամ թերի: Նկատի ունենալով, սակայն, ստեղծագործութեան հոլովոյթին եւ այլ մտահոգութիւններու վերաբերող կարգ մը Հատուածներու Հաւանական կարեւորութիւնը ոմանց Համար, զայդ կը պաշենք անփոփոխ՝ քանի մը ըստ պատշաճի մանր յապաւումներով թէ յաւելումներով կամ փակագծամէջ պարզաբանումներով:

Սաամայ Տուն Հիմնավէպի պատումներուն արեւմտահայերէնի վերածումը կամ գրական թարգմանութիւնը կ'ենթադրէ ողկոյզ մը փոխկապակցուած նպատակներու, որոնցմէ են Հետեւեալ Հինգը.

Առաջին՝ բանասիրական անհրաժեշտութիւն: Պատումները ձեւաւորուած են, եթէ ոչ ծագած, Հայքի աշխարհագրական այն տարածքներուն մէջ, որոնց ընդհանրութիւնը ժամանակակից քաղաքական բնորոշմամբ «Արեւմտահայք» անուանումը ունի: Հրաժարի՛ մք «ստան»-էն: Պատումներուն արեւմտահայերէնի վերածումը ոչ միայն բնական է կամ բաղձալի զգացական տուրք, այլեւ է լեզուական անհրաժեշտութիւն: Հակառակ անոր որ պատումներուն բարբառները ունին արեւելահայերէնի մէջ պաշտօնական բազմաթիւ քերականական ձեւեր եւ լեզուական նրբերանգներ, ատոնց իւրայատկութիւնները զգալի մասով յարիր են արեւմտահայերէնին՝ ստեպ իրենց արմատաւորումը գտած են այդտեղ: Արդ՝ գրառուած բնագիրներուն արեւմտահայերէնի վերածումը ոչ նուազ բանասիրական անհրաժեշտութիւն է, քան ատոնց արեւելահայերէնի վերածումը, որ այսար իսկ չկայ եւ, ինչպէս որ կը յիշեցնեն Հիմնավէպին մասնագետներէն ոմանք, տարբեր Հատուածներու թարգմանութեան միտող առայսր կատարուած փորձերը անյաջող են:

Երկրորդ՝ Հայ ընթերցողին Համար մատչելիութեան խնդիր: Բարբառները արդէն իսկ դժուարամատչելի են նոր Հասակ առնող սերունդին, յաճախ նոյնիսկ արդի Հայերէնի մասնագետներուն: Բարբառային իւրահատկութիւններէն բացի՝ այնտեղ ներմուծուած տարամուտ ստուար բառապաշարը եւ թէ՛ ձայնային, թէ՛ բառային անհամար խեղաթելումները (ատոնք, այո՛, կան ու կը խեղդեն բարբառները, որ քանեաւ ալ բարբառը Հիմքը ըլլայ Համալեզուին) յաճախ անյաղթահարելի կը դարձնեն ասոյթը ընդհանրապէս: Այսար իսկ Հայութիւնը գերարէն, ներառեալ գրեթէ բոլոր բնագաւառներու մասնագետներն ու առաջնորդները, եւ ոչ միայն Արտահայքի մէջ, մշակութային եւ ինքնագիտակցական խոր թմբիրի մէջ է՝ անհաղորդ ըլլալով ակնարանի անսպառ այն Հանքին, որոյ ի վերայ բազմած է ինք ու կը ճառէ՝ Հայեացքը ուղղած երկինք: Թարգմանու-

Թիւնը, ինչպէս եւ Հնարաւոր Հետագայ քննաքննութիւնը (եթէ կարելի ըլլայ իր, դեռեւս անյուսալի, աւարտին Հասցնել տամնամեակներ պահանջող նման գործը), կը միտի Հայկական ինքնագիտակցական աւելնով տողորուած բայց եւ խարխաւիող Հոծ բազմութեան ցոյց տալ այդ ակնարանին Հաղորդուելու ուղիներու Համալիր մը: Հայերէնի ուսուցողական խնդիրին լուսաբեկիչով Հայելով՝ փորձ ըրեր ենք պահպանելու Հայերէնը իւրացնելուն խթան եղող եւ պատումներուն մէջ տիրապետող զգայական, Հայեցողական եւ ապրումային ոլորտները:

Երրորդ՝ Հայագիտական ընդհանուր անհրաժեշտութիւն: Հայ մշակոյթին Հանդէպ միջազգային Հետաքրքրութեան Հնարաւոր մեծացման առընթեր եպոսագիտութիւնը չի կրնար յարաճուն ծաղկում ապրիլ, երբ Հիմնավէպը անմատչելի է ու կը մնայ այդպիսին՝ Հայերէնին նոր տիրապետող ոչ միայն տար այլեւ ոչ-Հայախաւս Հայ բանասէրներու, լեզուաբաններու, ազգագրագէտներու, մշակութաբաններու եւ այլ բնագաւառներու գիտնականներու Համար: Տիրապետելով մէկ լեզուի՝ արեւմտահայերէնին, անոնք կրնան յաղթահարել Հիմնավէպի տարբերակներու զգալի մասի ընկալման խնդիրը:

Չորրորդ՝ պատումներուն Հովանի լեզուն՝ արեւմտահայերէնը, ըլլալով վտանգուած լեզու, մեր փոքր մասնակցութիւնը կը փորձենք բերել ի Հետեւանս կենական ցեղասպանութեան Հետզհետէ ահագնացող ու անկառավարելի դարձող լեզուական եւ Հոգեւոր ցեղասպանութեան կանխման գործին: Այս թարգմանութիւնը իրականացնելու կամքը կ'ունենայինք, նոյնիսկ եթէ միակ խաւսողը ըլլայինք այդ լեզուով: Դժուար է անվրէպ կանխատեսել, թէ Հայերէնի որ ճեղքը կ'ունենայ առաւել գերիշխող դերակատարութիւն Հայոց լեզուի պատմական Հոլովոյթին մէջ: Առայժմ Հիմնաւոր պատճառներ կան մտածելու, որ այդ մէկը կ'ըլլայ պետական Հովանիի ներքոյ բարգաւաճող ներկայ արեւելահայերէնը: Արեւմտահայերէնը զուրկ է իրային այն ենթահողէն, որոյ ի վերայ կը բարձրանայ լեզուի Հաստատութիւնը՝ գիտական, ուսողական, տնտեսագիտական, բժշկական, իրաւական ու այլ ոլորտներու: Արեւմտահայերէնը չի գիշիր արեւելահայերէնին գրական, մշակութաբանական, կրանական, իմաստասիրական ոլորտներու մէջ: Այս ոլորտներուն մէջ, մեր կարծիքով,

Նոյնիսկ դիւրութեամբ կրնայ ըլլալ գերակայ: Հակառակ իմաստասիրական եզրոյթներու արեւելահայերէնի մէջ յարաբերական ճշգրտութեամբ, առնչում մը որեւէ իմաստասիրական գործի թարգմանութեան, որ յագեցած է բառաստեղծական անտանելի խորհրդաշնորհաբանութիւններով, ոչ միայն ընթերցումը կը խափանէ տուեալ մշակոյթով չկաղապարուած հայուն համար, այլեւ կը վիժեցնէ հայերէն մտածելու կարելիութիւնն անգամ, եւ ահա կը տրորուի հայ իմաստասիրական դպրոց կամ դպրոցներ ունենալու ծիլն իսկ:

Հայոց պատմութեան մէջ մէկ թէ երկու սերունդի կեանքն ու չափանիշները բաւարար երաշխիք չեն ապագան կանխատեսելու համար: Արեւմտահայքը՝ Հիմնականաւրէն Արաքսէն արեւմուտք, պատմականաւրէն կը կազմէ Հայքի շուրջ 90 տոկոսը: Քաղաքական որեւէ ցանկալի կամ ընդունելի կարգավիճակով անոր վերականգնումը կ'ենթադրէ առաջին հերթին արեւմտահայերէնի ինքնիշխանութիւն եւ ապագայ առնուազն հաւասար կարգավիճակ արեւելահայերէնի հետ, թէկուզ եթէ Արեւմտահայքի կարելի վերականգնումը տեղի ունենայ երկու դար ետք: Արեւմտահայքի ճակատագիրով մտահոգ իւրաքանչիւր հայու առաջին իսկ պատասխանատուութիւնը սրբազան բժախնդրութեամբ վերաբերիլն է արեւմտահայերէնին: Յաւալի է նշել, որ իրենց սեւեռակէտը Արեւմտահայքը դարձուցած շարք մը մամլոյ Հիմնարկութիւններ հրաժարած են արեւմտահայերէնէն՝ կարճաժամ կէտ շահերու գերադասութեամբ: Ունայն է Արեւմտահայքին սեւեռած գաղափարախաւսական որեւէ նկրտում, որ կը զոհէ լեզուն: Ատիկա եթէ չարչիւթեան հետեանք չէ, ապա հետեանք է դասալքութեան եւ, իրատեսութեան դրաւշի ներքոյ, երազի ու էութեան ասպատակութեան:

Արեւմտահայքի լեզուն արեւմտահայերէնն է:

Բոլոր անոնք, որոնք Արեւմտահայքի վերաստեղծման երազը ունին, պարտի՛ն փայփայել արեւմտահայերէնը, գոնէ իրենց զաւակներուն եւ թոռներուն ի խնդիր, այլեւ վարակուիլ անոր յաղթանակի տեսլականով ու ապրիլ ըստ այդմ: Լեզուն է այն սրբութիւն սրբոցը, որ անզոհաբերելի է: Չայն կարելի է կորսնցնել, բայց ո՛չ արհամարհել, այլ վերագտնել, վերակերտել ու վերակերտուիլ: Էանալ ինքնութիւն

կերտել, քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ ստեղծել այդ լեզուով՝ իբրեւ գրաւական գալիք Հազարամեակներու վերելքի եւ մարդկային քաղաքակրթութեան նոր ու վեհագոյն առանցքի գոյացման՝ երկունքին ու ծնունդին: Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը ունի ապագայի լեզուամշակութային մեծ ծրագիր, որ պատրաստ է կեանքի կոչելու Համապատասխան նիւթական աջակցութիւն ունեւնալու պարագային: Անոնք որոնք լրջագոյնա կը մատենան տուեալ խնդիրին եւ ունին նիւթական միջոցները թէ կրթական կարելիութիւնները կամ սերտ կապեր նման միջոցներ ունեցողներու հետ, թող բարեհաճին կապ հաստատել մեզի հետ:

Ի՞նչ լեզուով պիտի խաւսին ապագայ Սասունցի, Մշեցի, Վանեցի Հայերը, եթէ գոյութիւն ունենան այդպիսիք: Արեւելահայերէն: Արդեւք ատիկա պիտի չխոչընդոտէ՝ տուեալ Հանրոյթներուն շարունաւ կականութիւնը՝ իբրեւ ազգագրական տեսակ, որոնցմով իսկ Հարուստ է Հայ մշակոյթը եւ զորս կորսնցնելու վտանգի մէջ ենք ստեպ մեր կազմակերպուած ջանքերով: Արդեւք լեզուական գերիշխանութիւնը արդիւնք է սոսկ պատմաքաղաքական պայմաններո՞ւ, թէ՛ մեր իսկ կողմէ իրագործուող մշակութային եւ լեզուական եղեռնի, գաճաճ կայսերապաշտութեան, անդնդախոր այլամերժութեան՝ սքողուած գաւառական ազգասիրութեան մը կեղծաւորութեամբ: Չառանցանք է արեւելահայերէնով Արեւմտահայքի ստեղծումը, թելը համոզում՝ մը, որ տիրապետող է այսար, քանզի Արտահայքն ինքն կուրացած է՝ ի ծնէ ենթակայ ըլլալով տգէտ, եւ յաճախ ծախու, կարծիք ձեւաւորողներու փաղանգի մը առաւելայ քարոզչութեան եւ ապա Հակա-կարծութեան բացասումին ու ոչնչացման: Ոչ միայն զառանցանք, այլեւ է ցեղասպանութիւն, ներհայկական ազգասպանութիւն՝ արեւմտահայութեան էութեան խողխողում: Արեւմտահայքի մշակութային խողխողումը արեւելահայոց բազինին:

Արեւմտահայերէնը, սակայն, անգամ չի կրնար յաւակնիլ դառնալու ապագայ Հայքի Համազգային լեզուն, քանի դեռ չէ յաղթահարած իր մէջ ծուարած լայնաչափ խնդիրներ, որոնցմէ մէկն է միայն, թէեւ գուցէ արքենականը, Հնչինային արտաբերումներու քառսը, ընդհուպ՝ անհամատեղելիութիւնը մեր այբուբենին հետ: Ստուար շարք մը կորած

կամ աղաւաղուած Հնչիններու անոր մէջ յառաջ բերած են բարդ, թէեւ լուծելի խնդիրներ: Այս առումով անիկա ստորագրասելի պիտի մնայ արեւելահայերէնին, եթէ անով բարբառողներուն մանաւանդ գրաբան Հատուածը բեկող գիտակցութիւն եւ կամք չցուցաբերէ՝ Հիմնովին յեղաշրջելու իրավիճակը՝ խորապէս ուսումնասիրուած եւ մշակուած լեզուական քաղաքականութեան հետեւելով, այլ ոչ թէ լեզուազգացողութենէ եւ լեզուական տրամաբանութենէ զուրկ մեծամտութեամբ՝ Հայաբարբառ գաղղիաբանութիւններով եւ շարահետական անճոռնի սղումներով ողողելով արեւմտահայերէնի գրական Հրապարակը:

Արեւմտահայերէնը պէտք է վերակենդանացնել. թէ մշակութային ժառանգութիւն իբրեւ, թէ քաղաքական անհրաժեշտութիւն, իսկ գուցէ եւ աւելի՛ կարելորդ՝ իբրեւ չափազանց իւրայատուկ մարդատեսակի պահպանման ու ծաղկման առանձնաշնորհում. տեսակ, որ իր մէջ կը կրէ Հազարամեակներու խորքը Համնող տաննեակ մշակոյթներու ազդեցութեանց Հարուստ Համաձուլում մը՝ շարք մը կայսրութիւններու թողած հետքերով Հանդերձ: Այս մարդատեսակին մէջ, որուն հետ մեր իսկ մանկութեան եւ պատանեկութեան փորձառութեամբ աղերսուած ենք, կան Հազարաւոր գոյնի ու տեսակի՝ գրական գլուխ-գործոցի վերածուելու աստակ զգլխիչ տիպարներ: Ատոր մէջ թաքնուած է նաեւ Հայ Հոգիի եւ բնաւորութեան խորագոյն շերտեր, թերեւս նուազ աղաւաղուած ու նուազ բարկայոյզ՝ վերջին Հարեւրամեակին ապամարդկայնացնող լողի մը կողմէ Հարթեցուած «արեւելահայ» տեսակէն: Այս մարդատեսակին կորուստը կորուստ է նաեւ մարդկութեան Համար: Ատոր փրկութիւնն ու ծաղկումը՝ նախապայման Հայ ինքնութեան ու որակի Հարստացման:

Արեւմտահայերէնի ոչ թէ գոյաքարշման, այլ վերակենդանացման պարագային՝ իբրեւ ազգային լեզու, կանխելու Համար արեւմըտահայերէնին միջոցաւ ժառանգուած Հնչինային եւ Հոծ այլ այլ լանդակութիւններուն կարելի բռնատիրութիւնը ապագայ Հայերէնին վրայ, զորս ոչ միայն լուծելու, այլեւ տեսնելու աչքը, լսելու ականջը, ըմբռնելու միտքն իսկ կը թուին լրջաւրէն փաստուած ըլլալ՝ տեղիք տալով անդրդուելի յամառապաշտութեան, խիստ ցանկալի է, որ Արեւելահայքի գիտական եւ քաղաքական շրջանակները իրենք

իսկ ըլլան նախաձեռնող. այս խնդիրին կարգաւորումը դրուի Հայաստանի Հանրապետութեան պետական քաղաքականութեան Հիմքերուն մէջ՝ իբրեւ լուծում՝ նախ՝ առաջին հերթին Հիմնականաւորէն ընդունելով Հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը, որմէ ետք եւ որուն աւրնթեր Համագայնարէն մեծապէս կը դիւրանայ յատկապէս արեւմտահայերէնի մէջ ամբարուած տարամուտ խժեռանքներուն արտամղումը՝ միաժամանակ ապահովելով արեւելահայերէնի վերահարձը Հայերէն լեզուի մայր հուն:

Չտարածուելով նշեմբ նուազագոյնը. Աղիկիան դարաշրջանի ընթացքին տարամուտ «օ»-ի խնդիրը, որ յատկապէս բառամեջին եւ բառավերջին իր սահմնկեցուցիչ տգեղութեամբ եւ մեր այբուբենի գեղագիտական Համալիրին հետ որեւէ առնչութիւն չունեցող ներկայութեամբ ոչ պատմական, ոչ գեղագիտական անհրաժեշտութիւն էր: Տրամաբանութիւն, որոյ նոյն ժանիքներով ասր մը կարելի դարձաւ բովանդակ ուղղագրութեան աղճատումը՝ Հայերէնը թրատելով դարաւոր իր խորհրդաբանական ակունքներէն: Տգեղութիւն, որ կը գերազանցէ նոյնիսկ արեւելահայերէնի վերամշակուած ուղղագրութեան մէջ բառամեջի անհարկի «վ» տառի գեղաբանաւորէն հրէշային եւ ձայնաբանաւորէն խանութային տափակ ներկայութիւնը: Սահմնկեցուցիչ անճոռնիութիւն. կը զարմանաս, թէ ի՞նչպէս մարդ կը կարենայ նոյնիսկ նայիլ բառի մը, դեռ չըսենք էջին, որուն մանաւանդ մէջտեղը կամ աւարտին սարսափելի տգեղութեամբ կլորակ մը մտած ու բազմած է եւ մանաւանդ երբ որուն կը յաջորդէ իբրեւ թէ ածանցային յի մը, թէ մարդ ի՞նչ աստիճանի խանգարուած եւ անբուժելի լեզուագեղաբանական եւ տեսողագեղաբանական ճաշակ պէտք է ունենայ, որպէսզի Հանդուրժէ այս հրէշին ներկայութիւնը Հայոց բառերուն եւ էջերուն մէջ:

Հնչիւնաբանութեան խնդիրին անդրադառնալով յաջորդ նախաբաժինին մէջ՝ հոս նշենք, որ հնչիւնային յիշեալ թնջուկը նաեւ Հիմնաւէպի թարգմանութեան գերխնդիրներէն է, որուն իրազեկ ըլլալով Հանդերձ՝ մտայնագած ենք Համապարփակ լուծում տալու անհնարինութեան: Նոյնին Հաւակնութիւնը չէին ունեցած նոյնիսկ ակահեմականներն ու ազգագրական բնագաւառի գիտնականները՝ պար-

տոմսերուն չթարգմանուած իսկ գրոյթներուն մէջ: Հեռու կը մնանք մատուցման նախաշեմին ընթերցողը ծանրաբեռնելէ լեզուաբանական գրեթէ անաւգուտ վերլուծումներով յաջորդ բաժինին մէջ հարեանցիաւրէն նախանշելով նաւարկման համար անհրաժեշտ պարզաբանումներ սոսկ: Անաւգուտ, մանաւանդ որ գրառումներու բնագիրներու զգալի մասին մէջ գրառողներն իսկ չեն պահպանած հնչիւնային ճշգրտութիւն՝ յաճախ չունենալով լեզուաբանական նուազագոյն գիտելիքը՝ այբբենական նախապաշարուած արտասանութեանականութեան մը միջոցաւ բանաստմի զարտուղի հնչիւններուն արտագրման համար: Չգան ըլլալով ձայնի ամբողջական վերականգնման խնդիրին ամէհի, թէեւ ոչ ընկճելի, տարողութեան ու բարդութեան՝ պետական ակադեմիա մը ամբողջ հեռու մնացած է ձեռք տալէ ատոր՝ բաւարարուելով ընդհանրական վերլուծութիւններու նախաբանով մը, որ աւելի գործի անելանելիութեան արդարաբանութիւն է, քան կիրառական լուծման նախաքայլ: Թողենք, որ յաջորդ, եթէ ոչ այս, սերունդը կարենայ վերականգնել այդ բոլորը, եթէ արդէն ուշ չըլլայ: Գործ, որ անհնար է գլուխ հանել՝ առանց բարբառային հարցերու մէջ խիստ մասնագիտացած հոյլ մը լեզուաբաններու եւ ազգագրագետներու մասնակցութեան կամ աջակցութեան:

Հինգերորդ՝ յոյսով ենք, որ այս թարգմանութիւնը կը դիւրացնէ պատումներուն հետագայ թարգմանութեան գործը՝ առասպելաբանական բնագաւառին մէջ յատուկ կարեւորութիւն ունեցող լեզուներուն՝ ինչպէս գերմաներէնի, անգղիերէնի, թերեւս նաեւ փոանսերէնի: Նաեւ՝ հիմնավէպի ենթագրոյթին հետ առնչութիւն ունեցող աշխարհագրական տարածքներուն վրայ ներկայիս գերիշխող մշակոյթներու լեզուներուն, ինչպէս՝ արաբերէնի, թերեւս պարսկերէնի, քիւրդերէնի, թիւրքերէնի, յունարէնի: Արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը կրնայ հեշտացնել պատումներուն փոխադրումը ի այն լեզուներ, որոնց մասնագիտականաւրէն տիրապետող եւ արեւմտահայերէնին գիտակ հայերու պատկառելի թիւ կայ աշխարհի տարբեր ծագերուն:

Պատումներու բարբառային տարբերակները զետեղելով ձախաւ կողմ էջերու, իսկ թարգմանութիւնը հակադարձ էջերու վրայ, սող առ

տող թարգմանությունը Հնարաւորութիւն կ'ընձեռէ թէ մասնագէտ, թէ ընդհանուր ընթերցողին՝ ըստ անհրաժեշտութեան անմիջականաւրէն Համեմատելու եւ պարզելու թարգմանութեան հետ կապուած որեւէ խնդիր: Բանասիրական նախնական կանոնակարգման վերաբերող յաւելեալ էջերու մէջ նշուած տողաթիւերը այս ձեւով կը վերաբերին եւ բարբառային բնագիրին, եւ թարգմանութեան: Այլ կերպ չենք պատկերացներ հիմնավէպին թարգմանությունը՝ գոնէ բանասիրական դիտանկիւնէ: Հիմնավէպին ակադեմական Համաձուլական հրատարակությունը, որոյ ի վերայ կատարուած են հիմնավէպին ի այլ լեզուներ թարգմանությունները, բանասիրական առումով անարժէք է: Ատիկա նոյնիսկ կառուցուած է առանցքային թերություններու ի վերայ: Նոյն այս թարգմանությունները, ինչպէս եւ ատոնց սկզբը նային Համաձուլական Հայերէն տարբերակը, ամենաչնչին (եթէ որեւէ) արժէք կը կարենան ունենալ հիմնավէպի առասպելաբանական, ազգագրական, իմաստաբանական, արժէքաբանական, աստղաբաշխական, ծագումնաբանական, բարոյաւորութեան, արդարադատական, կրանագիտական, ազգաբանական, արարչաբանական եւ Հայոց մշակութակերպի ու ինքնութեան եւ այդ ինքնութեան պատմական Հոլովոյթը լուսաբանող բոլոր ոլորտներու, նամանաւանդ Հայ մարդու՝ իր ակունքները ճանչնալու տեսանկիւնէն:

Փորձ ւրած ենք ստեղծագործական միջամտությունները իջեցնելու նուազագոյն Հնարաւորին, թէեւ յաճախ դրդուած ոչ-դասական ընկալումներով: Այլապէս բազում հիմնական, ներառեալ կառոյցային, փոփոխություններ անհրաժեշտ պիտի թուէին: Յատուկ ուշադրություն ընծայած ենք տող առ տող պահպանելու պատումներուն ներքին երգը, բանային պարզությունն ու վճիտությունը, բանաստեղծական տողային շեշտադրման եւ ձայնային ելեւէջներուն Համակարգը՝ պատումներուն երաժշտական եւ Հայեցական շունչը փոխանցելու նպատակաւ: Եթէ բնագիրին տուեալ առումներով մեր այսրացումը կը սահմանափակէ ստեղծագործական ըզձալի ազատութեան պարգեւած կարելիություններուն դաշտը, այլ բերումով ատիկա գրաւական է երեւակայութեան թելադրած յորձանուտին մէջ չիյնալով՝ առասկան տեղիք չտալու անհեթեթ ծայրայեղություններու, որոնց տուրք տալով

աւրս իսկ կը ծլարձակէն քաղաքական ու այլ շարժումներ՝ յաւակնելով կերտելու Հայ ազգի ապագան՝ իբրեւ թէ ըստ ազգային արժէքներու, որոնց շտեմարան է Հիմնավէպը թէեւ, բայց չէ՛ ան, ինչ որ կ'ենթադրեն բերերն: Հերոսական սոսկական ընթերցմամբ դեռ կարելի է իյնալ Հորն «Վիշապի», ուր կայ ո՛չ որոտն Աւհանի, ո՛չ զաւրովիւնն Մարութայ Բարձր Որովայնի, դեռ ըլլալ՝ ինքնագործ ենթական եսամեծար պատեհապաշտներու աշխարհահայեացքին, որոնք տասնամեակ մը շարունակ մարդկային արժէքներու դրաւշ պարզած, ինչպէս մարդու իրաւունքէ բարբաջող անխտիր բոլոր փողլափներն ու փառասէրները, ուրացան գոյովի՛նն իսկ աքսորական Հայ գրողին, այլեւ իրենց ճշմարիտ կաթողիկոսին, լաւագոյնս՝ անոր մէջ տեսնելով ծառայ իրենց նկուն աշխարհահայեացքին, մակերեսային յեղափոխութեան եւ եսապաշտ քաղաքական նկրտումներուն (ի բարիք մեզի եւ աշխարհի): Յոյսով ենք, որ Հիմնավէպի թարգմանութեանց Հրատարակումով կը խթանուի ատոր քննական բազմաշերտ եւ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւնը՝ իրականաւրէն, ոչ սոսկ նախակրթարանի դասագիրքային բանաստեղծութիւններու այլաբանութեանց եւ նոյն իսկ յոխորտաբանութեանց առթած երեւակայութեանց աւրինաչափութիւններով:

Բանասիրական առումով (թէեւ ոչ թարգմանութեան մէջ) անհրաժեշտ էր պահպանել թիւրքերէնի, քիւրդերէնի, արաբերէնի եւ պարսկերէնի ազդեցութեամբ կազմուած տեղանուններն ու անձնանունները: Բնագիրներուն համատեղ Հրատարակումը կը ծառայէ նաեւ այս նպատակին: Այդ անձնանուններն ու տեղանունները թէեւ կրնան ըլլալ բարբառային բանաւոր թարգմանութեանց արդիւնք, բայց ոչ միայն: Ստեպ բառանմանութեան ուժին ենթարկուելով կրնան սքողած ըլլալ թանկարժէք բառային բրածոներ, որոնցմէ նոյն իսկ մէկի ի յայտ բերումը կրնայ տարող ըլլալ՝ վերատեսութեան ենթարկելու տեսակէտէն անցեալի ենթադրութիւններ, եզրակացուածութիւններ, տեսութիւններ:

Յատուկ ազգագրական, նաեւ քաղաքական, խնդիր կը քողարկէն (թէեւ յաճախ անգիտակցաբար) պատումներուն արեւելահայերէնի լեզուախաւսական գմբէթին ներքոյ եւ նոր ուղղագրութեամբ

ցարդ լոյս տեսած բոլոր Հրատարակումները անխտիր: Բացի սպառողական արդարացումէ եւ տիրող քաղաքական մտայնութեանց ակադեմական եղկական սպասարկումէ՝ Հիմնաւոր պատճառներ չենք տեսներ արեւմտահայ բանաւոր ժառանգութեան խարսխարար կոթողը Հրատակելու եւ սերունդներուն մատուցելու արեւելահայերէնի լեզուական բուրգի ճնշման ենթարկուած, ի մասնաւորի՝ Համաշխարհայնացման իբրեւ նախաքայլ՝ բթամիտներու Համար թելադիր նոր ուղղագրութեամբ, որ աւրերս եւս կը գտնէ իր առեւտրահակ արդարացումները՝ ի յառաջագոնէ յղաթափելով եւ ազգաբանաւորէն, եւ լեզուաբանաւորէն պատումներուն բնական ժառանգորդ արեւմտահայերէնը՝ սահմանազատելով զայն ու վերաբերելով անոր իբրեւ Հանդուրժելի բարբառ՝ մահացող, եթէ ոչ անտար ու անհաղորդուելի, ըստ այդմ՝ ձեւաւորելով մեկուսապաշտութեան եւ այլաւերժութեան վերաբերում՝ նոր սերունդին մէջ՝ մանաւանդ Արեւելահայքի, Հայ ինքնութեան միաւորող շաղախը լիցքաւորելով սին, շուկայական, կամայական, անհեռանկար եւ ազգակործան տեղայնապաշտութեամբ:

Անհրաժեշտ Համարելով պատումներու Հրատարակութեանց բնագիրներուն զերծումը տարփոխանցման կուտակուած շերտերէ՝ մտահոգութիւնը ունեցած ենք մասամբ ի կատար բերելու զայդ՝ եւ ոչ միայն ուղղագրական վերափոխումներու նախապտուղին աղերսուող, որոյ բարով Հրատարակուած էին առաջին այս պատումներուն բնագրային ժողովածոները:

Զգայնութիւն ցուցաբերելով Հանդերձ մեզի Հասու բանասիրական խնդիրներու նկատմամբ, բանաստեղծական թարգմանութեան ոլորտին մէջ, ուր ստեղծագործական միջամտութիւնները անխուսափելի են, եւ ուր Հայերէն մտածող ընթերցողին Համար գեղարուեստաւորէն խորթ է բարբառներուն մէջ ծուարած տարամուտ բառապաշարի մոլեգին պարը, մեզի թոյլ ենք տուած որոշ ազատութիւն՝ թերեւս աւելի քան ցարդ կատարուած որեւէ թարգմանութենէ: Թէ արդեւք Արմաղանը կը սքողէ Համահունչ Հայերէն Արմանալի՛ն, որ պահպանուած է անուան Հոմանիշ «զարմանալի» բառին մէջ, որ եւ ի յայտ կու գայ պատումներէն մէկուն մէջ: Արմաղան պիտի արտաբերուէր մաւտաւորապէս Ար-

մալան՝ Հին Հայերէնի Հնչաբանութեամբ: Այն, որ Արմաղան կը նշա-
նակէ «ընծայ, նուէր», կը յիշեցնէ Արեւու Աստուած Արայի կինը՝
Նուարդը՝ Լուսինը: Արմաղան շատ պատումներու մէջ կը փոխա-
րինէ լուսնային յատկանիշներով աւժտուած Շովինարը: Արդեւք Ար-
մալանի մէջ թաքնուած է Արմաւիր եւ Արմանի բառերուն մէջ ցոլացող
լուսնական, նախախեթական արմա «լուսին» իմաստը՝ իբրեւ ազգա-
բանական Հասցեագիր՝ իւր վրայ կրելով Հետագայ մշակութային շերտ:
Թէ արդեւք պատումային Ղարաքիլիսէն, որ խարսխուած է Համա-
պատասխան պատումի աշխարհընկալումային առանցքին ի վերայ,
չի՞ պարունակեր իր մէջ խեւերէջն այն, որ Հայագրութեամբ կրնայ
բացայայտել էական առասպելական ենթաշերտեր: Եթէ ատիկա
Հնչինային նուրբ ուստում մը չէ «Ժայռափոր եկեղեցի» թելադրող
թիրքերէն Հնարաւոր Համաբանութենէն, աւելի՛ քան բանաստեղծա-
կան «Սեւաքիլիս»-էն կամ Սեւաքիլիս մոլգ երկուորեակէն («Քիլիս-
Կիղիկիա» խորհրդաւայ դարի իսկ ամրագրած վերաբերութեամբ, որ
է եւ անուանադրուած՝ Կիղիկիոյ եւ Փինիկէի Հիմնադիր Քիլիս եւ
Փինիկ դիցաբանական եղբայրներու Համապատասխան անունէն),
Սեւ Եկեղեցին կրնայ առասպելաբանական շերտ երեւան Հանել,
եթէ նկատի ունենանք գոյնին սերտ աղերսները վիպաշխարհին,
աշխարհագրական երեւոյթ եղող շարք մը Սեւ Կատարներու առ-
կայութեան, ընդգոգ՝ Սասնոյ Սեւ Սարը կամ Սիմ Սարը՝ լուսնա-
պաշտական անառարկելի Հսկան այն, որ խրուեր, մնացեր է Սաա-
մայ Տան բազմաթիւ պատումներուն մէջ՝ լուսնապաշտական յստակ
Հոծ առնչութիւններով: Իսկ եթէ բարեբախտութիւնն ունենանք նշմա-
րելու «սեաւ»-ի ենթիմաստը Հայ առասպելներու եւ Հեքիաթներու մէջ՝
իբրեւ կենսաւոր, կենսալի, կենսաբորբ, ի՞նչ այլ առասպելաբանական
դռներ կրնան դեռ բացուիլ մեր առջեւ:

Նման տակաւին չլուծուած խնդիրներու պարունակին մէջ է Աս-
տուած բառը: Որոյ խնդրայարոյց ըլլալը կ'երեւայ նաեւ տոփաբար
գրականացած, ածականազեռ, միալար, իր ակունքներէն անճանա-
չելիաւրէն Հեռացած եւ դիցաբանաւրէն նաՀատակուած մէկ այլ Հիմ
Նավէպի՝ պարսկական «Արքայապատում»-ի կամ ատոր շարք մը
թարգմանութեանց մէջ: Ակներեւ է քրիստոնէական թանձր մա-

կաշերտ Հայոց Հիմնավէպերուն մէջ: Այն, որ շեշտուածաւրէն քրիստոնէաբեր պատումներու մէջ իսկ, առաւել եւս՝ Հաւատացեալ քրիստոնեայ ապաստաններու կողմէ, առկայ են բառին վերաբերող տարորոշելի անհամաձայնութիւններ, նոյնպէս ակներեւ է: Քրիստոնեայ պատմողը չէր կրնար Մարութայ Բանձր Աստուարածին կամ Ասպարածին կամ Աստուարածին արտասանել, եթէ իր նախորդներէն փոխարէնը լրաց ըլլար «Աստուածածին»-ը, որ առկայ է որոշ պատումներու մէջ: Նոյնը կը վերաբերի Խաչ Պատարագին, որ այդպէս եւ մնացած է բազմաթիւ քրիստոնէաշունչ պատումներու մէջ, այլ ոչ Խաչ Պատարագին, որ իմաստային առումով իսկ որոշ անհեթեթութիւն կը մատնէ: Չգալի է, որ «աս» եւ «աստ» հիմքերը տուեալ կարելի գաղափարին Համար ընդհանուր են պատումներուն՝ թերեւ թելադրելով, եթէ սոսկ «ա» ածականի պարագաներ չեն, նոյն հիմքով նախաբառի առկայութիւն՝ արդեւ «աս»՝ «խանութ» իմաստով, սրբազան խաւքի աղբէր, զայդ կրող աստուածութիւն, իմաստ, որոյ լրացումը չի վրիպիր Հնագոյն բանաձեւերով յագեցած Հիմնավէպէն:

Ինչպէս կրնար Հազարամեակներու արմատներ ունեցող ՄՀեր աստուածութեան ներկայացուցիչը (կամ քողարկուած աստուածութիւնն ինքն) Հիմնավէպին մէջ դիմել քրիստոնէական աստուծոյ: Միջադէպի մը մէջ, որ կ'առնչուի երազի, արդեւ դիմումի Հասցէն չէ՝ Տիր աստուածութիւնը, որ Հեշտութեամբ Տերի վերածուելով, այնուհետեւ՝ քրիստոնէական ազդեցութեամբ, կրեր է Աստուած անուանումը՝ առնուազն ձեւակերպման քրիստոնէամէտ իմաստով: Եթէ «Երգ Եղիոնի»-ի թարգմանիչները Չեւը փոխարինեցին Արամազդով՝ առանց գիտական կամ Հասարակական այլակարծութեան Հանդիպելու, պատճառ չենք տեսներ Համապատասխան մատուցում չկիրարկելու Հիմնավէպի արեւմտահայերէն կամ այլ թարգմանութեան մէջ մանաւանդ Հոն, ուր նժարը կշիռ կը թելադրէ ի կողմ զուգահեռ գնահատականի: Լաւագոյն թարգմանութիւնը ի վերջոյ պէտք է ձգտի Հիմնավէպի ներքին աշխարհներու եւ ժամանակաշերտերու առաւել բացայայտումին, Հնարաւորինս փորձելով վերականգնելու էականներն ու ժամանակակարգերը՝ ճանչնալով եւ մեծագոյն պատասխանատուութեամբ մաքրազտելով Հիմնավէպի ներքին տրա-

մաբանութիւններուն անյարիր ատարամուտ տարրերը (գործին ամենադժուար մասը) ու դարերու մէջէն լեզուական ատար գերիշխար նութեանց ենթարկուած էավէպը բարբառողներու սերունդներուն ենթագիտակիցը կառավարող բառային փոխակերպումները: Արդարեւ փորձը կը պահանջէ Հաշուի առնել ազգագրութեան, առասպելաբանութեան, լեզուաբանութեան եւ այլ յարակից բնագաւառներու մէջ տեղի ունեցած աւելի քան Հարեւրամեայ զարգացումները: Պատճէնաւոր վերարտադրումը առկային ինքնին՝ ներկայապաշտական կամ առկայապաշտական գաղափարախաւսական դրուածք է, որ կը միտի ժայռաբար պահպանելու քաղաքական եւ մշակութային եղեռնագործութիւններու թողած սերմը Հիմնավէպին մէջ՝ գրաբանական վերլուծութեան դաշտը սահմանափակելով առկայի տառնութեցմամբ՝ անգիտանալով Հիմնավէպի վերժամանակեայ իրադրութիւն ըլլալու Հանգամանքէն բխող ազգաստեղծման եւ ժամանակակերտման Հիմնադրոյթներուն Համալիրը եւ, որմէ իսկ ածանցուող, Հիմնավէպին ներքին փայլքը վերահանելու անհրաժեշտութիւնը: Նման փորձը այս ժամի կը պահանջէ, սակայն, յարաբերական նուազագոյնով բաւականանալու չափանիշ. այն է՝ հեռու մնալու Հիմնավէպը ներքաշելէ առկայ գաղափարաբանութիւններու շրջարկէն ներս՝ խոսափելով անցեալը մերաւրեայ գաղափարախաւսութիւններու լուսաբեկիչով վերծանելէն. երեւոյթ, որ ընդհանուր է, եւ սանձազերծ, մշակոյթներու եղծանման պատմութեան մէջ: Այս յարաբերական նուազագոյնի իբրեւ չափանիշ ընդունումն էր նաեւ թարգմանութիւններուն տող առ տող պահպանման դրդապատճառներէն մէկը:

Ինչ ալ ըլլան վերոբերեալ ու յարակից այլ կարելի առաջադրութիւններու կարգավիճակը Հետագայ բանասիրական ըմբռնումներու Համար, ատոնց մէկ մասը թերեւս կարենան իրենց տեղը ունենալ ներկայի եւ ապագայի թարգմանութիւններու մէջ: Նկատի ունենալով բանասիրական քննարկումներու խայտաբղէտ եւ լայն առումով անաւարտելիութեան Հակ նկարագիրը, հոն ուր մեր քսանամեայ ուսումնասիրութիւններու Հենքին ի վերայ առաւել ինքնավստահ ենք որոշ բառակազմութիւններու կամ, ըսենք՝ «բարբառերէններէ» թարգմանութեան վրայ, այդ քայլին դիմեր ենք՝ հակադիր էջերուն վրայ ան-

երկբայաւրէն պահպանելով բնագիրը Հնարաւորինս անաղարտ:

Մեզի Համար աւարտուն քննարկումներու ծիրին մէջ է «Մար-
Եգիւպտոս» Հաւասարեցումը: Պատումներու յայտնաբերման առա-
ջին տասնամեակներուն կային տարբեր կարծիքներ այս մասին: Այս
Հաւասարեցումը կասկածի ենթարկող տեսակէտը բաւարար Հիմքե-
րով ժխտուած է պատումներու ակադեմական Հրատարակումնե-
րուն մէջ եւ այլուր: Այս տեսակէտին կը յանգին նաեւ մեր ուսում
նասիրութիւնները՝ մասամբ արտացոլուած մեր վիպական այլաբնոյթ
աշխատութեան մէջ, որ, յոյսով ենք, եկող տարիներուն անգղիերէն
լեզուով կը Հրատարակուի ԱՄՆ-ի մէջ [արդէն Հրատարակուած է՝
EXPRÆDIUM խորագիրով.— Հեղինակ]: Ցաւալի է Հիմնավէպի
Թարգմանութիւններուն մէջ տեսնել անորոշ «Միսր» բառը, որ ար-
դիւնք ըլլալով Թարգմանիչներու վերոբերեալ խնդրի պատմականին
ու Հանգուցալուծման անիրազեկութեան, եւ անհասկնալի ըլլալով
անգղիախաւս ընթերցողներու (մանաւանդ ԱՄՆ-ի) ջախջախիչ մե-
ծամանսութեան Համար, չի նպաստեր Թարգմանութեան: Այլ մեռած
իսկ կաղապարներու եւ անցեալի արդէն չգոյէ Հարցերուն ստոր-
կական սարսափատուրքի այս ընծայումը ցոյց կու տայ սիրողական
Թարգմանիչներու մեր եպոսագիտութեան տարրական խնդիրներուն
անհաղորդ ըլլալը՝ Հիմնավէպը գրկող իւր պատմաքաղաքակրթական
տուեալ գերառանցքէն, վիժող՝ Համագրոյթային գերշերտերու Հան-
գամանալի ընկալումը անտեղեակ ընթերցողին Համար:

Այսու՝ անհրաժեշտ է նշել, որ «Եգիւպտոս» խնդրականը հեռու
է պատմական բնորոշիչ դառնալէ՝ յատկապէս նկատի ունենալով
Եգիւպտոսի բազմաշերտանի պատմութիւնը: Այն, որ ութերորդ եւ
յաջորդող դարերու արաբական արշաւանքները Հայքի վրայ Հիմ
նական խաւաշերտ գոյացուցած են Հիմնավէպին մէջ, ակներեւ է:
Սակայն, ըստ մեզի, այս խաւաշերտին ներքոյ թաքնուած են աւելի
Հին Հայ-եգիւպտական առնչութիւններ՝ միտանական, խուռիական,
Հիքսոսեան, խեթական, Թերեւս նոյնիսկ նախախեթական առնչու-
թիւններ. կամ առնչութիւններ տուեալ անոններով ճանչցուած Հան-
րոյթներու եւ Եգիւպտոսի միջեւ՝ մշակութայնաւրէն ժառանգ մնացած
Հայ ազգին:

Հոս խաւաքը կը վերաբերի պատմոյթներու եւ ոչ թէ Հիմնավէպի առանցքային որոշ պատումներու կառոյցային առանձնայատկութիւններուն, որոնք ունին առնուազն նախաՀնդեւրոպական ծագում: Իր առանցքային ակունքներուն մէջ Հիմնավէպը լուսնապաշտական եռամաս աւրացոյց է, որ շատ աւելի ուշ շրջանի վերածուած է արեւապաշտական քառամաս աւրացոյցի: Նշեալ առնչութիւններուն որոշ բրածոները պահպանուած են Եգիպտոսի Հիմնադրութեան առնչուող յունական առասպելաբանութեան մէջ: «Մհեր» անունն ինքն Հին եգիպտերէնով կը նշանակէ «ծծկեր երեխայ», որով իսկ կը նշանաւորուի Հիմնավէպին ամենագլխաւոր աւղակներէն մէկը՝ Մհերի որդւոյ Դաւիթի առաքումը Ծծմայրին՝ Եգիպտոսի Իսմիլ Խաթունին. դարեր անց, առասպելական ո՛վ գիտէ ի՞նչ ներուղիներէ անցնելով, ի յայտ եկող քրիստոնէական առասպելաբանութեան մէջ: Պատմականի դպրոցի՝ Հիմնավէպի ծագման Հազարամեակային ամբօրացութեան մաշած դրոյթներուն մերաւրեայ որոճացողները յաճախ ընթերցած անգամ չեն Հիմնավէպին տարբեր պատումները (իսկ Հիմնավէպին Հերոսական նիւթը, մնալով այժմեական, կը քողապատէ ատոր նախահերոսական շերտերուն էակարգերը): Արդ՝ ենթադրուած ժամանակի այդ ո՞ր իսլամ «սուլթանուհին» պէտք է տեսնել «արաբական խալիփայութեան դէմ պայքարող», «քրիստոնէայ» Դաւիթի Հետ նշանուած կնոջը՝ Չմուշկիկ Սուլթանի մայրիշխանական, գուցէ եւ նորքարեդարեան ակունքներէ սերող կերպարին մէջ, որ Դաւիթը սպաննելէն ետք պիտի գար ու աւերէր Սասունը, եւ որմէ սարսափահար՝ Դաւիթի Հարեղբայրները աշխարհ ինկած փնտռէին Դաւիթի Որդի՝ Մհեր Մանուկը, որ գար ու փրկէր Սասունը այդ կնոջ կողմէ տեղի ունենալիք կործանարար յարձակումէն: Վերլուծումներուն ջրվէժը թողնէք իրենց Համապատասխան Հնարաւոր Հատորին, եթէ ճակատագիրը մեզի այդ բախտը վիճակէ:

Պատմաժամանակային ամենավերջին խաւաշերտին առթած անձնանուններուն որդեգրումը անպայմանաւրէն գիտական կամ բիւրեղական մատեցում չէ: Եթէ կայ Մարամելիք, որ Հայերէն թարգմանի՝ Թագաւոր Եգիպտոսի, որ նշանակի՝ Փարաւոն, թարգմանութեանց մէջ բացառիկ իմաստ չունի բառերու թիւրքական եւ արաբական

ըմբռնումներուն պլլուիլը: Սա չի նշանակեր, թէ մեր թարգմանութիւնը կ'անգիտանայ Հնագոյն շերտերուն ի վերայ կուտակուած հետագայ թանձր շերտերը, այլ այն՝ որ կը միտի փոշին մաքրել կայսրութիւններու դարաւոր լեզուական ահաբեկիչ ազդեցութեանց տակ կորած հիմնավէպի առանցքային դրուագներու դէմքին վրայէն: Հիմնավէպին փարաւոնը սոսկ պատմական փարաւոն մը չէ եւ չի կրնար ըլլալ, անգամ որ հնարաւոր պատմական անձ մը դեր ունեցած ըլլայ կերպարի ստեղծման կամ զարգացման մէջ: Բոլորովին էական չէ հիմնավէպին համար պատմական անձնաւորութեանց կամ առնչութեանց առկայութիւնը: Էականը այն հարապատում հետաւածքն է՝ հազար իւր ոստերով, ենթադրուող կորիզին կամ կորիզներուն շուրջը, ատոր իմաստաբանական բովանդակութիւնը, ատոր յարացոյցային գերարժէքները, ատոր ազգաստեղծման ներոնակութիւնը, ատոր արուեստը: Մեր կարծիքով հիմնավէպը իւր մէջ կուտակելով շարք մը փարաւոնավայր կամ փարաւոնաբեւեռ անձնաւորութիւններ, ներառեալ արաբական աւելի նոր շրջանի իշխանաւորներու հետ առնչուող վերյուշներ՝ այդու մարմնաւորելով «փարաւոնի» կերպարին ագուցուած գաղափարական համալիրը, անոր կ'ընծայէ անժամանակեայ եպոսակերտ կերպար ըլլալու հիմնավէպային իրակութիւնը: Նոյնն է պարագան աշխարհի բոլոր հիմնավէպերու «հերոսներու» կամ «հակահերոսներու» պատմական անձնաւորեցումներուն: Իսկ թիւրքերէն կամ արաբերէն շարանիշներու պահպանումը կը համարենք, որ առաւելաբար ենթակայական է բնոյթով եւ արդիւնք աւանդականութեամբ շղարշաւոր լեզուական եւ, որոյ ընդմէջէն, մշակութային նախապաշարումներու:

Այլ անձնանուններու կողքին, ինդրայարոյց է Չէնով Հովանի ուղղագրութիւնը: Հեռու է սպառած ըլլալէ անուան քննական վերլուծութիւնը: Թէ հազագայինի ընտրութեան մէջ պէտք է գերակշռէ Հովի ոգւոյ կամ դիցի գործառնոյթը, թէ՛ հին Հայերէնի Յովան հնարաւոր տարբերակը, դեռ նկատի չառած բարբառային Յէովանը կամ Յէավանը: Մոտեցում կայ զուգահեռ տեսնելու Հովան անուան Ոհան տարբերակի եւ Սումերական Ոհաննես ձկնակերպ աստծոյ միջեւ: Մեր կարծիքով աւելի հաւանական է, որ անգլաակ Աստուած Տիրակալ

Հովան եղած ըլլայ Մարութի քամիներու հայրը, որոյ պարագային նժարը պիտի ծանրանայ Ոհանի փոխարէն Հովանի կողմը:

Պատումներուն դասակարգումը կարելի պիտի ըլլար կատարել երեք գլխաւոր սկզբունքներէ մէկուն տուրք տալով: Առաջին. տեսակաբանական խումբերու հիմքով Մոկս, Սասուն, Տարան եւ այլ: Դոյն պիտի դասակարգումը անենթակայ չէ ծագումնաբանական եւ ժամանակագրական կանխակալ վերաբերումէ՝ նկատի ունենալով հիմնավէպին այլալը շերտաւորումներն ու խոր պատմական հոլովոյթի առեղծը ւածային, դեռեւս չյանգուցալուծուած կտաւը: Դոյնպիսի դասակարգումը նաեւ չի լուծեր ներտեսակային դասաւորման խնդիրը: Աւելին՝ հիմնավէպին տեղայնական համախմբումը կրնայ տեղայնապաշտութեան անդիտաւորեալ հետեւանքը ունենալ, որ թէեւ գիտական մտահոգութիւն չէ, բայց է ոչ արհամարհելի, երբ գործ ունինք ազգակազմիկ ենթագրոյթի մը հետ:

Երկրորդ. ատիկա կարելի պիտի ըլլար ընել պատումներու յայտնաբերման կամ ատոնց հրատակութեան ժամանակագրութեան կարգով: Թէեւ նախընտրելի, այս սկզբունքը ունի կիրառական երկու խնդիր: Այն, որ պատումներուն զգալի մասը յայտնաբերուած են ազգագրական արշաններու ընթացքին. յաճախ նոյն տարուան մէջ գրառուած են տասնեակ պատումներ: Ուրեմն անհրաժեշտ պիտի ըլլայ դարձեալ որոշել այս մեծ ենթախումբերուն որ սկզբունքով դասակարգելուն խնդիրը, որով մատեցումը, որ իմաստալից էր ընդհանուրին, կրնայ իմաստազուրկ ըլլալ ենթախումբերուն պարագային: Եւ այն, որ գրառման ու հրատարակութեան տարբերութիւնները յաճախ տարբեր են. թէ այս ուշացումը որեւէ անդրադարձ ունեցած է յառաջիկայ պատումներու եւ, աւելին, գրական ստեղծագործութիւններու վրայ, թէեւ՝ կասկածելի, դժուար պիտի ըլլայ միանշանակաւրէն հաստատել մանաւանդ երբ գրառողներն իսկ արդէն հեռացած ըլլան մեզմէ:

Երրորդ. համախմբելը՝ ըստ նիւթի կամ պատումային ճեղի: Եթէ նախորդ սկզբունքը յարաբերաբար հեշտութեամբ է կիրարկելի, ապա ըստ նիւթի համախմբումը կրնայ բազում ենթակայական մաստեցումներու դուռ բանալ: Իսկ՝ որ ապագայ սերունդներուն համար բանասիրական նոր բացայայտուող տուեալներու լոյսին ի ներքոյ

այսաւրուան դասակարգումը կրնայ վաղը ժամանակավրէպ թուիլ, աւելի քան Հաւանական է. ապա քանի մը սերունդի ստեղծած միջանկեալ գիտական գրականութեան յղումներու ամբողջական վերադասաւորման կարիքի հնարաւոր ի յայտ գալն, երբ ըստ նիւթի վերադասակարգման անհրաժեշտութիւնը ծագի, անցանկալի կը դարձնէ նման մատեցումը: Առաւել՝ ըստ նիւթի կամ ճեղի խմբաւորումը կրնայ դարձեալ չլուծել ենթախումբերու ներքին դասակարգման խնդիրը:

Համակարծիք ենք ակադեմիկոս Սարգիս Յարութիւնեանի դեռ 1979՝ թուականին արտայայտած այն միտքին հետ, որ պատումներուն ակադեմական հրատակութեանց ստորաբաժանումները, ընթերցման ու Համապարփակ ընկալման Համար արհեստական խոչընդոտ ստեղծելէ բացի՝ քիչ բանի կը ծառայեն:

Հատուածացումէ խուսափելու խնդիրին առնչութեամբ առայժմ զերծ մնացած ենք նաեւ նկարագրական խորագիրներու զետեղումէն պատումի առնուազն բարբառային գրոյթի կողմին վրայ՝ նկատի ունենալով, որ նման ձեռնարկի մը Համար կան բանասիրականաւրէն որոշիչ այլ յղումներու խումբեր, որոնց Հանգամանալի ուսումնասիրութիւնն ու ներկայացումը դուրս կը մնայ ներկայ աշխատանքի Հասողութենէն՝ կարաւտ ըլլալով նաեւ մասնագիտական զրոյցներու եւ քննարկումներու, յարակից նիւթերու, ինչպէս նաեւ աղբերագիտական գրականութեան մատչելի ըլլալու Հանգամանքին, որոնցմէ դժբախտաբար զուրկ է հեղինակը՝ գուցէ եւ վերջնականապէս:

Այս պատառին վրայ թող մեզի ներուին առաջին նման Համապարփակ փորձի մը մէջ թոյլ տրուած թերութիւնները, որոնց որոշ մասին ինքներս Հաղորդ ենք՝ գոյելով տասներեքամեայ [արդէն աւելի քան քսանամեայ, անյուսալիաւրէն շարունակուող եւ յաւիտենակա՝ նութեան գոյն ստացող] փաստացի աքսորի մէջ՝ մեղսակցութեամբ ՀՀ բոլոր իշխանութիւններուն՝ մտահոգ ազգի ոգւոյն ոյժը իրենց մէջ ոնեցող անկաշառ ու անհակալուելի, այդու՝ իրենց Համար վտանգաւոր Հայերէ, քան կայսերական թէ այլ թելադրանքէ, կամ թէ՛ ինքնակամաւրէն իբրեւ ընտրագոյն ծառայ Հանդէս գալով իրենց իսկ մոգոնած աւտար շահերու՝ ատով իրական թէ երեւակայական բա-

րենիշներ ապահովելու մոլուցքով իշխանութեան ու փառքի համար
ի հաշիւ աքսորական հայ գրողներու կեանքերուն:

Այս աքսորին մէջ մեղսակից են ոչ միայն աւրին նշեալ երեք իշ-
խանութիւնները, այլ նաեւ այս աքսորի՛ն շնորհիւ իշխանութեան տի-
րացած ներկայի սիրաղաղակ, բայց մեր սիրոյ թշնամի, ատելացայտ,
խուժանայէն, կռամոլ, դաւադիր, խաբէաբնոյթ, ճշմարտութեան ոսոխ
«յեղափոխական», բերանով «Ժողովրդավար», էութեամբ՝ հակաԺո-
ղովրդավար՝ ամբոխավարութիւնը Ժողովրդավարութիւն կարծող եւ
հայ էութիւնը իր մէջ ցոլացնող գրողը նպատակային կերպով աքսորի
մէջ պահող: Համով բերաններու տէր մեր դուստրերուն շաղակրա-
տանքը չեն փոխեր այս իրականութիւնը, եթէ անոնք ի վիճակի չըլ-
լան ցուցաբերելու նոյնքան համով իմացական անկախութիւն, ո՛չ թէ
ընտրուող թագաւորի հաւատաբանական ցնդաբանութիւններուն կամ
այլ կարգի յարայայտ ու խոր նախապաշարումներուն ստրկական են-
թակայութիւն, այն է՝ եթէ քաղաքական իմաստասիրութենէ բխող
խորքայնութեամբ չընդկալեն Ժողովրդավարութեան էութիւնը: Թե՛
պետք է ցաւալիւրէն ընդունինք, որ մեր քաղաքական դուստրերը
նախադասութիւն ծամող տեսարաններ են:

Այս աքսորին ուղղակի հետեւանքներն են՝ նախ նկարագրեալ հրա-
կայական նախաձեռնութեան վիժումը, ապա նաեւ նշեալ թերութիւն-
ները, որոնց մէկ մասին ուղղումն անհնար էր ի հետեւանս՝ կտրուա-
ծութեան հայ մշակոյթի միջավայրէն եւ մասնագիտական միջավայրի
ընձեռած հնարատրութիւններէն, շփում ունենալու անկարելիութեան
մեզի ցանկալի անձանց հետ, նոյնիսկ մեզի անհրաժեշտ գիրքերու
սոսկ ձեռքբերման ընթացքին ունեցած բախման խորդախորդ բար-
դութիւններու, անյայտացումներու, կապերու անհետ խզումներու (մե-
զի համար խիստ թափանցիկ ու նոյնական պատճառներով): Յի-
շեցնենք Արեւելահայքի քաղաքական եւ կրանական վերնախաւե-
րու պաշտպաններուն Արիստակէս Լաստիւերտցիի խաւքը՝ հզաւր
ու պարսպապատ Անի մայրաքաղաքի գրաւման առնչութեամբ: Հոս
խաւքը թէեւ առաւելաբար կը վերաբերի առաջին երեք իշխանու-
թիւններուն, բայց չի դադրիր վերաբերել նաեւ չորրորդին. «Այս է
բաժին անսիրաւ քաղաքաց, որ շինեն զինքեանս արեամբ աւտարաց,

եւ ի քրտանց տնանկաց փարթամանան, եւ ի վաշխից եւ յանիրաւութեանց զտունս իւրեանց ամրացուցանեն. եւ ինքեանք զմիտս իւրեանց անողորմ՝ ունելով առ աղքատս եւ տնանկս՝ միայն հեշտութեան եւ փափկութեան սպասեն, եւ ի գործոց աղտեղութեան ոչ խորշին, այլ միայն արբեալ լինին ի ցանկութեանցն, որ զնոսա ըմբռնեալ ունի»:

Բովանդակ Հայ իրականութենէն, ԱրտաՀայքը ներառեալ, Հայ կրանաքաղաքական միտքի այս աքսորն էր բոլն պատճառը Հայ իրականութեան հիւծման՝ կրանական եւ քաղաքական էական խոր այլընտրանքի բացակայութեամբ, որով ալ՝ իշխանութեան իւրացումին ի բնութենէ մակերեւոյթաբնակ բանթափներու կողմէ,— որոնք ձեր դէմքն են, ձեր Հայելին. դժուար է, որ զանոնք իշխանութեան բերիք եւ դժուար է, որ ուրացաք «անգղովին» (Համանահարովին)՝ ձեր կէղծ ազգասիրութեամբ՝ նախրասիրութեամբ, Հայ աքսորական կրանաքաղաքական միտքի գոյութիւնն իսկ ցարդ եւ թերեւս առ յաւետ. վկայ՝ այս նախիրի բովանդակ պատմութիւնը առ այսաւր,— Արցախի կորուստին եւ Հայքի՝ իբրեւ Արեւելահայաստան ստորածումին ու ստորագործումին, Հայոց երազի եւ ապագայի ասպատակութեան՝ արեւմտահայութեան ցեղասպանութեան հետեւանքներուն յաւերժացման մէջ ունեցած աներես ու յաճախ լիտի մեղսակցութեամբ՝ արեւմտահայութիւնը ցեղասպանողին հետ անսակարկ դաշնակցութիւնը՝ Արեւմտահայքի թաղումը իբրեւ իմաստուն ելքը Համարելով սեպհական ապիկարութեան ի հետեւանս ստորածեալ Արեւելահայաստանի մը փրկութեան:

Երկիր մը, որ նոյնիսկ Արեւելահայք չէ արդէն, այլ, լաւագոյն պարագային, Ստանահայ: Իրագործութիւն մը, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ կամ արեւմտահայութեան մահը՝ լաւագոյն պարագային Ստանահայի մէջ «Հայրենասիրական» ձուլմամբ, կամ երկու ազգերու ստեղծումը: Առաջինը ալ աւելի հաւանական է, քանզի արեւմտահայութեան ղեկավար տարրը զառանցանքի մէջ կը գոյէ եւ գիտակցութիւնն իսկ չունի իր ուրոյն տեսակի իբրեւ քաղաքական, իմա՝ իբրեւ պետական միաւոր ընկալումին: Ինչ որ կը նշանակէ, թէ ազգ չէ, այլ տակաւին կը մնայ ոսմանեան Հայաբերան «միլլեթ»-ը, որ է՝ կրանական նախիր, այժմ՝ Արեւելահայաստանի մէջ աթոռ մուրա

ցող: ԱրեւմտաՀայութեան անէացման, որ է՝ ազգասպանութեան, գլխաւոր պատճառը արեւմտահայն ի՛նքն է՝ իր խաբուած ու երազուն՝ քաղաքական ինքնագիտակցութենէ ի սպառ զուրկ եւ մշակոյթ թի պէս բան մը ծամծմող, լուրերը մտիկ ընող ու երգ երգող, երգաձեռնարկ ու քարոզաձեռնարկ քաջալերող սառցուղեղ ու Հատուա՞ծապաշտ իլեակի, անորոշ ու վարդազոյն Հանգրուան մը երեւակայող զբաւաշըջիկի դեգերուն Հոգիով: Իսկ այս ապապետական, եկեղեցապատկան նախիրին՝ ցեղասպանեալ ու անինքնագիտակից, տարաւրէն գունաւոր՝ ըստ Արեւելահայաստանէն փչող քամիներու ջերմ ելեւէջներուն, ՍտանՀայի պետութեան կողմէ ուղղուած պատգամը խորքին մէջ սա է. «եթէ չէք ուզեր, որ թշնամի ըլլանք ձեզի, ապա բերաննիդ գոցեցէք եւ ինքնասպան եղէք ազգովին: Մեր պետական շահը կը պահանջէ Արեւմտահայքի թաղումը, եւ Հայ ազգը մէնք ենք. կամ՝ կ'ընդունիք այս իրողութիւնը, կամ աշխարհի երեսէն կ'անհետանաք. մեր պետական շահը ասիկա է: Արեւմտահայքը մենք մեր ձեռքով պիտի թաղենք: Ուստի բարի եղէք ձուլուելու մեր մէջ, այլապէս, եթէ շատ կ'ուզէք, մնացէք իբրեւ երկրորդական ու անպէտք «բարբառի» մը տէրերը՝ մինչեւ որ կամաց-կամաց աշխարհի երեսէն սրբուիք. մենք իրապաշտ (ըսել կուզեն՝ իմաստուն եւ ուժաւատ) մարդիկ ենք եւ մենք ենք Հայոց ապագան: Կեցցէ ՍտանՀայը»:

Հոս տեղը չէ այս քաղաքականութեան պատմութիւնն ու վերլուծումը կատարելու, զայդ արժեւորելու, կամ թէ ինքզինք ազգ կարծող արեւմտահայ նախիրին Հանդէպ այսպիսի եւ թերեւս ալ արդարացուցիչ վերաբերումին գնահատականը տալու կամ ալ արդարաբար նուիրելու ընելու: Նոյնը կը վերաբերի Արցախին, որ ոչ մէկ աւր իր էութեան մէջ ինքնիշխան դարձաւ, այլ տարուեցաւ անփոյթ ու անիրական երազներով: Եւ ոչ իսկ պետականակերտման որեւէ լուրջ քայլի դիմեց, քանզի Արցախի մէջ թերեւս գոյութիւն չունէր նոյնիսկ մէկ քաղաքացի՝ քաղաքական էութիւն դրսեւորող անհատ: Ինչ պետութիւն հոն, ուր չկայ քաղաքացին, այլ ուր մարդը մշակութաձեւ եկեղեցական իլեակ է՝ Հպարտ զինք կեղեքող աւտարածառայ գործակալներով: Մեռելներու Հետ ոնէ մէկը Հաշուի չի նստիր. ոչ ալ պարտաւոր է նստելու: Նոյնը լիովի կը վերաբերի բովանդակ արեւ-

մտահայություն: Այլ սա առիթ է պարզապես նշելու այն խորքային պատճառներուն ամենէն արմատականը,— Հայ կրանաքաղաքական այլընտրանքային միտքի աքսորն ու անոր Հանդէպ Համաապուշային (բառարանային Հոմանիշով՝ Համազգային, Համահայկական) խեցեւիճիւրը, այդ միտքի Հայ աշխարհէն բռնի բացակայութիւնն ու իրականութեան վերածուելու բացասումը աշխարհով մէկ «Ժողովրդաւարութիւն» յանգերգող տգէտ, ստախաւա ու կեղծաւոր կապիկներու կողմէ՝ այժմու Հայ իրականութեան 98 տոկոսը,— որ ծնունդ տուաւ ներկայ իրավիճակին եւ նշեալ քաղաքականութեան: Մեր նպատակը իշխանութեան կամ սոսկ իշխանութեան քննադատութիւնը չէ, այլ իւրաքանչիւրի դ՛ անբուժելի եւ կորստեան ճամբան բռնած նախրաւ Հայո՛ւր՝ «ազգային», «ազգասէր» թէ «ազգապաշտ» էշիդ, ներառեալ իշխանութիւն քննադատող յաւիտենական աւանակներո՛ւ քննադատութիւնը՝ ձեր բոլոր քաղաքական թէ կրանական երամակներով Հանդերձ:

Ըրեր ենք առաւելագոյնը, որ մեզի կարելի էր դոյնպիսի պայմաններու մէջ՝ Հազար դիր յառնելով Հազար դաւե ու գայթումէ, մեր ներկայութիւնը Հայրենիքի մէջ իրենց Հասարակական դիրքին վտանգ Համարող ու Հայրենական ճանաչում սեպհականացնող գրչակներու, խալթ «Հայրենասէրներու», ծանծ ու ծնծղաՀար Հետազաւոններու խարդաւանքներէ, չհաշուած՝ անյայտ գործակալութիւններու կողմէ մուլթ ու բացայայտ Հետապնդումներէ, կերպարի դիւականացման Հետաւրտող սրուած ջանքերէ եւ, եւ ինքնաբուխ, եւ ուղղորդուած՝ զիրար Համալրող Համազգային գրեթէ Համապարփակ խեցեւիճիւնէ: Որոն առնթներ ենթակայ ըլլալով որով սնանող ու որոյ յաւերժացումն Հետապնդող՝ պետական բոլոր գերատեսչութիւններն ողողած իրեն ազգ երեսակայող նախիրի մը, ատոր սպասարկուններու ու առիթը աւգտագործող շահակիցներու ասպատակութեան նկրտումներուն, Հանդէպ՝ ոմն ընկերուհիիդ, ոմն կնոջդ, ոմն դրամիդ, ոմն ոննեցուածքիդ, ոմն միտքի արգասիքիդ, քեզ կողոպտող, կեանքդ ու տարիներդ թալանող, առողջութիւնդ, եթէ ոչ կեանքդ, խլող, ու քեզ մեղաւորեցնող ներդաշնակ ներքին իրարահասկացողութեամբ:

Իրադրութիւն՝ մեր թուականութեան երրորդ Հազարամեակի

մոտաքին, խրախուսուած յատկապէս Հեղձուցիչ առասպելաբանութեամբ սնանող ու Հատ բուծանող եկեղեցւոյ կողմէ՝ վերհանելով մեղմ ապացոյցն Հոգեւորի եւ ազգայինի դիմակի ներքոյ նողկանքն ամբարձող ու բացարձակացնող կրանաքաղաքական գաղափարախառութիւնն կրողի տաննելթն դարերու անստրուկ միտքի ոչընչացումն պարտադրող պայքարի բնոյթին, որոյ ի Հետեւանս եւթն դարերու ընթացքին ցեղասպանութեան մէկ միլիոն Հայեր, նոյնքանն ու աւելին արմատախիլ եղան Հայրենիքէն՝ կործանելով ազգին ող նաշարը, որով մեր պատմութեան երկրորդ մեծ ցեղասպանութիւնը Հնարաւոր դարձաւ 1915-ին՝ իր բնական լրումին Հասցնելով շատ դարեր առաջ սկսած գործընթացը: Ինքնանպատակ ոգորում «ազգային» վեղար Հագած եւ «տիեզերական» յիմարաբանութիւններ ձաբըռտող անձնամեծար ու անդրդուելի կղերի մը, իր Հերթին լիազաւրուած անվտանգութեան մարմիններու (իսկ ներկայիս՝ նաեւ վարչապետարանի) մէջ ծուարած գեղցի աւանակներու եւ անուս մնաւ կոյտերու կողմէ՝ նորաւատատիրական ղեկավարութեան մը մեղսակցութեամբ թէ անփութութեամբ, որ այսաւր կը դրսեւորուի՝ սկսած ամբոխավարութիւնով ազգի անգիտակից զանգուածներէն նորտըղայական ու պոռնկալեզու երիտբանակներ պատրաստելով ու լարելով ազգի գիտակից անհատներուն դէմ՝ զանոնք չէզոքացնելու նպատակաւ ազգի ապագայակերտման քաղաքական, Հոգեւոր եւ մշակութային դաշտերէն, ապա «մեծամասնականութեան» պիտակին ներքոյ անէացնելու ազգը, որ միշտ եւ ի բնութենէ փոքրագոյն փոքրամասնութեան մէջ է իր էութեամբ դրսեւորուած, եւ աւարտած՝ կրանքի Տրոյական Ձին յենարանի վերածած աւտար տիրապետողներուն ու անոնց սէրաքարող մանկլափկներուն միտքի բռնակալութիւնով Հայու մտածումն ու աշխարհընկալումն, տիեզերքի մէջ Հայու տեղն ու մարդկութեան մէջ Հայու առաքելութիւնն բանտարկելով այլածառայ ու տիսեղձ առասպելաբանութեան մը անիրական գոյակառոյցին մէջ: Ո՛րքան սրբակեաց, նոյնքան աւանակ եւ ազգը շարտող կրանական պիտակի տակ թաքնուած աւտար քաղաքական առասպելաբանութեան եւ խորհրդանշաբանութեան մը մարմնաւորումը եղող տիեզերական կուռքի մը (որ է՝ իբրեւ «Աստուած» Հանդէս

եկող Սատանայի) ոտքերուն տակը: Հայկի Գազը յափշտակած զոյգ եկեղեցիներու կղերին ոչինչ կը խոստանանք՝ բացի յաւերժական արտաքսումէ Հայաստանեայց Եկեղեցիէն ու Հայ ազգի յիշողութենէն: Եւ նոյնիսկ եթէ այդ մէկը չաջողինք ի գործ ածել, պատգամն այս, որպէս մարգարէութիւն, կը կտակենք յառաջիկայ սերունդներուն: Հայ ազգը կը հիւծի ու կը մեռնի Աւանակաշունչը իբրեւ «Աստուածաշունչ» դաւանած ՀազարեւթնՀարելրամեայ խարդախութեան մը ճիւղաններուն մէջ, որոյ ստաբարբառ, շինծու եւ քաղաքական պիղծ առասպելաբանութիւնն՝ իբրեւ սեպհական առնանդամ, կրանական, կրթական ու բարեսիրական ղեկավարութիւն մը (եւ արդէն նաեւ վարչապետ մը) տիւ ու գիշեր կը խոթէ Հայ մանուկներուն կոկորդը՝ Հայրենիքի եւ աշխարհով մէկ սփռուած բոլոր ինքզինքնին Հայ յորջորջող եկեղեցիներու եւ ուսումնական Հաստատութեանց դռներէն ներս: Սոյնպիսի մարդակերներու եւ անոնց գաւառամիտ ու ինքնաւեծար քաղաքական պաշտպաններուն միջոցաւ Հայրենիքի եւ Արտա-Հայքի տարածքին կրանաքաղաքական յամառ ու այլամերժ ստոր-կատիրութեան ամրապնդումը ի սպառ կը վիժեցնէ Հայ ազգի ինքնուրոյն կայացման գործընթացը՝ բովանդակ ազգին ոգեղէն ներուժը ծառայեցնելով իբրեւ աւին այլոց այլաբացասող ծառին, իմա՝ Հաւատքի պիտակի ներքոյ ինքնակամ խողովակ ծառայելով մշակութային եւ քաղաքակրթական արնախմովութեան:

Ներկայ Հրատարակութիւնը լոյս կ'ընծայենք առանց խմբագրումի կամ սրբագրումի՝ արեւելահայերէնէն տասներեքամեայ եւ արեւմտահայերէնէն երեսուներեքամեայ հեռաւորութենէ մը [առ 2017 թ.]: Այդ որոշման յանգեցանք, եթէ մասամբ վերոբերեալ պատճառներով, ապա նաեւ՝ առնչակից չլլալու Համար (երեսնին չտեսնելու Համար) ծանաւթ Հնարաւոր խմբագիրներու յառաջագունէ մերժապարտնակ ու մեզմէսկան նուիրեալ վերաբերումին կամ, մարդկային ու քաղաքական իրաւունքի գիտակցութեան բացակայութեամբ գոյաւոր, սանդարամետի մը խոր-խորատներու յաւերժ բնակիչ յուղարկաւոր Հոգիներուն նոցա. որ քանեաւ կուսակցապաշտ, որ քանեաւ Հայրենասէր կամ Հաւատացեալ, նոյն քան նեաւ անկախ (իրենցմէ անկախ) մոռածումի ու Հայեցումի ռիսերիմ թշնամի՝ ինչպէս որ է աշխարհի չորս ծագերուն, անսակաւապէս՝ ԱՄՆ-ի մէջ:

Մատենանիս սեւագրութեան մէջ ըթ թոյլ ձայնաւորի լայնածաւալ կիրարկումէն ետք «կը» եղանակիչի տարանջատ պահպանման տրամաբանական, առնուազն գեղագիտական անհրաժեշտութիւն յառաջացաւ (ըթի կիրարկման բացատրութիւնը տեսնել յաջորդ բաժինին մէջ): «Աը» եղանակիչը սկզբնապէս համակցած էինք բային, իբրեւ քայլ երկու ուղղագրութիւններու հետագայ ցանկալի իրերայարումին՝ եղանակիչի ու բայի միայարութեան հանդիպելով Մխիթար Հերացիի (ԺԲ. դար) Վենետիկեան 1832 թուականի հրատարակութեան մէջ եւ այլուր: Հետագային հրաժարած՝ նոյնացնելով «Ոգեշնչումն Բաղդասարի — ՆորՆարեկ» հատորի մատեցումին. հատորը այժմ էապէս վերաստեղծեալ՝ «Հայաշունչ Աստուածաշունչ — Յայտնութիւն Բաղդասարոյ» եւ արաբերէն թարգմանութեամբ՝ «Ղուրան Հայոց — Յայտնութիւն Բաղդասարոյ»: Ըթի կիրարկման որոշումն աւելի ամրապնդուեցաւ մեր մէջ, երբ հանդիպեցանք թէ արեւելահայ, թէ արեւմտահայ բանաստեղծական շարք մը արիւնականներու խիստ արտառուց ու խրտչեցուցիչ վանկային սղոմներուն, որոնց հեղինակները հայերէնը կարծես աներեսաբար կ'ընթերցէին իբրեւ անգղիերէն կամ սկատինաւեան լեզու, երեք թէ չորս իրերայաջորդ բաղաձայններն ընթերցելով միավանկ: Ի դէպ, քանի մը տարի անց տեսանք Մխիթարեան հայրերէն հայագէտ Արսէն Ղազիկեանի որոշումն ու յորդորը ըթը անհրաժեշտաբար գործածելու քերթուածի մէջ:

Յոյսով ենք, որ հատորը, հակառակ ի մեզ յայտնի եւ անյայտ թերութիւններուն, խթան կը դառնայ իր առջեւ դրուած խնդիրներու հետագայ լուծման համար՝ ապրելով նաեւ որպէս ուրոյն մեկնութիւն՝ ըլլալով շառաւիղ մը ազգի ինքնագիտակցութեան, անոր էացման, անոր ապագայակերտման նոր ճանապարհի:

Ն.Ս.Ա.Տ.Տ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Արմէն Ա.
(Ծնեալ՝ Արմէն Հայկազ Արթին Մելիքեան)
Կաթողիկոսութիւն Մեծ եւ Փոքր Աքսոր
Գիշերավար, Ըթ, ՍեժէՉա
ՄԵՀԵԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

ԲՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընթերցողները, որոնք մտադիր են ծանալ թանալու նաեւ պատումներու բնագիրներուն, կրնան շահեկան գտնել հետեւեալ բացատրութիւնները:

Առաջին որոգայթը որոյ ի մէջ բնագիրներու ոեւէ ընթերցող արդէն իսկ է՝ ակնկալութիւնն է, որ յանդիման բնագիրներուն՝ ընթերցումը պիտի կատարուի արեւելահայերէնով կամ արեւմտահայերէնով: Նեղացնելով հորիզոնը՝ տուեալ Հայերէններու մէկուն կամ մեւսոյն ուղղագրութեամբ՝ նորի կամ դասականի: Որքան որ այս զոյգ Հայերէններուն ու անոնց ուղղագրութիւններուն յարիր են պատումներու լեզուներուն տարբեր ձեւերը, ատոնք ունին դրսեւորումներ, որոնք որեւէ կերպով չեն ենթարկուիր պաշտանական զոյգ Հայերէններու ոչ ձեւերուն, ոչ ուղղագրութիւններուն: Հետեւաբար պատումներու «բնագիրներուն» որեւէ հրատարակութիւն արդէն իսկ եղծուած է բնագիրներու առթած դժուարոտ ուղղագրութիւններէն՝ ենթարկուելով գիտակցուած եւ անգիտակից լեզուաուղղագրական հազարաւոր վերամշակումներու:

Ներկայ հրատարակութիւնը, առնուազն իր նախնական ձգտումին մէջ, փորձ մըն է նաեւ քայլ մը աւելի մերձենալու պատումներու ձայնայնութեան ու ատոնց թելադրած ուղղագրութեան՝ մասամբ հեռանալով Հայերէնի գրական զոյգ լեզուներու ու ատոնց ուղղագրութիւններու առանձին սահմանափակումներէն՝ թէեւ առաւելագոյն չափով արմատաւորուած ըլլալով զոյգ լեզուներուն մէջ՝ ստէպ զանցելով երկուստեք իրարու պարտադրած սահմանները:

Բնագիրներու մատուցման համար սկզբնապէս նկատի ունեցած ենք հինգ հնարաւոր տարբերակ: Առաջինը՝ պահպանել առկայ բնագրային այլեայլ ուղղագրութիւնները: Մնացեալ չորս տարբերակները կը վերաբերին ուղղագրութեան նոյնականացման: Արդ, երկրորդը՝ ուղղագրութեան նոյնականացում՝ ներկայ պետական արէն ընդունուած արեւելահայերէնի ուղղագրական համակարգով: Երրորդը՝ նոյնը՝ դասական ուղղագրական համակարգով: Չորրորդը՝

Նոյնը՝ որդեգրելով բարբառներու ձայնային ամբողջական ստեղծարար շարը՝ ներառող Համապարփակ Նոր այբուբեն: Հինգերորդը՝ նոյնը՝ նախորդ տարբերակներու արտասանական եւ գրասովորութենական այն առանձնահատկություններուն Համագրումով ստեղծուած արտագրումով, որ ուղղագրութեան միաւորումով Հանդերձ առաւելագոյնս կը պահպանէ բնագիրներու բառային շտեմարանի ձայնային արժէքները:

Հինգ այս մատեցումներն ալ ունենալով իրենց թեր ու դէմ՝ կողմերը, պարտաւորուած՝ ընտրութիւն կատարած ենք:

Վերջին չորս տարբերակները ըլլալով առաջինին այլակերպ բացատրւումները, նշենք տարրորոշման Հիմնական պատճառը: Հակառակ անոր որ 1922 թուականին որդեգրուած Նոր ուղղագրութիւնը, իր որոշ յանդգնություններուն մէջ, ձայնային տարանջատման իմաստով գերարժէք է՝ Համեմատած այլ ուղղագրություններու, անհկաանհարկիարէն կը փոխարինէ ընթերցման սովորութենական արժէք ունեցող գրահամակարգը: Անհրաժեշտ չէ «յեւ», «վոր», «յես» գրել՝ կարդալու Համար «եւ», «որ», «ես»: Ճիշդ է, որ տուեալ բառերը եռաձայն են: Սակայն, իրականին մէջ, երկձայն են՝ նաեւ բոլոր միաձայն Համարուող ձայնաւորները, որոնցմէ Հիմնականներուն արտաբերման սկիզբին առկայ է խոր կոկորդային մէկ այլ չարձանագրող Հնչիւն եւ որոյ գործնականացման պարագային «ձայնաւոր» ըստուած լեզուաբանական երեւոյթը՝ իբրեւ ուրոյն ձայնային միաւոր, անհետ կը կորսուի գործնական անկարելիութեան իսկ պատճառաւ՝ ի բաց առեալ պաշտանական «բաղաձայններու» իրերամիացման իր գործառնութիւն: Նման քթամագութիւնը իւր տեղն ունի տեսական լեզուաբանութեան մէջ լոկ: Ատոր տեղափոխումը կիրառական ընթերցման դաշտ տհաճ է եւ էապէս անարժէք: Յատկապէս խանգարող Հանգամանք է Հազարաւոր էասկիզբ բառերու եչացումը, որ ընթացիկ ընթերցանութեան Համար տարընթերցման տեղիք տուող բարկ խոչընդոտ է, մանաւանդ երբ պէտք է տարբերել բարբառային «ես»-ն ու «էս»-ը եւ նման բազմատասնեակ բառ: Ապա տարբեր տարեթիւերու զուգադիպող բնագրային հրատարակումները, կրելով տուեալ տարեթիւերու ուղղագրութեան պաշտանական վերափո

խումներուն կնիքը, անբարեհամբոյր միջնորդատ կը ստեղծեն ընթերցողին համար, մանաւանդ որ ընթերցողը մէկ ուղղագրութենէն մեւսը անցում կատարելով անընդհատ պարտաւորուած է հաշուի առնելու տուեալ ուղղագրութիւններուն բերումով արտաբերուելիք բառերուն ձայնային տարբերութիւնները, որոնք կը վիստան իւրաքանչիւր ուղղագրութեան մէջ: Սակայն ապագայ բանասերին համար մեծագոյն խնդիրը պիտի ըլլայ, ըստ մեզի, ակադեմական հրատարակութեան նախորդող տասնամեակներուն գրառուած կամ հրատարակուած պատումներուն ու ատոնց ակադեմական հրատարակութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող մեծ չափերու հասնող անհամար պատասխանութիւնները: Այս մակաժման յանգեցանք պատումէ մը փշրանքներ ունենալով մեր ձեռքին տակ (շուրջ երեսուն տող), որոնց մէջ նկատեցինք երեսնեակ մը տարբերութիւններ, ոչ-փոքր թիւով կարելի արդիւնք՝ թելընթերցման, թելարտագրման կամ թելահայեցողութեան: Եթէ Խալաթեանի արտագրած պատումէն մեր ունեցած երեսնեակ տողերուն նոյնի ակադեմական հրատարակութեանէն տարբերութիւնը հաւաստի արինակ է ընդհանրացման համար, ապա՝ 1936-ի, 1944-ի եւ 1951-ի ակադեմական հրատարակութիւնները, եթէ հաւաքաբար տասնեակ հազարաւոր հնչաբանական բարեփոխումներ մտցուցած են պատումներուն մէջ, ապա նաեւ՝ ոչ նուազ թիւով խոտորումներ կամ նեղ մեկնաբանութիւններու առթած թերութիւններ:

Այդու՝ պատումներուն տարատեսակ ուղղագրութիւնները միաւրինակ ուղղագրութեան մը վերածելը անհրաժեշտութիւն էր: Ներկայ փորձը, սակայն, խիստ հեռու կը մնայ այդ մէկը իրագործելէ, յատկապէս երբ մեզի համար անհասանելի կը մնան առաջին հրատարակուած կամ արխիւային գրաւոր արինակները: Հոս գուցէ յիշենք զաւելտաւի դէպք մը Մատենադարանին առնչուող, ուրկէ կոպտաւրէն եւ նժարելի ատելութիւն բուրոյլ բարկութեամբ հեռացուեցանք, երբ մերժեցինք պաշտանական յանձնարարագիր ներկայացնել (իբրեւ «Արեւմուտքի» քաղաքացի) Արեւմտեան կայսրութեան մը ներկայացուցիչ համալսարանէ: Իսկ հետագային խնամիական թէ ընկերական կապերով խնդիր լուծելու մեզի համար սկզբունքաւրէն անընդուն

Նելլի եւ ստրկական թելադրանքը ինքներս մերժեցինք՝ այլեւս յաւիտեան Հոն ոտք չդնելու որոշումով: Հոս է, որ առաջին անգամ առերեսուեցանք այն իրողութեան հետ, որ մենք Հայրենիք ոտք չէինք դրած, այլ Համաշխարհային կառույցներու Հայկական մէկ ենթաբաժինը, եւ թէ մենք Նոյնիսկ Հայրենիք չունէինք: Յաւելեալ կամք ունեցանք այդ Հայրենիքը ստեղծելու, բան մը, որ ի վերջոյ պիտի չվրիպէր երկրի Հակազգային Վտանգաւորութեան մարմիններուն ու անոնց Հազարացանցներուն մէջ տեղաւորուած այլածառայ խոռոչաւորներու ուշադրութենէն Նոյնիսկ իբրեւ միտք: Արտառոց ալ պիտի չՀամարէինք Նախանշեալ երեւոյթը՝ նկատի ունենալով, որ նշեալ Հաստատութիւնը մկրտուած է, է՝ կրտուած, անուամբ երկոտանիի մը, որ «երկու Հայքն բովանդակ»-ին մէջ գեղէ-գեղ շրջելով ճարտարագիտական Հմտութեամբ ստեղծուած մասնաւոր գործիքով Հանրաւորութեան ջիղերը կը կըտրէր իր կրանաքաղաքական գաղափարախաւսութիւնը մերժողներուն՝ ցմահ անդամաւրածելով զանոնք: Ինչպէս որ Հայրը, Նոյնպէս ալ ուստրը եւ դուստրը 1700 տարի շարունակ, վարչապետներդ Ներառեալ, դեռ չըսենք՝ Հայրենասէր ու Հաւատացեալ տիկին Ազնիւներու երամովին փայփայեալ սուրբ վտառդ: Սոսկ ձեւերն են փոխուած: Խաչքար սրբաիրայնացնող Նախիրին, Ներառեալ ակադեմականը եւ արտահայքային բանասիրասունականը, էութիւնը է յաւերժ անփոփոխ՝ անոր «լեռներուն պէս»:

Մեր թարգմանութեան մէջ լուծման կը յանգինք վերոնշեալ Հինգերորդ տարբերակով՝ Ներածականին մէջ արտայայտուած ու այլ պատճառներով:

Բնագիրներու պահպանման Հիմնախնդիրը ոչ թէ ձայնանիշերուն, այլ ձայնանիշերուն ներքոյ ենթադրուող ձայներուն պահպանումն է: Դասական ուղղագրութիւնը թէեւ ծառայած է իբրեւ սկզբնակարգ, սակայն ոչ այդ ուղղագրութիւնը, ոչ իսկ մէկ այլ ուղղագրութիւն պիտի կարենար բաւարարել խնդրառուող պահանջը: Ատիկա կարելի պիտի ըլլար միայն չորրորդ տարբերակով ձայնանիշային ամբողջական շտեմարան ստեղծելով ու կանոնակարգելով, որով, սակայն, անկախ Հարթթուելիք լեզուաբանական բազմաշերտ եւ ընդարձակ տարածքէն, անընթեռնելի պիտի դառնային բնագիրները գրեթէ բոլոր ընթերցող

ներոն Համար: Իրագեկ ըլլալնէս ետք խնդիրի բարդութեան այլեայլ երեսներուն եւ Համոզուելով, որ նոր այբուբենի ստեղծման ցանկաւ լիովինը որ քանեաւ ալ ըլլայ լեզուաբանական անհրաժեշտութիւն, այդուհանդերձ էաբանական պարտադրանք չէ՝ նկատի ունենալով բարբառներու ձայնային համակարգերուն հաւանաւրէն անվերադարձ կորուստը, չարունակեցինք այդ ուղղութեամբ այբուբեններու ուսումնասիրութեան մեր նախնական ջանքերը:

Պատումներուն ձայնային համակարգերը պահպանելու անհրաժեշտութեամբ դարձեալ, բնագիրներուն մէջ դիմած ենք դասականէն զարտուղի միջոցներու, ինչպէս՝ բառավերջի այբերուն յաջորդող ներկայիս անձայն յիերը չներառելուն, որոնք մերթ, իբրեւ ձայն, առանձնաբար կը միանան յաջորդող բառին: Առաջնորդուելով բնագիրներուն մէջ ձայնային արժէքները հնարաւորինս պահպանելու ենթակայ սկզբունքով, Հոն ուր անհրաժեշտ ենք համարած, չենք շեղած առկայ գրելաձեւէն, ներառեալ՝ պահպանելէն բառամէջի ըթ սուղ ձայնաւորը: Կան նաեւ Հոյլ մը բառեր, որոնց արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը ունին տարբեր ուղղագրութիւն՝ անկախ որդեգրուելիք ուղղագրական համակարգէն: Բնագրային ձայնախաւասական տուեալներու հանդէպ ցանկալի բծախնդրութիւնը կը պահանջէր կիրարկել այս բառերուն արեւելահայերէն ուղղագրութիւնը՝ նկատի առնելով արեւելահայերէնի մէջ բաղաձայններու յարաբերաբար կորստազատ ձայն-տառ նրբերանգները:

Հետեւաբար, բնագիրներուն կապակցութեամբ, անհրաժեշտութիւն յառաջացաւ պահպանելու որոշ թիւով բառերու արեւելահայերէն արտասանութեան առթած ուղղագրութիւնը՝ զանոնք միաժամանակ ազատելով արեւելահայ նոր ուղղագրութեան այլեայլ, ստեպ զիրար հակասող դրսեւորումներէն: Յղումը Հոս արդէն լեզուին մասին է եւ ոչ թէ ուղղագրութեան սկզբնակարգին, որ է դասականը: Սոսկ արեւելահայերէնին գիտակ ընթերցողը թերեւս նոյնիսկ չնշմարէ այդ տարբերութիւնները: Արեւմտահայերէնին գիտակ ընթերցողը Հոն, ուր նշմարէ այս բառերու բաղաձայններուն իր իմացածէն այլ մէկ ըտրոթիւն, թող նկատի ունենայ, որ տուեալ բառերը, գրառուելով արեւելահայերէն լեզուի տարբերակիչ ձայններուն ուղղագրութեամբ,

կը միտին պաՀպանելու ձայնի արտաբերուած բնաւրինակները, որոնց արեւմտահայերէնի վերածումը պարզապէս պիտի ծառայէր խաթարելուն արտաբերուած Հնչիւնները:

Բնագիրներու արտագրման մէջ նոյն մտահոգութիւնը ունեցած էնք Հիմնավէպի անձնանուններուն եւ տեղանուններուն վերաբերեալ, մանաւանդ նկատի ունենալով վերջիններու մէկ մասին դեռեւս ստուգաբանական պարտաւորեցնող Հանգուցալուծման բացակայութիւնը: Յաճախ բնաբանային ձայնախաւսութենէն փոքր իսկ շեղումը ունակ է յանգեցնելու թեր եզրակացութիւններու:

Բազմաթիւ տարակարծութիւններ ունենալով Հանդերձ բնագիրներու կէտադրութեան շուրջ, զայդ պաՀած էնք անփոփոխ՝ ի մտի ունենալով, որ շատ պարագաներու մէջ կայ անորոշութիւն առ այն, թէ տուեալ կէտադրութիւնը արդիւնք է պատմողի յանգի՞ն, թէ՞ գրառողի, արտագրողի կամ խմբագիրի գրաբանական կամայականութեան: Աւելին, արեւելահայերէնի կէտադրութիւնը ունենալով որոշ տարբերութիւններ արեւմտահայերէնէն (առ 2025-ը արեւելահայ ներկայի Համակարգը ընդունելուն իսկ պարագային կարծէք դեռ պիտի մնան կարգ մը ոչ շատ էական տարբերութիւններ)՝ լեզուամտածողական իրաւացի ու առաւել մշակուած Համակարգի արգասիքը ըլլալով, անկախ նոր ուղղագրութեան ատոր առնչակցութենէն, առաջ կանգնեցանք բազում Հարցերու, զորս կարելի էր ճշդէլ Հայերէնի կէտադրութեան Համապարփակաւրէն բանիմաց խմբագիրի մը Հետ խորհրդակցաբար. սակայն, որոյ բացակայութեամբ, խուսափեցանք ձեռք տալէ բնագրային ակադեմական կէտադրութեան, երբ դեռ անխմբագիր կը մնար նորընթերցումն կամ նորապատումն ինքն: Այնպէս կը թուի, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան մեզի ծանաւթ Հրատարակչութիւններէն ոչ մէկը (ցաւով կը վարանինք «Հրատարակչատուն» կոչելու բան մը, որուն էական բաղկացուցիչ՝ «տուն» գաղափարը մեռած է, ապա նաեւ փոխարինուած Համաշխարհային աղբի վերարտադրութեան տեղական «գործարանով»), կասկածելի ցանկութեան պարագային իսկ, ատակ կ'ըլլար կէտադրական այս խնդիրը լուծելու: Խմբագրական ամբողջական կազմերու բովէն անցած (մեր անգամ՝ թերի կէտադրութեամբ թերթատած) շարք մը

գիրքեր աներկբայաւրէն յուշակոթողներ իբրեւ կրնան ծառայել Հայերէնի ապագիտութեան, լեզուի դէմ գործադրուած խմբագրական ու կէտադրական եղեռնի: Կամ խմբագիրներն են անուա, կամ ոչ իսկ մէկ խմբագիր կը կարդայ Հրատարակութեան յղուած գիրքը, այլ վերջէջը կ'ողողէն ձրի անուններով տպաւորութիւն գործելու համար:

Նշենք, ի վերջոյ, որ նոյնպէս բնագիրները մատչելի պահելու միջոցն դրդուած, չենք հետեւած բնագիրներու ակադեմական հրատարակութեանց մէջ կիրարկուած ձայնակետային, ընթերցողներու բացարձակ մեծամասնութեան համար վանողական, անտարբերելի, տարնթեռնելի և թերնթեռնելի նշաբանութեան: Արեւմտահայ ընթերցողը սովորաբար դժուարութիւն պիտի չունենայ ընկալելու «էո» եւ «իւ» միաձայն հնչիւնները: Իսկ «երկկէտ ու»-ն սովորաբար պիտի չկարդայ իբրեւ միաձայն «իւ», այլ պարզապէս «ու», «երկկէտ ա»-ն՝ պարզապէս «ա»: Լայն առումով նոյնն է, կ'ենթադրենք, պարագան արեւելայերէնով կրթուած ընթերցողին համար:

Ի՞նչ կարգավիճակ պէտք է տալ պատումի բարբառները ողորդ միաձայն րւ-ին: Դասական մերձեցումը խնդիրին, նոյնիսկ արեւմտահայ բանասէրներու կողմէ, «իւ» երկնիշին կը վերագրէ «յու» երկհնչիւնը, ինչպէս որ այսաւր կը կարդացուի վերջավանկ նախաբաղձայն դիրքի մէջ: Եթէ Հայերէնը արտաբերուել է այնպէս, ինչպէս գրուել է, որով եւս կ'արդարացուի վերադարձը դասական ուղղագրութեան, «յու» ձայնաշարը, որ արեւմտահայերէնի մէջ սխալաւրէն կ'արտագրուի իբրեւ «եո», պէտք է հնչուած ըլլար «իո»: Ինչ չո՞վ բացատրել արեւմտահայերէնի մէջ արմատաւորուած «արինի», «առիւծի», «հնչիւնի» մէջ հնչուող «իւ» միաձայնը, որ ոչ «յու», ոչ «եո», եւ ոչ «իո» երկձայնն է, եւ որոյ ձայնը նկալումն իսկ չկայ արեւելահայ պիտակուող զանգուածներու ոչ միայն տարխաւակցական առաւրեային մէջ, այլեւ գեղարուեստական իսկ ըմբռնողութեան: Արդեւք արեւմտահայոց մէջ լոկ թիւրքերէնի ազդեցութեամբ է բացատրելի ատոր առկայութիւնը, զոր իրաւամբ մեր զարգացած եղբայրներն ու քոյրերը դուրս չարտած են իրենց լեզուէն: Չայնաբանական ի՞նչ երաշխիքներ ունինք կամ ո՞ր ձայնագրադարանին ապաւինելով պիտի կարենանք հաստատել, որ տանսլէց եւ աւելի դարեր առաջ միա-

ձայն «իւ»-ն Հայերէնի մէջ անգոյ է եղած, երբ այդ մէկը, ինչպէս եւ շարք մը երկբարբառ իբրեւ դասուող ձայնային միաւորներ ունին հնդեւրոպական, նոյնիսկ հնարաւոր նոստրատական ծագում:

Եթէ այս դիտանկիւնէն դատենք ինդիորը, ապա Արեւելահայքի մէջ հասակ առած գրեթէ ոչ մէկ Հայ ընդունակ է արտասանելու սեպհական այբուբենի չորս տառերու անուններն իսկ՝ լին, տին, հին (ւին), փւր, եթէ ընդհանրապէս գիտէ Հայերէն տառերուն անունները: Արդեւք ծնատային գաւառամիտ լեզուածուլութեան եւ ծամածուլութեան արդիւնք է ատիկա: Իսկ եթէ միաձայն չէ այս տառանուններուն մէջ միւրճուած երկբարբառը, ապա սիւսլ է արեւմտահայերէնի արտասանութիւնը նոյնպէս: Արդեւք իբրեւ «ազգային» հռչակուած թիւրքաբանութեան արդիւնք է ատիկա: Հարցեր, որոնց ճշդումը, այլ պայմաններու մէջ, թերեւս կարելի ըլլար:

Մեր մանկութեան դասընկերոջը ազգանունը՝ «Ալեովէնեան», ի յետակարգէ գրուած՝ «Ալէօվէնեան», Հինգ տարուան ընթացքին Հարեւրաւոր նախակրթարանցիներէն ոչ մէկը կը տարարտասանէր: Նոյնը չէ պարագան արեւելահայերէնի, ուր ձայնընկեցութեան հակում կայ բարբառներու մէջ առկայ որոշ երկբարբառներու նկատմամբ՝ ատոնց արտասանութեան հանդէպ գրեթէ հաւաքական վերաբերում՝ իբրեւ երկու առանձին տառերու՝ վերածում երկձայնի՝ դիւ մելով նաեւ «յ» ձայնի աւգնութեան՝ ի վերջոյ ստանալու «յու» եւ «յո»: Թէեւ նոյն էակները, փոփոխութիւն արտայայտուելով անվրէպ կ'արտասանեն, ըսենք, *entendu* բառի «ս»-ն, որ մատաւորապէս Համահունչ է Հայերէնի միաձայն «իւ»-ին, կամ՝ *parsqesau*-ի «eau»-ն, Հպարտութեամբ նոյնիսկ ճշգրտաւրէն կ'արտաբերեն «eau de toilette»-ը, որոյ առաջին վանկը, նոյնպէս, մատաւորապէս Համահունչ է Հայերէնի միաձայն «էո»-ին:

Անկախ իրենց ծագումնաբանական եւ նախագրային թէ գրային պատմական հոլովոյթի ինդիորի պարզաբանումէն կամ Հայերէնի մէջ հնարաւոր առկայ հնագոյնը պահպանելու տեսական անհրաժեշտութենէն, չորս ինդրայարոյց երկբարբառային ձայնաւորներ կը գերիշխեն պատումներուն մէջ, որոնց միաձայնութիւնը կամ մէկուկէսաձայնութիւնը շեշտելու նպատակաւ միացուցեր ենք կամարա-

կով իւ, Էո, Էա, ըէ, նաեւ՝ աո: Կանխելու՝ Հնարաւոր շփոթը արեւելահայերէնով կրթութիւն ստացած ընթերցողին համար՝ բառաւերջի «իւ»-ն (դիւ՝ դերանուն) տարբերակելու հայերէնի բառաւերջի «իւ»-էն (ազնիւ, Հանդիսիւ): Վերոնշեալ միաձայն կամ մէկուկէսաձայն Հինգ երկբարբառներուն վերջին երեքը դուրս մղուած են նաեւ արեւմտահայերէնի մէջ գոյութեան իրատունքէ: Երրորդը մաստաւորապէս համահունչ է բառասկիզբին հնչուող արաբերէնի առաջին տառին կամ գերմաներէն «ä»-ին: Չորրորդին կ'ենթարկուինք, որ հասու ենք գաւառական արտայայտութիւններու միջոցաւ: Հինգերորդին կը մնանք անհասու:

Հայերէնի մէջ առկայ այս ու այլ ձայնաւորներու (ինչպէս եւ շարք մը բաղաձայններու) լուսանցքայնացումն ու արտամղումը մարմնաբանական եւ լեզուական պետական քաղաքականութեան: Հայերէնէն ատոնց արտաքսումը՝ հայերէնին չպատկանելու բացատրութեան հիմամբ, մեզ դեռ չի համոզեր: Չաւեշտալի է մանաւանդ հնդեւրոպամէտ գաղափարախաւսներու կողմէ ատոնց զանցառումը, երբ հնդեւրոպական կամ աւելի Հին ակունքներ ունեցող այս ձայնաւորներէն ոմանք առկայ են այսաւր իսկ փոփոխութեան, գերմաներէնի եւ նոյն լեզուաընտանիքի այլ լեզուներուն մէջ: Եթէ այդ հնչիւնները դուրս մղուած են հայերէնէն, ապա երբ եւ ո՞ր հայերէնէն: Եթէ ատոնց իբրեւ երկբարբառ դասակարգումը՝ հիմք ընդունելով պաշտօնական Հին հայերէնի ձայնային համակարգին ի վերայ կառուցուած պարբեր, էական դեր չէ ունեցած ատոնց դուրսթողման մէջ, ի՞նչ երաշխիքներ ունինք մերժելու հնդեւրոպական պայմանական արմէներէնին ատոնց էական ընդգրկուումը: Եթէ արմէներէնը հայերէն է, ո՞ր քանեաւ է անիկա հայերէն: Հայերէն է, թէ՛ հայերէնն է: Միակ արմատն է հայերէնի, միակ կողմնացոյցը. թէ՛ հայերէնը բազմարմատ է՝ արմէներէնի քերականական, իմա՝ քաղաքական գերակայ մակաշերտով: Ի՞նչ կշիռ պէտք է շնորհել հայերէնի այլազան բարբառներուն՝ գրական լեզուի ձեւաւորման կամ բարեփոխման ի վերայ ատոնց ունեցած կամ ունենալիք դերին մէջ. թէ՛ պէտք է իբրեւ փաստ ընդունիլ որոշ բարբառներու կողմէ կատարուած լեզուափոխութիւնը այլ բարբառներու նկատմամբ ու հպարտանալ նորհա-

րուստական մնագործային Հոգեբանությունում: Ընդարձակուելով ի՞նչ բնութագրական սահմանազատմամբ պետք է զատորոշել Հայկական լեռնաշխարհի կամ անոր անմիջական Հարեանություն մեջ բարբառուած Հին լեզուներու, ինչպէս՝ Հայասերէնի, խուռիերէնի, ուրարտերէնի, միտաներէնի, խեթերէնի, Հաթերէնի, պարթեւերէնի փրկուած քերականական ձեւերն ու առնուազն բառամթերքը Հայերէնէն: Եթէ այս ու այլ անուններով յորջորջուող լեզուներուն մէկ մասը կը կրեն վաղնջագոյն Հայերէնի մը առշերտեր կամ ենթաշերտեր, եթէ չեն՝ մայր լեզուի մը այլեւայլ բարբառներու ազդեցութեամբ կամ Հիմքով կայացած գրական լեզուներ, ի՞նչ իրաւունք ունինք ենթադրեալ արմէներէնին շնորհելու լեզուական գերիշխանութեան բացարձակ իրաւունք (նաեւ՝ գիտական) Հայերէնին վրայ: Իսկ եթէ տուեալ լեզուներով բարբառողները Հայեր չէին, միթէ իրաւունք ունինք անոնց կամ անոնցմէ մեր նախասիրած մասի պատմութեան Հանդէպ նկրտումներ ցուցաբերելու:

Աստեղ, ընդհատելով միտքը, անդրադառնանք ուշադրութենէ զուրկ ինդիրի մը՝ պարթեւական մշակոյթին: Ասակածէ վեր է, որ պարթեւներուն որոշ, եթէ ոչ զգալի, մասը Համաձուլուած է Հայերու Հետ. լատգոյն աւրինակը Հայերէնի Համար ուրոյն գրային Համակարգի ստեղծման գաղափարախաւս ու առաջնորդ, Հայաւրէն ապրած ու մտածած, Հայու Համար տագնապած եւ Հայքի քաղաքական եւ մշակութային անկախութեան ու բարգաւաճման Համար իր կեանքը նուիրած Սահակ Պարթեւն է: Հայ եւ պարթեւ թագաւորներու արինակ ցական կապը, պարթեւներու եւ պարսիկներու զիրար բացասող խորագոյն թշնամութիւնը, պարթեւներու երկրի կարելոր մէկ մասի Հայոց թագաւորութիւններու մէջ յայտնուիլն ու նոյն տարածքներուն մէջ Համաժամանակեայ եւ Հետագայ երկհազարամեայ, յաճախ եւ գերիշխող, Հայ բնակչութեան առկայութիւնը առնուազն մշակոյթի պատմութեան, եթէ ոչ իրաւունքի, բնագաւառին կը պատկանին՝ Հարց յառաջացնելով, թէ արդեւք Հայ ազգը նուազ իրաւունքներ ունի պարթեւական մշակոյթին Հանդէպ, քան կայսերական, բոլորալափ մշակոյթ մը: Պարսկաստանի՝ իրանականութեան շղարշին ներքոյ ծալուիլը ոչ նուազ քամահրելի է ու կայսերապաշտ եւ վտանգաւոր,

քան Թիւրքիոյ որոշ շրջանակներու մէջ դեռեւս ապրող ու փոթորկող զառանցական Համաթիւրքականութիւնը: Համաիրանականութեան շղարշին ներքոյ լեզուականաւրէն իրանական պիտակուած այլեայլ ժողովուրդներու պատմութեան, մշակոյթին եւ մանաւանդ ինքնութեան քաղաքական իւրացումը իւր դերը ունի պարթեւական մշակութային ժառանգութեան հայկական մշակոյթէն աւտարման մէջ: Ողջ պարսկական իրականութիւնը հեղեղող այս կայսերապաշտ մտայնութիւնը առաջնորդող դեր կը կատարէ «իրանական» պիտակուած Համալսարանական բաժանմունքներու աշխարհահայեացքին մէջ աշխարհի տարածքին: Ան այս հիւանդութեամբ կը տառապին նոյնիսկ անհետ կորուստի սեմին կանգնած ամենաաննշան կարգ մը զրաւ դաշտական խմբակցութիւններ, որոնք, երազելով անցեալի փառքը, ունին աստղաբաշխական յանդգնութիւններ իրենց, ու իրենց միայն, դրաւշին ներքոյ Համախմբելու «իրանական» պիտակուած ենթալեզուաւորման իրենց բաղադրեալ հանրոյթները՝ իբրեւ քաղաքական ամբողջութիւն:

Իսկ եթէ վերոնշեալ լեզուներով բարբառողները հայեր կամ նախահայեր էին, միթէ վաւերական է մերժել անոնց լեզուական ձեւերն ու բառապաշարը, ատոնց՝ Արարատեան դաշտի բարբառային հիմքին ի վերայ ստեղծուած հայերէնէն տարբերուելու անհամոզիչ պատրուակով: Արդեւք այդպիսեալ կը տարորոշուէ՞ք ուրիշ ցեղապան ազգէ: Եթէ նշեալ լեզուներով խաւտողները միաձուլուած են արմէններուն կամ հայերուն՝ Համատեղաւրէն կազմելով հայ ազգը, ինչ որ այժմ գիտութեան մէջ աւելի ընդունուած հայեցակէտ է, սոսկ մենք զմեզ կը զրկենք մեր խորագոյն արմատներէն ու մեր բնութենէն իսկ՝ չներառելով անոնց լեզուական հարստութիւններն ու առհասարակ մշակոյթները հայերէնին եւ հայ մշակոյթին մէջ Համապատասխանաբար: Միթէ նոյնիսկ պարտաւոր չենք ընելու այդ մէկը: Ի՞նչ է հայերէնը: Ի՞նչ պէտք է ըլլան հայերէնի զարգացման ու հարստացման աղբերակներն ու ուղիները: Առնչակցաւրէն՝ ի՞նչ պէտք է ըլլան հայ մշակոյթի զարգացման ճանապարհները: Թե՛ այս հիմնախնդիրները պէտք է թողել ճակատագրի քմայքին եւ շարունակել յոխորտալ հայերէնի բռնաբարուած մեծապահնչութեամբ: Հարցեր, որոնց էական մասը

կը գլեն, կ'անցնին լեզուաբանութեան սահմանները: Ի վերջոյ, առանց Հայերէնի եւ Հայ ազգի ինչութեան ՀիմնաՀարցի ազգաբանական եւ իմաստասիրական (այլ ո՛չ՝ ներկայամոլական) պարզաբանման եւ գոյաքարշուող տոՀմապաշտական յարացոյցի աւելի ընդգրկուն յարացոյցով փոխարինման՝ ստուարաթիւ եւ լեզուական առկայ երեւոյթներ, եւ առաջադրութիւններ պիտի յընթացս մնան վիճելի, այլ եւ խափանեն ազգի մը երթը՝ զայն ստրուկ պահելով տոՀմատիրութեան մը եւ իբրեւ ազգային կրօնք յորջորջուող քաղաքական գաղափարախաւսութեան մը ճիրաններուն մէջ՝ քաղաքական եւ մշակութային ասպարէզները ողողած տէրտէրածառայ ու երուաբերան մեծամիտ եւ սմբովագլուխ պոռոտախաւսներու՝ Հայոց խոր անցեալը տէրտէրահաճութեամբ վերամշակողներու եւ, քրիստոնէութեան քողի ներքոյ, ի Հեճուկս գիտութեան, ապահայկականացնողներու անլուելի Համերգի մտաւոր բռնատիրութեամբ Հանդերձ:

Հինգերորդ դարու այբուբենէն դուրս մղուած էին, ըստ երեւոյթին, Հայերէնի բարբառներուն մէջ պահպանուած շարք մը ձայնաւորներ՝ այբուբենի առթած իրայուզման եւ սրբայնացման միջոցաւ աղքատացնելով Հայերէնը՝ զրկելով զայն իւր ձայնաւորներու ամբողջական ստեղնաշարէն: Այդը Հաւատք, պաշտանական մոլեռանդութիւն, որ իր լիր սրբագործումը գտաւ բանաւոր խաւքի գրագիտութեամբ փոխարինմամբ, վերջինս՝ Հլու կամակատարն ըլլալով մշակուած լեզուական քաղաքականութեան: Պաստառաբանութիւնը, որ կը յայտարարէ, թէ Հայերէնի այբուբենը ստեղծուած է «մէկ տառ-մէկ հնչիւն» սկզբունքով, իբրեւ՝ «լիահունչ», իբրեւ՝ «լիագիր», նոյնիսկ Հեղինակաւոր Հայաբաններու կողմէ, ստապատիր եւ անհամ քարոզչութիւն է, որ կը քողարկէ Հայերէնի հնչիւնասպանութիւնը՝ իրագործուած պատմականաւրէն եւ պետականաւրէն որդեգրուած այբբենական Համակարգի մուրճերու դարաւոր Հարուածներով Հայոց միտքի սալին: Չառանցանք է ենթադրել, թէ այբուբենը կ'արտացոլէր իր ժամանակի Հայերէնը ամբողջութեամբ. լեզու, որ ընդարձակ տարածքներու կը տիրէր՝ աշխարհագրական խիստ մեկուսացումներով, որոնցմով իսկ կը բացատրուի այլեւայլ ու իրարու Համար գրեթէ անհասկնալի բարբառներու գոյութիւնը: Եթէ այբուբենը

իրարէն կ'արտացոլէր լեզուի մը հնչինական համակարգը ամբողջ ջուլթեամբ, այդ լեզուն լաւագոյն պարագային պէտք է ըլլար պարտական կամ մեհենական առողանութեան ականդոյթներու բովէն անցած եւ արդէն սղուած, տաշտշուած հայերէն մը, առաւելագոյնը՝ կերտուած Վաղարշապատի բարբառին հիմամբ: Ասինքն՝ անկէ անմասն մնացած էին առնուազն ողջ Արեւմտահայքի բարբառները՝ ի սկզբանէ խոչընդոտելով Արեւմտահայքի մէջ գոյաւորուող բանահեւ սովթեան եւ հիմնավէպին գրական հարազատ վերարտադրումը: Մեր էնթադրովթեամբ՝ հինգերորդ դարու սկիզբին որդեգրուած այբուբէնը չէր արտացոլէր հայերէնի հնչինային համակարգը ամբողջութեամբ եւ ատկէ դուրս թողեց բազմատասնեակ բաղաձայն ու ձայնաւոր հնչիւններ: Այդ լեզուն, ներքաղաքական ծրագիրի արդիւնք ըլլալով, իր առջեւ դրած այլ հիմնախնդիր ուներ, ոչ՝ հայերէնի ողջ հնչինային համակարգին պահպանումը: Դոյնպիսի հնչինասպարսովթեամբ հրապուրուողը նման է արարածի, որ միակ վերապրողն ըլլալով համագեղացիներու սպանդէն, կը յայտարարէ, թէ գեղը ունեցեր էր մէկ բնակիչ լոկ՝ ինքը՝ կատարելակազմ իր մեծապատիւութիւնը:

Հոս հակիրճ անդրադառնանք ըթ ձայնաւորի գրելթէ համընդհանուր կիրարկումին, որ «մէկ տառ-մէկ հնչին»-ի գաղափարախաւանները կ'անգիտանան: Կիրարկումը սահմանափակած ենք ոտար նաւորին, թէեւ մեր ցանկութիւնն է ատոր համապարփակ աւգտագործումը լեզուին մէջ (բացառութեամբ բառասկիզբի շփականներուն նախընթերակցումէն): Նշեալ տարագը այդ մէկը կը պահանջէ: Լեզուաբանական տուեալները առկայ են պնդելու, որ ինչպէս ներկայիս, նոյնպէս ալ Մաշտոցի աւրաք ըթ ձայնաւորը հայերէնի անքակտելի մասն էր: Դժուար է պատկերացնել երեսունվեց տառերէն սոսկ այս տառին սահմանափակումը բառասկիզբի գործածութեամբ: Եթէ ատիկա, ըլլալով թոյլ ձայնաւոր, չէ գրուած մեր առաջին մատենագիրներուն կողմէ, այդ երեւոյթը հաւանաբար վերագրելի է նորակազմ գրական մշակոյթի անկատարութեան, թերեւս ալ մատենագրական խնայողամտութեան: Անհրաժեշտ է վերանայիլ Մաշտոցի այս հարաւոր բացթողումը՝ առնուազն հայերէն ոտանաւորի պար

րագային, ուր ըթի սղումը ամենաչարաշահուած երեւոյթն է Հայ բանաստեղծներու (նոյնիսկ Վարուժանի) կողմէ՝ Հայերէնին խորթ վանկակազմութեան սովորոյթներուն մէջ, ուր եւ կամայականութիւնը անհարկի աւերներ կը գործէ Հայերէնի բնական հնչիւնական շարա-
յարութեան պահպանումին վրայ առողջանութեան մէջ: Անշուշտ սա կ'ըսենք կատղեցնելու համար ոմանց, սակայն յիսուն հազար արդէն կատղածին վրայ յիսուն աւելին կամ պակասը մեծ հաշիւ մը չէ: Մաշ տոց սրբայնացնողները եթէ կը ցանկան Հետեւիլ անոր իւրաքանչիւր քայլին, ապա պետք է գրեն մեծատառով սոսկ, ապա առհասարակ պետք է գրեն առանց բառերու տարանջատման, ապա նաեւ, ի բաց առեալ միջակետը, առանց կէտադրական նշաններու: Ապա նաեւ անշուշտ որ շրջին գաւառէ-գաւառ՝ ոտքերուն ջիղերը կտրելու իրենց քարոզած յուզաբրիստոնէական զառանցապաշտութիւնը մերժողները ու զանոնք ցմահ անդամալոյծի վերածելով բորոտանոցներ նետելու, իրականութիւն մը, որուն աւրէ աւր քայլ մը աւելի կը մատենանք իշու ուղեղով սնած քաղաքական ղեկավարներու, վարչապետը եւ նախագահըք ներառեալ, ճահճային անբուժելի տգիտութեան ի հետեւանս: Վերջիշեցնէ՛ք սրբայնաբաններուն՝ պահ մը մեր «Արեւ մըտեան» դրամատիրական նախապաշարումներուն ընթացք տալով, որ Մաշտոց «գործաւորն» էր պարթէւ Սահակ Պարթեւի, որ էր Հայերէնի նոր գիրերու ստեղծման բուն գաղափարախաւան ու զայդ-իրականութիւն դարձնողը:

Տասնվեց դարերու «պերճաշուք պատմութեան մը» ձայնագաղափարախաւսական գլանին ներքոյ (որ մասամբ արդիւնք էր կրաւ-նագաղափարախաւսական նկրտումներով իրագործուած Հայ ազգի առաջին ցեղասպանութեան) ոչնչացուած Հայերէնի հնչիւնային ամբ բողջական համակարգը վերականգնելը այսաւր, երբ լաւագոյն ցանկութեամբ իսկ տողորուած Հայուն համար ատոր հնչիւնները անհար պիտի ըլլային արտաբերել ցանկալի նոր այբուբենով, ուր մնաց կիրարկել, երազաշխարհային տենչ կրնայ թուիլ կամ մնալ լոկ: Բայց կարելի է դեռ փրկել այն, ինչ որ յարաբերաբար պահպանուած է, ինչ որ հագեակ մը արտասանական աւրեւքներու կիրարկումով կար է խորագոյն ոգեկան թրթիռ յառաջացնելու ներկայապաշտութենէ

չտառապող մարդուն մեջ առսական: Փորձեցէք ընթերցել Հայերէնը իւր կորած հնչիւններով Հանդերձ, իւր կորած «աւ»-երով ատոնց «ու»-ամէտ հնչերանգով, իւր բառամէջի «եա»-երու «էա» հնչերանգով, որ այսար դեռ մասամբ պահպանուած է, իւր կորած բառասկիզբի եւ բառավերջի յիերով, իւր կորած «է» երկբարբառակերպի «էյ»ամէտ կամ «այ»ամէտ հնչերանգով մանաւանդ բառավերջին, համոզուելու համար, թէ ինչո՞ւ բառասկիզբին ո՞ր որ հարկ է պէտք է գրել յի եւ ոչ թէ Հո, բառավերջին՝ է եւ ոչ թէ Էչ, եւ թէ ինչպիսի քաղցրանչին ու առինքնող լեզու է անիկա, որն այժմ վերածուեր է ժայռահամերգի՝ պատմութեան սղոցներուն տակ թէժ հոլովոյթէ անցած ու անոր մեջ ապրող ժողովուրդին նման: Յոյսով ենք, որ Հայ ազգի ծագումնաբանական ակունքներուն առնչուող հիմնավէպին նախանձախնդիր ընթերցողը նոյնպիսի նախանձախնդրութիւն կ'ունենայ իր լեզուի ակունքներուն նկատմամբ՝ հրաժարելով ժայռաբերանութենէ, եւ այս նորընթերցումը, բնագիրներուն առընթեր, առիթ կը դառնայ նաեւ առնչուելու Հայերէնի առհասարակ գեղեցկութիւններուն՝ պահ մը գոնէ ընթերցողը ազատելով լեզուական մերաւրեայ կաղապարներէն, որոնց վերանայումը, ըստ մեզի, թէ՛ արեւելահայերէնի, թէ՛ արեւմտահայերէնի մեջ պարտադիր է, եթէ ոչ նախապայման՝ ի շնորհ տարբեր կայսրութիւններու դարաւոր լուծը թաւթափող Հանրոյթի իր բեկորներէն միասնական ազգի ստեղծման, որ թոթովէ իր նախնեաց լեզուի գեղեցկութեանց գիտակից որդեգրումով:

Արմէն Ա.

Ահրանք, Թո, ՍէժէՉա

ՏՈՒՆ
ՏԻՏԱՆԱՑ
ՊԱՏՈՒՄ Ա.

ՊԱՏՈՒՄ Ա.

ԲԱՆԱՍԱՅ՝ Թադեոս Առաքելոյ Վանքի
գեղի բնակիչ Դաւիթ
ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ՝ Նոյն գեղը՝ խոյ եւ Մակու քաղաքներու
միջեւ, Պարսկաստան, որ եւ ունէր 28 տուն բնակիչ
ԾՆՆԴԵԱՆ ԹՈՒՎԿԱՆ՝ 1845 մ.
ԱՍՄԱՆ ՏԱՐԻՔ՝ 50 մ.
ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ՝ անգրագետ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ՝ հեւսն

ՊԱՏՈՒՄԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՆԱԽՈՐԴ ԱՂԲԵՒՐ՝
Վարպետ (Հեւսն) Ալաւերդի՝ բանասացի հայրը, որոյ աղբերը՝
Վանեցի Ոհանես՝ բանասացի մեծ հայրը

ԳՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1895, փետրուար 27-28
ԳՐԱՌՈՂ՝ Խաչիկ Վ. Դադեան
ԳՐԱՌՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Թադեոս Առաքելոյ Վանքի
առաջնորդարան՝ Եսայի անուամբ վանականի
Ներկայութեամբ

ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1895

• • •

ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԱՐԱՆ Ա.
ՅՂԱՅՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2016
ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2019
ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Աքսոր

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՈՒՄ

ԲՆԱԳԻՐ
ԵՒ
ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

Պատում Ա.

ԲՆԱԳԻՐ

1 Մըսրա Միեր թագաւոր
2 Շատ գոռբա թաքեաւեր կ'ըլնի:
3 Ըտոր երկու կնիկ կ'ըլնի:
4 Օրերէն մէկ օր կ'երթա տեսա՝
5 Պստի Կնկան մոտ մէ մարդ մ'է քընէ:
6 Կ'ասի. «Հայ-հայ, ես Միեր թաքեաւեր ըլնեմ,
7 Իմ կնիկ եսա բանի տէրն ըլնի:
8 Հակեար մկա մէ թափիկ գարկեմ,
9 Երկունս ել քեանոսուն գեազ կ'երթան գետնի տակ,
10 Եսիկ իմ անուան լաւ չի.
11 Վաքիլ-վագիր կ'ասեն, թէ՝ Պստի Կնիկ ինչիս ելաւ,
12 Չըլնի մէ բան տեսաւ, Պստի Կնկան զայ արաւ:
13 Քուրքը հանաւ, թալաւ վրէներ, ընցաւ, գնաց:
14 Մնաց. կնիկ օյանմիջ ելաւ.
15 Օյանմիջ ելաւ, տեսաւ, որ իրար չեն գալի,
16 Ասաւ. «Վայ, տանիսն ա փլէ, թէ ինչ ա ելէ»:
17 Էդա կնիկ մարդ իրար տուեց,
18 Գլեղիս հանեց տեղից, տեսաւ թաքեաւերի քուրք:
19 Ասաւ.— Բե՛ն տունը չարի,
20 Էլ մեզի պրծում չկա:
21 Ըսաւ.— Չէ, ել մի վախի,
22 Որ զայ ըներ մեզի, մէ թափուկ քը գարկեր.
23 Համա զայ ընելու չ'եղեր:

Պատում Ա. ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

1 Փարաուն էր Մըհեր.

2 Փարաուն էր ահեղ.

3 Անունն ասեցալ՝ Մովս Թաուրթի:

4 Ի՞նչ իյնայ ժանտ իր հայեացքին.

5 Սեր է մըտեր կողը թագին:

6 —Հայ-հայ, Մըհեր Որդի՛ Թաուրթի,

7 Սըմբոնկ գըլխուդ տընկե թագուհիդ.

8 Բաւ է մէկ կից՝ գոյգով թաւալին

9 Չորստաս հասակ երախ Անդունդի:

10 Չ'ըներ բարիք փառքիդ ծիրանի.

11 Ո՛ր է կ'ըսեն Կըրտսեր Թագուհին.

12 Կհղն իր պըղծեց. տուին կէր մահին:

13 Նետեց մուշտակն իր վըրանին.

14 Կինն ըզգաստացաւ,

15 Մարդն անշարժացաւ:

16 —Վայ, գըլուխին տունըս փըլաւ:

17 Մարդըն հըրեց, գանկըն հանեց,

18 Մուշտն Առիւծի աչքըն ծակեց.

19 —Ափէփըն քեզ փորը քաջէ.

20 Հարկ է, որ մեզ սատկեցընէ:

21 —Սիրտըդ տեղէն թող որ չ'ելլէ.

22 Ուզեր եթէ սատկեցընէ,

23 Տակը ոտքին մեզ կը ճըզմեր:

24 Կինը փոշմսեց, թողկեց, եկաւ,
25 Թէ՝ «Էլ եսեց բան չեմ բռնէ»:

26 Սիրողն էլ փախաւ, գնաց:
27 Կնիկը երեխով մնաց:
28 Թաքեաւերի ճոջ կնիկն էլ երեխով եր:
29 Մնաց. ժամանակ որ լցուաւ,
30 Էտա Պաստիկ կնիկ պառկաւ, երեխա բերեց:
31 Էկան, մուշտուկուղ բերեցին Միեր Թաքեաւերին,
32 Թէ.— Թաքեաւեր, քեզիկ մէ տղա էլաւ:

33 Էտիկ մուշտուկուղ ցրուեց.
34 Քեաղաք եր՝ ուրախութեն արեցին.
35 Չրաղուան արեցին, թէ՝ մեր թաքեաւերին տղա մ'էլէ:
36 Ժողովրդոտուան վաքիլ-վազիր, թէ.— Թաքեաւերն ապրած կենա,
37 Բէ, տենանք տղայի անուն ինչ պտի դնենք:
38 Ասաւ.— Շուն Մելիք:
39 —Թաքեաւերն ապրած կենա,—
40 Ասին,— Շուն Մելիք անուն կ'ըլնի:
41 —Վազիր-վաքիլ, իմ տղեն չէ: Անունն էն ա:
42 Չունքի թաքեաւեր խորխուրդ գիտեր.
43 Վաքիլ-վազիր չեր գիտէին:
44 Բերեց, վեր ըտոր թեկն գրեց:

45 Տուեց, ըտոր ճոջ կնիկն էլ պառկաւ, երեխա բերեց:
46 Էլի մուշտուկուղ բերեցին.
47 Մուշտուկուղ որ բերեցին,
48 Եօթն օր եօթ գիշեր Էտա քաղաք չրաղուան էլաւ.
49 Մուշտուկուղ ցրուեց.
50 Ժողովրդոտուան, թէ.— Թաքեաւերն ապրած կենա,
51 Ըստոր անուն ինչ դնենք:
52 Ասաւ.— Գնացեք, երեխեն բերեք, մէ տենամ:

Կինըն զըղճաց իր արարքին, արցունք թափեց քով Մըհերի.

—Այլեւս չեմ դաւաճաներ . . .

Փախաւ զընաց Ծընունդն Աւագի,

Յըղի մընաց Կըրտսեր Թագուհին:

Յըղի էր եւ Աւագ Թագուհին:

Յանգման պահին իննըն Ծըմակի

Որդի բերաւ Կըրտսեր Թագուհին:

—Աջքերնիդ լոյս, Չարմ Թաւուրի.

Որդի ծընաւ Եգիպտոսի:

Ընծայ առատ Մըհեր տուաւ,

Աջխարին արար խընջոյք ըրաւ.

Հըրահանդէս եղաւ անբաւ, Նախարարներ եկան կարգաւ.

—Մեծ Փարաւոնն ապրած կենայ.

Տըղու անունըն ի՞նչ ըլլայ:

—Շուն Փարաւոն թող որ ըլլայ:

—Թաւուրի Չարմն ապրած կենայ.

Խայտառակող անուն կ'ըլլայ:

—Իմ տըղան չէ՞. այդ թող ըլլայ:

«Շուն Փարաւոն» կընքեց թելին.

Իմաստութիւն փարաւոնի՝

Նախարարներըն չունեին:

Եւրս ծընեց Մեծ Թագուհին.

Աջքալուսանք դարձեալ ըրին.

Գիշեր-ցերեկ, քառորդ լուսին

Հըրահանդէս էր ամէն դի.

Նախարարներն ըսին վերջին.

—Թաւուրի Չարմն ապրած կենայ,

Ասոր անունըն ի՞նչ ըլլայ:

—Հոս որ բերէք, բան մը կ'ըլլայ:

53 Բերեցին, տեսաւ՝ երեխի աջ ձեռն խուփ ա:
 54 Բերեց, զինքն ձեռք տուեց.
 55 Ինչդար արաւ, չկրցաւ, որ երեխի ձեռք բանա.
 56 Կանչեց, ասաւ.— Փահլաւաններ թող գան:
 57 Եօթ փահլաւան ուներ.
 58 Եօթն փահլաւաններն էլ եկան.
 59 Մէկ մէկ ետա տղի ձեռք ծխտին, որ բանան, չն կրցան բանին:
 60 Ասաւ.— Էլ ձեռք մի տուեք, տարեք, գացեք:
 61 Տարան, գնացին երեխէն
 62 Բերեց, եկաւ են Շուն Մելիքը.
 63 Ըսոր թելին գրեց,
 64 Թէ. «Շուն Մելիք, Դաւիթ քէ՛ն պստի ախալեր,
 65 Դու ըսոր ճոջ ախալեր,
 66 Դաւիթ քեզի ծառա»:

 67 Մնաց, Էնիկ տարան, տուին ուսումնարան.
 68 Դաւիթն էլ տարան, դրին ուսումնարան:
 69 Էն ինչ Մելիքն էր՝ ճոջացաւ, խելքը բան կը կտրեր.
 70 Էն ինչ Դաւիթն էր. երեխա յեր, տղա յեր:
 71 Մէկ օր Մելիք Միւր Թաքճաւեր քնել էր.
 72 Գիշեր մէկն եկաւ, կանչեց.— Միւր, Միւր:
 73 Վեր թռաւ, ասաւ.— Ո՞րն էք:
 74 Ծէն չտուեցին, մէկ էլ քնաւ:
 75 Էլի կանչեցին.— Միւր, Միւր:
 76 Էլաւ, ասաւ.— Ո՞րն էք:
 77 Էլի ծէն չտուեցին, պառկաւ, քնաւ:
 78 Մէկ էլ քնաւ, էլի կանչին.— Միւր, Միւր:
 79 Ասաւ.— Դուք ի՞նչ էք.
 80 Ասին.— Մենք Գաբրիէլ խրեշտակն ինք.
 81 Ասին՝ թաղարիք տես, որ խոքիդ պիտի առնենք:
 82 Էլաւ, ասաւ.— Աման, Գաբրիէլ խրեշտակ,
 83 Դու ըլնիս քու աստուած,

Փակ էր աջ ափըն մանուկին.

Փորձեց բանալ Մըհեր ուժգին.

—Սին է,— ըսաւ.— քաջըք բանին.

Աւժէք Թաւութ, Մովս Մըհերի:

Քաջք եւրթն ունէր Մըհեր հըպատ,

Եւրթնըն եկան՝ հերթի սապատ.

Եւրթնըն եղան քըրտինքապատ:

—Բաւ է. տարէք,— Մըհեր ըսաւ:

Շուն Փարաւունըն մաւտ բերին.

Մըհեր անոր գըրեց թեկին՝

Շուն Փարաւոն Մեծ Սիրիուսի.

Թաւութ Եղբայրն է Աւագիդ,

Շունըդ՝ Եղբայրըն Կըրտսերիդ.

Պահէ ափիդ մէջ ուժգնակի:

Շուն Որդիին տուին Քուրմըն Արեգակնի,

Իսկ Թաւութին տուին Քուրմըն Խաւարակնի:

Շունըն մեծցաւ, բանք իմացաւ վարժապետաց,

Մինչ Թաւութ՝ կորդ, Տըղայ Թաւիթ անուանուեցաւ:

Թաւութի Մովսըն գիշերով նիրի էր մըտեր,

Արքեսական նունն իր լըսեց. —Մըհէր, Մըհէր:

Վեր մահիճէն թըռաւ ըսաւ. —Ո՛վ Նինջի Տեր:

Շըջուկ չըկար, դարձեալ մըտաւ նինջի ծովեր:

Նորէն լըսեց. —Մըհէր, Մըհէր:

Ելաւ ըսաւ. —Ո՛վ էք, անտեր:

Դարձեալ մըտաւ նինջի քուրեր:

Նորէն լըսեց. —Մըհէր, Մըհէր:

—Ո՛վ էք, անտեր:

—Թաւութն ենք մենք՝ Ութ Աստուծոյ առաջավար.

Մովս Թաւութի, պահն է, որ շրնչըդ տանինք վար:

—Իընդորմք, Թաւութ Ութաստուած,

Տուէք ի մեզ ժամանակ՝

84 Ընծի մէ քճառասուն օր մոհլաթ տո՛ւ, շատ մեղք եմ արէ:
 85 Շատ վիզգարկութեն եմ արէ, թաքճաւոր եմ,
 86 Իմ մեղաց դառնամ, Էսով Էն յան կամքը քեռնս ա:
 87 Եկ, քճո ամանաթը տար:
 88 Մնաց միկնի քճառասուն օր,
 89 Քճասիբի քուսուբի ցրուեց, օղորմութեն տուեց,
 90 Բերեց ուրան մալ, ուրան կին, ուրան Թուրն ի Կեծակէն,
 91 Դրկեց Դաւիթ քեռիքի տուն ի Սասուն:
 92 Քի ուրան այան եր՝
 93 Էսա Շուն Մելիք կ'ըլնի թաքճաւեր, Դաւթին կը գրկի:
 94 Թող Էսիկ մերն վերցնի,
 95 Գնա քեռիքի մոտ, գլխը պախի:
 96 Խիւնդցաւ՝ Գաբրիէլ խրեշտակ Էկաւ. խոքին աւանդեց:
 97 Տարան, ըտոր վերցեցին, վաքիլ-վազիր տարան, խորեցին:

98 Բերեցին, Շուն Մելիք արին թաքճաւեր, դրին թախտ.
 99 Որ դրին թախտ,
 100 Էտ Շուն Մելիք թամբիսեց Դաւթին խաց տանողներին,
 101 Թէ.— Դաւթին որ խաց կը տանէք,
 102 Միս կ'ըլնի՝ ոսկոռ խանէք,
 103 Չիր կ'ըլնի, կոճ խանէք:
 104 Մէկ օր ըստրա խաց տանողին քճորլուղ տուեցին:
 105 Ասաւ.— Դու կայնի,
 106 Էսօր Դաւթին խաց տանելու՝
 107 Միս կը տանեմ, ոսկոռ չեմ խանի,
 108 Թող ուտի, խեղտուի.
 109 Ձեզիկ,— կ'ասէ,— կը սպանէ,
 110 Որ ընծիկ քճորլուղ տուեցիք:

111 Էտա խացը վերցրեց իրիկուն,
 112 Առաւոտ տարաւ, տուեց Դաւթին:
 113 Դաւիթ խաց կերաւ, միս թալաւ ատամներ,

- 84 Աւր քառասուն ամանակ.
 85 Չանցանք են մեր անքանակ. եւք Աջխարիի հանգանակ:
 86 Քաւեմք հազար մեր յանցանք՝ ապա ի ծեզ տանք մեր
 87 Գըրաւ՝ հոգին մեր ահա: [կեանք.
 88 Բաշխեց ոսկի, հոծ ողորմի.
 89 Կինըն կանչեց, որ տայ աւանդ Թուր Կեծակին,
 90 Որ Սաղմնասուն ղըրկէ Որդին.
 91 Յանգեցաւ այս մըտածումին.
 92 Գոհ անդրանկութեան մեր կըրտսեր կընոջ որդին
 93 Կ'ըլլայ փարաւոն, կ'ըսպանսէ Մանուկ Որդին.
 94 Թող մայրն ու քաջքերն Արմանում առնեն տանին՝
 95 Երկիրն իր քեռանց՝ ապաւեն հող մայրենին:
 96 Ոյժէ ինկաւ, Թաւութն Ուրթի առաւ հոգին,
 97 Մովսէսն Թաւութ՝ Մըհերըն Մեծ տուին հողին:
- 98 Շուն Փարաւոնըն աւծեցին,
 99 Ամենհովթէր անուն դըրին:
 100 Խոհ սա տուաւ խոհարարին.
 101 —Որ հաց տանիք իմ Կըրտսերին՝
 102 Հանէք ոսկոր մեջէն միսին,
 103 Հանէք կորիզ մեջէն չիրին:
 104 Տանողըն խոհ խիստ նեղեցին,
 105 Սա ալ ըսաւ երդմնագին՝
 106 Վըկայ եղէք իմ արարքին.
 107 Թողնեմ ոսկորըն մեջ միսին,
 108 Թող խըրուկ խորըն կոկորդին.
 109 Թող դաս ըլլայ սարսըռագին,
 110 Խոհըս քանգի արգիլեցին:
- 111 Խոհըն Թաւթի առաւաւտեան
 112 Եփեց, տարաւ ականջարան.
 113 Միսըն Թաւթի նետեց բերան,

114 Տեսաւ, որ միս փլաւ, ոսկորոք, ատամներ չըկտրաւ.
 115 Զվերցրեց, զարկեց լուսամուտին,
 116 Փլեց, շողն ընկաւ գետին.
 117 Ասաւ. «Էս ի՛նչ ա, որ ընկաւ մէջ իմ օթաղին»:
 118 Էլաւ ընկաւ խետ եւ շողին, ընկաւ ի գետին:
 119 Էնեւց էլաւ, որ քրտինք եւ յանէն, Էն յանէն թափաւ:
 120 Ըտոր Էն վարպետն, որ ըտոր դաս կը տեր,
 121 Դռնով մտաւ, տեսաւ, որ Դաւիթ
 122 Էլնում, տփուում ա ի գետին.
 123 Ասաւ.— Դաւիթ, քեզիկ դուրբան,
 124 Ընչի՛ տղդար կը տփես գետին:
 125 Ասաւ.— Եսիկ շող մտեր ա իմ օթաղ՝ չէլներ դու:
 126 Ասաւ.— Մէկ աչքերդ խփիր:
 127 Աչքեր որ խփաւ,
 128 Դասմալով բռնաւ, Էն շողի ծակ կալաւ, շող կտրաւ:
 129 Ասաւ.— Յա՛, եսօր առաւտնէ ես չալըջմիջ կ'էլնեմ,
 130 Զեմ կանա Էն շող խանէ դու.—
 131 Ասաւ.— ընծնէ գորբա՛մ էիր, դուն ի՛նչխ խանեցիր դու:
 132 Ասաւ.— Դուրբան, հեյրան, Էսիկ մարդ չեր.
 133 Էսիկ արեւի շողն եր:
 134 Ասաւ.— Բա՛, արեւը որ կա,
 135 Բա՛, ընչի՛ եք ընծի նստացրել ես պատը:
 136 Ասաւ.— Դուրբան, հեյրան,
 137 Արեւ էլ կա, օր էլ կա, գիշեր էլ կա:
 138 Ասաւ.— Բա՛, ընչի՛ չեք ընծիկ խանում դու:
 139 Ասաւ.— Դուրբան, կեցի, կ'եթամ թաքճաւերին ասեմ:
 140 Գնաց, ասաւ թաքճաւերին,
 141 Թե.— Միս տանող եսպես միս տարել ա, ոսկոր չէ խանել.
 142 Էն էլ միս կերել ա, ոսկոր թալել, լուսմուտ փլել.
 143 Շողն ընկել ա մէջ Դաւթի օթաղին:
 144 Էն էլ էլեր, տփուեր ա մէջ օթաղին:
 145 Իսիկ գացի, չարչարանքից ազատեցի:

Ծամեց, մընաց ոսկորն անծամ.

Բըռնեց նետեց բուրգի որմին,

Ծակեց. նըշոյլ ինկաւ գետին.

— Ի՞նչ դել է սա մեջ սենեակիս:

Մաքառեցաւ դէմ նըշոյլին,

Աղ դարձաւ մեջ իր քըրտինքին.

Քուրմըն եկաւ Խաւարակնի.

Տեսաւ՝ Թաւիթ մարմինըն իր

Ա՛յնպէս կը գարներ յատակին.

— Թաւիթ, որդիս՝ հոգիդ սիրես,

Այդպէս ինչո՞ւ քեզ կը տանջես:

— Դել է խուցիս մեջ սողոսկեր. ի՞նչ ալ ընեմ, չի՛ դուրս ելլեր:

— Մէյ մը աջքերդդ լաւ փակէ:

Աջքերըն երբ Թաւիթ փակեց,

Քուրմըն խորշին մեջ լաթ խորթեց:

— Ես կը փորձեմ աւրըն արար

Դելըն հանել ու չեմ կըրնար.

Ի՞նչ գաղտնիք դուռն բերիր կատար՝

Ի՞նչպէս հանել հոսկէ կըրցար:

— Կեանքըս, Թաւիթ, չե՛ դել անի. է՛ շառաւիղ Երկնի Ռայի:

— Ռայ կայ եթէ, ինչո՞ւ Թաւիթ

Պահեր էք ներսիդին բուրգի:

— Կեանքըս, Թաւիթ, կայ տեւութիւն տասն ու երկու Արեգակնի,

Տասն ու երկու՝ Խաւարակնի. ենք մենք ծընունդ Խաւարակնի:

— Ինչո՞ւ դուրս չեք հաներ Թաւիթ:

— Թաւիթ, ըսեմ Փարաւոնին: Գընաց պատմեց Քուրմըն Մահի.

— Ապրած կենայ Ամենհոպթէբ,

Ոսկոր խոհպետըն հաներ չէ.

Թաւութ նետեր, որմ ծակեր է,

Նըշոյլ բուրգին մեջ ինկեր է.

Վըրան ուժգին ցատկըռտեր է,

Չարհարանքին զոհ դարձեր է:

146 Թաքճաւերն ասաւ.— Գնա՛, խան դրւս, պըտցըցրու:

147 Էկաւ Դաւթի թելէն բռնեց, խանեց դու,

148 Տարաւ քուչով, առաւ, գնաց:

149 Ինչ ըռաստ Էկաւ, խարցրաւ՝ տաւար, գոմէջ, ծի,

150 Ըմէն ինչ կը խարցնէր. «Էսիկ ինչիս ա, Էսիկ ինչիս ա»:

151 Վարպետն պատասխան կը տէր. «Էսիկ էս ա, Էսիկ էս ա»:

152 Թեաղաքից Էլան դու.

153 Ըրիշկաց, տեսաւ՝ քճաղաքի ծեր մարդիկ կոլոնսւած էն.—

154 Ասաւ.— Արի՛ եթանք էն տեղ:

155 Ասաւ.— Դուրբան, Էսի տեղ զատ չի կա, ար՛ եթանք էս յան:

156 Ասաւ.— Չէ՛, ընծիկ տար էն տեղ:

157 Ասաւ.— Ախր էն տեղ ինչ կա, որ եթանք:

158 Ասաւ.— Չէ՛, տանում ես՝ տար, չէս տանում . . .

159 Ասաւ, թէ.— Չէ՛:

160 Ձեռք թալաւ վարպետի անկաջ, որ պոկի,

161 Վարպետն ասաւ.— Թելի՛, եթանք:

162 Տարաւ, գնաց ըտոր մեյդանի գլոխ:

163 Տեսաւ՝ մէկ ջրինդ Էկաւ Էտոտ մոտ.

164 Ջրինդ էին թալում:

165 Դաւիթ խասաւ, Էտոր ջրինդ վերցրեց.

166 Թալաւ, գնաց, տաս գճագ ընցըցրեց:

167 Էն Շուն Մելիք ըսաւ.— Հայ-հայ,

168 Էս դր փախելանն էր, որ իմ ջրինդ ընցըցրաւ:

169 Գնացին, տեսան, Էկան, ասին.

170 — Թաքճաւերն ապրած կենա, Դաւիթն է:

171 Ասաւ.— Գնացէք, ընդրա գլոխ խորիմ,

172 Գնացէք, ընդոր բերէք, գլոխը կտրեմ:

173 Վաքիլ-վազիր ընկան, թաքճաւերի ոտ ու ձեռք պագեցին,

174 Թէ.— Թաքճաւերն ապրած կենա, Էսի էրեխա յա.

175 Էն ինչ ա, որ ընդոր գլոխ կտրես:

146

—Թող դեգերի, Զուրմ, դուրս հանւ. . .

147

Զուրմըն Թաւթի թելէն բըռնեց,

148

Ռեւալուսի Աջխարի հանեց.

149

Թաւիթ հազար հարց գըլորեց.

150

—Ի՞նչ է ասի, ի՞նչ է ատի:

151

—Արջան է, կրկ, կատու է, ձի:

152

Երբ հեռացան, տեսաւ մարդկանց.

153

Նահապետներն էին նըստած.

154

—Հոնտեղ երթանք,— Թաւիթ ըսաւ:

155

—Կեանքըս, որդիս, հոն բան չըկայ:

156

—Հոն տար. հիմա:

157

—Իսկ ի՞նչ հոն կայ:

158

—Տանիս պիտի . . .

159

—Ոչ, չեմ տանիր:

160

Ձեռքըն ունկնին Զուրմի տարաւ.

161

—Երթանք, երթանք,— Զուրմըն ըսաւ:

162

Այսպէս հասան դաշտագետին,

163

Պետերն ուր գունդ կը խաղային.

164

Աւդէն կու գար գունդ մը իր դին.

165

Վազեց Թաւիթ, գունդըն բըռնեց,

166

Նետեց, քըսան չափ խոր խըրեց:

167

Շուն Փարաւոն ըսաւ. —Հայ-հայ,

168

Ընդերկրի քաջք էր սա, թէ պայ:

169

Գացին, տեսան:

170

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր. Թաւիթըդ է:

171

—Գըլրիւնըն ես անոր թաղեմ.

172

Գացեք բերե՛ք, վիզըն կըտրեմ:

173

Նախարարներն ինկան գետին, ոտքըն, ձեռքըն պազալդեցին.

174

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր. մանուկ է դեռ,— առարկե-

175

Ինչպէս դանակ զարնես վըզին: [ցին,—

176 Վազիր մէ մարդ դրկեց վարպետի կուշտ,
 177 Ասաւ.— Բէ՛ռ տուն քանդուի,
 178 Էլ տեղ չկա՛մ, որ բերես.
 179 Ա՛ն գնա՛մ, ուրիշ յան պըտըցցրու:
 180 Վարպետ վերցրեց, գնաց,
 181 Տարաւ ընդոր ուրան մանկգիւ,
 182 Էլի տարաւ ուրան օթադ:
 183 Գիշեր Էկաւ վրէն:
 184 Գիշեր Դաւթի քունը չը տաներ.
 185 «Քի էրբ կ'ըլի, լուս բացուի»:

186 Լուս բացուաւ, ըսաւ.— Վէր, էթանք:
 187 Էլաւ վերցրեց, Էլի քուչով գնաց.
 188 Տարաւ խանեց քճաղքից դուս.
 189 Էլ էն յան չըտարեց.
 190 Բռնեց, ասաւ.— Ո՛ր ա էրեկուա տեղ:
 191 Ասաւ.— Դճուբան, Էլ մարդ չը կա,
 192 Որ քեզիկ տանեմ էն տեղ:
 193 Բռնեց անկաջ, ասաւ.— Չէ.
 194 Իլլա՛հ, տար ընծիկ էրեկուա տեղ:
 195 Տարաւ, գնաց, տեսաւ, մարդիկ կոլոնուեր էն,
 196 Էլի ջրինդ կը խաղին:
 197 Էլի ջրինդ թալեցին:
 198 Էտի ջրինդ վերցրեց.
 199 Որ վերցրեց, թալեց.
 200 Էն վախտ տասը գճազ ընցըցրեց,
 201 Մկա արաւ քսան գճազ:
 202 Մելիքն ասաւ.— Հայ, մի տեսէք՝ էս ղի փահլեւան էր,
 203 Էս ղի իմ դուշման էր, Էկաւ իմ ջրինդի դէմ:
 204 Գնացին, տեսան, Էկան, թաքճաւերին ասին,
 205 Թէ.— Թաքճաւերն ապրած կենա, Դաւիթն ա:
 206 Էլի ասաւ.— Գնացէ՛ք, բերէ՛ք, գլոխը կտրեմ:

Պատգամ հասաւ վարջապետէն վարժապետին.

—Տոնըդ շինուի, խելքավիր,

Չըկաիր տեղ այլ՝ հոս բերիր.

Հեռուն գընա՛մ պըտըտիր. չէ՞ աւագին կը պառկիս:

Քուրմըն առաւ Տըղայ Թաւիթն

Ըշտապ դարձաւ խաւար բուրգին՝

Փոքըր անոր սեղմնայարկին:

Իջաւ նըստաւ Գահին Գիշեր.

Թաւիթի քունըն չէր տաներ.

—Ե՛րբ ծագի լոյս,— կը տուայտեր:

Ռան երբ ելաւ. —Ե՛լ, Քուրմ,— ըսաւ:

Քուրմըն Թաւիթն առաւ տարաւ

Դուրս դարպասէն մայր քաղաքի՝

Վայր մը՝ մարդոց անմատչելի:

—Տեղըն երբուան քալէ երթանք:

—Չ՛ըլլար այսար հոն մարդ, թէ կեանք.

Ինչո՛ւ ի գուր տեղըն երթանք:

Փակաւ յամառ Քուրմի ունկնին.

—Հոն տար Թաւիթն այս վայրկեանին:

Քուրմըն տարաւ. քաջք խըմբովին,

Ինչպէս միշտ, գունդ կը նետէին:

Դարձեալ հերթով գունդ նետեցին.

Դարձեալ Թաւիթ բըռնեց, նետեց.

Խոր էր քըսմն կանգուն խըրած,

Այս անգամուն քառսուն ըրաւ.

Շուն Փարաւոն ըսաւ. —Հայ-հայ.

Ո՛ր մութբընական էր Ընդերկրի,

Որ դեմ դըրաւ զարկին գունդիս:

Գացին տեսան՝ Թաւիթըն է:

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր . . .

—Գացեք բերե՛ք, վիզըն կըտրեմ . . .

207 Վաքիլ-վազիր ընկան ձեռք ոտ,
 208 Չթողին, որ գլոխ կտրեր:
 209 Էկան վարպետին ասին,
 210 Թե.— Քու տուն չաւրուի, էլ մի բեր էստեղ:
 211 Վարպետն ասաւ.— Չեր տուն չքանդուի,
 212 Մայեար իմ խոշորվն եմ բերում:
 213 Բռնում ա, անկջես քաջում,
 214 Չոռով ա բերել տալիս:
 215 Վսին.— Վ՛ն գնա, ան գնա, ան գնա:
 216 Բերեց էլի ուրան օթաղը, ուր մանգիլը:
 217 Մնաց, էլի գիշերն Էկաւ վրէն.
 218 Էլի գիշեր եղաւ, քուն չը տարեց.
 219 Թե՛ ցոր կ'ըննի, լուս կը բացուի:
 220 Լուս բացուաւ վրէն, ասաւ.— Վեր, եթանք:
 221 Էլաւ վերցեց, ուրիշ յան տարաւ:
 222 Վարպետին հարցրեց, թե.— Ո՛ր ա երեկուան տեղ,
 223 Վարպետն վերցեց, թե.— Ըմէն օր
 224 Խո չէն կոլոնուէ, խո չէն խաղա:
 225 Վերցեց, թե.— Չէ, հելէ եթանք երեկուան տեղ:
 226 Էլի գոռ տուեց վարպետին:
 227 Վարպետ տեսաւ, որ չտանի, կը սպանի,
 228 Էլի տարաւ էն տեղ:

 229 Տեսաւ, որ մարդիկ էլի կոլոնուէր էն, կը խաղան:
 230 Էլի քրինդ Էկաւ.
 231 Խասաւ, էտա քրինդ բռնեց, թալեց.
 232 Որ թալեց, էրսուն գէազ ընցըցրեց.
 233 Ըմէն թալելուց տաս գէա կ'ընցըցներ:
 234 Էլի Շուն Մելիք մարդ դրկեց,
 235 Թե.— Տեսք, հայ բիդար,
 236 Էս ի՞նչ ա, որ իմ քրինդ անցըցրեց:
 237 Էկան, տեսան, դարձին, գացին,

Նախարարներն աղաչեցին,

Վիզըն կըտրել չըթողեցին:

Ըսին Քուրմին Խաւարակնի.

—Հոս մի բերեր, որդ. Անուբի:

—Ձեր տոնըն քանդուի ասքէս.

Հոս կը բերեմ կարծեք կամքէս.

Ա՛յնպէս զիս կը քաջէ ունկնես,

Կը բերե՛ անկախ ոտքերես:

—Գընա՛, գընա՛, գընա՛,— ըսին:

Դարծեալ Թաւիթըն տուն բերաւ,

Դարծեալ Գիշերըն լուր իջաւ,

Քունըն Թաւթի թըռաւ փախաւ.

—Ե՛րբ Ռան ելլէ,— տուայտեցաւ:

Արեւ ելաւ, Թաւիթ ըսաւ.

—Վէր:— Վարժապետն այլ կողմ տարաւ:

—Հո՛ն տար նորէն,— Թաւիթ ըսաւ:

—Սան, ոչ ամէն արջալոյսին

Կը խըմբըլին ու կը մըրցին:

—Հո՛ն տար նորէն, կ'ըսեմ քեզի:

Վիզըն բըռնեց վարժապետին,

Վերջ տար պիտի անոր կեանքին.

Ուզէ չուզէ ելաւ՝ տանի:

Քաջքերն արդէն կը խաղային.

Գունդըն նորէն եկաւ իր դին.

Թաւիթ բըռնեց, նետեց ուժգին,

Խորըն խըրեց այս անգամին

Վաթսուն կանգուն տակ աւագին:

Դարծեալ հաչեց Օուն Փարաւոն.

—Հայ-հայ. դի չարքն էր կոտորշով՝

Հարուած տուաւ այսպէս կամքով:

Եկան տեսան՝ Թաւիթըն էր:

238 ԹԵ.— Թաքճաւերն ապրած կենա, էլի Դաւիթն էր:
239 Ասաւ.— Վանքիլ-վանգիր, դուք չեք թողկեր, որ վիզ կտրեմ,
240 Գացէք, բերէք Դաւիթ:

241 Գացին, Դաւիթ բերեցին, Էկան.
242 Տեսան, որ Տաւիթ մէ պստի երեխա յեր.
243 Ասաւ.— Ձանլաթ կանչեք, որ գա, ըսոր վիզը զարկէ:
244 Վանքիլ-վանգիր դաշամիջ էլան,
245 Էտոր ձեռք ոտք ընկան, ասին.
246 — Թաքճաւերն ապրած կենա, ինչ կ'անես.
247 Էտիկ երեխա յէ, Էտոր խելք բան չի կտրէ:
248 Էդիկ ինչ ա, որ Էտոր վիզ կտրես:
249 Ասաւ.— Էսիկ երեխա յէ, որ Էսիկ հոքմ կը բանցնի.
250 Էսիկ որ մեծնա, ինչիս կ'ըլնի,— աշխարք կ'արի:
251 Ասաւ.— Չէ, Էտոր վիզ պտի զարկեմ.
252 Էտիկ որ մեծցաւ, աշխարք կ'արի:
253 Ասին.— Թաքճաւերն ապրած կենա, բեր մէ բան արա.
254 Բեր նէ բոլմի մէջ չամիչ լցիր,
255 Մէ բոլմի մէջ կրակ լցիր, բեր, դիր դեմը:
256 Այս որ ձեռք պարզեց չամիչն,
257 Գիտցիր, որ խելք կը կտրի.
258 Վիզ զարկիր. դրւ գիտես:
259 Այս որ ձեռք պարզեց կրակին,
260 Գիտցիր, որ երեխա յէ, խելք չի կտրեր.
261 Ազանտ արա, որ եթա:

262 Բերեցին մէ բոլմի մէջ չամիչ.
263 Մէ բոլմի մէջ կրակ լցին, դրեցին դեմ Դաւթին:
264 Դաւիթ ձեռք պարզեց թեղ չամիչ.
265 Աստծու խրամանքով՝ խրեշտակ ձեռք վերցրեց, դրաւ կրակին.
266 Չեռք որ ծխտեց կրակի մէջ, ձեռք երուաւ.
267 Որ ձեռք երուաւ, ծխտեց բերան, լացեց.

238

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր . . .

239

—Նախարարներ. չեք զիս թողեր՝ վիզըն կըտրեմ.

240

Գագեք բերէ՛ք՝ հասակըն հեղ մը չափընդիմ:

241

Թաւիթն առին Փարաւոնի շըքեղ դահլիճ.

242

Շուն Փարաւոն աչքով չափեց, ըսաւ. —Դահլիճ.

243

Կառափն աչքիս առջեւ կըտրե այս շաւառնի:

244

Նախարարներն իրար անցան,

245

Ողորցեցին, ձեռք-ոտքն ինկան.

246

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր.

247

Ինչո՞ւ Անուբ Ահագնազորու մանուկ է ան դէռ Նորաբուխ.

248

Սուրբ կայծն է փարաւոններու՝ միշտ խընայել ձագի գըլուխ:

249

—Դեռ ձագ եւ է այսքան տիտան.

250

Մեծնայ, դառնայ խիստ անախտան՝

251

Վերջ տայ անեղ հարըստութեան.

252

Կըտրենք գըլուխըն անվարան:

253

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր. ջըլլայ՝ ըլլայ միտքն այս

254

Կըրակ մէկ ման, չամիջ մէկ ման [անբան.

255

Բերենք դընենք ձեզ յանդիման:

256

Ձեռքըն չամջին պարզեց եթէ,

257

Գիտցիր, որ խելքըն կը կըտրե.

258

Վիզըն կ'ուզես կըտրե, կըտրե՛:

259

Բայց կըրակին տարաւ եթէ,

260

Գիտցիր արդէն, որ խելքէն չէ.

261

Չայն արծակէ, իր Տուն դըրկէ:

262

Աման մը հուր, աման մը չիր

263

Բերին, դըրին Թաւթի ոտքին:

264

Ձեռքըն Թաւթ տանի ինչի՞ն.

265

Հարկաւ տանի թեժ կըրակին,

266

Ձեռքըն այրած դընե բերնին,

267

Վառե լեզուն, ծըգե լալին:

268 Որ լացաւ, վաքիլ-վագիր կայնան,
269 Թէ.— Թաքեաւերն ապրած կենա,
270 Տեսա՛ր, որ եսիկ երեխա յա, խելքա չի կտրում.
271 Եսիկ ի՛նչ ա, որ գլոխ ը գարկես:
272 Ըսաւ.— Դէ, վերցեք, գացէք:
273 Բաշխեցի ձեզի. տարէք, գացէք.
274 Առան, գացին:

275 Էն վախտն էլ լաւ մեր կեր,
276 Գացին մոր խաբար տուին,
277 Զի.— Զո տղեն կը սպաներ Մելիք,
278 Վաքիլ-վագիր ազատեցին:
279 Կանաա՛ մէկ ճար արա,
280 Չես կանա, քէ՛ն տղեն կը սպանին:
281 Մերն էլաւ գիշեր վերցեց տղուն,
282 Թէ.— Կ'երթամ իմ խոր տուն:
283 Վերցեց գիշեր գնաց ուր խոր տուն:

284 Գնաց, լուս որ բացուաւ,
285 Խաբար տուեցին Մելիքին, թէ.— Ի՛նչ կ'ասիս,
286 Դաւթի մեր վերցաւ իրա տղեն, գնաց ուր խոր տուն:
287 Կանչեց, խինգ խատ լաւ փահլաւան դրկեց,
288 Թէ.— Կ'երթաք, Դաւթի գլոխ կը բերեք:
289 Փաղաւաններն էլ գնացին:
290 Տեսան՝ ճամբիսի վրէն մէ կարմունջ կեր.
291 Տեսան՝ Դաւիթ մոր խետ խէսի կը կէ՛ա,
292 Տեսան, նստան վեր կարմունջին,
293 Որ նստան, վեր կարմունջին,
294 Էտնք կանչեցին մոր, ասին.
295 — Արի՛, արի՛, աստուած քէ՛ն տուն քէ՛անդի,
296 Լաւ օյին խանեցիր մեր գլոխ:
297 Ասին.— Էնտեղ էլ չէր վաքիլ-վագիր,

Նախարարներն աղաջեցին.

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր.

Տեսա՞ր, տըղայ՛ է քո հանդեպ.

Ի՞նչ է ասի՛ ուտես հապծեպ:

—Նախարարներ, ելե՛ք գացե՛ք.

Կամքըս բաշխեմ ձեզի, տարե՛ք:

Թաւիթն արագ հեռացուցին:

Մաւրն՝ անտեղեակ պատահածին,

Ահուրդողով ազդըն բերին.

—Կ'ըսպանաներ Տերըն Թաւիթին,

Նախարարներն ինկան ոտքին.

Ճար մը ըրէ այս իսկ պահին,

Թէ ոչ, կ'երթայ Ծով Աւսարի:

Արեւն Արդար մայր երբ մըտաւ,

Վերցուց Թաւիթն ու հեռացաւ.—

Յիշեց պատուերըն Մըհերի:

Րեւըն ելաւ երբ Ընդերքէն, լուրըն եկաւ լըրտեսներէն.

—Ապրած կենայ Ամենհովթեր.

Մայրըն փախաւ Եգիպտոսէն:

Տերըն ղըրկեց քաջըք հընգեակ.

—Թաւիթի Գըլուիսն ըրէ՛ք մանեակ:

Քաջըք գացին. կամուրջ կար հին՝

Արմանումի ճանապարհին.

Կու գար Թաւիթի հետ թագուհին.

Դարանեցան տակ կամուրջին.

Մայրըն հասաւ՝ ելած հոգին,

Դուրս ցատկեցին, պաշարեցին.

—Թաւիթն ուտէ թող քո Մըսուր.

Խաղ խաղցար, կի՛ն, չափէն անդուր.

Նախարարներ ջըկան այսուր՝

298 Աղսաղկալ, գարասաղկալ կը ժողուըտէին,
 299 Իլթմաս կ'անէին, կը պրծցընէին:
 300 Որ բերեցիր, Էկար,
 301 Էկել ենք, որ Դաւթի գլոխ տանենք:
 302 Եսեց ասելու ժամանակ՝ մոր կուղում կոտրաւ, ընկաւ.
 303 Դաւիթն էլ քեանի խետ կը խաղէր, փետի խետ կը խաղէր,
 304 Էկաւ, խասաւ մոր, ասաւ.
 305 — Մէրիկ, դէ քելի, էթանք:
 306 Ասաւ.— Ո՛րդի, ռըր էթանք:
 307 Ասաւ.— Ընչի:
 308 Ասաւ.— Տենում ես ետա գալումներ.
 309 Էկեր են, որ քե՛ն գլոխ տանեն:
 310 Ասաւ.— Վեր, էթանք, մէրիկ, վեր էթանք.
 311 Էտոնք նաքարա են, որ իմ գլոխ տանեն.
 312 Իմ գլոխ տանող հալա մոր փորից չէլէ, վեր էթանք:
 313 Մեր տեսաւ՝ չէ, Եսիկ Էրեխա, Էտոնք փահլեւաններ . .
 314 Մոր կուղում կտրուկ, նստուկ էր:
 315 Եսիկ որքան արաւ, մեր չ'ելաւ վեր:
 316 Դաւիթ տեսաւ, որ մեր չ'ելաւ վեր,
 317 Ինքը առեց ընցաւ,
 318 Գնաց փահլեւաններին բոռաց,
 319 Ասաւ.— Փահլեւաններ,
 320 Իս ձեր թաքեւների խազնէն իմ բերի, դափնէն իմ բերի.
 321 Ձեր թաքեւների թաքեւներութենն եմ դաուա արեր,
 322 Որ ղրկեր ա իտել իմ գլխին:
 323 Վերցել եմ իմ մեր, կ'էթամ իմ քեռիքի տուն.
 324 Ի՞նչ ա տուել ընծիկ, որ չի կանա առնէ:
 325 Ասին.— Մենք ի՞նչ գիտինք,
 326 Թաքեւները մեզի ղրկեր ա քե՛ն գլխին՝ մենք ել Էկանք:
 327 Ասաւ.— Մկա դուք Էկիր էք՝ իմ գլոխ տանէք.
 328 Ասին.— Խա՛:
 329 Թելեր քշտեց Դաւիթ, կանչեց.

298 Սեւամարուն, ալեմարուն՝
 299 Գային ծունկի խելակորուն: Կին սակաւուն,
 300 Ինչո՞ւ ելար Եգիպտոսէն.
 301 Գըլխուն եկանք մենք ետեւէն:
 302 Սա որ լըսեց, ինկաւ գետին՝ ոյժըն ըսպառ,
 303 Մինչ այդ Թաւիթ քարով, փայտով, որ կը խաղար,
 304 Եկաւ ըսաւ.
 305 —Մերիկ, երթանք:
 306 —Որդի՛, ռւր:
 307 —Ինչո՞ւ ռւր:
 308 —Այս անխիղճներըն կը տեսնէս.
 309 Կ'ուզեն ոսկի՝ գին Գըլուխիդ:
 310 —Մերիկ, գացինք. ելի՛ր, գացինք.
 311 Չեն ասոնք նոյնիսկ խաղալիք.
 312 Թոյլ է ինձ դեմ հողն Ափեփի:
 313 Մայրըն մըտմըտաց՝ նըստած ոյժաթափ.
 314 Ասի՝ երեխայ, անոնք՝ աժդահա:
 315 Թաւիթ ինչ ըրաւ, վեր մայրըն չեւաւ.
 316 Անշարժ է մայրըն, երբ տեսաւ,
 317 Առաջ անցաւ, քաջքին ըսաւ.
 318 —Փարաւնի սէգ դահիճներ.
 319 Ի՞նչ գողան եմ հետըս բերեր.
 320 Թե՛ գանձարանն եմ դատարկեր,
 321 Թա՛գըն եմ թէ յափըշտակեր,
 322 Որ ետեւէս է ձեզ դըրկեր.
 323 Ճամբան եմ տան քեռանց բըռներ.
 324 Ի՞նչ է Փարունն ինձի տուեր, որ ետ տայի, ետ վերցըներ:
 325 —Թաւիթ Տըղայ, մենք ի՞նչ գիտենք.
 326 Եկեր ենք, քեզ որ գըլխատենք:
 327 —Գըլխուն համա՛ր էք դուք եկեր:
 328 —Այր:
 329 Թելերըն բաց Թաւիթ կանչեց.

330 «Յամ խաց-գինի, Տեր Կենդանի,
 331 Մարութա Պանցր Աստուածածին,
 332 Որ բազմացաւ վեր մեր թելին»:
 333 Խասաւ ետա փահլեաններին,
 334 Չորսն կապեց իրար, կախեց կարմունքէն,
 335 Էն մեկին էլ անկաջ քաջեց դուս, մէկ էլ մէ ատամը,
 336 Բռնեց, դրեց վեր ճակտին, կոմփով զարկեց, փարջիմ արեց,
 337 Ասաւ.— Դէ, գնա, քէ՛ն թաքճաւերին խաբար տուր.
 338 Չեռնէն ինչ կը կէ՛մ, թող ասիրկամիջ չանի:
 339 Մեր որ տեսաւ ետեւց ա,
 340 Էլաւ, գնաց, ձեռք ձգեց տղի վիզ, ճակատը պաքեց,
 341 Ատեց.— Դաւիթ, ես չեմի գիտեր ետանկ հունար կը՞ր քէ՛ն մոտ:
 342 Ասաւ.— Մէրիկ, վեր էթանք,
 343 Իմ գլոխ տանող հալամ մոր փորէն չէլլիր:
 344 Զելէ՛, էթանք:

345 Էտոնք գնացին, խասան Սասում,
 346 Մէ մարդի իմաց տուին,
 347 Թէ.— Գնա՛ իմ ախաբերներին մուշտուլուղ տար,
 348 Թէ.— քէ՛ն քիրն էկաւ:
 349 Էտոր ախաբերներն էլան վեր.—
 350 Էտոնք էլ Սասումա տերերն էին.—
 351 Էտոնք էլ վերցեցին իրանց մարդիկ,
 352 Էկան, ետնց տարան իրանց տուն:
 353 Ըստոնց քեռիքն մէկ ըսաւ.
 354 — Լա՛ւ է, գառնարած չ’ունինք,
 355 Դաւիթ կոնենք գճառների դէմ:
 356 Էտոնք էլ իրեք ախաբեր էին.
 357 Ըստոնց անուններն՝ մեկինը Օհնով Յովան,
 358 Մեկինը Թեւաթորոս, մեկեւալինը Յռան Վեղկեն:

359 Բերին, գճառներն արին Դաւթի դէմ, տարաւ արածցնի:

330 Ո՛վ Հաց Գինի Թաուրթի,
 331 Բարձրը Խեբաթ Մարուրթի,
 332 Նիջ որ թելին մեր դըրիր:
 333 Կայծակ զարկաւ, չորսըն կապեց,
 334 Բերանքսիվայր եզրէն կախեց,
 335 Ունկ ու ակռայ միւսէն հանեց,
 336 Ճակատըն լաւ մը զարդարեց.
 337 —Գընա՛, գոյժ՛ Փարաւոնին՝
 338 Թաւիթ տեսնէ մէջ երագին:
 339 Մայրըն տեսաւ ոյժն աստղային,
 340 Համբոյր գամեց մանկան ճակտին.
 341 —Թաւիթ, շընորի ունիս սարսող:
 342 —Մերիկ, գացի՛նք. գանկըս տանող
 343 Դեռ չէ ելեր արգանդէն հող:
 344 Ելի՛ր, գացի՛նք քեռիքի քով:

345 Երբ Արմանում եկան հասան,
 346 Մայրն ըսաւ դուռպանին Տիտան.
 347 —Տար եղբարքիս աջքի լուսանք՝
 348 Քոյրն Արմա ձեր, Որդին եկան:
 349 Երեք եղբարք ելան ոտքի.
 350 Տերերն էին Արմանումի,
 351 Տիտանք էին գորովալի.
 352 Խումբով եկան, քարայր տարին,
 353 Ըսաւ Տիտան երրորդ քեռին.
 354 —Լա՛ւ Է. չունինք մենք այծարած.
 355 Թող արածէ Թաւիթ նոխազ:
 356 Երեք քեռիքն ասոնք էին.
 357 Շուշան Վիշապ Արմանումի,
 358 Յուկ Թեւաւոր, Յուկ Գետինքի:

359 Հաւտն ուլերու բերին Թաւթին,

360 Դաւիթն էր, գճարներ կ'արածցնէր,
 361 Տեսաւ, որ մէ լապստրակ
 362 Գճարներու մէջէն դուրս էլաւ, փախաւ:
 363 Ասաւ.— Վայ, բալուսու ուլ փախաւ:
 364 Ընկաւ իտել, կորեց, բերեց ճիստեց մէջ գճարներին,
 365 Էտի ըր յան փախաւ, կորեց, ճիստեց մէջ գճարներին,
 366 Գճարները տուեց դէմ, բերեց, կոխեց քիւմ:
 367 Խաց որ կապեր էին մէջք դաստախանով՝
 368 Բերեց, թալեց տուն, պարկաւ վեր ք Բամկին:

369 Քեռին, Ծէնով Զովան, Էկաւ տեսաւ,
 370 Խաց ինչ որ կապեր էին, ըսկի չի կերէ:
 371 Ասաւ.— Դաւիթ, դուրբան, խացը ինչի՞ չիս կերէ,
 372 Ասաւ.— Քեռի, ձեզի մէ բալուսու ուլ կըճեր,
 373 Չթողկեց, որ ես դադրիմ, խաց ուտեմ,
 374 Անջախ բերիմ, արիմ քիւմ:
 375 Ասաւ.— Դաւիթ, դուրբան,
 376 Մեզի բալուսու ուլ չ'ունիսնք:
 377 Ասաւ.— Չէ, քեռի, տու խաբար չես:
 378 Մկա ոջխար կը գա, կը թողկեմ, կը տենաս:
 379 Մնաց. ոջխարն Էկաւ, կթեցին,
 380 Գարներ թողկեց, ասաւ.— Քեռի,
 381 Կայնի, ես գճարներ թողկեմ,
 382 Բալուսու ուլ չփախցէ դիւ:
 383 Գճարներ որ թողկեց մորերին,
 384 Լապստրակ թռաւ, ոջխարի մէջէն էլաւ, փախաւ:
 385 Դաւիթ էլաւ իտել:
 386 Քեռին տեսաւ՝ Դաւթի ոտքերու տակէն կրակ ա թռնում,
 387 Կանչեց, ասաց.— Արի, այ, արի,
 388 Թող եթա, մեզիկ պետք չէ, էն ուլ թող եթա:
 389 Ասաւ.— Տեսա՛մ, քեռի, որ կ'ասեի,
 390 Զեսիյ մին բալուսու ուլ կըճեր, դու չէիր հաւսում:

Որ արածեր գանոնք կարգին.

Նապաստակի մը աջքն ինկաւ,

Որ հաւրանին մէջէն փախաւ.

—Վայ, ու կ'փախաւ՝ տունկ ունկներով:

Բըռնեց այդ ուլն ականջներով.

Քանի՜ փախաւ, տիրեց, բերաւ,

Քըռնեց հաւրանըն, գոմ տարաւ.

Քակեց կողլաթըն, դէմ դըրաւ,

Գետին ինկաւ, յորսայս պարկաւ:

Շուշան Քեռին եկաւ տեսաւ՝

Ինչ հաց տարեր՝ նոյնն էր բերեր:

—Ո՛րդի, ինչո՞ւ չես հաց կերեր:

—Քեռի, ու մը՝ ունկներով անջ,

Չիս չըթողեց՝ ուտեմ բաղարջ.

Բերի, տարի դըրի փարախ:

—Եղան չեղան, Թաւիթ, մանտաղ,

Արջն ականջովն ուրկէ՞ եղաւ:

—Չէ, քեռի, ի՞նչ դուն գիտես.

Որ գայ ասդի՜, կը տեսնեն:

Այծերըն տան կըթեցին,

Թաւիթ ըսաւ քեռիին.

—Մընայ, ուլերըն տանիմ.

Ուլըն ցըցունկ չըփախջի:

Տուաւ ուլերն այծերուն.

Թը՛ռռ՝ նապաստակ է, թէ ուլ . . .

Թաւիթ ինկաւ ետեւէն.

Հուր կը թըռչէր կըռռնկէն:

—Ե՛կ, Թաւիթ, էկ, թող երթայ.

Թո՛ղ արջն ուլերն անոպայ:

—Տեսա՛ր, Քեռի, երբ ըսի՝

Ու կայ ցըցունկ, լըսեցի՛ր:

- 391 Ասաց.— Ղուրբան, էսիկ ուլ չէ.
392 էսիկ սարի ջանաւար ա, լապստրակ ա, թող էթամ:
393 Թեռին ասաց. «Էսոր բան չէ գառնարածութեն,
394 Էսոր խոր գէործ տանք Էսոր ձեռք.
395 Խոր նետ-անեղ տուր, թող էթա պտտի»:
- 396 Բերեցին տուեցին խոր նետ-անեղ,
397 Թէ.— Գնա՛, սարեր պտտիր, իրիկուն էկ տուն:
398 Դաւիթն էլ կ'էթար կը պտտեր,
399 Իրիկնադեմ կ'ետեր, քնադքին ճծերի խետ ճան կը խաղէր,
400 Արեւ որ կը մտներ, կը թողկեր կ'էթար տուն:
401 Էսիկ էստեղ մնա.
402 Կէանք, էն փահլեաններից ասենք:
403 Որ խաբար դրկեց Շուն Մելիքին:
- 404 Մելիքն ըրիշկաց, տեսաւ,
405 Որ փահլեաններէն մին ճակտին մի բան ցցած էկաւ.
406 Էկաւ, տեսաւ, ի՞նչ փահլաւան ա,
407 Ատամը ճակտին ցցած, անկաջ պոկած,
408 Ասաց.— Էտ ի՛նչ բան ա:
409 Ասաց.— Էսիկ Դաւիթն ա, Էս օյին խանեց մեր գլոխ:
410 Ասաց.— Տեսա՛ք, վաքիլ-վազիր
411 Չը թողկիք, որ Էսոր գլոխ կտրեմ,
412 Էլ Էն զաւթի՛ կը կէմ, պրծա՛ն, գնաց:
413 Վաքիլ-վազիր ասին.
414 — Թաքեալերն ապրած կենա,
415 Էսիկ քե՛ն խագինեն, դափինեն չի տարէ,
416 Թեզիկ մէ վնաս չի տուէ,
417 Գացեր է, իր քերիքի քով.
418 Թեզիկ ի՛նչ ա արեւ, որ գլոխը զարկես:
419 Ասաց.— Չի՛լնի, պիտի մարդ խրկեմ, որ Էսոր գլոխ բերեն:
420 Էլաւ մէ փահլաւան խրկեց.

391 —Մանտաղ, Թաւիթ, չէ ուլ անի.
 392 Խոյան է խել. թող թափառի:
 393 —Չէ, սա բան չէ հաւտապանի.
 394 Հաւր գործըն տանք ծեռքըն Թաւթի՝
 395 Նետն ու Աղեղն,— ըսաւ Քեռին:

396 Աղեղն ու Նետըն Մըհերի
 397 Տուին, ըսին. —Սա՛ր բարձրացիր:
 398 Թաւիթ կ'երթար, աղջամուղջին
 399 Կու գար, տըղոց հետ կը խաղար,
 400 Արեգմահին երդիք կ'երթար:
 401 Թող որ Թաւիթ երդին մընայ.
 402 Եկեք պատմենք քաջքէն հիմա,
 403 Որ գոյժըն Եգիպտոս տարաւ:

404 Յընտրք թուաց Փարաւոնին՝
 405 Մարդ կ'այսրանայ՝ թագ ճակատին.
 406 Աջքըն լարեց՝ քաջքըն եր իր,
 407 Ճակտին՝ ատամ, ունկներըն՝ խիլ.
 408 —Ի՛նչ բան է սա, քաջքըս,— ըսաւ:
 409 —Թաւթի՛ է բան. գանկ մեր կերաւ:
 410 —Նախարարներ, հա՛րկ է տեսնել.
 411 Չըթողեցի՜ք կառափնատել,
 412 Այլելըս ղվ կըրնայ զըսպել:
 413 Նախարարներըն մեկբերան.
 414 —Ապրած կենայ Ամենհովթէր.
 415 Ոսկի, արծաթ կողոպտած չէ,
 416 Քեզի վընաս հասցուցած չէ.
 417 Քեռիներու տուն է գացեր.
 418 Կըտրես գըլճիս. ի՛նչ է ըրեր:
 419 —Չեղա՛ւ. Աւագ, գըլուխըն բեր:
 420 Փարաւոն քաջք ղըրկեց հուժկու՝

421 Էսիկ փահլաւան տասն խինգ գճագ երկէն եր:
 422 Ասաց.— Գնա՛, ընդոր քեռիքին ասա՛,
 423 Կամ Դաւթին գլոխը տան
 424 Կամ քճառսուն կուս աղջիկ դրկին Մըսըր:
 425 Չեն իտա, ասա՛ Սասումա խողը, ջուրը
 426 Ձիան տոպրակով կը քաշեմ, կը բերեմ Մըսըր:
 427 Ըսա՛՝ հըմէնը կ'աւիրեմ:

428 Ետա փահլաւանն էլ ընկաւ ճանպախ, գնաց Սասում,
 429 Խաբար տուեցին քեռիքին:
 430 Թէ.— Մըսրա Մելիք մէ փահլաւան ա խրկէ, ծեգի կը կանգէ:
 431 Սասումա տերեր տնէն տիւն էլան:
 432 Փաղաւանն ասաց.— Թեւաւ Թորոս, Օէնով Յովան,
 433 Թաքճաւերը կ'ասէ.
 434 «Կամ Դաւթի գլոխ տուէք, կամ քճառսուն կուս աղջիկ»:
 435 Էտոնք գլոխ քաշեցին, դարձան, Էկան տուն,
 436 Ասին.— Չ'էլած բան է, մենք ինչիս կը տանք Դաւթի գլոխ.
 437 Լան է, քճառսուն աղջիկ ժողուլտենք, տանք, Դաւթի գլոխ չ'երա:
 438 Մարդ դրեցին, ընկան տներ, աղջիկներ ժողուան,
 439 Բերեցին, կոխեցին մէ տուն,
 440 Մէ դարաւուլ դրեցին վրէն:
 441 Մէ խեղճ պառւի գինքն եր մէ աղջիկ,
 442 Էն էլ ին բերէ, վեր աղջիկներ տանին եթան:

443 Իրիկուն եր. Դաւիթ սարէն իջաւ վեր քճաղաքին:
 444 Էկաւ, տեսաւ, ի՛նչ.—
 445 Ինչ որ քճաղքին վրէն խող կը մաղէս:
 446 Ամեն օր, որ կը կըճէր, կը տեսներ՝
 447 Ասել, ծիծղալ, ուրախութեն.
 448 Էս օր որ Էկաւ, տեսաւ՝
 449 Որ քճաղաք ինչ լալ-կոռալ, մեր մանուկ ուրացել:
 450 Տեսաւ՝ մէկ պառաւ ծեռները դրած ծոցը՝

Հասակով տասնուհինգ մարդու:

—Լճի տար քարայր քեռիներու՝
Թաւթի Գըլուխն է կամ վարձու,
Կամ դեռատի էգ քառասուն.
Եթէ ոչ՝ ջրն Կրմանումի
Խըմեմ, ջրո՞ւմ մէջ Նեղոսի,
Թողեմ արար հողն անջրդի:

Քաջքն գընաց ի Կրմանում,
Լուրն հասաւ քեռիներուն.

—Շուն Փարաւոն քաջք է դըրկեր ձեր յարկին:
Եկան տիտանք Կրմանումի, ունկ դըրին.

—Թեւէր Տաւրի, Վիշնայ Երկրի Կրմանի.
Եկանք՝ տանինք գըլուխըն Որբ Թաւութի
Կամ քառասուն մատղաշ աղջիկ դեռատի:
Մըտան քեռիք բերդ սանասուն.

—Ի՛նչպէս թէ տանք Թաւթի Գըլուխ.

Ժողուենք ու տանք կոյս քառասուն:

Դըռնէ դուռ էգ ժողուեցին,
Մէջ այրի բանտարկեցին,
Պահակ մուտքին կարգեցին.
Պառաւ մ'աղջիկ մ'ունէր սին,
Նոյնիսկ գանի վերցուցին:

Երեկոյ էր.

Իջաւ Թաւիթ սարաւան.

Քաղաքն էր մահարան:

Կը լըսէր աւր ամենայն
Բերկրանք, զըրոյց ու խախան.
Իսկ այսաւր՝ կոծ ու կական.
Ուրացած՝ մայրըն մանկան.
Պառաւ մը, ձեռքն ծոցին,

451 Կը լա, կը մոմոա, կ'երա, կը կ'Բա, կ'ասէ.
 452 — Աւեր, աւերուիս,
 453 Սասում մէկ աղջիկ ունի, Էն էլ գնաց Մըսրա յեսիր:
 454 Էտի ծէն ընկաւ Դաւթի անկաջ.
 455 Դաւիթն Էկաւ, ասաց.— Պառաւ.
 456 Էտ ինչիս ա, Էտ ինչ խաբար ա:
 457 Ասաց.— Դու չես գիտեր:
 458 — Չէ, վալլահ, եսիկ բեխաբար եմ:
 459 Ասաց, թէ.— Մըսրա Մելիք
 460 Մէ փահլավան ա դրկեր կուշտ քէն քեռիքի,
 461 Յա Դաւթի գլոխ, յա քէմոսուն դանա կուս աղջիկ կ'ուզի:
 462 Ասաց.— Քէն քեռիքն քէն գլոխ չը տուին,
 463 Էն ապով քէմոսուն աղջիկ ին ժողուէ,
 464 Իմ միսուճար աղջիկն էլ խետ,
 465 Որ ես էի, մէ հատիկ աղջիկ.
 466 Առեր, գացեր են. Էն ապով կու լամ, կը մղկտամ:
 467 Ասաց.— Ո'րտեղ են, պանաւ, ինծի նշանց տու:
 468 Ասաց.— Ես չեմ կանա գալ,
 469 Վեր դրան մարդ են դրած, ինծիկ կը սպանեն:
 470 Ասաց.— Արի Էթանք, գատանց դու նշանց տուր, դարծիր:
 471 Գնացին, տեսան. գնաց Դաւիթ, զարկեց դուռ կոտրեց.
 472 Ասաց.— Քուրեր. Էկեք, գնացեք ծեր տներ:
 473 Կանչեց պառլին.— Պանուիկ,
 474 Արի տես՝ աղջիկդ կը ճանչնամս. ան, գնա քէն տուն:

 475 Էսիկ խաբար արեցին Դաւթի քեռիքանց,
 476 Թէ.— Դաւիթ դուռ կոտրեց, աղջիկներ ցլտեց:
 477 Գնաց տուն, Դաւիթ տեսաւ քեռիք ծռուել, լալում են.
 478 Ասաւ. Քեռիք, ծեր տուն արի, ընչի՞ եք ծռուել, լալիս,
 479 Ես մէ մարդ եմ, իմիկ գլոխ կը տամ,
 480 Քէմոսուն կուս աղջկա նամուս չեմ իտա,
 481 Մէկիկ գլխի փոխնակ՝ քառսուն գլոխ չեմ իտա:

Կ'արտասուէր հառաչագին.

—Աւարի՛ս, աւերի՛ս. սատանկ ըլլաս Անգեղիս.

Եգիւպտոսն Արմանումես աղջիկըս միակ տարի՛ր:

Չայնս ինկաւ Թաւթի ունկնին.

Մաւտ եկաւ, ըսաւ. —Պահաւ,

Ի՞նչ կը հեծես. ի՛վ, ի՞նչ տարաւ:

—Ո՞վ տեղեակ չէ, Թաւթ Որդի:

—Իցի՛ւ թէ ինքըս ըլլայի:

—Շուն Փարաւոն քաջք է դըրկեր,

Քեռիներուդ հըրամայեր՝

Կու տանք Գըլուխըն Թաւթի

Կամ անկոխ եգ՝ նոյն արժէքի:

Եգ քառասուն ժողուեցի՛ն,

Եգըս Դաշտան՝ մեջերնի՛ն.

Քոյրդ միակ խըլեցի՛ն.

Միածինըս թողէի՛ն:

—Ո՞ր են, Պահաւ, ի՛ր տարին:

—Որ մաւտենալ կըրնայի՛.

Կ'ըսպաննէ քաջքըն այրի՛:

—Ուղին հեռուն ցոյց տուր, Մայր:

Կինըն Թաւթն ուղորդեց. մուտքըն Թաւթ խորտակեց.

—Քոյրէր, ելէ՛ք, տուն ձեր գացէ՛ք:

—Պահաւիկ,— կանչեց Թաւթ,—

Ե՛կ, տես՝ ի՛րն է իմ քոյրիկ:

Լուրըն հասաւ քեռիքին.

Ժայռըն Որդին գըլորեց, կոյսերըն տուն ուղարկեց:

Թաւթ եկաւ ու տեսաւ՝ քեռիք նըստած են մըռայլ.

—Տիտան քեռիք, կու լաք աչքիս.

Մարդ եմ հատիկ. հրդ գըլուխիս.

Չեմ տար չորստասն ընդերք կոյսի.

Գիժըն կու տայ՝ բիւր դեմ մեկի:

482 Թողկեց, գնաց, ջուղաբ տարան Մելիքին,
483 Զի. «Զեռիքն ըսենց ժողովին,
484 Դաւիթն ըսենց ցրուեց,
485 Ասաց. «Թող Մելիքի ձեռքով
486 Ի՛նչիս կը կ'Էմ, ասրկ'Էմի՞ջ չ'անի» »:

487 Դաւիթը թողկեց, գնաց սար պտտելու:
488 Սարում պառւի մէ կորի արտ կեր.
489 Մեջը լոր, ճնճուղ կը զարկեր:
490 Մեջ էտ արտին էնքան տրորեց,
491 Որ վ'Էար հողին հաւսըրեց էտիկ արտ:
492 Էտիկ արտատեր Պառաւ երթն աղջկանց տեր,
493 Երթ էնքանն էլ տուած էր մարդի,
494 Երթ էնքանն էլ որբեւերցեր էն, էկել էն վեր մոր մոտ:
495 Մերն ասաց.— Ա՛ղջիկներ, վեր էք, էթանք:
496 Տենանք՝ մեր կորեկ խասէր ա, փիտենք, բերենք, կ'Էանք:
497 Գնացին, տեսան՝ ի՛նչիս արտ.—
498 Դաւիթ կորեկ արեր ա խողին խաւսար:
499 Պառաւ կանչեց, ասաց.— Դաւիթ, քեզիկ ի՛նչ ասեմ,
500 Լանդբադ թաք'Էաւերի նետ-անեղ ք'Է սիրտ ըլնի,
501 Դու որ էս օյին խանիր մեր գլոխ:
502 Երթ աղջկա աչք, ումուտ էսա կորեկն էր:
503 Դաւիթն ասաց.— Պառաւ, աստուած ք'Է տուն ք'Էանդի,
504 Զեռ բերան կոտորի, ինծի ինչի՛ անիծեցիր.
505 Արի՛ էստեղ, արի՛ էստեղ:— Պառաւը մոտեցաւ:
506 Դաւիթ ձեռք կոխեց ջեբ, մէ աւուջ փող տուեց Պառւին,
507 Ասաց.— Տա՛ր, խացի տուր, ապրիր:
508 Պառաւն ասաց.— Ղո՛րբան, հէյրան,
509 Էսիկ տեղ ի՛նչ կա, որ քեռիքիդ մոտ կը մնաս էս սարեր:
510 Գնա՛ Էնա սար ք'Է խոր աւլաղ,
511 Աւ կա, ջին-ջանաւար կա, զարկիր, սպանիր.
512 Տեղեր տես, մարդեր տես, մարդ էղիր:

482 Լուրըն հասաւ Փարաւոնին.

483 Էգ՝ քեռիներըն ժողուեցին,

484 Բոլորըն ետ ցըրուեց Թաւիթ.

485 Թող Փարաւոն, ըսաւ, թափէ՛

486 Ի՛նչ որ կ'ելլէ իր երախեն:

487 Ելաւ սարեր՝ հաւթըռուսքի.

488 Պառաւ մ'ունէր արտ կորեկի,

489 Ագռաւ՝ Թաւիթ հոն կը գարներ.

490 Այնքան վազեց՝ արտըն յարդար

491 Եղաւ հողին հափ-հաւասար:

492 Տեր էր Նանէ վեց լուսնեակի.

493 Եաւթըն՝ տուած եաւթն ամուսնի,

494 Եաւթըն՝ այրի՝ կից Նանէի:

495 —Էգէր, ոտքի,— ըսաւ Նանէ.—

496 Ժամն է հունձքի. երթանք քաղքի:

497 Գացին տեսան՝ ճիւղ ցանած արտ.

498 Ըրեր է Թաւ հաւասար-հարթ:

499 —Ի՛նչ բարբառեմ քեզ արժանի.

500 Սիրտըդ ծակէ Նետըն երկնի.

501 Թարմ պատուհաս ինձ հասցուցիր.

502 Եաւթըն Էգի յոյս լըմլեցիր:

503 —Պառաւ, Թաւիթըն քեզ քաջէ.

504 Ինչո՞ւ զարկիր ինձ խաւսք անէ.

505 Եկրկր տեսնեմ, ինձի նայէ:

506 Մաւտ Որդիի Նանէ եկաւ.

507 Տուաւ Թաւիթ բուռ մը արծաթ.

508 Աւրիսեց Նանէ Որդին Ագատ.

509 —Ի՛նչ կայ այստեղ՝ մեջ սարերուն ամայի.

510 Գընա՛ որսի՛ Սարըն Հաւքիդ՝ Մըհերի.

511 Որքան ուզես կայ անասուն վայրենի.

512 Փորձ ունեցիր. տէղ տես, մարդ տես, մարդ եղիր:

513 Դաւիթ թող մնա ուր խոր աւլատուն:

514 Գանջ էն փահլաւանին, որ գնաց Մըսրա Մելիքին,
515 Խաբար արեց Դաւթի աղջիկներ ցրտելը,
516 Մելիքին պակասաւոր խաբար խաւրելը . . .
517 Էն փահլաւան, որ գնաց Մելիքի մոտ,
518 Խաբարն ասեց, հասկցուց Դաւթի գործ:
519 Մելիք կանչեց վաքիլ-վազիր.
520 Ձառ կանչեցին, որ դոշուն խաւքէն, եթան վեր Սասունա:

521 Մըսրա Մելիքի մեր քնել էր.
522 Էրագում տեսաւ՝ մէ ճոջ աստղ Մըսրա էլաւ,
523 Մէ պստի աստղ էլ Սասունա էլաւ,
524 Էկան, դբան իրար . . .
525 Տեսաւ, որ էն պստի աստղը ճոջ աստղին ալթ արաւ:
526 Մերը օյանմիջ էլաւ, կանչեց Մելիքին, ասաց.
527 — Որդի, թէ դու ընծիկ անկաջ կը դնես, դոշունի թարկը տուր,
528 Մի՛ գնա Սասում, կռիւ խեր չելէ . . .
529 Մելիքն ասաց.— Չէ, մէրիկ, կ'երթամ:
530 Ասաց.— Թէ զիմ ծօծի կաթին անկաջ կ'անես, չես եթա:
531 Սասում զինք պստիկ ա, ամմա հոքմը շատ ա:
532 Մելիք վերցրեց ասեց.— Մէրիկ,
533 Խազար-խազար լէճք կը ժողուիմ,
534 Որ բէխերի տեղ նոր կը մրա:
535 Մերն էլի.— Ո՛րդի,
536 Դու եթէ իմ ծօծի կաթին թաղաթ կ'ենես, չես ի եթա:
537 Էլ դարձաւ մերն ասաց.— Մէրիկ,
538 Խազար-խազար լէճք կը ժողուեմ,
539 Որ բէխերըն կ'օլորա:
540 Մերն ասաց.— Ո՛րդի,
541 Իմ ծօծի կաթ քեզիկ խարամ կ'անեմ, մի՛ գնա:
542 Տղեն ասաց.— Մէրիկ,

Թողենք Թաւիթն որսավայրի մէջ Մըհերի:

Քաջքըն հասաւ Փարաւոնին,
Գոյժեց, ցըրուելն իգաց, Թաւիթ,
Պըռատ լուրերն ինկած ունկնին
Փարաւոնի. հանգամանքով
Բերան թըրջեց Թաւիթի հարցով:
Ամենհովթէք ըրաւ ժողով,
Ազգըն ի գաւր կոչեց խաղով:

Մայրըն տեսաւ երազ դըժխեմ.
Եգիւպտոսէն աստըղ վըսեմ,
Տաւրոս Պարէն աստըղ նըսեմ
Բախեցան ռուշտ իրարու դեմ.
Ինկաւ վըսեմըն նըսեմէն:
Մայրըն ըսաւ Փարաւոնին.

—Ո՛րդի, լըսէ՛. գաւրքըդ ցըրուէ՛.

Չերթան Արմէ. ռազմն այս լաւ չէ՛:

—Երթամ, մայր. չէ՛:

—Կամքըն լըսէ մաւրըդ ցորցի.

Փոքր է ածուն Մեծ Մըհերի, բայց ոյժըն է երկիւղելի:

—Մայր իմ,— ըսաւ Շուն Փարաւոն,—

Հազար-հազար թարմ պէխերով

Քաջ կը ժողուեմ աշխարհէն բով:

—Ո՛րդի, չերթաս. անսամ ծայնին

Խըմած կաթիդ՝ ծըծիս կամքին:

—Մայր իմ,— ըսաւ Շուն Փարաւոն,—

Հազար-հազար կեռ պէխերով

Քաջ կը ժողուեմ աշխարհէն բով:

—Ո՛րդի, չերթան, ըսի քեզի.

Անէծք կ'ընեմ կաթն իմ ծըծի:

—Մայր իմ,— ըսաւ Շուն Փարաւոն,—

543 Խազար-խազար մարդ կը ժողուեմ,
 544 Որ թուխ մորուս կ'ըլլա:
 545 Տղեն մոր անկաջ չ'արեց.
 546 Ժողուեց դոշուն, թափլ արեց,
 547 Երիմիջ էլաւ դեպի Սասուն:
 548 Գնաց, Սասմա մոտ օրդուն զարկեց,
 549 Խաբար դրկեց քեռիքին, թէ.— Կռիւներս կռիւ ա.
 550 Յա Դաւթի գլոխ տուեք, յա կռիւներս կռիւ ա.
 551 Սասուն պտի արեմ:

552 Քեռիքն էլան իրանց վաքիլ-վազիր ժողուըրտան,
 553 Մասլահաթ արին:

554 Դաւիթ տուեց, սարից իջաւ, տեսաւ,
 555 Որ քճաղաք մենմենաւ է ընկել, մեր մանուկ ուրացեր:
 556 Խարցրեց, թէ.— Ձանըմ, էս ինչ բաս ա, էս ինչ խաբար ա:
 557 Ասացին, թէ.— Չը գիտեմ,
 558 Մըսրա Մելիք դոշունով էկել ա,
 559 Որ կամ քեռ գլոխ տանի,
 560 Կամ քեռիքիդ քճաղաքն արի, դափ անի:
 561 Դաւիթ գնաց քեռիքի կուշտ.
 562 Տեսաւ, որ քեռիք մոռութիւն կախած,
 563 Մալիւդ-միշկիւն նստած են:
 564 Ասաց.— Քեռիք, ինչո՞ւ եք մոռութ-մալուր.
 565 Մէ մարդի ապով մէ քաղաք կը տան, կ'արեմ:
 566 Ընծիկ մէ ձի տուեք, էս եթամ, թող իմ գլոխ տանեն:
 567 Քեռիքն ասին.— Ո՛րդի, ել գնա թղուէն, ըրըջկիր,
 568 Ո՛ր մէ ձին կը խաւնես, առ, գնա:

569 Դաւիթն գնաց թովլէն.
 570 Ո՛ր մէ ձիին ձեռք դրաւ մէջքին, փոր դրաւ գետնին:
 571 Վերջ էկաւ թառի տակ, որ մէ քուռակ կապեր էին,

543   Հազար-հազար թուխ մալրուքով
 544   Քաջ կը ժողուեմ աշխարհէն բով:
 545   Խորհուրդըն մալր անգիտացաւ,
 546   Հոյլն իր ժողուեց, թաւալեցաւ,
 547   Հասաւ եզերք Վրմանումի,
 548   Դըրաւ բանակ զարկով շանթի.
 549   —Ուխտըս վըկայ՝ անբեկելի, զոր զոհեցի Խոր Մանուկին.
 550   Տուէք Գըլուխըն Թաւութի կամ դուրս ելէք պատերազմի.
 551   Թէ ոչ՝ կըլլեմ ձեր Վրմանում, բեղմնեմ աւազըն Եգիւպտի:

552   Եռատիտանքըն մէջ այրին Կառավարի
 553   Ժողով ըրին, խաղաղութիւն որոնեցին:

554   Իջաւ Թաւիթ սարէն քաղաք.
 555   Աշխարհըն էր իրար անցած, մայրըն մանկանն էր ուրացած.
 556   —Ձեզ ինչ է պատահեր, քրորեր:
 557   —Հըրեշն է Սիրիուսի զարթներ,
 558   Չաւրք է զարկեր, կամք է յայտներ՝
 559   Կամ Թաւութի Գըլուխն առնեմ,
 560   Կամ Սաղմնասուն կըլլեմ քաքսեմ:
 561   Թաւիթ գընաց Քեռանց Կարան.
 562   Մըռութներէ տիտանական
 563   Կ'իջներ կ'ելլէր սեխի կախան:
 564   —Յաղթ Քեռիներ արմանական, ինչո՞ւ էք լորտ եզի նըման.
 565   Մէկ տիտանի զըլխու փոխան՝ քաղաք մը ողջ կու տամ մատաղ.
 566   Քուռակ մ'իսծի տուէք անբան, երթամ իսկոյն հուրի բերան:
 567   Երեք Քեռի առին տուին, ապա ըսին Որբ Թաւիթին.
 568   —Գոմըն, Որդի, քոնն է ահա. էշըդ ուզած առ ու գընա՛:

569   Թաւիթ ախոռ մեկնեցաւ.
 570   Ո՛ր քուռկին ձեռք որ զարկաւ, փորըն գետին փըռուեցաւ:
 571   Թառի տակ քուռկ կար կապուած.

572 Ձեռք դրաւ վեր մէջքին.
 573 Մե ջուխտ թափուկ զարկեց Դաւթի վեր դոշին,
 574 Դաւիթ ուշաթափ ընկաւ գետին:
 575 Մէ քիչ ջուր թալեցին, Դաւիթ օյամիշ էլաւ,
 576 Ասաց.— Մեհտար, եսիկ քուռակ քաջիր դուրս:
 577 Քաջեցին, տարան, գնացին գետի մէջ:
 578 Դաւիթ թելերը քշտեց, սկսեց քուռակ լուալ.
 579 Էտա քուռակ թամիզ լուաց, մեհտարին ասաց.
 580 — Քճաջիր էթանք:— Էլան էկան:
 581 Գետէն, որ էլաւ, ըրըշկաց, որ վեր իր թելին գիր.
 582 Տեսաւ, որ ուր մալ-իսլահ դրկեր էր քեռիքին ի պահ,
 583 Մէ առ մէ գրել էր վեր թելին:
 584 Գնաց, ասաց քեռիքին.
 585 — Բերեք, իմ խոր մալ-իսլահ ինձ տուեք.
 586 Բերեք իմ խոր լբաս,
 587 Բերեք իմ խոր յարաղ, ասպաբ:
 588 Էկան, բերեցին Էտոր խոր յարաղ, ասպաբ, լբաս,
 589 Տուեցին, զարկեց ծիան մէջք,
 590 Խեծաւ, գնաց թեխ դոշուն:
 591 Քեռիք տեսան, որ Դաւիթ գնաց,
 592 Ծենով Յովանն էլ մէ ծառ պոկեց,
 593 Դրեց վեր թելին, ընկաւ ետեւ Դաւթին:

 594 Դաւիթ գնաց, կայնաւ մէ գետի ափ.
 595 Տեսաւ, որ էն մի յանէն մէ պստի աղբիւր կեր,
 596 Աղբրի ջուր կը էր մեծ գետի ջուր կը կտրեր,
 597 Կ'անցներ Էս դրաղ ու կը խառնուէր ի մէջ գետի ջրին:
 598 Դաւիթ կանչեց.— Յա՛, Էրկինք-գետինք ստեղծող աստուած,
 599 Ինչիս դու Էտա աղբրի ջրին ղըւաթ տուիր Էս,
 600 Էսա գետէն կը կտրէ, Կ'անցնէ,
 601 Ընծիկ էլ ղըւաթ տաս,
 602 Մըսրա Մելիքի դոշուն կտրեմ, ընցնեմ:

Մեջքին որուն երբ զարկաւ,
Քունկն աքացի շեշտ տուաւ,
Ինկաւ Թաւիթ ուշաթափ.

Ճուր թափեցին, արթընցաւ.

— Դուրս բեր, Գոմպահի, քունկն,— ըսաւ:

Դուրս քաշեցին, գետ գացին,
Սոթոնց թելերն իր Թաւիթ,
Ճուր թափեց քունկի մեջքին,

— Քաշէ,— ըսաւ Գոմպահին:

Ելաւ գետէն՝ գիր թելին—
Չէնքերըն հաւր՝ իր մըսին—
Տըպած տեսաւ տակ տակի.
Ազդ արարեց Քեռիքին.

— Բերէ՞ք զէնքեր Մըհերի.
Բերէ՞ք ըզգեստ Մըհերի,
Բերէ՞ք հանդերձ Մըհերի:

Չըրահն ու զէնքըն տուին.
Չարկաւ մեջքին քունակի,
Խըրուեցաւ մեջըն զաւրքի.
Շուշան Վիշապ— թիկունքին—
Ծառ մը հանեց ահագին,
Գընաց հետքով Թաւիթի:

Հասաւ Թաւիթ գետ մը կիրէ.
Տեսաւ վըտակ մը՝ աղբիւրէ,
Հոսանքն ահեղ կը մըկրատէ,
Կ'անցնի կ'երթայ ոտքին քովէն:
Թաւիթ կանչեց. — Ո՛վ Մայր Հաւաթ Սաղմնասունի,
Ոյժ ես ինչպէս տուեր ջուրին՝
Գետն ահալի կըտորէ անցնի,
Նոյնպէս ինձի տուր թափ ուժգին՝
Կիսեմ անծայր զաւրքըն Շունի:

603 Ասեց ու քօեց ձին, գետ ընցուց էն յան, աղբրի մոտ իջաւ:
 604 Բերին էկաւ, ձին բռնեց, տարեց խորիկեց:
 605 Խաց կերան, աղբրի քրից մէ գիլ խմեց, պառկաւ, քնեցին:
 606 Դաւիթ տեսաւ, որ քնած տեղ սիրտն ուզում է պատռի,
 607 Գոտիկն արցկեց, քնիւղ թալեց,
 608 Ոտնամաններ ձգեց, մէ քիչ քնաւ:
 609 Չարթեց, տեսաւ, որ ուր ձին էլ ուզում է տռաքի.
 610 Գնաց, ձիու գլխանն արցկեց:
 611 Նոր ի նոր քերին էլաւ, ձիու գլխանն շքեց,
 612 Դաւիթն էլ ուրան շորեր խաքեաւ,
 613 Խծաւ ձին, քօեց թէխ տեղ դոջունին:
 614 Բերին էլ իտելէն ոտկոխուկ կ'երթար,
 615 Ըրըշկաց, տեսաւ, որ դոջունն ջանտ ջատ է:

616 Էն մէ յանէն մէ խալտր կը գեր,
 617 Ասաց.— Խալտր, քնչ կ'ըսես,
 618 Կանամ էն դոջունն ցրել.կ
 619 Խալտրն ասաց.— Բէ՛ն տունն չ'աւրի,
 620 Էրկնքէն կրակ թափի,
 621 Չի կանա դոջունն ցրել, դու կանամ:
 622 Դաւիթն ասաց.— Բեաջուի դէն, խալտր, քեաջուի,
 623 Չիան բերնի կրակ քեզի կ'երիցի:
 624 Բքեց, գնաց դոջունի վրէն.
 625 Թուրը խանեց, ընկաւ վեր դոջունի.
 626 Փրթեց, քարդեց դոջունին:
 627 Բերին էլ մէ յանէն կը կոտորեր:

628 Խաբար արեցին Մելիքին,
 629 Թէ.— Մելիք, Դաւիթ դոջնի կես կոտորեց, փրթեց:
 630 Ասաց.— Գնացէք, ասէք Դաւիթին,
 631 Թէ՛ դոջունի խետ լաղա չ'ունի.

603 Գետն ի աղբիւր քունկն անոպայ նուաճեց.
 604 Բեռին եկաւ, հասաւ քունկին, կերակրեց:
 605 Ձուրն անարատ Թաւիթ խըմեց. քուն կոխեց.
 606 Սիրտըն շուտով պիտի ծայթեր ցաւայեց.
 607 Գաւտին արծակեց, գըլխարկըն նետեց,
 608 Կաւջկընըն հանեց, ժամ մը մըրափեց:
 609 Տեսաւ՝ կը պայթի քունակըն, ծայնեց,
 610 Փորքաշըն խեղդող արագ արծակեց.
 611 Բեռին, ըստ չափի, նորէն գայն կապեց:
 612 Հագաւ գինտարագ Թաւիթ Մըհերի,
 613 Հեծաւ, ընթացաւ ի կողմ բանակի,—
 614 Բեռին ետեւէն թափով կը վազեր . . . —
 615 Բանակըն Շունի աչքին վերջ ջուներ . . .

616 Բուրմ մը տեսաւ ճանապարհին.
 617 —Ըսէ՛ տեսնեմ, աստղուս ալի,
 618 Կըրնա՛նք ցըրուել Բանակ Շունի:
 619 —Տըղայ Թաւիթ, տո՛րնըդ շինուի.
 620 Հո՛րըն Հայկի՝ գահավիժի՝
 621 Անգա՛ւր է դեմ Մեծ Սիրիուսի:
 622 —Մեկդի՛ քաշուի, գառա՛մ կաշի.
 623 Բովեր է քեզ հուրըն ուխի:
 624 Քըշեց ի կողըն բանակի՝
 625 Թուր ծածանաճ ընդդէմ գաւրքի,
 626 Կըտրեց բըրդեց կողն այսդիի,
 627 Ձարդեց Բեռին կողն այնդիի:

628 —Ապրա՛ծ կենայ Ամենհովթեր,
 629 Ձարդեց Թաւիթ բանակըդ կես,—
 630 Բաւթն այս բերին Փարաւոնին:
 631 —Գացեք ըսէ՛ք Տըղայ Թաւիթին՝

632 Ասեք՝ գա, ընծի խետ կռուի:
 633 Որ եկան, ասին, Դաւիթ ծին քջեց թեխ Մելիք:
 634 Մելիք բոռաց, ասաց.
 635 — Արի, արի՛, քե՛ն կոտ խորեմ,
 636 Ի՞նչ լաղա ունես խետ դոշունին.
 637 Արի՛ ես ու դու կռուենք:
 638 Դաւիթ ասաց.— Լա՛ւ, կռուենք.
 639 Ամմա կը վախնամ մուխաննաթութեն անես.
 640 Էրթում կեր, որ չ'անես:

641 Էրթուեց. որ Էրթում կերաւ, ծիուց իջաւ,
 642 Գացաւ, նստաւ մոտ Մելիքին:
 643 Սկսան խոսել. Դաւիթ բաշլայեց,
 644 Ասաց.— Մելիք, ես քե՛ն ի՞նչն եմ տարել,
 645 Որ ընծմէ ձեռք չես քեաջի:
 646 Ես քո թաքեաւորութենն եմ առե,
 647 Զքե՛ն մալ ու խազնէն եմ առե, տարե:
 648 Մելիքն ասաց.— Յա՛, հա՛, հա՛.
 649 Զքե՛ն կոտ խորեմ, դու էլ զաւթի կը կե՛աս:
 650 Ասաց.— Մելիք, քեզիկ մէ կտրական ասիմ.
 651 Եսիկ պարկեմ,
 652 Զեառասուն ջամդաք բեր դիր վեր ընծիկ, զարկ թրով.
 653 Այա սպանի՛ր, խո՛ր սպանիր.
 654 Այա չէ, դու պարկի, ես զարկեմ:
 655 Մելիքն ասաց.— Ես լա՛ւ եղաւ,
 656 Եսիկ իրան-իրան պարկաւ, կը զարկեմ, կը սպանեմ:

657 Դաւիթ պարկաւ.
 658 Զեառասուն մարդի լեշ ջանդաք բերին, դրին վեր մեջքին:
 659 Մելիք զարկեց, եռեսուն մարդ կտրեց, տասնումէկ մնաց:
 660 Դաւիթ թռաւ, կայնաւ, ասաց.
 661 — Մելիք, նոբաթով ա, թէ՛ զոռով:

632 Չունի գործ հետ իմ բանակին.
 633 Կար է եթէ, ինձ դեմ կըռուի:
 634 Պատգամ այս երբ լըսեց Թաւիթ, կողմըն սուրաց Փարաւոնի.
 635 Խուլ լըսուեցաւ որոտ ահոտ. —Ե՛կ, Թաւիթ, էմ Գանկիդ.
 636 Ի՞նչ ոխ ունիս դեմ սեւ մեգիս. [կարաւտ.
 637 Ե՛կ, ես ու դու կըռուինք հանգիստ:
 638 —Մարտի մըտնենք, մեծ սըրտակից.
 639 Սովոր ես նենգ ընդհարումի.
 640 Երդում կ'ուզեմ ազնիւ կըռուի:

641 Խոր Մանուկին երդում տուաւ Փարաւոն.
 642 Զուռկէն Թաւիթ իջաւ նըստաւ կողքն անոր,
 643 Չըրոյց ըրին երկմիտ, երկցաւ, երկսայրի.
 644 —Շուն Տէր Սիրիուս Մեծ Հարաւի, որ աստղըն եմ տարեր
 645 Որ չես ձեռքդ ինձմէ քաշեր. [Տունիդ,
 646 Թա՛գ եմ խըլեր,
 647 Գա՛նձ եմ տարեր:
 648 —Հա՛, հա՛, հա՛, Թաւիթ անուս.
 649 Գանկըդ թաղեմ, նոր դառնաս փուս:
 650 —Շուն Փարաւոն, ըսէնք ասանկ.
 651 Թող ես պառկիմ. բարդէ՛ սատակ
 652 Հինգ ութ վըրաս, թըրովդ գարկ.
 653 Ըսպաննեցի՛ր, քե՛զ իմ դիակ.
 654 Չէ՛, կը պառկիս հարուածիս տակ:
 655 —Խաւսքըն ուղիղ յաւերժ ապրի.
 656 Թող որ պառկի՛, սատկի կորի՛:

657 Դի քառասուն Թաւթի վըրայ բարդեցին,
 658 Հարուածն իջաւ մեջքին եռտաս սատակի,
 659 Հաշուեցին դի տասնումէկ կար դեռ տակին.
 660 Մեռելներէն ձայն մը յարեաւ ցինայնի.
 661 —Փարաւոն, է՛ մարտըն հերթով:

662 Ասացին.— Նոբաթով ա:

663 Ասաց.— Դէ դու պառկի, ես զարկեմ:

664 Բճառասուն մարդ էլ դրեցին վեր Մելիքի մեջքին:

665 Դաւիթ մոտցաւ, կայնաւ,

666 Թուրը քնաշեց, կանչեց.

667 «Յա՛, խաց-գինի, Տէր Կենդանի.

668 Յա՛, Մարութա Բանձր Աստուածածին,

669 Որ բազմացաւ վեր մեր թելին . . . »

670 Կանչեց ու զարկեց թուր:

671 Որ զարկեց, մէ գճազ էլ գետնից կտրեց:

672 Մելիքի վազիրներ թալեցին իրանց Դաւթի ոտների տակ,

673 Ասացին.— Դաւիթ, վեր աստուած, ներքեւ դուն,

674 Մեզիկ չը կոտորես:

675 Դաւիթն ասաց.— Ես իմիկ ուայճաթ չիմի կոտորի:

676 Բերեցին, Մելիքին շորեր խանեցին, որ տանեն, խորեն.

677 Տեսա՛ն՝ վեր թելին գիր կա.

678 Ըրըշկաց, տեսա՛ն՝ խեր գիր է գրէ.

679 «Էսիկ Դաւթի ճոջ ախպեր,

680 Դաւիթ էսոր պստի ախպեր»:

681 Գիր որ կարդաւ, Դաւիթ մե քիչ լացաւ:

682 Վաքիլ-վազիր ժողուըրտան, սիրտ տուին,

683 Ասացին.— Դաւիթ, մենք էլ չէինք գիտեր:

684 Դաւիթ ղոշունը տուեց վաքիլ-վազիրներուն, ասաց.

685 — Առէ՛ք, գացե՛ք Մըսըր, մինչի ես դառնամ, կճամ:

686 Դաւիթ դարձաւ Սասուն, վերցեց մոր,

687 Բեռիքից Ծենով Յովանի խետ գնաց Մըսըր:

688 Գնաց Մըսըր, նստաւ թաքճաւորութիւն արաւ:

689 Դաւթին թարիֆ, գովք ըմենու ականջ հըսաւ,

Նախարարներըն. —Է՛ հերթով:

—Պառկիր ուրեմըն, Շուն անթով:

Քառսուն սատակ դըրին կունին Փարաունի:

Թըռաւ Թաւիթ, վըրայ քաշեց իր ոսոխի՝

Թուր Կեծակին, ուխտն իր յիշեց Աստուածածնին.

Ո՛վ Հաց Գինի Ունջ Թաւութի.

Բարձըր Հաւաթ Մըթնուորտի,

Նիշ որ դըրիր աջ մեր թելին:

Կանչեց, զարկաւ հուր կայծակի,

Որ խոր իջաւ ներքեւ Երկրի.

Նախարարներն ինկան ոտքին.

—Աթոն Աստուածն է Երկընքի, Թաւիթ՝ Աստուածն է Խոր Երկրի.

Չարկըդ մեզմէ յոյժ տար այնդի, Արդար Որդի՛ Տիրեգերքի:

—Ես կը ջարդեմ որ իմ ազգին,— ըսաւ Թաւիթ խաժամուծին:

Հագուստ-կապուստըն Մեծ Շունի երբ հանեցին,

Որ ըզմըռսեն ըստ արեւնքի ու նոր տանին,

Տեսան՝ դըրոջմ անջընջելի, գիր կայ թելին.

Հայրն է՝ Մըհեր Չարմ Թաւութի՝ Եղբար Աագ Փոքըր Շունի.

Հայրն է՝ Մըհեր Չարմ Թաւութի՝ Եղբար Կրտսեր Երեց Շունի:

Երբ կարդաց գիրըն Մըհերի, լացաւ Թաւիթ հառաչագին.

Նախարարներըն պատեցին, բոցըն սըրտի ամոքեցին.

—Տեղեակ չէինք ոչ անգամ մենք,— մէկ բերանով հեծեծեցին:

Չարքըն Թաւիթ յանձնեց անոնց հըրամանին.

—Գացեք Նեղոս, ըսպատեցեք իմ գալուստին:

Դարձաւ եկաւ Սաղմնասուն, Մայրն ու Վիշապըն Շուշան

Հետն իր տարաւ Եգիպտոս. ուր աւժուեցաւ Էխնաթոն՝

Որդի Արեւ Մըհերի, Արդար Որդի Աթոնի:

Հասաւ համբաւն Էխնաթոնի Հանդին՝ Ուխտին Նայիրիի.

690 Խաբարն հասաւ Զիլիսէ Խանդութ Խանումին,
 691 Զի մէ ետնց թաքճաւոր ետնց գորբա, ետնց գոջաղ,
 692 ետնց խորոտ աշխարքիս մէջ չի եղեր է:
 693 Խանդութ Խանում ասաւ. «Ես ինչ անեմ,
 694 Որ անոր պատկեր տեսնեմ,
 695 Անոր բոյ-բուսաթ թամաշա անեմ,
 696 Ես չեմ գնա, զիսք էլ չի կճա:
 697 Ահդ ու դիլակ եմ արե,
 698 Որ իմ բարեբար մէ մարդ ճարեմ, արնեմ ինծիկ.
 699 Եսիկ ինծի բարեբար կ'ըլի»:
 700 Կանչեց մէ աշուղի, ասաց.
 701 — Ա'շուղ, արի՛ գնա Մըսըր:
 702 Ինծիկ գովա Դաւթի կուշտ.
 703 Զեզիկ ետդամ փող կը տամ:
 704 Զելէ գովա, բալքի էսիկ արնես, կճաս:

705 Աշուղ վեր էլաւ, սագ թալեց թել,
 706 Կապեց հուս, էլաւ ընկաւ ճանապիս:
 707 Օխտն օր գիշեր-ցերեկ դամ արեց,
 708 Խանդութ Խանում գովաց, թարիփ արեց:
 709 Դաւիթ վերցեց ասեց.
 710 — Ա'շըղ, եդ ինչ գորբա աղջիկ է,
 711 Որ օխտն օր, ոխտը գիշեր կը գովաս:
 712 Աշըղ վերցեց, ասաց.
 713 — Դաւիթ Թագաւոր, էսիկ աղջիկ՝
 714 Շատ սիրուն, շատ գովական, շատ գորբա աղջիկ է,
 715 Եւ քեզիկ լայճաղ է, շատ աղէկ կ'ըլի,
 716 Որ մին էթաս, տեսնաս:
 717 Աշըղն ասաց.— Ըմեն յանեն մարդ կու կճա,
 718 Էնոր տեսուն թամաշա կ'ենէ, կ'էթա:
 719 Ինդի էսիկ կ'էթամ, թաքճաւերն ապրած կենա,
 720 Կու կճաս՝ լաւ. չես իկա՝ ձեր կամացն է:

690 —Աստուածածին սիգածիր Երմայր Խուբարի,
691 Թագուոր հըգաւր այսպիսի, կըտրիճ այսպիսի,
692 Չըկայ համակ մէջ Երկրի խայտակն այսպիսի:

693 —Հանդըս ի՛նչ ընէ, ըսէ՞ք.
694 Աջքերուն հայեմօցք ածէ,
695 Իրանին նայումօք սուգէ.
696 Եկողն ի՛վ է, որ տեսնէ:
697 Ուխտ ըրեր եմ Սարէ Սար՝
698 Ըլլայ գոյգըս հաւասար,
699 Սա միանկն է գուգասար:

700 Ասողըն Կոյր կանչեց մաւտ.

701 —Ա՛սող, կ'երթաս Եգիպտոս,
702 Կ'երգես Թաւթին բիւր սաղմոս.
703 Հաւրըս ոսկին՝ քեզի ոսպ,
704 Շուտ կը բերես զանի հոս:

705 Ասողն արտոր, սագըն՝ թելին,
706 Բըռնեց ճամբան Եգիպտոսի:
707 Աւր ու գիշեր Էխնաթոնին
708 Գովքըն երգեց Նայիրեանի.
709 Իսկ Էխնաթոն՝ կոյր ասողին.

710 —Ի՛նչ էգ է սա հազարալոյս,
711 Եաւթըն ցայգիս որ տուաւ յոյս:

712 Ասողն ըսաւ.

713 Չարմ Աթոնի. Կոյսն է Ամմար, որ քեզ խամար
714 Է թագուիս յարմար, վարար.

715 Գեղգեղալի, գեղգեղալի, քաղցրախայեաց աջքն է կամար.
716 «Գեղեցկուիսն եկաւ» կ'ըսեն՝ Նեփերթիթին Մեծ Մախիկի.
717 Կու գան դէւեր Խորքէն Աստի, կ'երթան անլոյս՝ տակ անեծքի.
718 Ապրած կենաս, Տէր Եգիպտի. ըսեմ քեզի, Թա՛ւ Մըխերի՝
719 Կ'երթամ Արմէ ես լուսայգիս. կ'ըլլաս Աստուած Խարաւ Խայքի՝
720 Որ էջ խեծած գաս միասին. թէ ոչ՝ ըլլայ կամք Թաւութի:

721 Դաւիթ Թաքմաւերի սիրտ ցնծաց.
 722 Բերեց Մսրա ոխտ տարուա խարջ-խարաջ տուեց,
 723 Մէ աղլուխ գէործել տուեց,
 724 Սրտում ինչ կեր չկեր, վրէն գրել էրետ,
 725 Աղլուխն էլ խալաթ-բարաթով ծաղկցուց,
 726 Ճամբեց քիլիսէ, ասեց.
 727 Թէ.— Կ'եթաս, աղլուխ կու տաս Խանդութ Խանումին,
 728 Կ'ըսես, թէ՝ Դաւիթ ես ինչ օր, ես ինչ ամսին
 729 Ղոնաղ պիտի գա քեզիկ, պատրաստ եղիս:

730 Աջուղ գնաց, խաբար տարաւ Խանդութ Խանումին:
 731 Աղլուխ տուեց, ասաց.— Փլան ամսին քեզիկ ղոնաղ է:
 732 Խանդութ Խանումն էլաւ ըմէն բան թամմեց,
 733 Տուն-տեղը սարքեց, խստեց փանջարի հառեջ.
 734 Դուլբուն դրաւ աչքերուն, ըրըջկաց վեր ճամբան,
 735 Տեսաւ, թէ՝ բալի, հեսիկ Դաւիթն էկաւ:

736 Դաւիթն էկաւ, ձին տարան, կապեցին,
 737 Իջաւ օթաղ, խացկերութեն արեցին,
 738 Նստան, ասին-խոսին, պրծան,
 739 Գիշերն էկաւ, պառկան, քնան:
 740 Դաւիթ ուր ձեռք պարզեց թէի Խանդութ Խանումի յան.
 741 Խանդութ Խանումը բռնեց ձեռ, ասաց.
 742 — Դաւիթ, ջանըմ . . . քեզիկ իզին է,
 743 Ամմա . . .
 744 Ասաց.— Հայ, ինչ կա:
 745 Ասաց.— Ղուրբան, օխտ փահլաւան,
 746 Էկած Նալբայժանի կէադուկի վրէն Նստած են,
 747 Ինծի ապով են Էկած:
 748 Եսիկ որ եսօր իմ յախեն տամ քեզիկ,
 749 Որ Էկան քեզիկ ալթ արեցին, ինծիկ առան,

Յընծաց Թաւիթ. շինել տուաւ բամբիռ ոսկի,
 Եաւթն ամական բերքըն տուաւ Եգիպտոսի՝
 Ըրաւ ոսկի, գործել տուաւ պաստառ յարգի,
 Ոսկով զաւծել տուաւ վըրան՝ Նեփերթիթի.
 Լեցուց ընծայ՝ ասողըն կոյր առնէ տանի
 Ի Տուն Զուրեան, Զող՝ Նայիրի՝ Վստուածածնի.

—Է՛ ծըրարըն այս՝ Նեփերթիթին:

Կ'ըսէս՝ Սին աւրին՝ ամսուն Մեհեկի

Զիւր կու գայ Որդին, Կոյս Սաղմսասունի:

Բարի լուրըն ասողի պաստառէն առաջ հասաւ
 Զանդուխտին Նայիրիի. —Էխնաթոն ճամբայ ելաւ:
 Կոյսըն Զանդ Վստուածածին գըլուխ ինչ հարկ է բերաւ.
 Յարդարեց պալատըն իր, սեամին գընաց նըստաւ.
 Ուշադիր դիտեց հեռուն, վերջապէս աւր մը ըսաւ՝
 Էխնաթոն ահա՛ եկաւ:

Երիվարըն ախոռ տարին,
 Զաց կիսեցին ու խըմեցին,
 Չըրուցեցին աջէն ձախէն,
 Մըրափեցին՝ յոգնած ասքէն:
 Չեռքն Էխնաթոն երբ երկարեց ծոցին Նեփերթիթի,
 Բըռնեց անոր դաստակն ուժեղ Զանդ Ուխտըն Նայիրիի.

—Էխնաթոն, հոգիս,

Շատ կ'ուզեմ. աչքիս . . .

—Ի՞նչ կայ աչքիս:

—Դեւեր եաւթն Վրեւմարի

Բերանն են փակեր Տաւրի,

Կ'ըսպասեն արծագանգիս.

Որ մըտնես մէջ քըղանցքիս,

Գան եթէ, գիս առնեն տակ,

750 Չէն ասի՝ դանձրղ լաքճաթա,
751 Մըսրա մէկ գճադա էկաւ,
752 Դու ինչի՞ շուտ տուեցիր քէ՞ յախէն անոր ձեռն:
753 Դաւիթ եսիկ խոսք-խորաթա որ լսեց,
754 Էլաւ վեր, ասաց.— Շուտ, իմ ձին քճաշեցէք դու:
755 Խեծաւ ձին, ասաց.— Ո՞րտեղն է, ինձի նշան տուեցեք:

756 Էսիկ կճադուկ ձին որ քշեց,
757 Զեռին էլ մի ծառ հուսեց, ընկաւ իտեւ, գճացին:
758 Գեացին, տեսան՝ փահլաւաններ Էստեղ
759 Նստած կեր ու խում կ'ընէին:
760 Կանչեց.— Է՛յ, փահլաւաններ, ինչի՞ եք նստել:
761 Գիտեմ, որ Խանդութ Խանումի ապով եք էկէ,
762 Խեղճ եք, դարձէք, գացէք:
763 Խանդութ Խանումին ես առա,
764 Որ եմ Մըսրա տեր Դաւիթ Տղա:
765 Շատ փահլաւաններ տեսա,
766 Հըմէնուն էլ ատեմ, ակենջ, ձեռք, ոտք կռա:

767 Փահլաւաններ որ լսան,
768 Թէ Խանդութ Խանումին եսիկ առա,
769 Դիւտան, հերստտան, ասացին. «Հըմ,
770 Մըսրա մէ գճադա-տղա կճա, Խանդութ Խաթուն առնի՞ . . .
771 Վեր եք, ետր էլ սպանենք»:

772 Տեղերնէն Էլան թէ չէ՝ Դաւիթ խասաւ,
773 Օխտն էլ կապեց, օխտին էլ քիթ-ականջներ կտրեց,
774 Չարկեց մգրախի ձեր, դարձաւ, Էկաւ թէիս Խանդութ Խաթուն:

775 Խանդութ Խաթուն ըրըշկաց, տեսաւ,
776 Մտքումն ասաւ. «Բան, եսիկ չը կրցաւ
777 Փահլաւաններու հախէն գալ, դարձաւ, Էկաւ»:

750 Չէն ըսեր՝ բո՛ղ անառակ,
 751 Ինչո՞ւ փեշըդ յանձնեցիր
 752 Եգիպտի Յըրոսակին:
 753 Կարաւո եր սիրոյ խաւսքի,
 754 Լըսեց հըրաւեր մարտի:
 755 —Վայրն ըսեք ու Ձի՛ն բերեք:

756 Տաւրոսի Բերան Թաւիթ քըշեց Ձին,
 757 Ետեւէն հասաւ Քեռին՝ ծառ ուսին:
 758 Եաւթն եղբայրներըն հոն տեղաւորուած՝
 759 Յուլըն կ'ուտէին նոր դեռ փողոտած:
 760 —Եանթըն Դեւեր, ինչ էք բազմած՝
 761 Խանդի համա՞ր էք հոս եկած.
 762 Խեղճեր, դարձէք քարայրըն ձեր.
 763 Խանդն Անդունդի իմն է արդէն՝
 764 Ձեր լաւ ճանչցած Տըղայ Թաւթին:
 765 Դեւեր ձեզ՝պէս տեսեր եմ բիւր.
 766 Մալեր ատամ, անդամ ու ունկ:

767 Երբ լըսեցին՝ ընկերն իրենց երբեմնի
 768 Վարդ է տուեր Մայր Խուբաթի Խանդուխտին,
 769 Դեւ կըտրեցան, կըռկըռացին զայրագին.
 770 —Չարնենք, մորթենք Յըրոսակըն Եգիպտի.
 771 Դիւատըրըն տանի Աստուածածին Խուբաթի:

772 Մատ չըջարժած դեռ տեղերնէն՝ եաւթըն կապեց Տըղայ Թաւիթ,
 773 Քըթերն, ունկներըն սըրատեց, անցուց զըլիւսն իր նիզակի,
 774 Բըռնեց ճամբան ետ՝ Հանդուխտի՝ Մայր Խուբաթի Աստուա-
 [ծածկի:

775 Երբ Աթոնի Որդին կու գայ Հանդուխտ տեսաւ.
 776 —Գետնել դիւաց, զոր, Էխնաթոնըս չըկըրցաւ.
 777 Դատարկ ձեռքով ինծի կու գայ,— մըտոր ըրաւ:

778 Էկաւ ձիուց իջաւ, մզրախ թալեց,
779 Խանդութ Խանումի հառեց,
780 Ասաց.— Եսիկ եր քէն փահլաւաններ:

781 Էլի Էկան օթաղ նստան, կերան, խման,
782 Ուրախութեն արին, Էլան պառկան, քնան:
783 Էլի ձեռք երկնցուց թեխ Խանդութ Խանում.
784 Էլի Խանդութ Խանում ասաց.
785 — Չէ որ ասի . . . իզին ա . . .
786 Դաւիթ ասաց.— Էլ ինչ կա:
787 Խաթունն ասաց.— Յէյրան, ասեմ քեզիկ՝ ինչ կա.
788 Լանդբադ թաքէաւեր Էկած ա Փեռա գեղ,
789 Ինծիկ ապով դոշունով, մեծ սարք ու սագով,
790 Էկած որդուն նստցրած է գեղի կուշտ:
791 Խաթունը Դաւիթն Էլի առաջուց խոսք-խորաթան ասաւ,
792 Յախէն ազատեց:
793 Դաւիթ վեր թռաւ տեղէն, ասաւ.
794 — Բեռի, ձին քէնաշի տար, եթանք:

795 Ձին որ հեծաւ, քշեցին դէպ հառեց:
796 Խանդութ Խաթուն տեսաւ,
797 Որ ջատ հաւետով ա եթում, մտմտաց, ասեց.
798 «Ափսոս է, Եսիկ կը գնա, չհաղթի, զայ կ'եղնի»:
799 Ասաց.— Դաւիթ, որ կ'երաս, գնա Կոնսաձոր,
800 Դաստադարի կէնդուկի տակ մէ մեծ գէղգի ծառ կա,
801 Գնա՛, քէն թել, քէն թուր Էն գէղգի ծառի վրէն ջըրբի:
802 Այա գէղգի ծառ կտրեց, գնա՛.
803 Այա չէ՛, դարձիր, եկ, թողենք, եթանք:

804 Դաւիթ գնաց Կոնսաձոր,
805 Ձիուց իջաւ, գէղգի ծառի տակ կայնաւ,
806 Բաշեց թուր, կանչեց՝ «Յա Տեր Աստուած»,

778 Տեգն ունկնազարդ նետեց Որդին Մըհերի
779 Աստուածածնի ոտքին, ըսաւ երեսին.
780 —Ընծայ յաւերժ՝ եաւրքն դէւեր Տաւրոսի:

781 Եկան պալատ արմանական,
782 Խընջոյք ըրին, տարածուեցան:
783 Ձեռքն Աթոնի ծոցին Հանդի
784 Դարծեալ մըտաւ. Հանդուխտ ըսաւ.
785 —Էխնաթոն, հոգիս . . .
786 —Ի՞նչ կայ նորէն:
787 —Հոգիս, ըսեմ ինչ կայ նորէն.
788 Թագաւորն Արեւելքի բանակով գահանդական,
789 Թըմբուկով, սազով, սարքով բերդ եկեր Է Խոյական,
790 Անդրանիկն առեր գահին, ձեռք կը խընդրէ Հանդուխտի:
791 Հանդուխտին Նայիրիի՝ փակել անցքըն քըղանցքի
792 Յարիր էր որպէս դուստըր Խուբաթի Աստուածածին.
793 Էխնաթոն թըռաւ տեղէն.
794 —Քեռի, Ձին քաջէ, գացի՛նք:

795 Քըջեցին ի ծագ Ռայի. Հանդ Ուխտըն Նայիրիի
796 Էխնաթոն կ'երթայ, տեսաւ, մինչեւ եզերքն Արայի,
797 —Չըզոհով՛ գարկէն,— ըսաւ,— հարուածէն բիրբախ նետի.
798 Մըհերի՛ Որդի,— կանչեց.— Գընա Ձորըն Տատասկի.
799 Լեռնանցքին Դաստադարի
800 Հըսկայ ծանո կայ ընկոյզի.
801 Փորձէ թելըդ դեմ բունին.
802 Կըտրեցի՛ր, գարկ Արեւին.
803 Չըկըրցա՛ր, եկ, որ փախցի՛նք:

804 Չոր Տատասկի գընաց Որդին Մըհերի,
805 Իջաւ ձիէն, եկաւ ծառին ընկոյզի,
806 Թուրըն քաջեց,— Ո՛վ, Տիր Թաւութ,— աղերսեց,

807 Չարկեց գեղի ծառին, պանրի պես կիսեց, անցաւ.
808 Ծառը չինկաւ, դարձաւ ուրան թուր անիծեց,
809 Ասաց.— Բճառսուն մարդի ջամդակ կը կտրես,
810 Մէ գեղի ծառ չէն կտրի:
811 Ասաց.— Բեռի, ծին բեր, եթանք:
812 Բեռին որ ծին բերաւ, էկաւ, ասաց.
813 —Չէլաւ, չէլաւ, մէկ էլ պիտ ջըռբեմ:
814 Կանչեց աստուած, մեկէլ զարկեց.
815 Աստծու հրամանով՝ մէ քամի կայնաւ,
816 Գեղի ծառ ջրծուաւ. էտեղ ինր թել ու թուրն օխնեց,
817 Խեծաւ ծին, Դաստագարի կճատուկով անցաւ, գնացին Փեռա.

818 Տեսաւ, որ թաքճաւերի դոշուն ծառի պես կայնած.
819 Հարցրեց, թէ.— Լանդբադ Թաքճաւեր դր չադիրն է կենում:
820 Ասին.— Հրէն կանաչ-կարմիր չադրի մէջ,
821 Նստած գլուխը կնտել կը տա,
822 Որ եթա Խանդուր Խանումն առնի:

823 Էսիկ խոսքեր որ ասին, Տղա Դաւիթ դեւոտեց,
824 Չիուն էնենկ մտրակեց,
825 Կրակի պես դոշուն, չադիր կոխտտեց:
826 Դաւիթ բռնե Լանդբադ թաքճաւեր,
827 Ուր օխտ դալլաքներուն՝ գլուխ կնտելիս.
828 Հըմէնուն քիթ-ականջ կոտորեց, մզրախի ծեր զարկեց,
829 Մնացած դոշուն ցրուեց.
830 Դոշունի ալան-թալան խաւաքեց,
831 Դարձաւ դեպ Խանդուր Խանում:

832 Կէանք, Խանդուր Խանումից խաբար տանք:
833 Խանդուր Խանում, որ Դաւթին կը ճամփէ,
834 Շատ կ'ափսոսա, սիրտ կը մոմռա,
835 Կ'ասէ. «Էսիկ ջաւան էլ չեմ ի ծարի.

807 Ծառն ընկոյզի, ինչպէս պանիր, երկատեց.

808 Որըն մընաց աներեր. Թուրն անիծեց.

809 —Դէւ կը կըտրես անդեղեւ,

810 Ծառ մ'ընկոյզի չես կըտրեր:

811 Քեռի, քըշենք. քուռկըս բեր:

812 Բերաւ Քեռին քուռկըն ժեռ, ըսաւ Որդին անհամբեր.

813 —Անգամ մը եւրս շանթեմ:

814 Ոգելով Թաւուրըն Տիր՝ գարկաւ Որդին Մըհերի.

815 Փըջեց Քամին Տաւրոսի, տապալեց ծառն ընկոյզի.

816 Թուրըն ու Թելըն աւրինեց Որդին Վիեղ Մըհերի,

817 Քըշեց դէպի Խոյական՝ մեջքին Չիու խոլական:

818 Վրեւելքի Մեծ Վրժայի բանակըն էր հազարալոյս.

819 —Ո՞րն է Վրժան Տիրեգերքի,— հարցուց Թաւիթ՝ գայլազգայոյս:

820 —Կանաչ-կարմիր ցոլցըլացող այդ լուսատան տակն է հեռու.

821 Վիա գըլուխըն կը սափրեն եաւթըն սափրիչ ըսպասարկու,

822 Որ Վնդունդըն Նայիրիի առնէ տանի արեւելու:

823 Տըղայ Թաւիթ դիւացաւ. այնպէս իր ձին մըտորակեց,

824 Մեջըն գաւրքի բիւրաբաւ՝ սըմբակներէն հուր ժայթքեց,

825 Վրժայն Րեւի տապալեց,

826 Սափրիչներուն եաւթըն հեց

827 Քըթերն, ունկներըն կըտրեց,

828 Նիզակն անգեղ գարդարեց,

829 Անգըլուխ գաւրքըն ցըրուեց,

830 Անբաւ աւարըն ժողուեց,

831 Տունդարծի հետքըն բըռնեց:

832 Երբ ուղարկեց Նեփերթիթի

833 Էխնաթոնըն Վրեւ դէպի,

834 Սիրտըն կոտտաց խոր գըղջումէն՝

835 Փեսայ՝ ասանկ ուրկէ՞ գըտնեմ.

836 Զայի՛Ֆ, մենակ թողեցի, մենակ ճամփեցի»:
837 Շատ որ կը մտմտա, վերջ կը խեծնու ձին,
838 Կասէ. «Գնամ, քեմեկ անեմ Դաւթին,
839 Որ Լանդբադ թաքճաւեր ձեռ չ'իյնամ».

840 Տղա Դաւիթ էն յանէն,
841 Խանդութ Խանում էս յանէն,
842 Իրարմէ բեգիւման կը բարձրանան կ'Բադուկ
843 Իրար առաստ կուկ'Բան:
844 Խանդութ Խանում ըրըշկաց, տեսաւ՝
845 Յէն է գալիս է Դաւիթ,
846 Մի կշկուռ ականջներ մգրախի ծեր ցըցած:
847 Կ'ըսէ. «Ձանըմ, էսիկ ինչ գոչաղ մարդ է.
848 Եսիկ մին սորան քոբեմ, տեսեմ՝
849 Ինչպէս է սորան քաջութիւն, զորութիւն»:
850 Կանչեց, ասաց.— Է՛յ-է՛յ, Տղա-Դաւիթ, կեցի՛ր.
851 Սաւրել էս գ'Բադա-գիւղի.
852 Թաղքիրս տէս, որ կռիւներս կռիւ է:
853 Ասաց.— «Տեսա՛ք էն դանձըղ լաքաթէն.
854 Ետդար մարդի կոտորեցի, բաւական չ'եղաւ,
855 Եսիկ էլ էն յանէն է դրկէ հառէջս»:
856 — Ձանըմ-գ'Էրզում, գնա՛. էլ ինձիկ պետք չէ էն դանձըղ.
857 Գնա՛, թող քեզիկ լինի:
858 Ասաց.— Խո՛ր դու ք'Էր խոջին չես տալի.
859 Խո՛ր իմիկ թելիս զորը կ'առնի:
860 Տաս էլ՝ պիտ առնեմ, չտաս էլ՝ պիտ առնեմ.
861 Խանդութ Խանում գ'Բադա-գիւղի յեմ-խորակ չի:

862 Եսիկ խոսք-խորաթեք Դաւթի սիրտ մոմոցուց.
863 Ասեց.— Թաղքիրդ տէս, որ գալիս եմ:
864 Ասեց ու մէ գիւղա թալեց դէպ կռուանի յան:
865 Որ թալեց, աղջիկ գիւղա բռնեց:

836 Վւան, գընաց կողքես անտէն:
 837 Ըսաւ, հեծաւ ծին արնադէմ՝
 838 Երթամ, աւզնեմ Էխնաթոնին,
 839 Չ'իյնամ ցիցին Արեւելքի:

840 Նեփերթիթի մէկ կողմէն,
 841 Իսկ Էխնաթոն միւս կողմէն
 842 Ելան անլուր իրարմէ
 843 Վնցք սարերու գուգակէն.
 844 Տեսաւ՝ ահա, կը հասնի
 845 Վթոնորդին՝ փոկ ունկնի
 846 Կապած ծայրին նիզակի.

847 —Չա՛գ է,— ըսաւ,— Առիւծի.

848 Ի՛նքըս փորձեմ դէմ թելիս՝

849 Չափեմ սահմանըն ոյժի:

850 —Տըղայ Թաւիթ, էյ, կեցի՛ր.

851 Լակոտ ես դու փողոցի.

852 Զե՛գ ախոյեան եմ կըռուի:

853 —Տեսա՛ք բոգին ընդերքի փողոցային.

854 Դիակ անթիւ բաւական չէր սընունդին.

855 Լակոտ է դէմըս հաներ, կ'ուզէ արիւն.

856 Այր չեմ ըլլար, բարեկամ, այդպիսինին.

857 Դարծիր ծառան. խառնըւիր իր արիւնին:

858 —Ուզելով չէ՛, որ կու տաս.

859 Թելիս ոյժէն ես սարսած.

860 Կ'առնեմ ես զայն՝ տաս, չըտաս.

861 Զանդուխտըն Նայիրիի պատառըն չէ լակոտի:

862 Չոհըն դարձաւ հեգնանքի հեք սիրտըն Էխնաթոնի.

863 Ըսաւ. —Պատրանստ. ան կըռիւ:

864 Գուրզըն զարկաւ ախոյեանին,

865 Բըռնեց Զանդուխտ գուրզն ահագին,

866 Նորաթ խասաւ աղջկան, աղջիկ թալեց,
 867 Դէր չղմշաւ, որ դպցնի,
 868 Թալեց էն յան գնաց, մտաւ գետին:
 869 Ինչդդար գուրգով կռուան,
 870 Չը կրցան իրար հախու գալ:
 871 Ախըր Դաւիթ ասաց.— Ձիուց իջիր գուլաշ կակենք:
 872 Իջան գուլաշ կպան, Դաւիթ կանչեց.
 873 «Յա՛ խաց-գինի, Տէր Կենդանի,
 874 Յա՛ Մարութա Բանօր Աստուածածին,
 875 Որ բազմեցաւ վեր մեր թելին»:
 876 Վերցուց, տնկեց գետին.
 877 Աղջիկ ծեռք թալեց, ի՞նչ կոճկըներ արծկեց,
 878 Ծծեր էլան դուրս:
 879 Բերին խասաւ վրէն.
 880 Խասաւ, ըրըշկաց, տեսա՛ խանդութ խանումն է:
 881 Դաւիթ ասաց.— Աստուած էլ գինա,
 882 Որ քեզիկ մէ՛ թուր պիտ զարկեմ, աւել չէ:
 883 Բերին ընկաւ Դաւթի ծեռ ու ոտք,
 884 Ասաւ.— Բէ՛ր տուն չ'արուի,
 885 Ետդար մարդիկ կոտորիր.
 886 Ետդար փահլաւան թաքճաւեր գայ արիր
 887 Եսիկ աղջկա ապով.
 888 Ինդի Եսիկ աղջիկ որ սպանես,
 889 Բաս էլ մեր գալ-գնալ ինչի՛ խամար եր:
 890 Ասաց.— Բերի, չէ՛, որ որթում եմ կերե,
 891 Որ չը սպանեմ, Եսիկ կը մեռնեմ:

 892 Բերին բերեց, աղջկա թուր զարկեց
 893 Դաւթի ծիան բերան գճամերկթու տեղ,
 894 Գուրգն էլ կապեց ծիան պոչէն.
 895 Աղջկան էլ խեծցուց, ի՞նչ ծիւ փախցուց.
 896 Աղջիկ խեծաւ ծին, ծիւ գճամ թողկեց:

Չարկաւ անկամ, շեղեց գետին.

Չ'ուզեց խըփել իր թիրախին՝

Խընայեց կեանքն Էխնաթոնի.

Ո՛րքան Թաուր ժարտընչեցաւ,

Յաղթել Զանդին ձեռքէն չ'ելաւ.

—Է՛յ, գուպարինք, իջիր,— ըսաւ:

Կըռիւ ըրին ծայրին Ծիրի. ոգեց Որդին Մեծ Մըհերի.

Ո՛վ Զաց Գինի Թաուրի,

Բարձրը Խուբաթ Մարուրի,

Որ դըրիր Նիշ մեր թելին:

Զանդըն վերցուց, զարկաւ գետին.

Զանդուխտ կոճակ քակեց կուրծքի,

Ծըծերն ինկան դուրս՝ շողշողուն.

Զասաւ, տեսաւ Քեռին ցընծուն՝

Դուխտըն է սա Նայիրիի:

[րանցին

—Թաւրթն անգամ գայ Ընդերքի, թուր մը փափուկ պա-

Չարնեմ պիտի խեղկատակին,— ըսաւ Որդին Անդըրդուելի:

Շուշան Վիշապ ինկաւ ոտքին.

—Տըղայ Թաւիթ, տոննդ շինուի.

Այսքան մարդիկ կոտորեցիր,

Դեւ, թագաւոր ըսպաննեցիր

Վասըն Զանդին մեր Խուբաթի.

Լուսնեակըն մեր որ տաս Տիրին,

Այս գալ-գընալն՝ որիւ աւգտին:

—Քեռի, երդում եմ արարեր.

Որ չըզոհեմ, Մահ գիս զոհէ:

Շուշան Քեռին ծայրէ ծայր թուրըն Զանդուխտի

Անցուց Չիու Մըռուրէն քա՛ր Էխնաթոնի,

Անառ պոչին ամրացուց գուրգըն Որդիի,

Բարձրացուց Չին իր Զանդուխտըն Նայիրիի.

Նեփերթիթի երբ նըստեցաւ,

- 897 Աղջիկ Խանդութ փախաւ,
898 Տղա Դաւիթ ետեւ ընկաւ:
899 Ընկաւ ետեւ՝ Դաւթի ձիի պոչէն կապած գուրգ՝
900 Գետիմ պատռելով գնում է:—
- 901 Էնօրէն Էսօր Խանդութ Խանումի երկրի անուն
902 Փոխեց Սոքման ավան՝ Ճեղքուած-քանդուած երկիր:—
903 Աղջիկ Խանդութ փախաւ,
904 Տղա Դաւիթ ետեւ ընկաւ.ս
905 Աղջիկ առջեւից, տղա ետեւից:
906 Դաւիթ խասուխասս էր եղեր, Խանդութ մտաւ ներս,
907 Ինք խասեր, թուր թալեց բերդի պատ կիսեց.
908 Օրթումը կոտորեց. իջաւ ձիուց, մտան ներս,
909 Կերան, խման, պառկան, քնան,
910 Ուրախութեն արեցին:
911 Էլան վերցրին, Մըսըր գնացին.
912 Մըսըրում օխտն օր, օխտ գիշեր խարսնիք արեցին,
913 Ըրանց մուրազին խասին:
- 914 Եսիկ էլ եկա, ձեզիկ խաբար բերեցի.
915 Տղա Դաւթի, Աղջիկ Խանդութի հեքիաթն արեցի:

897 Թուրն իր քաջեց ու սըլացաւ,
 898 Մինչ էինաթոն թըռաւ հասաւ.
 899 Գուրգըն, Չիու պոչէն կախուած,
 900 Պատըռտելով հողըն կ'երթար . . .

901 Այն աւրուընէ Երկիր Երկփեղկ անուանեցին
 902 Հայքի Հարաւըն՝ Միտանի, թէ Նահարին:
 903 Եգերքըն անց՝ Խաւար իջաւ Նեփերթիթի,
 904 Սուրաց հասաւ ձարին Որդին Մեծ Մըհերի.
 905 Թուր շաչելով մըտաւ Պալատ Նեփերթիթի՝
 906 Զանդելով որմն անանց Խաւար Ապարանքի.
 907 Ուխտն իր բեկեց, մըտաւ Ժառանգըն Մըհերի—
 908 Ուխտ, որ բեկեր է մեր սիրոյն Հանդըն Երկրի—
 909 Մինչ արջալոյս Խաւարի մէջ արարեցին:
 910 Լոյս բերելու՝ ելան գացին Հող Թաւութի,
 911 Գիշեր ու տիւ եաւթըն ըրին հարսնիք յուրթի.
 912 Երազն իրենց աշխարհ բերին.
 913 Երազն իրենց տամ ձեր բախտին:

914 Եւ ես՝ Արմէն Առաջին, յայտնութեամբ վըկայեցի
 915 Պատումըն Եգիպտոսի Մըհեր Մեծ Փարաւնի,
 916 Թաւթի՝ Որդւոյ Աթոնի, Անմահ Նեփերթիթի:

ԱԽԱՐՏ Ա. ՊԱՏՈՒՄԻ

ՏՈՒՆ
ՏԻՏԱՆԱՑ
ՊԱՏՈՒՄ Բ.

ՊԱՏՈՒՄ Բ.

ԲԱՆԱՍԱՑ՝ Նախոյ քեռի
 ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ՝ Գինեկանց գեղ, Մոկս գաւառ
 ԾՆՆԴԵԱՆ ԹՈՒՎԿԱՆ՝ 1851 Վ.
 ԱՍՄԱՆ ՏԱՐԻՔ՝ 35 Վ.
 ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ՝ անգրագետ
 ԱՇԽԱՏԱՆՔ՝ դռնապան Գելորգեան Ճեմարանի

ՊԱՏՈՒՄԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՆԱԽՈՐԴ ԱՂԲԵՐ
 Պատանի տարիքին լսած է համագելղացի
 ծերունի բանասացներէ
 Լսած է նաեւ Խապոյենց Չատիկէն (Պատում Գ.)

ԳՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1886
 ԳՐԱՌՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Վաղարշապատ
 ԳՐԱՌՈՂ՝ Մանուկ Աբեղեան

ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1889

• • •

ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՈՒՄ Արմեն Ա.
 ՅՂԱՅՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2016
 ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2019
 ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Աքսոր

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՈՒՄ

ԲՆԱԳԻՐ

ԵՒ

ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

Պատում Բ.

ԲՆԱԳԻՐ

- 1 Դառնամ գողորմին տը տամ Աբամելիքին.
- 2 Դառնամ գողորմին տը տամ Սանասարին.
- 3 Դառնամ գողորմին տը տամ Բաղդասարին.
- 4 Դառնամ գողորմին տը տամ Մելքսեթ քիանին.
- 5 Դառնամ գողորմին տը տամ Չենով Հովանին.
- 6 Դառնամ գողորմին տը տամ Յռան Վերգոյին.
- 7 Դառնամ գողորմին տը տամ Թռլան Դաւթին.
- 8 Դառնամ գողորմին տը տամ ականջ Էրողի հայրի-մայրին:

Պատում Բ.

ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

-
- 1 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ Որորայն Հաւքին՝ Հաւքի Արքային:
  - 2 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ Որորայն Քուրմին՝ Քուրմին Հաւորսի:
  - 3 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ մեր Սաղմնասարին, ձեր Սաղմնասարին:
  - 4 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ ձեր Բեղմնասարին, մեր Բեղմնասարին:
  - 5 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ Ուրայո Աւհանին՝ Տերին Հաւորսի:
  - 6 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ Յըռան Վերգոյին՝ Ծովին Ծիրանի:
  - 7 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ Մահիկ Մանուկին՝ Չագին Հաւորսի:
  - 8 Յիշեմ: Ողորմի՛ր տամ հաւքին լըսողի, ձեր Նախահաւքին:

9   Դաւթի խեր կը մեռնի,
 10   Մեր կը գնա զՄարամելիք կ'առնի,
 11   Դաւիթ կմնա հեթըմ:
 12   Խրոողբերներ կը կ'էմն, իրարու կ'ասեն.
 13   Ձենով Հովան կ'ասի.
 14   — Յռան Վերգո, տրու կը տանես զԴաւիթ,
 15   Յոխսա ես կը տանեմ:
 16   Յռան Վերգո կ'ասի.— Ես որդի ունեմ,
 17   Տիւ տար, պախէ, էրէ քեզ որդի:
 18   Էնի կը տանի, կը պախի զԴաւիթ,
 19   Կ'անի իրան հոգեզաւակ:

20   Մէ ամիս կը մնա, մոր սիրտ կրար ջիտա.
 21   Կը խրկի, զիրան տղան տանի մոտ հինք:
 22   Որ գերեխէն կը տանի մոտ հինք,
 23   Մարամելիք ըմեն օր կ'երթա գէորգ խաղալու:
 24   Մեր կ'ասի Մարամելքին.
 25   — Իմ երեխէն տար խետոյ:
 26   Մարամելիք կ'ասի.— Ես չեմ տանի.
 27   Որ տանեմ, գէորգ կը դալի, կը սպանի,
 28   Խալիւն-մարդիկ տ'ասեն՝ մախսուզ զար սպանեց:
 29   — Տիւ տար, իմ երեխէն ջլա, թը սպանուի:

30   Մարամելիք զտղան արեց, տարաւ.
 31   Տարաւ, էդի զատը տեղ, մընչ դաշտին.
 32   Էնոնք՝ փեղիւրնքտեր՝ զնացին գէորգ խաղալու:
 33   Մարամելիք հընչ զիւր գէորգ եզար,
 34   Դաւիթ էլաւ, կայնաւ,
 35   Ձեռ ետուր, զէնոր գէորգ բռնեց:
 36   Մարամելիք շատ ըռըկաւ, ասաց.
 37   — Վերջին տիր էա տ'էլի, խետ ծի կռիւ անի:
 38   Ըռիկ երաւ, էկաւ տան.

9 Մահացաւ Մըհեր՝ Հայրըն Մահիկի,
 10 Տիրացաւ Նեղոս Մաւրըն՝ Խաթխորին.
 11 Որորայն մայրեր լացին վեց լուսին.
 12 Այցելեց Ուրայր Ծովուն Ծիրանի,
 13 Խոկացին երկար հաւրբարօքն Մահի.

—Կը տանին Մահին, Հայր Մեծ Կամարի.

Թ՞ աւծեմ Որդին Հովիւ Հաւորսի:

—Մահ՝ Կամարն ունի,— ըսաւ Ծիրանի.—

Խընամէ Որդին Հաւքի Հաւորսի:

14 Վեր պահեց Ուրայր Մահիկ իր Որդին,
 15 Տիրեգերքն արար տուաւ որոտի:
 16

Կը հիւծի Խաթխոր, մարի երբ Լուսին.

Կը ղըրկէ թափոր՝ կըր՞ մաւտ Որդին,

Որ սընէ կաթով Յաւերժ Ըստինքի:

Աւծ Նեղոս կ'երթար գուրգի կըռիկի.

Խորմայրըն կ'ըսէ վազող Նեղոսին.

—Նեղոս, Մահիկն առ միասին:

—Ինչո՞ւ առնեմ, Կին Առաջին.

Որ գո՞հ ըլլայ գուրգիս զարկին,

Ազգըս ըսէ՝ ըսպաննեցին:

—Տէ՛ր եղ Չագին Որորայնի:

Տարաւ Նեղոս ձեր Մահ Որդին,

Տուաւ խաւսող անապատին.

Ձըրաւծներով գացին խաղի.

Գուրգն ահռելի Աւծ Նեղոսի

Աւըն պատռեց Եգիպտոսի.

Մահիկ ցատկեց, գուրգըն բըռնեց.

Աւծին Տիղմի բորբոք խանծեց՝

Ար մը ելլէ ասի պիտի, ընէ կըռիւ ընդդէմ ինծի:

Անկամ-դըժկամ եկաւ դըղեակ,

39 Մաղդեն կախեց, էլ չխոսաց:
 40 Կնիկ խարցրեց, ասաց.
 41 — Մարամելիք, տիւ ինչո՞ւ եսօր չըս խո՛սա:
 42 Ասաց.— Զի՛նչ տը խոսամ.
 43 Թէ տղէն ծի շատ ամոթով երաւ մընչ խալխին:
 44 Կնիկ ասաց.— Զի՛նչ երաւ:
 45 — Ես իմ գէորգ որ չարղեցի,
 46 Ձեռ ետուր, զիմ գէորգ բռնեց:
 47 — Բան չկա, տղա յէ, ասաց,
 48 Խէլք բան չըկտրի:
 49 Մարամելիք ասաց.
 50 — Որ էն տղա յէ, Խէլք բան չըկտրի,
 51 Բերենք, մէկ սենի ոսկի դնենք եռջել,
 52 Մէկ սենի լէ կրակ դնենք եռջել.
 53 Թը էն տղա յէ, Խէլք բան չըկտրի,
 54 Ձեռ կը տա տախ կրակը, չիտա տախ ոսկին:
 55 Մէկ սենի կրակ, մէկ սենի ոսկի,
 56 Բերին, դրին հեռջել Դաւիթին:
 57 Դաւիթ ձեռ ետու, տը տաներ տախ ոսկին.
 58 Ասծու հրամանքի՛ն՝ հրեշտակ ձեռ կանեց, ետու կրակին:
 59 Էնու մատ երիցալ՝ կրակ կպաւ մատին.
 60 Էտու լեզուին՝ լեզուն էլ երիցալ.
 61 Որ լեզուն երիցալ՝ լալ էլաւ քիչ,—
 62 Անուն դրին Թլոր Դաւիթ:

 63 Մարամելիք էլ չպախեց գԴաւիթ.
 64 Էնու մեր ճամբիսեց, Էկաւ մոտ խրողբեր:
 65 Խրողբեր մէկ պողուըտ սո՛լ ետու կարել,
 66 Մէկ էլ պողվըտ կրո՛ւ ետու շինել,
 67 Էլաւ, գԴաւիթ երաւ գառնարած:
 68 Դաւիթ էլաւ, գպողուըտ սոլ խագաւ,
 69 Չպողուըտ կոռ բռնեց ձեռ,

39 Կախեց երես, փակեց երախ.
 40 Խորմայր Խաթխոր դարձաւ ըսաւ.
 41 —Նեղոսն ինչո՞ւ է խիստ խաղաղ:
 42 —Ի՞նչ բարբառեմ, Կին Առաջին.
 43 Ամանթ կապեց պոչիս Որդին:
 44 —Ի՞նչ եղաւ, Ա՛ւծ Եգիպտոսի:
 45 —Սըլացքըն երբ գուրգիս շաչեց,
 46 Յատկեց տեղէն, գրկոգըս բըռնեց:
 47 —Արքայ, դուն ա՛յլ է մանչ զաւակ՝
 48 Խելքըն բանի չէ՛ դեռ ատակ:
 49 —Չա՛գ է եթէ, մենք մեզ չուտենք.
 50 Վաթսուն սեղան քուրմ գումարենք,
 51 Ոսկի տաշտով իրեն բերենք,
 52 Կըրակ տաշտով ոտքին դընենք.
 53 Չա՛գ է եթէ, դիտենք, տեսնենք՝
 54 Սերն իր հո՛ւրն է, թէ՛ ոսկին մեր:
 55 Տաշտակ մը հուր, տաշտ մը ոսկի
 56 Բերին դըրին Մահի ոտքին.
 57 Ձեռքըն Մահիկ տարաւ հուրին,
 58 Յուրըն՝ մատին, տարաւ լեզուին,
 59 Չորըն կիսեց. լացաւ Մահիկ.
 60 Քուրմերըն ողջ Եգիպտոսի
 61 Աւծեալ Մանուկ անուանեցին՝
 62 Չա՛գ Վիշապի ու Խորմայրի:

63 Աւծըն Նեղոս Մանուկըն Մահ թողեց կամքին.
 64 Մայրն առաքեց՝ Աջխարի Հաւքի՝ Տուն Հաւորսի:
 65 Ուրայր Աւհան պողպատ մահակ ջինել տուաւ,
 66 Ուրայր Աւհան պողպատ ոտման կարել տուաւ,
 67 Հաւտաղ Մահիկըն ըրաւ.
 68 Մահիկ ոտմանըն հագաւ,
 69 Ձեռքին մահակըն առաւ,

70 Գառներ արեց հեռքել, տարաւ դաշտ:
 71 Գառներ էթող մընչ դաշտին,
 72 Ընցկուն աղուէս կճէր, լպստրակ, գէլ,
 73 Էն տեսակ տեսակ ջանաւարներ,
 74 Էբեր, ըլից մընչ գառներուն,
 75 Արեց հեռքել, հիրիկուն էբեր քաղաք:
 76 Քաղքցիք որ տեսան՝ վախացան,
 77 Դռներ փակեցին, տի՛րս չելան:
 78 Դաւիթ լէ գլոխ եղի գետին,
 79 Քնաւ Էնտիս, քաղքու քամակ, մընչ հանդին:

80 Խլխուն ՁԷնով Զովան գնաց մոտ Դաւիթ.
 81 Տեսաւ՝ ընցկուն ման Էկի սարեր,
 82 Էն պողուըտ սրլ կտրտուիր ի,
 83 Էն պողուըտ կրճ լէ մաշուիր ի:
 84 Ասաց.— Դաւիթ, քէ՛ր բան ինչպէս ի:
 85 Ասաց.— Խրորդբեր, Էն սիւ ուլեր օխնած ին,
 86 Էն բոգ-բալակ ուլեր անիծած ին,
 87 Էնոնք ձի շանտ կը չարչրեն:
 88 Խրորդբեր ասաց. —Էն բոգերի հետել մի՛ երթա.
 89 Էնոնք անիծած ին.
 90 Որ մէ կը մնա՝ Էն բի:

91 ՄԷկ 'լ օր խրորդբեր գԴաւիթ արեց նախորդ:
 92 Դաւիթ Էլ ըմ գնաց սար.
 93 Ընցկուն արջ կճէր, շեր, պլընկ, գէլ.
 94 Էբեր, ըլից մընչ նախրին,
 95 Արեց հեռքել, հիրիկուն էբեր քաղաք:
 96 Քաղքցիք վախացան, տիւռ չբացին:
 97 Դաւիթ գլոխ եղի, քնաւ չուր խլխուն:
 98 Խլխուն քաղքցիք գնացին մոտ ՁԷնով Զովան,
 99 Ասացին.— ՁԷնով Զովան,

70 Տարաւ գառներըն արան,
 71 Թողեց արածին խոպան.
 72 Ի՛նչ գայլ որ կար, աղուէս, խոյան,
 73 Թոյր-թոյր գազանք լեռնագոգի,
 74 Բըռնեց խառնեց մէջ վանակի,
 75 Աջխարի բերաւ մայրամուտին.
 76 Մարդիկ տեսան, սարսըռացին.
 77 Դուռ փակեցին, տուն մընացին . . .
 78 Հանդի սըրտին՝ գանկըն յարդին,
 79 Տուաւ Մահիկ գինքըն Տիրին:

80 Եկաւ Աւիան ցայգին ընթեր,
 81 Տեսաւ՝ այնքան է վազվըգեր՝
 82 Պողպատ ոտմանն է ջարդոտեր,
 83 Պողպատ մահակն է մաշմըշեր.
 84 —Մահիկ,— ըսաւ, —գործըդ լա՛ւ է:
 85 —Հըլու են, հեգ, ուլերըն գորշ,
 86 Բանքի են բաժ շէկերըն ողջ՝
 87 Ըմբոստ, խըրոխտ, բոգի ալոջ:
 88 —Մի՛ վազվըգեր հետքով շէկի,
 89 Ապերեսան են կատարի.
 90 Բեր եղրդըն հաւատարիմ:

91 Երբ Անդէորդ Մանուկ դարձաւ,
 92 Գընաց ելաւ Սարըն Սեաւ.
 93 Արջ, վագր, առի՛ւծ ու գայլ անբաւ
 94 Մէջ անդեային բըռնեց դըրաւ,
 95 Զըշեց, մուրին Աջխարի բերաւ.
 96 Ահըն բախեց դըռներ փակշար . . .
 97 Մահիկ մըտաւ Տիրի Աջխարի . . .
 98 Բողոք հասաւ Այր Աւիանին.
 99 —Ուրայր Աւիան Հաւք Հաւորսի,

100 Քո տղեն միր քաղաք արեց,
 101 Մենք կվախնանք եսա գելերաց,
 102 Արջերաց, լապտրակներաց:
 103 — Որ էնպեսն ի, ասաց Ձենով Յովան,
 104 Կ'երթամ, գԴաւիթ բերեմ տան:
 105 Գնաց մոտ Դաւիթ, առեց երի տան:
 106 Խացի բալնիս, կերակրի բալնիս,
 107 Էտու Դաւթին, ասաց.
 108 — Ինչ մէյուան կը կ'էմ՝ խաց կը տաս.
 109 Կ'ուտի՝ ճամբխու կը դնես:

110 Մէկ ամիս վրա ընցաւ ընցկուն, երկու.
 111 Չասես Ձենով Յովանի կնիկ՝ Սարոյէն —
 112 Դաւիթ ջատ սիրուն-խորոտ տղա յեր —
 113 Գճաղտիկ աչք եղի Դաւթին, ասաց.
 114 — Տը կ'էմս խետ իմ ձեռաց:
 115 Դաւիթ ասաց.— Խորոզբոր կնիկ,
 116 Տիւն իմ մերն իս, ես լէ ք'ը որդին իմ:
 117 Խորոզբոր կնիկ ասաց. «Տանեմ, գլոխ լուամ,
 118 Դաւիթ կ'էմ ճիւղ լցի վ'էար իմ գլխուն.
 119 Որ Դաւիթ իմ լէջ տեսնա,
 120 Էնու սիրտ մեղաւորնա,
 121 Կ'էմ խետ իմ ձեռաց»:
 122 Էլաւ, ճիւղ առեց, տարաւ.
 123 ՉԴաւիթ կանչեց, որ կ'էմ, ճիւղ լցի:
 124 Դաւիթ գլիւ աչքեր բռնեց,
 125 Որ խորոզբոր կնիկ չտեսներ, սիրտ մեղաւորներ.
 126 Ու ընցկուն ճիւղ ըլից խորոզբոր կնկան գլխուն:
 127 Խորոզբոր կնիկ որ գլոխ լուաց,
 128 Էլաւ իրիջկեց, տեսաւ,
 129 Որ Դաւիթ գլիւ աչքեր պինդ բռնիր ի:
 130 Էլաց, եղու գլխուն,

100 Մահիկըն բեր դժուր սարերէն.
 101 Վախնանք կը մենք այս գայլերէն,
 102 Դողանք կը մենք այս արջերէն:
 103 —Անանկ է նէ,— ըսաւ Աւիան,—
 104 Մանուկըն Մահ բերեմ աւան:
 105 Գընաց բերաւ Մանուկըն Մահ.
 106 —Հատն է մահան, կերն է անբան,—
 107 Մանուկին խոհն ամէն տուաւ.
 108 —Հիւր որ կու գայ, կը կերակրես.
 109 Երբ կը հանգչի, նոր կը դըրկես:

110 Մահուան գացին երկու լուսին: Որո՞ն պատմես.
 111 Մատակ Ուրկին՝ կինն Ուրայրի Ամենատես
 112 —Մանչ էր Մահիկ խայտակն ու հես—
 113 Ըրաւ Մահին աջք աներես.
 114 —Կամքն իմ իսկոյն կը կատարես:
 115 —Մատակ Ուրկի՛ն,— ըսաւ Մահիկ,—
 116 Մայր ես դու ինձ, ես՝ ծագ քեզի:
 117 Մատակ ըսաւ՝ լոգանք առնեմ,
 118 Թող գայ Մահիկ՝ կաթ շըռայլէ.
 119 Թող որ աջքերըն այլայլէ.
 120 Թող սըրտի դալըն շուայտէ.
 121 Թող Մատակի կամքն ընդծայրէ:
 122 Ելաւ բերաւ կաթ սափորով.
 123 Չայն Մահիկին տուաւ՝ գալու:
 124 Մահիկ աչկունքըն փակեց,
 125 Որ մերկ մարմին չըտեսնէ, բընութքն անմեղկ անդորրէ.
 126 Ա՛յդպես գըլխուն շըռայլեց իր գեղեցիկ հարսքերի.
 127 Բաշըն լուաց Ուրկինի: Ելաւ Մատակ երբ ոտքի,
 128 Ինկաւ գետին գայրալի. աջքերն էին փակ Մահի.
 129 —Անջրկ, ցամաք թողեցիր, Մահ, Մատակըդ՝ անմըտորկ ...
 130 Մըտրակ գըլխուն իր խըփեց,

131 Ի՞նչ իրեն արընեց,
 132 Մազեր քրքրեց վեար գլխուն,
 133 Գնաց հի՛նք տան նստաւ,
 134 Չուր էնու մարդ Չէնով Յովան եկաւ:
 135 Ասաց.— Զէ կնիկ, ի՛նչ էլի քեզ.
 136 Կնիկ ասաց.— Զի՛նչ տ'էլնի.
 137 Ես գիտեր, որ տիւ ձի որդի էր բերի.
 138 Ես չիմ գիտի, որ տի՛ւ գնացիր_ես,
 139 Չի էրիկ_ես բերի:
 140 Չէնով Յովան ասաց.
 141 — Զէ կնիկ, ընցկուն չէ, տի՛ւ սուտ կ'ասես:
 142 Կնիկ ասաց.— Ես սուտ չեմ ասի.
 143 Էլաւ, ձեռ եթալ տախ ձիս.
 144 Ես էնոր խարար չարի:
 145 — Որ ընցկուն ի, հիրկուն տի՛ւն կը շինենք:
 146 Զիրկուն Չէնով Յովան տի՛ւն շինեց,
 147 Չէթող Դաւիթ գեր տան:
 148 Դաւիթ ասաց.— Խորհրդեր,
 149 Մկա կարամ քացի մ' զարկեմ քէն տի՛ւն,
 150 Տի՛ւ լէ, քէն տի՛ւն լէ երթեք գետնի տակ հանդիմնոք:
 151 Զամա ի՛նչ անեմ, խորախուտ խորողեր,
 152 Զամա բոզու խաբած իս:

 153 Դաւիթ էլաւ, նետ ու աղեղ ըմ շինեց հի՛նք,
 154 Գնաց մընչ դաշտին նեճիր:
 155 Զըմեն որ նեճիր կ'անի,
 156 Լէ՛ր, ճնճղուկ կը սպանի,
 157 Զիրկուն կը կէ՛ա, կ'երթա մէկ պառուտ տուն:
 158 Էն պառաւ լէ Դաւթի խոր եար կ'էնի:
 159 Պառաւ մէկ օր կ'ասի.
 160 — Դաւիթ, տի՛ւ ընչո՛ւ կ'երթաս մըն իմ կորկին,
 161 Մըն իմ կորկին նեճիր անես, իմ կորեկ սխկես:

131 Երեսն աղուոր՝ արիւնեց,
 132 Վարսերն անկապ՝ խառնըջտեց,
 133 Մեջըն կորաւ մահիծի՝
 134 Ելքըն միւսէլ Մահիկի:
 135 —Յէ, կընիկ. ի՞նչ է եղեր:
 136 —Ի՞նչ թող ըլլայ, որ ըլլայ . . .
 137 Խանւք տուիր՝ ծագ ես բերեր.
 138 Ի՞նչ գիտնայի, որ գացեր
 139 Ինձ ամուսին ես բերեր:
 140 —Կընիկ, անանկ բան չըկայ.
 141 Ասկէ սուտի հոտ կու գայ:
 142 —Կ'ըսես, որ ես սրտ կ'ըսեմ:
 143 Ելաւ վըրաս ձեռք նետեց.
 144 Իսկ համաձայն ես չեղայ:
 145 —Անանկ է նէ, դուռ ջիւնեք:
 146 Ուրայր Աւհան դըրունք գամեց,
 147 Մահիկըն դուրս մուրին թողեց:
 148 —Հայր Բազմատես,— ըսաւ Որդին.—
 149 Բաւ է շանթեմ դուռ-դըրունքին՝
 150 Հարսնիք ընեք մեջ Անդունդքին.
 151 Բայց ի՞նչ ընեմ, հայր հայրահոտ,
 152 Երբ քեզ աղէկ լափեր է բոզ:

153 Աղեղ ու նետ Մահիկ ջիւնեց,
 154 Այգին ընթեր որսի վազեց.
 155 Ամէն առտու կ'ելլէր կ'երթար
 156 Հարուածելու հաւք աւծաքաղ.
 157 Կ'երթար հեղակ Սանդահարի,
 158 Որ սիրուին էր Մըհերի.
 159 Ունկնըն շոյեց ան Մահիկի.
 160 —Ինչո՞ւ կ'երթաս մեջ կորեակիս,
 161 Ուրուր կ'որսաս մեջ արանիս:

162 Դաւիթ կ'ասի.— Զըպա ի՞նչ անեմ:
 163 — Ի՛նչ անես.— քեռ խոր ջատ թագւորութիւն ունէր,
 164 քեռ խոր ջատ մալ-ապրանք կըէր.
 165 քեռ խէր մեռի՝ չուր 'ս տարի
 166 Մսրամելքի խարջ չի տուած քեռ խրողբեր.
 167 Մկա Մսրամելք ճամբիսի,
 168 եոթ տարուան խարջ կուզի.
 169 քեռ խրողբեր կը տա եոթ տարուան խարջ:

170 Դաւիթ քնաւ չուր խլիսուն:
 171 Խլիսուն ել ըմ նետ ու անեղ առեց,
 172 Գնաց, ընկաւ մըջ Պառու կորկին, լիւ իւր սպանեց:
 173 Մսլամելքի էլչին, անուն Կոզբադին էր,
 174 Էկաւ զխըզնի տիւռ էբաց,
 175 Չիզինէն չափեր, տանէր:
 176 Պառաւ էլաւ գնաց, տեսաւ,
 177 Որ Դաւիթ էնոր կորկին լիւր կը սպանի:
 178 Ասաց.— Դաւիթ, գրողս քէ տանի.
 179 Եսն_եմ, էտա մէկ արտ կորեկ.
 180 Տիւն իմ ապրուստ կտրեցիր:
 181 Որ տիւ արի ես՝ արի՛, գնա՛,
 182 Մսրամելքի էլչին, անուն Կոզբադին,
 183 Էկի, քեռ խոր խզինէն չափի, տանի.
 184 Դաւիթ ասաց.— Պառաւ,
 185 Որտէ՛խն ի, ծի տար ջանք տուր:
 186 Պառաւ առեց, տարաւ գԴաւիթ.
 187 Թող էտու էնտէխ, Էկաւ:

188 Դաւիթ տեսաւ, որ Կոզբադին
 189 Խզինէն կը չափի, տանի:
 190 Որ Դաւիթ տեսաւ,
 191 Բարկութեւ արիւն լցուաւ աչքեր.

162 —Իսկ ի՞նչ ընեմ, Մայր Անկանի:
 163 —Իսկ ի՞նչ չընես, Որդի՛ Զաւքի. եր գըլուխին թագ Մըհերի.
 164 Ոսկին Քո Զաւր չուներ սահման.
 165 Աստղն իյնալէն Զաւր Քո ցայսժամ
 166 Բաժ չի տուեր Ուրայր Աւհան.
 167 Ղըրկեր է Ած Նեղոս բաժիւն, որ չի ճանչնար ոչ մէկ սահման.
 168 Դաշինք եղբաւրդս հետ մեռան. բաժին կ'ուզեմ վաթսուն ամուսն:
 169 Ուրայրդն, հանց իշուկ անբան, բաժին կու տայ անչափ աման:

170 Մահիկին քունն առաւ ոսկի:
 171 Առտուն նետով իր որսորդի
 172 Կորեակ գընաց Սանդահարի:
 173 Պաշտակ Բադին Մեծ Բըդահի
 174 Դուռն բացաւ Երկրի Գանձի,
 175 Որ ձոյլ ոսկին չափէ, տանի:
 176 Մայր Սանդահար ելաւ տեսաւ՝
 177 Մահիկ կ'որսայ ցին ու ագռաւ:
 178 —Ո՛րդի, Անգեղըն քեզ տանի.
 179 Արտն է միակ իմ կորեկի.
 180 Դաշտանն արտիս շըմըշկեցիր.
 181 Արի՛ ես նէ, ընդդիմացիր
 182 Զարկիւն Բադին, որ ուշադիր
 183 Գանձ կը չափէ անկըջոելի:
 184 —Մայր Սուրբ, այնուր
 185 Տար գիս, ցոյց տուր:
 186 Տարաւ Չագըն Որորայնի,
 187 Թողեց, եկաւ:

188 Մեծ Բըդահի Պաշտակ Բադին
 189 Գանձ կը չափէր՝ տանի Աւձին.
 190 Երբ Մահիկի ինկաւ աչքին,
 191 Ակնէն զարկաւ շանթըն շանթին,

- 192 Խերստտաւ, ասաց.
 193 — Կոզբաղին, իլի վիր, ես չափեմ:
 194 Կոզբաղին չկայնաւ:
 195 Դաւիթ ձեռ էտու, զէնու ճիւ բռնեց,
 196 Էստեխէն քցեց չուր դռան:
 197 Նստաւ, գչափ կործեց գետին.
 198 Չոսկին ըլից վճար չափու ոռան.
 199 Փետ էտու վճար չափու ոռան.
 200 Չոսկին ըլից գետին,
 201 Մէկը չթողուց վճար չափին:
 202 Դարտակ չափ եթաւ մըջ ջուալին,
 203 Ասաց.— Ես մէկ:
 204 Կոզբաղին ասաց.— Չէնով Զովան,
 205 Եսա տղէն տարեք դէն:
 206 Կը տաս՝ տրնր օխտը տարուան խարջ.
 207 Թը չէն իտար, կ'երթամ, Մարամելքին կ'ասեմ,
 208 Կը կ'Բա, Սասմա քաղաք արի, տանի,
 209 Մարա քաղքի քամակ նոր քաղաք ըմ շինի:
 210 Դաւիթ լէ խերստտեց, կայնաւ,
 211 Չչափ եզար Կոզբաղնի ճակատ, գլոխ կոտրաւ:
 212 Կոզբաղնի պռկտեր կտրեց,
 213 Ատամներ լէ քաշեց, բռնեց ճակատ, ասաց.
 214 — Գնա՛, ջուհափ տուր քէ՛՛ Մարամելքին:
 215 Ինչ կ'անի, թըխ անի:

 216 Կոզբաղին էլաւ,
 217 Մաղդէն Էսելով գնաց մոտ Մարամելք:
 218 Կնկտեր գատըն տեղաց տեսան գ'Կոզբաղին,
 219 Որ բերան բաց կը ծիծղա.
 220 Ասացին.— Եոթ տարուան խարջ բերիր, կը կ'Բա:
 221 Որ Կոզբաղին գնաց, մոտացաւ,
 222 Տեսան պռկտեր կտրած,

192 Բերնեն՝ որոտըն որոտին.
 193 —Դուրս. էս չափեմ, Մեծըն Բադին:
 194 Պաշտակն Աւծի կուռնով հայեց.
 195 Մահիկ թելեն որուն բըռնեց,
 196 Սապատըն ճոխ ի դուռ հըրեց.
 197 Նըստաւ, չափմանըն վար ջըրջեց,
 198 Ոսկին լեցուց կորընթարդին,
 199 Չարկաւ չափմանն իր ներբանին,
 200 Թափեց գընգուն ոսկին գետին,
 201 Մանըն դատարկ լեցուց պարկին.
 202 —Սա մէկ,— ըսաւ անոնց քիթին:
 203 Չափել՝ արգիլեց բոլորին:
 204 —Աւհան,— ըսաւ Պաշտակ Բադին.—
 205 Աւագակն այս տարեք անդին:
 206 Գանձըն կու տամ մեր թանկագին.
 207 Չէս տար՝ ըսեմ Աւծ Նեղոսին.
 208 Զաւքըն բոլոր, մեջ իր փորին,
 209 Կեր տանի տայ Ասիուն Օովին:
 210 Թընդաց Մահիկ, մանըն նետեց
 211 Ճակտին Բադնի, գանկըն ճեղքեց,
 212 Շուրթ-մուրթ կըտրեց, ատամ քաշեց,
 213 Գըլխուն գամեց, յայտ արարեց.
 214 —Գընա՛, պատմէ Աւծ Նեղոսիդ.
 215 Ի՛նչ որ կ'ընէ, թո՛ղ որ ընէ:

216 Մաղծ ածելով բաժիանն Աւծի
 217 Ելաւ գընաց մերծ Նեղոսի:
 218 Զեռուէն տեսան հուրիք Աւծի՝
 219 Բերնին դըրոջըմ ծիծաղի:
 220 —Բերաւ,— ըսին,— բաժ վեց ամի:
 221 Երբ մաւտ եկաւ բաժիանն Աւծի,
 222 Տեսան հուրիք՝ շուրթներ չունի,

223 Ատամներ քաջած, բռնած ճակտին:
 224 Կնկտեր ասացին.
 225 — Կոզբադին, հոստ կը կ'Էմս լերան-լերան:
 226 Կոզբադին ասաց.
 227 — Մ'ասեք՝ Կոզբադին, հոստ կը կ'Էմս լերան-լերան,
 228 Վաղ Սասմա տեղաց խեղեղ կ'էլնի.
 229 Չիր երկտերու ճուճ-պլոր կ'էնեք եղ-չորթան:
 230 Կոզբադին գնաց մոտ Մարամելիք, ասաց.
 231 — Մարամելիք, Դաւիթ գեղթն տարուա խարջ չտուր.
 232 Ասաց՝ քե՛ն Մարամելիք ինչ կ'անի՝ թըխ անի:

233 Մարամելիք գդալալ եքից քաղաք,
 234 Կանչեց ասքճար ժողուելու, ասաց.
 235 «Թը ժողվիմ խազար խինգ խարիր խամար
 236 Նորալիլկ մանուկ (էր).
 237 Թը ժողվիմ խազար խինգ խարիր խամար
 238 Լա՛ բեղդար տղա (էր).
 239 Թը ժողվիմ խազար խինգ խարիր խամար
 240 Լա՛ թուխ մորուս (էր)
 241 Թը ժողվիմ խազար խինգ խարիր խամար
 242 Սըւտակ մորուս (էր)»:

243 Ասաց, ժողուեց, զըմէն թոփ երաւ,
 244 Ասքճար կապեց, Էկաւ վ'Էմս Սասմա քաղքին:
 245 Մընչ դաջտին զի՛ր չադըր-խեւաթ եզար,
 246 Յուհափ խրկեց Ձէնով Զովանին:
 247 Ասաց.— Ձէնով Զովան,
 248 Իմ եոթ տարուան խարջ կը տաս՝ տո՛ւ խաթրով.
 249 Թը չնս իտա, կը կ'Էմս, Սասմա քաղաք արեմ,
 250 Տանեմ Մսրա քաղքի քամակ, նոր քաղաք ջիւեմ:
 251 Ձէնով Զովան ասաց.
 252 — Մենք չենք կարա կռիւ անի,
 253 Թը կռիւ անի՝ Դաւիթն է.

Են ատամներն զարդ ճակտի:

—Պաշտակ Բըդահի,— ըսին երգելով,—

Կու գաս պարելու ութն ոտքերով:

Պաշտակ ըսաւ ծանակելով.

—Չ'ըսէ՞ք՝ Մեծըն Բաղին ուստի՞ կու գայ ութ ոտքերով.

Հեղէղ Հաւք Հաւորսի կապոյտ գըլխուն բերեմ ջուտով,

Շինեմ չորթան իւղով երիկներուդ անդամներով . . .

Պաշտակ եկաւ մերձ Նեղոսի.

—Մահիկ կերաւ հոժ մեր ոսկին.

Նեղոս, ըսաւ, թող մատ ծըծէ:

Բանբեր դըրկեց Աւօըն Նեղոս՝

Կազմելու ոյժ թաւալահոս:

Ժողունմ. հազար հինգ հարիւր

Աւօ մանկատի՛, անօ:

Ժողունմ. հազար հինգ հարիւր

Աւօ պեխաւոր, անօ:

Ժողունմ. հազար հինգ հարիւր

Աւօ թութմաւորւք, անօ:

Ժողունմ. հազար հինգ հարիւր

Աւօ խաժմաւորւք, անօ:

Հազարն իր վեց ժողուեց, զինեց,

Աջխարի Հաւքի դէպ արջաւեց,

Երուանդագետըն հեղեղեց,

Որոտալի բանբեր դըրկեց.

—Ուրայր Աւհան Հաւք Հաւորսի, Հայր Համայնի.

Կու տամ արծաթ վեց մանակի՝ տորւ պարծալի.

Բայց որ չըտան, Աջխարին ամբողջ կրկ տամ Հաւքի,

Թորեմ աջխարի՝ պարարտ հունին Մայր Նեղոսի:

Որոտ զարկաւ Ուրայր Աւհան.

—Եղբայր ազնիւ, լըսէ՛ ծերիս. կըռուի արբերըն իմ անցան.

Կըռիւ ընող կայ բայց ասդիս՝ Հաւքի Մահիկըն աւծահան.

254 Կայնէ՛ Դաւթին խարցնենք:
 255 Դաւիթ ասաց. — Ես չեմ իտա իմ խոր խզինէն.
 256 Ինչ կ'անեն՝ թըխ անեն:
 257 Ձենով Հովան Դաւթին ասաց.
 258 — Դաւիթ, որ ընցկուն ի,
 259 Էս գջիր կը կէան, թլին վճար մեր քաղքին, արեն:
 260 — Խրորդեր, տի՛ք զնացէք, ձիր տան քնէք.
 261 Ես կ'երթամ, կռիւ անեմ խլիսուն:
 262 Խրորդեր կնիկ չանա ետու Դաւթին, ասաց.
 263 — Դաւիթ, որ կ'երթաս, կռիւ անես,
 264 ՉՄարամելիք սպանես,
 265 Էնու ձախ ձուն բի՛, անենք մեր աչից դեղ:

266 Ընցկուն Դաւթի հերս Էկաւ,
 267 Էլ գջիր Էնոր քուն չտարաւ:
 268 Խլիսուն Էլաւ, զի՛ր նետ ու անեղ առեց, զնաց:
 269 Որ Էլաւ, զնա, Պառաւ ասաց.
 270 — Դաւիթ, հիւր տ'երթաս:
 271 Դաւիթ ասաց.
 272 — Տ'երթամ, Մարամելքի կռիւ անեմ:
 273 — Տի՛ ինչ ունիս. նետ ու անեղով տ'երթաս,
 274 Մարամելքի կռիւ անես:
 275 — Հըպա ինչ անեմ, ձի չունիմ, թուր չունիմ:
 276 Պառաւ ասաց. — Գրողս քի տանի,
 277 Ափսոս չէր՝ տի՛ Էն խոր տղէն ըլնես:
 278 Թէ՛ խեր ունէր՝
 279 Զուռկիկ Չալալին,
 280 Թուր Կեծակին,
 281 Գլխու Գէոտին,
 282 Կապէն Խաբուկին,
 283 Քամարն ի Մեջքին,
 284 Մարուքա Բանձրիկ Աստուարածին,

254 Կեցիր, կանչեմք ու տանք իրեն հարցող բարի, վըսեմ, արդար:
 255 —Ո՛վ է տուող հաւր գանձարանս,— ըսաւ Մահիկ.—
 256 Ինչ որ կ'ընեն, թող որ ընեն:
 257 Ուրայր ըսաւ հետտ Մահիկին.
 258 —Այդպէս որ է, կը յարձակին,
 259 Հաւքի Աջխարհըն կը տանին:
 260 —Տուն գընա, ծեր իմ հաւրեղբայր, քընտ փառնով մինչ ի լուսայգ.
 261 Մեջ խաւարի թրնդ ես երթամ, Ռեւ չըծաթած՝ Հանքն ինձ
 262 Խաւսք Մահիկին Մատակ նետեց. [ցուցան:
 263 —Մահիկ, կըռիւղդ երբ ընես,
 264 Նեղոսըն Աւձ տակ տաս, գենես,
 265 Ձախ Ձուն՝ աչքի դեղ, ինձ բերես:

266 Մահիկ այնքան եռեփեցաւ՝
 267 Տիրն իսկ ահէն անդարձ փախաւ.
 268 Յայգին աղեղ ու նետ առաւ,
 269 Մայր Սանդահար ճամբուն ըսաւ.
 270 —Մահիկ, դր կողմ բարով կ'երթաս:
 271 Անյոյգ, անհոգ՝ Մահիկ ըսաւ.
 272 —Կ'երթամ ընդդէմ Աւձ Նեղոսի:
 273 —Նետով, փայտով ընդդէմ կ'երթաս
 274 Անարգ Աւձին Եգիւպտոսի:
 275 —Ձի ոչ ունիմ, տեգ ոչ ունիմ:
 276 —Ո՛րդի, ալքերըն քեզ տանին.
 277 Ափսոս, որ էս Հաւքի Որդին:
 278 Հայր Քո ունէր՝
 279 Քուռկիկ Հըրարին,
 280 Կոնդակ Կեծակին,
 281 Երեզն ի Գըլխին,
 282 Ուրարն ի Մարմնին,
 283 Կամարն ի մեջքին,
 284 Մարթուխ Նանէն Բարձըրի,

285   Խաչ Պատարագին, ինչ վճար աջ թելին:
 286   Դաւիթ ասաց.— Պանաւ, որտէ՞խն ի:
 287   — Քէ՛ն տուն աւրի, քէ՛ն խրողբոր մօտն ի:
 288   Համա խրողբեր խաթրով չի՛տա էն բաներ:
 289   Կ'երթաս, քէ՛ն խրողբոր փողպատ կբռնես,
 290   Կայնես, զորովէն կ'առնես:

291   Դաւիթ գնաց մօտ ի՛նք խրողբեր,
 292   Չծեռ եթալ, խրողբոր փողպատ բռնեց,
 293   Թափ ետու՝ ոտքեր գետնուց կտրաւ:
 294   Ասաց.— Խրողբեր, կ'ուզեմ քեն՝
 295   Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին,
 296   Իմ խոր Խաչ Պատարագին, ինչ վճար աջ թելին:
 297   Քուռկիկ Չալալին
 298   Թուր Կեծակին,
 299   Գլխու Գէղտին,
 300   Քամարն ի Մեջքին,
 301   Կապեն Խաբուկին.

302   Կտաս՝ խաթրով տուր,
 303   Չես իտա, կայնեմ, զորովէն կ'առնեմ:
 304   Խրողբեր ասաց.— Դաւիթ, քէ՛ն բերան կոտրեր.
 305   Էն քէ՛ն գիտցած բաներ չի, քէ՛ ուստա կա:
 306   Էն տարին, որ քէ՛ն խեր մեռիր,
 307   ՉՔուռկիկ Չալալին տի՛նքս չեմ խանիր,
 308   Մարամէլքի հախուն մնացիր մընչ գոմին:
 309   Մարամէլքի հախուն տի՛նք շարիր_եմ,
 310   Էնու խոտ, հարդ, գարին լէ հերդիսու եմ տուի:
 311   Կ'երթաս, որ արժան_ես՝ կարոր_ես,
 312   Տի՛նք վճար քեզ կբացուի:

313   Դաւիթ գնաց, քացու մ' եզար պատին, զպատ քանդեց:
 314   Գնաց, ծեռ տը տեր ծիան քամկին,

285 Վըրայ թելի՝ Խաչ Անգղին:
 286 —Մայր Անկանի, տեղըն ըստ:
 287 —Գիտե Աւհանն Ամենատես.
 288 Չի տար կամքով մասունք անտես.
 289 Կ'երթաս ու ծոծորըն կը բըռնես,
 290 Տայ թէ չըտայ՝ կը վերցընես:

291 Տուն հաւրեղբար Մահիկ վազեց,
 292 Ափն Աւհանի ծոծորին նետեց,
 293 Ոտքերըն վեր գետնէն հանեց.

294 —Աստուած Հաւքի Ամենատես, տո՛ւր Մահիկին՝
 295 Մարթուխ Նանէն Բարձրրին,
 296 Թելին իմ աջ՝ Խաչ Անգղին.
 297 Քուռկիկ Հըրարին,
 298 Կոնդակ Կեծակին,
 299 Երեզն ի Գըլխին,
 300 Կամարն ի Մեջքին,
 301 Ուրարն ի Մարմնին:

302 Կու տամ՝ տուր հաւր աւրինանքով,
 303 Չէս տար՝ կ'առնեմ իմ կամքով:

304 —Ո՛րդի, բերանըդ հող դառնար. ո՛վ է տուեր ի քեզ նըշմար.
 305 Ի՛նքըդ տեսնել չէիր կըրնար նըշխարք բանքի յար
 306 Ատենին Մըհերի վախճանի [աննըշմար:
 307 Խաւարին Հըրարին յանձնեցի՝
 308 Մըհերի հետ այրին դըրկեցի.
 309 Սարսափես դուռ-դըրոյլ խորդեցի,
 310 Երդիքէն անցք յարդի կըտրեցի.
 311 Թէ եղեր ես Որդի Մըհերի,
 312 Կը մըտնես Դարպասէն Խաւարի:

313 Մահիկ գընաց, դուռըն հարեց ուժգին,
 314 Մաւտեցաւ, ծեռք դըրաւ Քուռկի մեջքին,

315 Ձին աքուց մ' ետու, չառեց Դաւթին,
 316 Առեց պատին՝ պատ ջրջուաւ:
 317 Դաւիթ էլաց, գոռաց, ասաց.
 318 — Ես ինչ անեմ, Քուռկիկ Ձալալին,
 319 Ես գիտե՛ր՝ որ տի՛ւ ձիս ազատեր եսա կուուց:
 320 Ասծու հրամանքիւ ձին լեզու եկաւ, ասաց.
 321 — Դաւիթ, որ եսպէս ի, ես քե՛ տի՛ւ ձը տես.
 322 Ինչ քե՛ խեր մեռիր ի,
 323 Քեռ խրողբերքեր ձի չի պախած,
 324 Չը դուսաղի պէս ի պախած:
 325 Կելլես, լաւ թիմար ըմ կը տաս ձիս:
 326 Դաւիթ էլաւ, ձեռ ետու ձիու քամկին.
 327 Էնքան խաւեր ծրտած ին ձիու քամկին,
 328 Մէկ թիզ ծերտ եր բռնի Քուռկիկ Ձալալի քամկին:
 329 Էլաւ, զձին քաջեց, խեծաւ,
 330 Էբեր, խրողբոր դռան կայլեցըցուց:
 331 Խրողբեր գևաց, եբի զԳլխու Գե՛ռտին,
 332 Քամարն ի Մեջքին,
 333 Կապէն Խաբուկին,
 334 Թուրն ի Կեծակին:
 335 Ասաց.— Դաւիթ, Խաչ Պատարագին,
 336 Կե՛ռ սանդղի միջին:
 337 Կ'երթաս հեռջել սանդղին,
 338 Քե՛ռ չոքեր կը զարկես գետին,
 339 Քե՛ռ Ասուած կը կանչես.
 340 Թը տի՛ւ լէ քե՛ռ խոր պէս արդա՛ր մարդ էս,
 341 Կ'ելլա, կը կե՛ա վե՛ար քե՛ռ թելին,
 342 Կը կայլի Խաչ Պատարագին:

 343 Դաւիթ գևաց, չոքեր եզար գետին, էլաց, գոռաց:
 344 Ասծու հրամանքիւ Խաչ Պատարագին
 345 Թռաւ, եկաւ Դաւթի վե՛ար աջ թելին:

Որ Մահիկըն թըռցուց՝ տալով քացի,
Չարկաւ պատին՝ մէջ Խաւարի Տունի.

Լացաւ Մահիկ մէջ անլեզու մութին.

— Ի՞նչ ընէի, Քուռկ Յըրարի. մեզ կը հանէս Խորէն,— ըսի:
Լեզու ելաւ Քուռկ Յըրարի.

— Մահի՛կ, այդպէս է քանի՛,

Իս՝ քի՛զ, դիւ՝ ի՛նձ հովանի՛.

Մըհէր իջաւ Անէի՛ն.

Ուրայրք ինձ ոչ հոգացի՛ն՝

Մէջ Խաւարի՛ պահեցի՛ն.

Տայի՛ք քերոց մ'իմ մէջքի՛ն:

Մէջքըն Քուռկի ժանտայեղց

Շերտ-շերտ Մահիկ քեղըրթեց,

Կեղ-կեղ անվերջ ծերտ մաքրեց:

Շեմին հասաւ Ուրայրի՛

Քուռկըն հեծած Յըրարի. Աւհան բերաւ՝

Երեզն ի Գըլխին,

Ուրարն ի Մարմնին,

Կամարն ի Մէջքին,

Կոնդակ Կեծակին:

— Մանուկ, Խաչըն Անգեղի

Է մէջ Յաւքի Դագաղի.

Գընա՛ շեմին սընտուկի,

Գամբ՝ ծունկերդ Երկրին,

Կոչէ՛ Յայր Անդրաշխարհի . . .

Թէ էս Որդին Ճըշմարիտ,

Կափ կը բացուի. կը նըստի

Քո թելին Խաչն Ամմաի:

Կոչեց Մահիկ ծընրադիր.

Թըռաւ ճաղէն Խաչն Անգղի,

Նըստաւ թելին Մանուկի.

346 Խեծաւ գթուովիկ Տալալին,
 347 Գլոխ եդի Գլխու Գեղտին,
 348 Խագաւ գԿապէն Խաբուկին,
 349 Կապեց Թուրն ի Կեծակին,
 350 Քամարն ի Մեջքին:
 351 Էնու քամար քառսուն փաթ եկաւ բոլոր մեջքին.
 352 Թուր Կեծակին իջաւ, գետնու քաջ կ'երթեր.
 353 Գլխու Գեղտին ընցկուն մեծ եկաւ,
 354 Որ քառսուն լիտր բամբակ եդի մեջ,
 355 Նորէն գնաց գլխուն:
 356 Էլաւ, տան քամկին կայնաւ,
 357 Ականջ երաւ, ասաց.
 358 — Նայինք՝ խրողբեր ինչ տ'ասի:
 359 Խրողբեր ասաց.

360 «Ափսն, խագան արսոս
 361 Մըր Քուովիկ Տալալին.
 362 Ափսն, խագան արսոս
 363 Մըր Գլխու Գեղտին.
 364 Ափսն, խագան արսոս
 365 Մըր Կապէն Խաբուկին.
 366 Ափսն, խագան արսոս
 367 Մըր Քամարն ի Մեջքին.
 368 Ափսն, խագան արսոս
 369 Մըր Թուր Կեծակին.
 370 Ափսն, խագան արսոս
 371 Մըր Խաջ Պատարագին.
 372 Ափսն, խագան արսոս
 373 Մըր Նորելիկ մէկ տակ Մանուկին»:
 374 — Խրողբեր, քե՛ր բերան կոտրեր, տի՛ւ ձի ջիշեր.
 375 Որ տի՛ւ ձի ջեր յիշացեր,
 376 Հառաջ ես քե տը սպաներ,
 377 Նոր երթեր կռուն:

346 Զեծաւ Քուռկիկ Զըրարին,
 347 Կապեց Երեզն ի Գըլխին,
 348 Զագաւ Ուրարն ի Մարմնին,
 349 Կայեց Կոնդակ Կեծակին,
 350 Յաւթեց Կամարն ի Մեջքին,
 351 Որ եկաւ, հա՛մ, փաթ կոնքին,
 352 Ծանր էր Կոնդակ Կեծակին,
 353 Մեծ էր Երեզն ի Գըլխին.
 354 Բամբակ փոփեց ահագին,
 355 Նոր ամփոփեց ծակատին.
 356 Տանիք ելաւ, ունկ դըրաւ.
 357 —Տեսնենք Աստուած ինչ կ'երգէ.—
 358 Երեք անգամ խաւսքն ըսաւ,
 359 Ունկնին ինկաւ ծայն անբաւ.
 360 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 361 Մեր Քուռկիկ Զըրարին.
 362 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 363 Մեր Երեզն ի Գըլխին.
 364 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 365 Մեր Ուրարն ի Մարմնին.
 366 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 367 Մեր Կամարն ի Մեջքին.
 368 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 369 Մեր Կոնդակ Կեծակին.
 370 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 371 Մեր Երկնի Խաչ Անգղին.
 372 Ափսոս, հազարն ափսոս՝
 373 Խոր Մանուկըն անծին:
 374 —Ուրայր, երախըդ կոտըրուէր,
 375 Չոյգըս Խորեան որ մոռնայիր.
 376 Զէզ նախապէս կ'ընծայէի,
 377 Նոր դաշտ կըրուի կը մեկնէի:

378 Ասաց, քշեց, գնաց մըջ դաշտին:
 379 Ասծու հրամանքիւ ձին եկաւ, ասաց.
 380 — Դաւիթ, կ'երթաս՝ քէ՛ն խոր Կաթնաղբուր կա,
 381 Որտե՛խ ես կայնեմ՝ վէ կը կեաս իմ քամկէն:
 382 Գնաց, կայնաւ վէճար Կաթնաղբրին:
 383 Դաւիթ մոռացիր եր՝ վէ չեկաւ.
 384 Գիտցաւ, թը ձին դադրաւ.
 385 Չանգուն եգար, ձիու կողաշար կոտորուեց:
 386 Ձին ըռըկաւ, ասաց.
 387   Կարամ գքէ տամ երիքական՝ երիցիս.
 388   Ինչպէ՛սն ը՛ տի՛ւ իմ խոսք շի՛նտ մոռացար.
 389   Համա քէ՛ն խոր խաթրին չեմ իտա:
 390   Որ եստեխէն կ'երթաս,
 391   Երկըթէ սուն մը լէ կա մընջ դաշտին տնկուած.
 392   Քէ՛ն թուր կը քաշես, էն սէճն կը զարնես:
 393   Թը քէ՛ն թուր էն սուն կտրեց՝ կ'երթաս կռիւ.
 394   Թը չկտրեց՝ հիտ կը դառնաս:

 395 Դաւիթ լէ վեր եկաւ,
 396 Էն Կաթնաղբրի ճի՛ղ
 397 Էտու ձիու կողաշար՝ լաւացաւ:
 398 Էստեխ ճի՛ղ խմաւ, խաց կերաւ,
 399 Ընկաւ վէճար Էն Կաթնաղբրին, քնաւ:
 400 Մէկ սհաթ քնաւ, էլաւ, տեսաւ,—
 401 Տեսաւ՝ Էնպէսն ի լցուի,
 402 Էնպէսն ի խաստացի,
 403 Էնպէսն ի գորուրի՛ն, ոժ առի,
 404 Որ չափալամիջ ի եղի:
 405 Էլաւ, ի՛ր Գլխու Գէ՛տին՝
 406 Էն քառսուն լիտր բամբակ, որ դրիւր եր մէջ,
 407 Տի՛ն եթալ, նորէն գնաց գլխուն.
 408 Թուր Կեծակին՝ գետնուց քէջ կ'երթեր՝

378 Կոչեց, թըռաւ մէջ արարի,
 379 Լեզու ելաւ Քուռկ Յըրարի.
 380 Մահի՛կ, երթայի՛ս, Յանր Քճ Կաթնաղբի՛ւր.
 381 Իջնի՛ս քամակէս տեղն այն կանգնիմ ճւր:
 382 Թըռաւ հասաւ Կաթնաղբիւրին,
 383 Անըրջամոյն՝ դեռ եր նիւսին.
 384 Կարծեց՝ խոնջած կանգ առաւ Ձին.
 385 Չարկաւ փորին՝ կողոսկորին.
 386 Լեզու ելաւ Քուռկ Յըրարի.
 387 Ի Ռէւ տամք Ձի՛գ, երեքդի՛ր այրի՛մք.
 388 Իցի՛ւ մըտքի՛ լըսէի՛ք ոսկի՛.
 389 Յաւքի՛ յարգի՛ն խընայի՛մք. լիցի՛.
 390 Երբ երթայի՛ք յոյժ ապագայի՛ն,
 391 Սի՛ւն Պըղինծի՛ մէջն այն ամայքի՛ն.
 392 Կոնդանկ սիւնի՛ն զարկէի՛ք. լիցի՛.
 393 Որ սի՛ւն կըտրի՛ց, երթայի՛ք կըռուի՛.
 394 Որ չի՛ կըտրի՛ց, դառնայի՛ք. լիցի՛:

395 Մահիկ Քուռկի մէջքէն իջաւ,
 396 Կաթնաղբիւրի ջուրէն տուաւ.
 397 Քուռկի կողջարըն լաւացաւ:
 398 Ջուրըն խըմեց, հացըն կերաւ,
 399 Եգերքն ինկաւ քընաթաթաւ.
 400 Անցաւ ատեն. ելաւ տեսաւ՝
 401 Ա՛յնպէս մարմինըն է լեցուած,
 402 Ա՛յնպէս դընդերքըն՝ ամրացած,
 403 Ա՛յնպէս հըզաւոր ու մեստ դարձած,
 404 Որ թըփըրտաց:
 405 Երեզն ի Գըլխին քակեց,
 406 Բամբակն ահագին հանեց,
 407 Նորէն գըլուխին պահեց:
 408 Կոնդակն արտաքարջ ամրեց.

409 Կապեց, խասաւ խետ չոքերուն.
 410 Քամարն ի Մեջքին, որ քառսուն փաթ կը կճէր մեջքին,
 411 Կապեց, մէկ փաթ էկաւ:
 412 Էլաւ, զօին խեծաւ,
 413 Քշեց, գնաց ի սեան մոտ.
 414 Թուր քաշեց, եգար էն սեան,
 415 Թուր սուն կտրեց,
 416 Կալամ վըր կլամին կայնաւ,
 417 Շուռ չառեց, որ իյներ գետին:
 418 Դաւիթ էլաց, ասաց.
 419 «Ձեռնի՛կ, տի՛ւ կոտուր կենէր,
 420 Որ զարկեցի, թուր չկտրեց.
 421 Աջքի՛կ, տի՛ւ խաւար կենէր,
 422 Որ էսա բաներ ես չտեսներ»:
 423 Ասաց, — ձեռ կոտրաւ, աջք խաւարաւ:
 424 Ասծու հրամանքիւ ձին լեզու էկաւ, ասաց.
 425 — Քէ՛ն բերան կոտրուի, տէ՛ր իմ,
 426 Քամի մ' ուզէ Ասծուց:
 427 Դաւիթ երգեց ասաց.
 428 «Օրհնա՛յ, բարերար Ասուած,
 429 Քէ՛ն հրամանքն էր ջատ.
 430 Հրամանք էնես՝ հարաւ-քամին (էր) իջներ,
 431 Էսա սուն լէ հիրարուց կտոր էներ»:
 432 Ասծու հրամանքիւ հարաւ-քամին որ էկաւ,
 433 Սուն շուռ էտուր, մէ կտոր էստեխ ընկաւ,
 434 Մէ կտոր էստեխ ընկաւ:
 435 Ասաց.
 436 «Ձեռնի՛կ, տի՛ւ կանաչ էլներ,
 437 Աջքի՛կ, տի՛ւ լուսով էլներ»:
 438 Ասծու հրամանքիւ ձեռ սաղացաւ,
 439 Աջքեր լէ լուսաւորուան:

Յագիւ աջ ծունկին հասաւ:

Կամարըն՝ փաթ-փաթ, կապեց.

Փաթ մէկ անգամէն եկաւ:

Քուռկ Յըրարի հեծաւ թըռաւ,

Դեմ Պըղինձի Սեանըն իջաւ,

Հուր Կեծակին քաջեց, զարկաւ,

Կոնդակն անցաւ միջով Սիւնի,

Իջաւ խոյէն պատուանդանին.

Իյնար գետին. չ'երերաց.

Բեկուած՝ Մահիկ հեկեկաց.

Ձեռնի՛կ, կըտըրուէի՛ր.

Չարկի՛ր, չըկըտրեցի՛ր:

Աջքի՛կ, խաւարեի՛ր.

Նըկրնք չըտեսնեի՛ր:

Ձեռքէն կորաւ զաւրութիւն, աջքին իջաւ մըթութիւն:

Լեզու ելաւ Յըրարի.

Ա՛յո յի՛մ, բերան քո կոտըրուի՛,

Հայր Հան Հանէն ուզէ քամի՛:

Մահիկ երգեց.

Աւրինեալ է Հայրըն Հաւորսի,

Քո Յըրամանք են դարադիր.

Թող Հողմըն Հաւորսի իջնէր,

Բաժնէր երկեակըն իրարմէ:

Հաւորսի Հողմըն զարկաւ,

Սիւնըն Պըղինձ պար եկաւ,

Երկփեղկ՝ ահեակ, աջ իսկաւ:

Երգեց Մահիկ.

Ձեռնի՛կ, դաւարեիր:

Աջքի՛կ, լոյս տեսնեիր:

Կեանք ձեռքերէն ելաւ,

Լոյս աչկունքին իջաւ:

440 Ձին խեծաւ, քշեց, գնաց,
 441 Էլաւ Լեռա սարի գլոյս:
 442 Ի՞նչ կը տեսնա,— իրիշկեց՝
 443 Որ քանի մ' աստղ երկինք կա,
 444 Մտրամելիք ընցկուն չադըր-խեւաթ ածի մընչ դաշտին:
 445 Դաւիթ որ տեսաւ՝ վախացաւ, ասաց.

446 «Օրհնա՛յ, բարերար Ասուած,
 447 ԲԷ՛ր հրամանքն եր շատ.
 448 Ես ի՞նչըիս անեմ:
 449 Էսոնք էլնեն բամբակ (էր),
 450 Ես լէ էլնեմ կրակ (էր),
 451 Չեմ կարա գանոնք երեցըցի.
 452 Էսոնք էլնեն գարնան մատղաշ գառներ,
 453 Ես լէ էլնեմ գարնան քաղցած գէլեր,
 454 Չեմ կարա գանոնք կտրեցըցի»:

455 Ձին ասաց.— Դաւիթ, մի՛ վախենա.
 456 Բանի մ' քԷ՛ր թուր կտրա,
 457 Ընցկուն իմ պոչով տը կտրեմ գանոնք.
 458 Բանի մ' քԷ՛ր թուր կտրա,
 459 Ընցկուն լէ իմ աքուց տը կտրի գանոնք.
 460 Տի՛ւ իմ քամկից վեր չկ՛Բաս, չխաբուիս:
 461 Դաւիթ լէ ասաց.— Ի՞նչըիս անեմ,
 462 Թը գ՛Բաղտիկ երթամ,
 463 Տ'ասեն՝ Դաւիթ գ՛Էղ էկաւ, գ՛Էղ գնաց.
 464 Թը գ՛Բաղտիկ չերթամ,
 465 Ես Էսոնց մոտեն կը վախենամ:
 466 Կանչեց ասաց.

467 «Վով քնիր էք՝ հարթուն կացեք.
 468 Վով հարթուն էք՝ էլեք կայնեցեք.
 469 Վով կայնիր էք՝ ծի ճակեր կապեցեք.
 470 Վով ծի ճակեր կապիր էք՝ ծի ծիանք թամբեցեք.
 471 Վով ծի ծիանք թամբիր էք՝ էլեք խեծեցեք,

440 Զեծաւ Մահիկ, թըռաւ Աջխարի Մայրիի.
 441 Զասաւ բարձունք Փիւնիկ Զաւքի Սել Սարի.
 442 Ի՛նչ տեսաւ, երբ իջաւ թառաւ կատարին.
 443 Ո՛րքան Կաթինս աստըղ ունի՝ Կամարին,
 444 Նոյնքան Նեղոս՝ աւծ՝ Մեծ Զովտի երկայնքին.
 445 Սոսկաց Մահիկ, ծայն բարձրացուց Աւհանին.

446 Արինեալ է Զայրըն Զաւորսի,
 447 Աւանդոքք Քո են դարադիր.
 448 Որդիդ Մահիկ ի՛նչ արարէ.
 449 Ըլլան ասոնք բոյս բամբակի,
 450 Ըլլայ Որդիդ հուր երախի,
 451 Ի՛նչպէս կըրնայ գանոնք այրել.
 452 Ըլլան՝ գարնան մատղաշ գառներ,
 453 Ըլլայ՝ գարնան քաղցած գայլեր,
 454 Ի՛նչպէս կըրնայ պատառոտել:

455 —Մի՛ սըրդողի՛ր, Մահիկ Որդի՛.
 456 Կոնդանկ քանի՛ Աւծ կոտորի՛,
 457 Նոյնթիւ ագի՛ն իմ կոտորի՛.
 458 Կոնդանկ քանի՛ Աւծ կոտորի՛,
 459 Նոյնթիւ քացի՛ն իմ կոտորի՛.
 460 Ո՛չ խաբուիր, Տի՛ր. մեջքի՛ս փարի՛ր:
 461 —Ի՛նչ արարեմ,— ըսաւ Որդին.—
 462 Երթամ եթէ գողտընգողի,
 463 Նապաստակ է՝ պիտի երդուին.
 464 Երթամ եթէ պարզ ու յայտնի,
 465 Սոսկամ ահէն անոնց պիտի:

466 Որոտ զարկաւ Չագն Աւհանի.

467 Որքըղ քըներ էք՝ մաիւ արթընցէք, հըրամանի՛ք.
 468 Որքըղ զարթներ էք՝ խիստ ըսթափեցէք, հըրամանի՛ք.
 469 Որքըղ ելեր էք՝ թոյն հորոնեցէք, հըրամանի՛ք.
 470 Որ հորոներ էք, կեռ ցուցադրեցէք, հըրամանի՛ք.
 471 Որքըղ ցըցեր էք՝ ինծ ըսպասեցէք, հըրամանի՛ք:

472   Չասե՞ք՝ Դաւիթ գեղող էկաւ, գեղող գնաց»:
 473   Ասաց, քջեց, գնաց մընչ ասքըրին:
 474   Երկու գլոխ գնաց, էկաւ,—
 475   Արնէ խեղեղ էլաւ,
 476   Էսոնց լեշեր տարաւ:
 477   Քանի մ' Դաւիթ սպանեց,
 478   Ընցկուն Դաւթի ձիւն հեռջել կոտորուան:

 479   Մէկ մեծ, փիր, ախտիար խալուոր ըմ կըրէր մեջքեր.
 480   Ասաց.— Ճամբախ տուեք, երթամ հեռջել Դաւթին,
 481   Մէ խոսք ասեմ, էսա ասքէար ազատեմ կռուց:
 482   Գնաց հեռջել Դաւթին, ասաց.— Դաւիթ, փոշտ, փոշտ:
 483   Դաւիթ բարկացաւ, ասաց.
 484   — Փոշտ տի՛ւ իս, խալուոր:
 485   Տել ես տաս տարուան տղա եմ.
 486   Ի՞նչ փշտութիւնս եմ արի՝ տի՛ւ ձի փոշտ կ'ասես:
 487   Ասաց.— Դաւիթ, խոգուդ-արեւուդ մեռնեմ.
 488   Ես քէ չեմ ասի փուշտ.
 489   Մեր լեզուն թարս ի՛ ես կ'ասեմ փոշտ,
 490   Յանի ճամբախ տուեք, Դաւիթ տեսնամ, խոսեմ խետ:
 491   Դաւիթ լէ ասաց.— Դէ խոսի:
 492   — Դաւիթ, տի՛ւ ընչո՛ւ էսա մարդեր կը սպանես,
 493   Ամեն մոր մէկսն.
 494   Մարամելիք զորով ի բերի:
 495   Որ տի՛ւ կտրիճս՝
 496   Գնա, խետ Մարամելքին կռիւ արա:
 497   Դաւիթ ասաց.— Ո՞ր մէկն ի էսու չաղըր:
 498   Խալուոր ասաց.— Էնա ճուզ կանաչ չաղըր:
 499   Գնաց, Մարամելքի չաղրի տի՛ւր դադրաւ, ասաց.
 500   — Մարամելիք կանչեք՝ իկէա, կռիւ անենք.
 501   Անմախ ի՛ էսու մախս եմ բերի.
 502   Անգրող ի՛ Գրողս եմ բերի:

472 Չըսուլսըլէք՝ գողի՛ եկաւ գընաց Յաւքըն Մահիկ:
 473 Իջաւ ի մէջ խըրիկի,
 474 Յերծեց երամն Աւձազգի.
 475 Եղաւ արիւնըն հեղեղ,
 476 Տարաւ աւձաց ջաղիղներ.
 477 Ո՛րքան Մահիկ խողխողեց,
 478 Նոյնքան Քուռկըն փողոտեց:

479 Չառամ, ահել Աւձըն Մաստուն եկաւ ըսաւ.
 480 —Ուղի բացէյք, երթայմ խընդրեյմ Մանոյկ Յաւքէյն.
 481 Լեզոյ թափեյմ, Նեղոսըն Այգգ զատեյմ Յայկէյն:
 482 Հասաւ երբ կից, ըսաւ. —Մանոյկ, լըբէյր, լըբէյր:
 483 Մահիկ ըսաւ արնահեր.
 484 —Ի՛նքըդ ես լիրբ, ալեհեր.
 485 Չեմ տաս տարիս դեռ մըտեր,
 486 Ի՛նչ լըբութիւն եմ ըրեր.
 487 Ե՛րբ է լիրբն Աւձ գիշատեր:
 488 —Մանոյկ, մեռնիյմ ծինովիդ, հորեյմ քեյզ լիյրբ ըսողիյն.
 489 Կ’ըսեյմ՝ լըբէյր, լըրաբէյր, ուղի բացէյք՝ Մահիկիյն,
 490 Մարեյմ բոսոյրըն բորբիյ, վեյրջ տայմ Յայկի հեղեղիյն:
 491 —Ծէր, խաւսիր,— ըսաւ Մահիկ:
 492 —Մաւր հատ ործ՝ անձնիւր Աւձ, Հայյ Որդիյ Տան Խորիյ.
 493 Մահ ըզմէյ ես բերեյր ազինքիյս Նեղոսիյ.
 494 Աւձ Նեղոս հաւաքեյր, մեյզ քաջեյր էյ մարտիյ:
 495 Ե՛ս եթեյ Հայյ Հայկիյ՝ Չայգըն Մէյծ Եգերքիյ,
 496 Կուռ մեյքքին Վիշապիյ զարկ Սըլաք Կայծակիյ:
 497 —Խորանն անոր հրն է, ալէ:
 498 —Վըրայնըն ջոյջ այդ կանայջէ:
 499 Հասաւ խորան Աւձ Նեղոսի՝ Վիշապներու Թագաւորի.
 500 —Ելիր ծակեղ, Ա՛ւձ Հարաւի Ամենայնի.
 501 Ամմահ ես թէ, մահ եմ բերեր միակնանի,
 502 Անլիյս ես թէ, լիյս եմ բերեր խաւարակնի:

- 503 Դաւթի մեր էլաւ, ասաց.
 504 — Մարամելիք քնած ի.
 505 Եոթ օր կը քնի, տել եսա իրեք օր ի քնի:
 506 Ասաց.— Չեմ գիտի. տը խանեք վի՛ կռիւ անենք:
 507 Էլան շիշ քշեցին կրակին,
 508 Տուին Մարամելիքի ոտաց.
 509 Մարամելիք մըջ քնուն կանցեց, ասաց.
 510 — Օ՛խ, ջան դէլեր, իմ տեխ խորոտ ցիք ջինի.
 511 Լիւ կըլեր՝ ձիս կը կծեն:
 512 Դաւիթ—Իլի վիր,— ասաց,— լիւ ցի, էս իմ:
 513 Մարամելիք վիր ցելաւ, էլ ըմ քնաւ:
 514 Դոր գիւղնի խոփ կրակցըցին,
 515 Տուին Մարամելիքի ոտաց:
 516 Մարամելիք ասաց.
 517 — Օ՛, ջան դէլեր, իմ տեխ խորոտ ցիք ջինի.
 518 Լիւեր ձի կը կծեն:
 519 Դաւիթ կանցեց, ասաց.
 520 — Մարամելիք, իլի վիր, էս տիւ կռիւ անենք:
 521 Մարամելիք իլաւ վիր:
 522 Որ գԴաւիթ տեսաւ, փցեց, —
 523 Էնու մտքէ Դաւիթ տը թռներ,— ասաց.
 524 — Դաւիթ, արի սստի՛ խաց ուտենք,
 525 Խաբար տանք, նուր էլնենք, կռիւ անենք:

 526 Դաւիթ երաւ ձիուց իջներ՝ ձին կը փախներ:—
 527 Ձին իմաստուն եր, գիտեր՝
 528 Մարամելիք գէաղտիկ քառսուն նիտ խուր եր փորի,
 529 Էրկըթէ թոռ քցի վէար բերնուն,
 530 Թաղիսներ փռի վէար խորուն,
 531 Որ Դաւիթ գեր, սստեր, ընկներ մըջ խորուն:—
 532 ՉԴաւիթ խաբեցին, ձիուց բերին վէ.
 533 Ձին ըռիկ երաւ, փախաւ,

503 Մայրըն Խաթխոր ըսաւ Մահին.

504 —Կոկորդիլոսն Ամենայնի կը խըռխըռայ սարսըռալի.

505 Տէր է աւրի վեց անդորրի. դեռ կայ երեք ցերեկ նիրհի:

506 —Հանէք կըռուի, որ չ'ընկըղմի մէկ հարուածով՝ ծով Մեծ Մահի:

507 Շիշ շիկցուցին մի քանի,

508 Մեջ խորեցին ներբանի.

509 Երախ բացին տըրտունջի.

510 —Քածէր, Մահիճըս խաղաղ չէ.

511 Ոտքըս Կարիճըն կը խածնէ:

512 —Վէր ել, անբան,— ըսաւ Մահիկ,— Հաւք է իջած քո

513 Խոր քուն մըտաւ Աւծ Նեղոս: [մահիճին:

514 Խոփ շիկցուցին գութանի,

515 Մեջ խորեցին ներբանի.

516 Երախ բացին տըրտունջի.

517 —Քածէր, Ճահիճըս խաղաղ չէ.

518 Ոտքըս Կարիճըն կը խածնէ:

519 —Ա՛ւծ, վեր ելիր,— ըսաւ Մահիկ.—

520 Վերջն է նիրհի կաթնամիսիդ:

521 Աւծ Նեղոս յոյր տատանեցաւ.

522 Փըջեց, երբ Մահիկըն տեսաւ.

523 Թըռցընելու գայն խելք ըրաւ. մընաց Մահիկ վեմի նըման:

524 —Նըստի՛ր, նըստի՛ր, Չագ Հաւքի. հաց ուտենք մէկ պատանքի,

525 Խառնենք երախ երախի ու նոր ելլենք գուպարի:

526 Մահ կը փորձեր իջնել Քուռկէն, որ կը փախչեր.

527 Իմաստուն էր՝ Աստուած Ծովի, Հուր Հաւորսի:

528 Վաթսուն հասակ խոր Աւծ Նեղոս հոր էր փորեր,

529 Մետաղ ուրկան վըրան դըրեր,

530 Թաղիս շըքեղ վըրան փըռեր՝

531 Կուլ Մահիկին տար, երբ նըստեր:

532 Խաբելով՝ վար Քուռկէն բերին.

533 Յուզուած՝ փախաւ Հուր Հըրարի,

534 Գնաց, էլաւ սարի գլոյս:
 535 ՉԴաւիթ Նստացուցին վճար խորուն,
 536 Ընկաւ մըջ խորուն, Երկըթէ թոռ Էկաւ հիրուն:
 537 Մարամելիք ասաց.
 538 — Է՛ն Եր, ինչ տը խետ ծի կռիւ Էներ.
 539 Թըխ կենա Էնտէխ, չուր ոսկորքեր փտի:

540 ՁԷնով Հովան գջեր Երազ տեսաւ.
 541 Մարա աստղ պայծառ Եր,
 542 Սասմա աստղ մժղաւիր Եր:
 543 Քնուց էլաւ վիր, ասաց.— Կնիկ, իլի վիր.
 544 Ես տեսա՝ Մարա աստղ պայծառ Եր,
 545 Սասմա աստղ մժղաւիր Եր,—
 546 Դաւիթ ձեռաց գնաց:
 547 Կնիկ ասաց.— Աստուած քԷ՛ն տուն աւրի.
 548 Քիւն քէ կը քնես, Երազ հալղին կը տեսնաս:
 549 ՁԷնով Հովան էլ ըմ քնաւ:

550 Դոր Երազ տեսաւ՝
 551 Մարա աստղ շատ պայծառ Եր,
 552 Սասմա աստղ մժղաւիր Եր, կճախն Եր անցներ:
 553 Էլաւ վիր, ասաց.— Կնիկ, իլի վիր.
 554 Ես տեսա Մարա աստղ շատ պայծառ,
 555 Սասմա աստղ կճախն Եր անցներ:
 556 Կնիկ ասաց.— ՔԷ՛ն տուն աւրի.
 557 Տիւ ընչհիւ չես քնա.
 558 Տիւ Էսոր չթողիր՝ ես քներ:
 559 ՁԷնով Հովան էլ ըմ քնաւ:
 560 Դոր Երազ տեսաւ՝
 561 Մարա աստղ Էկաւ,
 562 Սասմա աստղ Էտու կուլ:
 563 Ասա.— Կնիկ, իլի վիր, Դաւիթ սպանեցի՛ն:

Թըռաւ կատար Սեաւ Սարի.

Մահիկըն մաւտ տարին հորին,

Ինկաւ յատակ՝ կուլ ուրկանին.

Խուլ արծազանգ հասաւ ունկնին.

—Սմ էր կանչողըն գիս կըռուի՛.

Մընայ, կըմախքըդ թող փըտի՛:

Ուրայր Աւհան զըննեց Կամարն արար.

Էր Աստղատունն Աւծ Նեղոսի անմար,

Էր Աստղատունըն Զայկնի խուլ խաւար:

Կանչեց կընկան. —Վէր ել, հըմայավար.

Է Աստղատունն Աւծ Նեղոսի պայծառ,

Է Աստղատան Զայկնի լափած խաւար.

—Տիրըն քանդէ Տունըդ արար.

Կը զըննես քեզ համար Կամար,

Կը տեսնես վիշտ Զայկնի համար.

Չընես դու գիւ. մահիճն է սառ:

Ուրայր Աւհան մըտաւ Աջխարիըն Տիրի.

Կը նուաղէր Տունն Աստղային Որսորդի,

Կը ճաճանցէր Տունն Աստղային Նեղոսի:

Զըրեց երգին. —Ելի՛ր, Ուրկին, հըմայէ՛.

Յոյժ կը փայլի Տունն Աստղային Վիշապի,

Մինչ կը մեռնի Տունն Աստղային Որսորդի:

—Խընայեմ Տունըդ, Աւհան.

Խընայես քունըս ծըփան.

Անոյջ է քունն աւրաւրան:

Ուրայր Աւհան քուն մըտաւ:

Երագըն նոյն տեսաւ կըրկին.

Տունըն ելաւ Աստղի Աւծի,

Տունըն կըլլեց Աստղի Զայկի:

—Կերան, կընիկ, Որսորդն Զայկի:

564 Կնիկ ասաց.— Օ՛հ, տի՛ր ընչո՛ւ չես քնա.
565 Ո՛վ գիտի՝ վի՛ր կնկան ծոց պառկի, քե՛ֆ կ'անի:—

566 Ձենով Յովան ըռըկաւ.
567 Քացու մ' եգար կնկան.
568 Կնիկ էլաւ, ճրագ կպուց:
569 Ձենով Յովան ասաց.
570 — Իմ ասպաքներ բի:— Կնիկ եբի:

571 Ձենով Յովան խազաւ,
572 Գնաց, գոմի տիւռ եբաց,
573 Ձեռ ետու վճար Սըւտակ ծիւլ քամկին, —
574 Սըւտակ ծին փոր ետու գետին:
575 Ասաց.— Սըւտակ ծին, հե՛փ ծի կտանես,
576 Դաւթի խասցնես:
577 Ձին ասաց.— Չուր խլիսուն:
578 Ձենով Յովան ասաց.
579 — Հարամ ըլնի էնա իմ յեմ, որ տուիր չեմ քե:
580 Գնաց ծեռ ետու Կարմիր ծիւլ քամկին,—
581 Կարմիր ծին էլ փոր ետու գետին:
582 Ասաց.— Կարմիր ծին, հե՛փ ծի կը տանես,
583 Դաւթի կռուն հասցնես:
584 Ասաց.— Չուր սհաթ ըմ:
585 — Հարամ ըլնի իմ պախելը, որ քե պախիր չեմ:
586 Դոր գնաց, ծեռ ետու Սեւ ծիւլ քամկին,—
587 Սեւ ծին փոր չետու գետին:
588 Ձենով Յովան Սեւ ծիւլ գլոխ պագնեց,
589 Ասաց. — Սեւ ծին, հե՛փ ծի կը տանես,
590 Դաւթի կռուն խասցնես:
591 Ասաց. — Որ տու կարաս քե վճար իմ քամկին բռնես,
592 Ոտդ թլես զանգուն,
593 Չուր մեկ էլ ոտդ շուռ տաս մեկ էլ զանգուն,

564 —Կերար դու քունն իմ լուսնային.

565 Հիմա ծոցին է դիր բոզի:

566 Ուրայր Աւհան խիստ այրացաւ,

567 Ոտքին կընկայ քացի տուաւ.

568 Ուրկինն ըշտապ ճըրագ բերաւ,

569 Դըժկամ կընկան Ուրայր ըսաւ.

570 —Հագուստ-կապրուստըս բեր, Ուրկին:

571 Ուրայր Աւհան գէտով առլի

572 Բացաւ դարպասըն Մայր Գոմի.

573 Չարկաւ Պայծառ Ձիու մեջքին,

574 Փորըն Ձիու հըպաւ գետնին.

575 —Պայծառ Ձի, էրբ մեզ կը տանիս,

576 Կը հասցընես Մահի Մարտին:

577 —Այգալոյսի՛ն,— Պայծառ ըսաւ:

578 Ուրայր Աւհան անեծք գարկաւ.

579 —Կերըդ՝ նըզրվք երախիդ . . .

580 Չարկաւ Երաջի Ձիու մեջքին.

581 Փորըն Ձիու հըպաւ գետնին:

582 —Երաջի Ձի, էրբ մեզ կը տանիս,

583 Կը հասցընես Մահի Մարտին:

584 —Վաթսուն մինչեւ քըթեդ համրի՛ս . . .

585 —Նըզրվք տուած խընամքիս . . .

586 Չարկաւ Մըթին Ձիու մեջքին.

587 Չ'անցաւ տատան Ձիէն Մըթին.

588 Տուաւ Աւհան պագ գըլուխին.

589 —Մըթին Ձի, էրբ մեզ կը տանիս,

590 Կը հասցընես մեր Մահիկին:

591 Զամակըս երբ ձեռնով բըռնի՛ս,

592 Ոտըդ դընի՛ս թամբի ծախի՛ն,

593 Յոտ միւս դընի՛ս թամբի աջի՛ն,

594 Ես քե կը խաւցնեմ Դաւթի կռուին:
 595 Ձեւով Յովան էլաւ, Սեւ ծին խեծաւ,
 596 Ոտ եղիր զանգուն,
 597 Չուր մէկ էլ ոտ ջուռ ետուր մէկ էլ զանգուն—
 598 Սեւ ծին խրեղէն էր —
 599 Էլաւ, Լեռա սարի գլոխ կայնաւ:

 600 Քուռկիկ Ձալալին Ձեւով Յովան տեսաւ,
 601 Խրիսնջալաւ էկաւ մոտ:
 602 Ձեւով Յովան վախացաւ. ասաց.
 603 — Դաւիթ սպանած ի, ծին փախի, Էկի էստեխ:
 604 Ձեւով Յովան կանչեց —
 605 Ձեն ընկաւ սար ու ծոր —
 606 Մսաց.— Դաւիթ, հո՛ւստն իս,
 607 Յիշա՛ Մարութա Բանձր Մստուարածին,
 608 Խաչ Պատարագին, ինչ վճար քե՛ն աջ թելին:
 609 Կանչեց, ծեն ընկաւ Դաւթի ականջ:—
 610 Չասես՝ Դաւիթ տղա յեր,
 611 Չիտեր էնու գորութիւն:—
 612 Դաւիթ լսաւ, կանչեց, ասաց.
 613 «Յա՛ Մարութա Բանձր Մստուարածին,
 614 Խաչ Պատարագին, ինչ վճար իմ աջ թելին»:
 615 Մսաց, դիր ըմ գինջ թափ ետուր.
 616 Մսծով գինջի կտորքեր երկնուց էկան տակ:
 617 Դաւիթ էլաւ թռաւ խորու բերան.
 618 Մարամելիք էլ չգիտցաւ մոտենալ:
 619 Ձեւով Յովան կանչեց.
 620 — Դաւիթ, արի էստեխ:
 621 Դաւիթ էնու կանչելով գնաց մոտ խրողբեր,
 622 Համա ծին ըռըկեր էր՝ չէր իկե՛մ ծեռ:
 623 Ձեւով Յովան յաղամիջ անելաւ գնաց, էփ:
 624 Դաւիթ խեծաւ, ասաց.

594   Քեզ հասցընի՛մ մեր Հովիւի՛ն:
 595   Թըռաւ Աւհան Ձիու թամբին՝
 596   Չախ ոտ դըրած ձախ ասպանդին,
 597   Յոտն այլ՝ դըներ աջ ասպանդին՝
 598   —Հուրի ծընունդ էր Մըթին Ձին—
 599   Հասաւ գըլուխ Սեաւ Սարի՝ Փիւնիկ Հաւքի:

600   Քուռկ Հըրարի տեսաւ Սեաւ Ձին Աւհանի,
 601   Վըրընջելով քովըն եկաւ.
 602   Փորն Աւհանի դողաց, ըսաւ՝
 603   Որդին՝ յաւջուած, փախեր է ձին:
 604   Ուրայր Աւհան գարկաւ դըղորդ,
 605   Չայնըն լեցուց բարձունք, ծործոր.
 606   —Մահի՛կ, յիջէ՛, նեղ պահին՝
 607   Նանէն Բանծի՛ր Մարթուխի՛,
 608   Խաչըն Անգղի՛՝ քո թելի՛ն:
 609   Դըղորդն ինկաւ երբ ականջին,—
 610   Տըղայ էր դեռ Մահիկ Որդին՝
 611   Անիրազեկ հըմայեակին,—
 612   Խընդրեց՝ ունկնին Չայնն Աւհանի.
 613   —Ո՛վ Մարթուխ Բանձըր Նանեի՛,
 614   Խա՛չ Անմահի՛ր ա՛ջ իմ թելի՛:
 615   Սարսեց իրեն. ինչպէս նըրան՝
 616   Վար շըղթայի աւղերն ինկան.
 617   Թըռաւ Մահիկ հորի բերան.
 618   Գալ Աւձ Նեղոս կըրնա՛ր արան:
 619   Չարկաւ որոտ Ուրայր Աւհան.
 620   —Ո՛րդի՛, էկ, էկ:
 621   Գընաց Մահիկ մերձ հաւրեղբար,
 622   Քուռկըն՝ խըռով, չէր ենթարկուեր.
 623   Ուրայր եկաւ, շոյեց, բերաւ.
 624   Քուռկըն Մահիկ հեծաւ, ըսաւ.

625 — Խորհրդեր, տի՛ւ գնա՛մ տախ քաղաք,
626 Ես երթամ Մարամելիք կռիւ:

627 Գնաց, խասաւ մոտ Մարամելիք, ասաց.

628 — Մարամելիք, Էն տիր ձի խաբեցիր,

629 Մկա էլ ի՛նչ տ'անես:

630 Մարամելիք ասաց.— Դ'արի, նստի՛:

631 Ասաց.— Ես չեմ նստի, կռիւ անենք:

632 Մարամելիք ասաց.

633 — Կռիւ գորո՛վ, թը նոբըթով ի:

634 Դաւիթ ասաց.— Նոբըթով ի:

635 Որ նոբըթով ի, նոբաթ վի՛րն ի,

636 Ճու՛ջ Էս եմ, թը տիւ:

637 Դաւիթ ասաց.— Նոբաթ քե՛ռնն ի:

638 Դաւիթ գնաց, մեյդնու միջին կայնաւ:

639 Մարամելիք գնաց, Էկաւ, զի՛ր գե՛րդ եգար,—

640 Թոզ դադրաւ վե՛ար Դաւթին,

641 Էրիքական իրես բռնեց:

642 Ասաց.— Դաւիթ խող էր, խող դարձաւ:

643 Դաւիթ ասաց.— Մարամելիք, տել ես եստեխն եմ.

644 Գնա էլ ըմ գար քո դարբ:

645 Մարամելիք իրեք դիր եգար,

646 Թոզ ետու վե՛ար Դաւթին,

647 Ասաց.— Դաւիթ խող էր, խող դարձաւ:

648 Որ թոզ իջաւ գետին, Դաւիթ ասաց.

649 — Մարամելիք, կե՛ր ես եստեխն եմ:

650 Դոր նոբաթ խասաւ ձի:

651 Մարամելիք ասաց.

652 — Դաւիթ, ես մոհլաթ կ'ուզեմ քե՛ն:

653 Դաւիթ ասաց.— Յի՛նչ կ'ուզես:

654 — Կ'ուզեմ, որ քառսուն գե՛ազ խուր փորեմ:

625 —Ուրհայր Աւիան, գընա գործիդ.
626 Երթամ մարտի դեմ Նեղոսի:

627 Գընաց հասաւ Աւօ Նեղոսին.
628 —Ա՛ւօ Եգիւպտի, խաբեցիր սի՛ն.
629 Ի՛նչն է հիմա՛ խաղըդ ոսին:
630 —Եկուր նըստի՛նք, Մանուկ Զաւքի:
631 —Նըստողըն չեմ. մարտ է անդին:
632 Նեղոս ըսաւ՝ դեռ անվըրդով.
633 —Կըռիւ զաւրքով, կըռիւ հերթով:
634 —Կըռիւ հերթով, Ա՛ւօ էջ ներկող:
635 —Յերթըն որինն է, Զըմայրդ.
636 Աւագըն իվ է տարիքով:
637 —Յերթըն քոնն է ծեսով, կարգով:

638 Մահիկ պորտին դաշտի կեցաւ,
639 Նեղոս հասաւ, գուրգով զարկաւ.
640 Պատեց աշխարհի հողմ աւազի,
641 Շաչեց դեմքին Արեգակի:
642 —Ծի՛ն Զաւորսի, դարձի՛ր ջըրհոս:
643 —Ա՛ւօ Եգիւպտի, ե՛մ ես դեռ հոս.
644 Ո՛ր է տարափըդ յարահոս:
645 Դի՛րն իր երեք զարկաւ Նեղոս,
646 Մահըն պատեց աւագահոս.
647 —Ծի՛ն Զաւորսի, դարձի՛ր շոգի:
648 Իճաւ հողին ըստուար փոշին.
649 —Ա՛ւօ Եգիւպտի, ե՛մ ես դեռ հոս.
650 Մէկ իսկ զարկով մընաս անփոս:
651 Նեղոս ըսաւ.
652 —Մահիկ, ատեն քեզմէ կ'ուզեմ:
653 —Ինչի՛ւ կ'ուզես:
654 —Վաթսուն հասակ խոր հոր փորեմ:

655 Դաւիթ ասաց.— Փորի՛:

656 Մարամելիք ասաց.

657 — Ես երթամ, ընկնեմ մըջ խորուն,

658 Քառսուն ջաղցի քար քաջեմ վէար իմ,

659 Քառսուն դբղած գոմջի կաջի լէ առնեմ,

660 Բցեմ վէար ջաղցի քարին:

661 Դաւիթ ասաց.— Բցի՛.

662 Ընցկուն կ'ուզես՝ արա՛:

663 Մարամելիք լէ ընցկուն ասաց՝ արեց:

664 Դաւիթ գնաց, Էկաւ, որ զիւր գէորդ զարնէր,

665 Դաւթի մեր Էկաւ հեռջեւ, ասաց.

666 — Չ'ք քէ ծեծ_եմ տուի,

667 Էդ մէկ դարբ ձի՛ խաթեր:

668 Դաւիթ խաթըր արեց:

669 Մէկ էլ գնաց, Էկաւ՝ տը զարնէր,

670 Դոր Մարամելքի քուր Էկաւ հեռջեւ, ասաց.

671 — Դաւիթ, ինչ տիւ տղա յեր,

672 Ես քէ ընցկուն շլկիր_եմ վէար իմ քամկին.

673 Էդ մէկ դարբ ձի՛ խաթեր:

674 Դաւիթ խաթըր արեց:

675 Դաւիթ մնաց, Ասուած, Էս մէկ դարբ:

676 Գնաց, որ Էկաւ՝ տը զարնէր,

677 Մարամելքի քուր Էլ ըմ Էկաւ հեռջեւ, ասաց.

678 — Դաւիթ, Էդ մէկ դարբ լէ տաս ձի խաթեր:

679 Ասաց.— Գնա՛ դէն, փրկտ գաղբ.

680 Եսն_եմ, Ասուած, Էսա մէկ դարբ:

681 Դաւիթ գնաց, Էկաւ,

682 Ասծու անուն Էտու,

683 Յիջեց զՄարութա Բանծրիկ Աստուարածին,

684 Խաչ Պատարագին, ինչ վէար իւր աջ թելին,

685 Չիւր մէկ գէորդ Էգար:

655 —Ինչո՞ւ փորես:
 656 —Իջնեմ յատակ վաթսուն հասակ վիրապի՛,
 657 Պատեմ վըրաս վաթսուն վերնակ ջաղացքի՛,
 658 Հանեմ կաշին վաթսուն դժմակ գոմեշի՛,
 659 Բարդեմ վըրայ վերնակներուն՝ ամրալի՛,
 660 Խընդրեմ պաշտպան Մանուկըն Խոր ուխտեալիս:
 661 —Ազուտ չունի,— ըսաւ Որդին Մըհերի.—
 662 Ինչպէս ուզես, այնպէս ըրէ:
 663 Ըրաւ Նեղոս ըսածին պէս:

664 Մահիկ գընաց եկաւ՝ զարներ Նեղոսին,
 665 Մայրըն՝ Խաթխոր, ինկաւ առջեւ Որդիին.
 666 —Մահիկ, եմ Մայրըն Տան Հաւքի ու Նոյն ատեն՝ Վիշապի.
 667 Չ՞է որ ի քեզ Ծիծ եմ տուեր. բաշխե՛ մէկ զարկ ինծի պատիւ:
 668 Մաւրըն Մահիկ ըրաւ պատիւ:
 669 Գընաց եկաւ, զարներ պիտի,
 670 Զոյրըն հասաւ արտասուալի.
 671 —Մահիկ, ծըծկեր էիր երբ դեռ, որքա՛ն եմ քեզ աւրաւրեր.
 672 Նեղոս խեղդել երբ քեզ կ'ուզեր, որքա՛ն եմ քեզ փայփայեր.
 673 Չարկըդ արդար ինծի՛ բաշխէ:
 674 Մահիկ քըրոջն ըրաւ պատիւ:
 675 Մէկ զարկ մընաց Մահիկին, Տի՛ր:
 676 Գընաց եկաւ, որ հարուածեր,
 677 Առջեւն ինկաւ քոյրըն կըրտսեր.
 678 —Մահիկ, այս զարկըդ ի՛նձ պատիւ:
 679 —Կորի՛ր աչքես, բ՛րձ անառակ.
 680 Նախքան որ քե՛զ զարնեմ կայծակ:
 681 Մահիկ դարձեալ գընաց եկաւ,
 682 Իր բընաբանըն՝ բերանին
 683 —Յիշեց Նանէն Բանծիո Մարթուկի,
 684 Աջին նըստած Խաչըն Անգեղի—
 685 Կայծակ երկնէն զարկաւ հըրեշին.

686 Որ եզար, Ասծու հրամանքի,
 687 Չքառսուն գոմջու կաշին կտրեց,
 688 Քառսուն ջաղցի քար լե կտրեց,
 689 Մարամելքի գլխու գագաթ լե կտրեց:
 690 Մարամելք կանչեց, ասաց.
 691 — Դաւիթ, կէ՛ն ես տել էստեխն էմ:
 692 Դաւիթ ասաց.— Մարամելք, քե թափ տուր մէկ:
 693 Ինչ Մարամելք զինք թափ էտուր,
 694 Մէկ կտոր ընկաւ էստեխ, մէկ էստեխ:

695 Դաւիթ զՄարամելքի ձախ ձուն արեց,
 696 Էբեր, էտու խրողբոր կնկան,
 697 Ասաց.— Խրողբոր կնիկ,
 698 Տի՛ւ ձի չանա տուիր էն օր.
 699 Առ, կէ՛ն բերիր եմ ձուն.
 700 Կ'անես աջից դեղ, ինչ կ'անես՝ արա՛:
 701 Ձէնով Հովան շատ ուրախացաւ.—
 702 Էսի կը սիրեր զԴաւիթ:

703 Մէկ տարի մը մ' վրա անցաւ,
 704 Ձէնով Հովան ասաց.
 705 — Դաւիթ, տի՛ւ զմե ազատեցիր Մարամելքի ձեռն.
 706 Տ'երթամ, քե կնիկ ուզեմ:
 707 Գնաց Չմուցկիկ Սուլթան ուզեց Դաւթի խամար:
 708 Չմուցկիկ Սուլթան լե շատ գէ՛ղզալ փեխլան էր.
 709 Տել չէր պսակվի:
 710 Համա երկու կաղոզան էկան,
 711 Խանդութ Խաթուն Դաւթի խմար գէ՛ղզացին:
 712 Ասաց.

713 Թ'ենուր սիպկութն կը խարցնես,
 714 Քանց գարնան ձի՛ն սըւտակ է, լգո՛, սըւտակ է.
 715 Թ'ենուր կակղութն կը խարցնես,

Ծակեց վաթսուն կաշին գոմէշի,
 Ծակեց վաթսուն վերնակն աղացքի,
 Ծակեց կատարըն Ջուր Նեղոսի:
 Կանչեց Նեղոս.

—Մահ Մանուկ, եմ ես հո՛ւ:

—Քեզ ցընցէ՛, Ա՛ւծ Նեղոս:

Ցընցեց իրեն Աւծ Նեղոս, գոյգ գետ ելան ջաղիղէն.
 Մէկն ի հիւսիս՝ Որոտի, զոր այլք կոչեն Երուանդոս,
 Մէկն ի հարաւ՝ Մըհերի, զոր այլք կոչեն Ղեւոնդոս:

Չախ ձուն Մահիկ Նեղոսի
 Ընծայ տուաւ Ուրկինին.

—Սարակ Ուրկին Աւհանի,
 Չիս ատենին ծաղրեցիր.

Ահա՛ է ձուն երագիր.

Ըրէ դարման ջիւակնիդ:

Ցընծաց Հայրըն Հաւորսի.
 Մեծ էր սերն իր առ Որդին:

Մըտաւ տարին անլոյս դամբան,
 Ըսաւ Մահին Ուրայր Աւհան.

—Մեզ փըրկեցիր Աւծէն դաժան.

Ե՛ս կողակցի լուսնեղ արժան:

Գընաց ուզեց Աստղիկ Երմաւր.
 Աստղիկ Երմայր՝ շարմաղ, վարար,
 Չունէր գըլխուն բախտի սընար:
 Գուսանք եկան խելք խառնելու՝
 Աղջաղջի գովքըն ընելու:
 Երգեցին.

Որ երանգէն կը հարցընես,
 Ճերմակ է հանց փաթիլ, մերայր.
 Որ մարմինէն կը հարցընես,

716 Զանց բամբակ կակուղ է. լգր, կակուղ է.
 717 Թ'ենուր ընքներ կը խարցնես,
 718 Ղալամով քաջիր ին, լգր, քաջիր ին.
 719 Թ'ենուր աչքեր կը խարցնես,
 720 Չենու կթխեներ, լգր, չենու կթխեներ.
 721 Թ'ենուր ճակտի լենութ կը խարցնես,
 722 Յոթ ակիւմ է, տել մեկ հաւել է, լաճո, տել մեկ հաւել է:
 723 Դաւիթ եսա երգ լսեց, ասաց.
 724 — Խորհրդեր, էլ չեմ երթա տախ Չմուցկիկ Սուլթան,
 725 Տ'երթամ տախ Խանդութ Խաթուն:
 726 Խրոողբեր ասաց. — Դաւիթ, եսա երթ տարին էլաւ,
 727 Զառսուն փեղիլան նստած ին հեռջել էնու տիւռ.
 728 Տիւ լէ կ'երթաս հեռջել էնու փանջարին.
 729 Թը քէ ադիա էտու՝ կ'երթաս.
 730 Թէ չէտու՝ կը դառնաս, կը կէաս:

 731 Դաւիթ զիւր ծին խեծաւ,
 732 Զքեց, գնաց, հեռջել Խանդութ Խաթնի փանջարին:
 733 Խանդութ Խաթուն՝ որ աչք ընկաւ,
 734 ՉԴաւիթ տեսաւ՝ ուրախացաւ.
 735 Ուրախութնէ խնծոր մ' էգար Դաւթին:
 736 Դաւիթ զխնծոր բռնեց վէար ծիուն,
 737 Խնդացաւ վէար խնծորին:

 738 Առեց, քքեց, գնաց մոտ էնու դռնըպանին:
 739 Դռնըպանի անուն Համտուլ էր.
 740 Մեկ պռունկ կախվիր էր սրտին:
 741 Դաւիթ՝ որ տեսաւ, վախացաւ,—
 742 Ինչ մորէն էլիր էր, մարդու բարել չէր տուի,
 743 Հախու բարել էտու Համտուլին:
 744 Համտուլ լէ քառսուն տարի
 745 Էստեխ դռնըպանութէն էր արի,

716 Կակուղ է հանց բամբակ, մերայր.
 717 Որ ունքերեն կը հարցընես,
 718 Բարակ են հանց մատիտ, մերայր.
 719 Որ աչքերեն կը հարցընես,
 720 Յախճապակին մութ է, մերայր.
 721 Որ ճակատեն կը հարցընես,
 722 Եւթ թիզ ու մէկ բարձր է, մերայր:
 723 Մահիկ ըսաւ երդմնագին.
 724 —Աստղիկըն ես չեմ ուզեր, Զայր,
 725 Աղջանդն է լաւ Զաւորսի հարս:
 726 —Ո՛րդի, բոլոր է վեց տարին՝
 727 Ալքըն վաթսուն են նիստ շեմին.
 728 Կ'երթաս անոր ըստորուղին.
 729 Որ նուռ տուաւ քեզի, մըտի՛ր.
 730 Որ չի՛ տուաւ, ե՛լ, ետ դարձիր:

731 Նըստաւ Մահիկ Քուռկ Զըրարին,
 732 Զասաւ սիրոյ իր ամրոցին.
 733 Աղջաղջի աչքըն Մահիկի
 734 Մարմնին ինկաւ, հաճոյ եղաւ.
 735 Նետեց անոր նուռըն ոսկի,
 736 Բըռնեց Մահիկ՝ Ձիու մեջքին.
 737 Նուռով եղաւ խընդումնալիր:

738 Մաւտըն եկաւ դուռպահին.
 739 Ծիւաղ՝ անունն էր ահռին,
 740 Շըրթունքն իջած էր փորին.
 741 Սարսուռ բըռնեց իր մարմնին.
 742 Ելած աւրեն Արզանդէն
 743 Այրի բարեւ տուեր չէր,
 744 Բարեւ տուաւ սարսափէն.
 745 Բազմադարեայ Գայլըն Գեր՝

746 Մարդու բարեւ չէր արի.
747 Էն օր գԴաւիթ որ տեսաւ,
748 Վախացաւ, հախու գբարեւ առեց:
749 Դաւիթ ասաց.

750 «Ինչ մորեն մեկնիր իմ,
751 Մարդու բարեւ չեմ տուի.
752 Էսօր գՀամտուլն եմ տեսի,
753 Հախուց բարեւ եմ տուի,
754 Լգր, հախուց բարեւ եմ տուի»:

755 Համտուլ ասաց.

756 «Քառսուն տարի դռնը պանուրէն եմ արի,
757 Մարդու բարեւ չեմ առի.
758 Էսօր գԴաւիթն եմ տեսի,
759 Հախուց բարեւ եմ առի,
760 Լգր, հախուց բարեւ եմ առի:

761 Դաւիթ ասաց. — Օրհնալ է Ասուած,
762 Չ'է տիւ լէ հախուց իմ բարեւ առար,
763 Թըխ ես լէ հախու քիզ բարեւ տամ.
764 Որ տիւ հախուց իմ բարեւ չառներ,
765 Տ'ելներ կէր, ընկներ իմ սիրտ, ձի սպաներ:

766 Ընցկուն ասաց, քշեց, գնաց.

767 Խասաւ Էն քառսուն փեղիւանի մօտ:
768 Էն քառսուն փեղիւան, Խանդութ Խաթուն ապով,
769 Օխտը տարի էստեխ նստիր ին.
770 Խանդութ Խաթուն մարդու խոսք չէր տուի:
771 Որ Դաւիթ գնաց, Խանդութ Խաթուն ինծոր եզար Դաւթին,
772 Էնոք ջատ ըռըկան, ասացին.
773 — Մենք եոթ տարի էստեխ ենք,
774 Մզի ադիա չետու.
775 Սասմա Շաղկմակեր Դաւիթ նոր եկաւ էստեխ,
776 Տել չի տեսի՝ ինծոր եզար վէար ձիուն:

- 746 Անշարժ՝ Դուռպահ եր նըստեր,
 747 Բարեւ այո՛ւ առեր չեր.
 748 Մահըն տեսաւ ու ահէս
 749 Առաւ բարեւ ականջէն.
 750 Ինչ ընդերքէն ելեր եմ,
 751 Բարեւ մարդու տուեր չեմ.
 752 Ծիւաղն այսաւր տեսեր եմ,
 753 Բարեւ ահես տուեր եմ,
 754 Խորմայր, բարեւ ահես տուեր եմ:
 755 Ծիւաղ ըսաւ.
 756 Վաթսուն Տըրէ Զորպահ եմ՝
 757 Բարեւ մարդէ առեր չեմ.
 758 Մահըն այսաւր տեսեր եմ,
 759 Բարեւ ահես առեր եմ,
 760 Խորմայր, բարեւ ահես առեր եմ:
 761 Պատարագեալ է մեր Տիր.
 762 Ահեդ բարեւըս առիր,
 763 Ահես բարեւդ տուի.
 764 Բարեւըս որ չառնէիր,
 765 Խոց սըրտով կը մեռնէիր:

 766 Այսպէս ըսաւ, քըշեց թըռաւ,
 767 Կողքըն վաթսուն ալքի եկաւ.
 768 Ալքըն վաթսուն՝ յոյսի բախտին,
 769 Վեց մանակէ կը սպասէին,
 770 Խաւսք մը լոյսի լըսած չէին.
 771 Երբ նուռն ինկաւ ափ Մահիկի,
 772 Ալքըն վաթսուն մըռթմըռթացին.
 773 —Եղաւ նըստած ենք վեց տարի,
 774 Որ ծաւն մեզի տայ իր տարփի.
 775 Այդ Մանուկին Զաւք Զաւորսի
 776 Չարկաւ ոսկէ նուռըն սեռի:

777 Դաւիթ գնաց, Էնտէիս նստաւ:
 778 Բերին, խաց քցին՝ որ ուտեն:—
 779 Էնոնք գէաղտիկ սուֆրէն պատրաստիր_են,
 780 Ամէն մէկ զիր թուր քցիր ի սուֆրի տակ:—
 781 Եոթ տարուան նռան գինին բերին, դրին, խմեն:
 782 Էնոնք թաս լէ քանց ճուլջ տաջտ եր:
 783 Մէկ լցին, տուին Դաւթին,— խմաւ.
 784 Մէկ լցին, տուին,— Դաւիթ ասաց.
 785 Աղբերներ, եդպէս ջըլնի,
 786 Բերենք, սրով խմենք.
 787 Վով կը սարխոջնա՝ թըիս պառկի.
 788 Վով չսարխոջնա՝ թըիս քէֆ անի:—
 789 Զըպա Էնոնք կարա՛ն խետ Դաւիթ գինի խմեն,
 790 Եոթը տարուան նռան գինին:—
 791 Խման, ամէն մէկ սարխոջցան,
 792 Իրանց տեղեր պառկան:
 793 Դաւիթ իւր խզմաթքեարին ասաց.
 794 — Էլի, էսա սուֆրէն վիրո՛ւ,
 795 Մեղք էսա խացեր կոխեն:
 796 Ծառէն Էլաւ, սուֆրէն վիրուց.
 797 Տեսա՛ւ՝ ըմէն փեղլանի հեռջէլ թուր տկլորած,
 798 Դրած սուֆրի տակին:
 799 Դաւիթ ձեռ ետու, թրեր ըմէն ժողուեց,
 800 Էտու ծնգան, կոտորտեց,
 801 Ինչ որ մարդ բիւռ մը քիբրիթ կոտորի,
 802 Էտու իւր ծառին, ասաց.
 803 — Տա՛ր, թա՛լ միր ձիու խուրջին.
 804 Լաւ պողատ-դամուր ի,
 805 Էնենք միր ձիու նալ-բզմար՝ լաւ ի:
 806 Դաւիթ գջեր Էլաւ, գնաց Խանդուք Խաթնի տուն,

777 Մահիկ եկաւ նըստաւ ասդին.
 778 Հաց գալուստի բերին դըրին.
 779 Ճոխ յարդարեր էին բագին,
 780 Շարեր տեգեր տակ սեղանին:
 781 Վեց մանեակի բերին գինին,
 782 Սափոր էր չափըն սըկիին.
 783 Տուին սըկիի լի՝ Մահիկին,
 784 Սըկիի լի, այ, նորէն տուին.
 785 —Չ’ըլլար այդպէս, Ճիւղէնք.
 786 Հերթով է հարկ, որ խըմենք.
 787 Թող գինովցողըն պառկի,
 788 Թող դիմացողըն ապրի:
 789 Ո՞վ դեմ Մահի խըմէ գինի՝
 790 Վեց մանեկան նուռի ոգի.
 791 Յամքեցուցին ու գինովցան,
 792 Ակընթարթի մէջ քուն մըտան.
 793 Մահիկ ըսաւ մատուցողին.
 794 —Սեղանն ըրէ նըման իւղի.
 795 Հացերն ափսոս է, որ փըտին:
 796 Տարաւ սաւանն. այդ պահին
 797 Առջեւ ամեն մէկ ալքի
 798 Շողաց նիզակ մ’ահագին.
 799 Ժողուեց բոլորըն Որդին,
 800 Կոտրեց՝ տալով իր ծունկին,
 801 Ինչպէս որ բուռ մը լուցկին,
 802 Տուաւ, ըսաւ ծառային.
 803 —Դիր մէջ Քուռկի խարարին.
 804 Պողպատ մետաղ թանկագին.
 805 Գամ է ընտիր՝ իր պայտին:

806 Գիշերուան գընաց Սենեակ Աղջաղջ Տիրկոյսի,

807 Էնոր կշտին պառկաւ չուր խլիսուն:
 808 Խլիսուն էլաւ վիր՝ տ'երթեր, լուացուեր.
 809 Խանդութ Խաթուն ճիւղ տարաւ, ըլից Դաւթի ձեռաց:
 810 Դաւիթ գրկեց զԽանդութ Խաթուն՝ տը պագներ:
 811 Խանդութ Խաթուն չեթող պագներ.
 812 Բռնցքի մ' եզար Դաւթի բերան,
 813 Արուն-արնճիւր բերնէն եթալ տիւն:
 814 Դաւիթ ասաց.— Խանդութ Խաթուն, կանչիր իմ Ասուած,
 815 Չուր խլիսուն, քանի մ' աստղ երկինք կա,
 816 Ընցկուն չաղճր-խեւաթ բուլուր քէն քաղքին զարնէն,
 817 Յըմէն քէն խոր գլխու դուշման էլնէն:
 818 Ինչ մրազ երաւ, Ասուած կատարեց:—
 819 Էն ժամանակ արդար մարդ ին,
 820 Ինչ մրազ էնին՝ Ասուած կը կատարեր:—

821 Չուր խլիսուն, քանի մ' աստղ երկինք կա,
 822 Ընցկուն չաղճր-խեւաթ բռնեցին
 823 Բուլուր Խանդութ Խաթնի խոր քաղքին,
 824 Յըմէն Խանդութ Խաթնի խոր դուշման:
 825 Խլիսուն Խանդութ Խաթուն ասաց.
 826 — Վո՛վ տ'երթա կռիւ:
 827 Էն քառսուն փեղլան ասացին.
 828 — Վո՛վ տ'երթա կռի՛ւ.
 829 Աղիէն վիր տուիր ես՝ Էն տ'երթա կռիւ:
 830 Թը կ'ուզես խաբար մի տուր, մենք երթանք կռիւ:

831 Դաւիթ խլիսուն էլաւ,
 832 Չքուռկիկ Չալալին խեծաւ, գնաց կռիւ:
 833 Աջու եզար, ձախու եզար, կես ասքար ջարդեց,
 834 Յիրկուն էկաւ մոտ Խանդութ Խաթուն:
 835 Մէկ 'լ օր էլ ըմ գնաց կռիւ.
 836 Չկրցան Դաւթի կռիւ անէն:

Թաղուեցաւ կողքըն անոր ի ծագ Արեգի:
 Լուսակնին պարտեզ ելաւ՝ երթայ լուացուի.
 Ողողեց Աղջաղջ ջուրով բուռն Մահիկի.
 Ծընրադիր՝ Մահիկ, կըրծքերն ափեց ծիածան.
 Տիրի Կոյս Աղջաղջ երբեք մէկուն կը թողէր.
 Սիրամոյն բերնին ապտակ զարկաւ նըրբանոյշ,
 Մեղրաջուր Մահի բերնէն ծոր-ծոր իջեցուց.
 —Աղջանջ Տիրակոյս, Անգեղըն գըրէ.
 Կամար լիացող թուրմ աստղերու
 Վըզին քաղաքիդ վըրան հոլոնուի՝
 Համայնըն քո հաւր անհաշտ թըշնամի:
 Ի՛նչ իղծ յայտնեց, Խաչն Անգեղի բաշխեց.
 Ատեն էր, երբ էին մարդիկ արդար,
 Դոյզն իղծն էր բաւ՝ Անգեղ ածեր կատար:

Երկին լիացնող զաւրքըն Կաթիկի
 Եկաւ հեղեղեց եզըն պարիսպի
 Աղջաղջ Տիրկոյսի կախարդ քաղաքի՝
 Իբրեւ ախոյեան անոր արքայի:
 Անսակարկ՝ Աղջաղջ ըսաւ բոլորին.
 —Ո՛վ կ'երթայ մարտի դէմ Տիրեգերքի:
 Դիւտած ալքերն ըսին միասին.
 —Ո՛վ կ'երթայ մարտի դէմ Տիրեգերքի՛.
 Նուէրի երկըն հարկ է կըռուի.
 Նուռըդ տուր մեզի՛, մենք երթանք մարտի:

Դուրս ելաւ ընդերքէն Խաւարի Աջխարիի՝
 Հուր Արին իր հեծած՝ խոյանքով Ուրուրի,
 Աջ, ահեակ հարուածեց, մուր տուաւ բանակին,
 Այսրացաւ լուսայգին անձկալի Աղջաղջին.
 Աղջ մուղջին կոտորեց գունդերըն ամբոխի.
 Չըկըրցաւ Տիրեգերքըն յաղթել Մահիկին:

837 Դուժմաններ խորհուրդ արին,
 838 Հալաբա թագաւոր հրողկեցին Սասմա քաղաք,
 839 Մոտ Չէնով Հովան,
 840 Ասացին.— Մենք հիմացիր ենք՝
 841 Սասմա քաղաք շատ կտրիճ փեղլան կա.
 842 Մէկ փեղլան ճամբիսես իկէ՞մ էստեիս.
 843 Իսա տեիս մարդ ըմ կա՝ շատ կտրիճ ի,
 844 Էնոր սպանի՝ մենք քեզ եոթ քաղաք փեշքեշ կը տանք:

845 Յռան Վերգոյն մէկ տղա կըլէր,
 846 Անուն Պարոն Աստղիկ:
 847 Պարոն Աստղիկ ծին խրեղէն խեծաւ,
 848 Չին թեւաւոր էր, մըջ երկինք, մըջ գետինք,
 849 Թռաւ, գնաց, խասաւ կռուուն:
 850 Դաւիթ հիմացաւ, ճանաչեց զՊարոն Աստղիկ.
 851 Հիրկուն էկաւ, Խանդութ Խաթնին ասաց.
 852 — Ես վաղ չեմ էրթա կռիւ:
 853 Խանդութ Խաթուն լէ ասաց.
 854 — Որ տի՛ն չես ամաջի, էս կ'երթամ կռիւ:
 855 Դաւիթ ասաց.— Դէ տիւ հերդըցի,
 856 Որ ես երթամ կռիւ՝ տի՛նս չելնես,
 857 Տի՛ն չբանաս, հերդիս չբանաս,
 858 Նուր ես կ'երթամ կռիւ:
 859 Խանդութ Խաթուն ասաց.
 860 — Լա՛ւ, ես չեմ էլնի տի՛նս, իմ տի՛ն կը շինեմ,
 861 Նստեմ էստեիս, իմ քարգէնի քաշեմ:

862 Խլիսուն Դաւիթ էլաւ գնաց կռիւ:
 863 Դաւիթ գնաց, կռիւ արեց չուր կէսօրին,
 864 Կռիւ արեց խետ Պարոն Աստղկան,
 865 Թրէ շառաւիրք եգար մըջ հերդիսին:

837 Խորհուրդ ոսոխք ըրին, արքան Խալեպ Երկրի
 838 Մահաքաղաք Յաւք Յաւորսի առաքեցին՝
 839 Ուրայր Յանին, ոտքին դըրին հերկ, խընդեցին.
 840 —Իմացեր ենք, Ո՛վ Անարատ Յայր Սըրբաբան,
 841 Մահիկ Քաղաք՝ արիք առատ բազմադարեան.
 842 Ի մեզ առաջ՝ առաքե հատ՝ պաշտպան մեր Տան.
 843 Տիտան մ'է մեր աջխարի իջեր աստղակործան.
 844 Անգըլխե գայն, ընենք քեզ տեր վեց աստղատան:

845 Ծով Ծիրանի ուներ Որդի,
 846 Անունն եր Աստեղ Եգերքի.
 847 Յեծաւ Աստեղ Չին Յըրարի
 848 —Չին թեւաւոր՝ Երկնածիրի—
 849 Թըռաւ գընաց, հասաւ մարտին.
 850 Մահիկ դեղնեց, աչքն՝ Աստեղին,
 851 Յանգիստ ըսաւ Տիրի Դուստրին.
 852 —Վաղը գացողը չեմ մարտի:
 853 Աղջաղջ ըսաւ երբ Մահիկին՝
 854 —Ամանք ի քեզ, Մանուկ Յաւքի.
 855 Ի՛նքըս կերթամ պատերազմի . . .
 856 Մահիկ ըսաւ. —Երդում տուր ինձ.
 857 Երթամ եթե մահամարտի,
 858 Կողպեն դըռներըն Անդունդի,
 859 Փակեն երդիքըն Դըղեակի:
 860 —Կողպեմ դըռներ, հիւսեմ բախտեր,—
 861 Դուստրըն ըսաւ Մեծ Խաւարի:

862 Մահիկ ելաւ, գընաց մարտի.
 863 Կըռիւ եր դեռ վաղորդայնին
 864 Դեմ Աստեղին Տիրեգերքի:
 865 Ճաճանչ ինկաւ իր երդիքին.

866 Խանդութ Խաթուն տեսաւ՝
 867 Լիւս եկաւ մըջ էնու հողին,
 868 Ասաց. «Ես ինչ բան ի.
 869 Ամպ չի՝ անծրել չիկէմ.
 870 Գշեր չի՝ կեծակ չիտա»:
 871 Խանդութ Խաթուն չդիմացաւ,
 872 Էլաւ, փանջարէն եբաց, իրիշկեց.
 873 Տեսաւ՝ մէկ ա ծին խրեղէն խեծի,
 874 Վէար Դաւթի գլխուն ինի կը ֆռա,
 875 Չճալունի թուր կը շարժի,
 876 Կրակ կը թափի վէար Դաւթի գլխուն:
 877 Խանդութ Խաթուն իմաստուն կարողացուոր էր.
 878 Գիրք եղի էստեխ, գիրք կարդաց.
 879 Տեսաւ՝ Դաւթի խրողբոր տղէն էր,
 880 Ինչ թուր կը շարժեր վէար Դաւթի գլխուն,
 881 Կրակ կը լցեր վէար Դաւթին, կ'երթեր հանդիմնոք.
 882 Դաւիթ էնոր բան չէր անի:

883 Խանդութ Խաթուն երգեց, ասաց.
 884 «Խրորբեր, տի՛ւ Էկիր բարով, խազար բարով.
 885 Կրակ թափեցիր վէար մեր Դաւթի գլխուն,
 886 Կրակ թափեցիր վէար մեր Դաւթի գլխուն,
 887 (Լա՛) Տուն արեցիր Խանդութ Խանդմուն»:

888 Դաւիթ էնոր ծէն առեց, ասաց.
 889 — Վա՛յ, քէ՛ն կնկան բախտ կտրի.
 890 Ես գիտեր՝ տի՛ւ ջմար տուն ինի:
 891 Դաւիթ ըռըկաւ,
 892 Չիւր նետ-անեղ դէմ էրաւ
 893 Պարոն Աստղկան ծիու փորուն,
 894 Չիու փոր ծակեց,
 895 Պարոն Աստղկան գլխու գազաթ վեր տի՛ւս էտու:

866 Տեսաւ շառափ Դուստրըն Տիրի՝
 867 Դեմ յանդիման, մեջ սենեակին:
 868 —Ի՞նչ բան է սա, Տիր Անդրավար.
 869 Սեւ ամպ չըկայ՝ անծրել տեղայ,
 870 Փայլակ՝ երկնէն պայծառ որ գայ:
 871 Չըղիմացաւ սիրտն անհամբեր.
 872 Բացաւ փեղկեր, մետեց բիբեր.
 873 Զեծեալ մը նեռ ու հըրահեր
 874 Շուրջըն Մահի պար կը բըռներ,
 875 Փաղփի Գեղարդըն կը ճաւճեր,
 876 Կըրակ գըլխուն կը շըռայլեր:
 877 Աղջաղջ Տիրկոյս՝ Զիւսուածի Տեր,
 878 Բացաւ Մատեանն՝ անցքըն մեկներ.
 879 Տեսաւ՝ զարմիկն եր Մահիկի.
 880 Գըլխուն որուն տեգ կը շարժեր,
 881 Անդունդ մինչեւ հուր կը թափեր.
 882 Չարկըն Մահիկ չէր հատուցեր:

883 Աղջաղջ Տիրկոյս ողբերգ հիւսեց.
 884 Ուրանյր, եկար, աղետ բերիր.
 885 Կըրակ՝ Մահի գըլխուն տուիր.
 886 Կըրակ՝ Մահի գըլխուն տուիր,
 887 Տիրհարսիդ շէնըն քանդեցիր:

888 Չայնըն Մահիկ լըսեց, ըսաւ.
 889 —Վայ, կոտըրուի բախտըդ, Տիրկին.
 890 Փակուող չէիր մեջ Դըղեակիդ:
 891 Մահիկ ինկաւ յորձի կամքին.
 892 Թիրախ բըռնեց իր աղեղին՝
 893 Փորըն Չիու Եգերաստղի.
 894 Այնպէս մըտաւ Չիու փորին՝
 895 Աստղի հասաւ սեպ կատարին.

896 Պարոն Աստղիկ ընկաւ գետին, ձէն էտուր, ասաց.
897 — Ա՛խ, ես մեր ազգակնի դարբերն ի՛ ծի խասաւ:—
898 Էնի չեր ճանաչի գԴաւիթ:—
899 Դաւիթ ասաց.— Տի՛ւ վրկ իս:
900 — Ես Պարոն Աստղիկ, Յռան Վերգոյ տղէն էմ:
901 Դաւիթ ասաց.— Ես իմ աչքեր քոռցուցի.
902 Մեր աղաթ էն ի, վոկ մեռնի,
903 Գլոխ դնի վէար ազգակնի ծնգան,
904 Խոգին տա Ասծուն:

905 Դաւիթ գՊարոն Աստղկան
906 Գլոխ եղի վէար իւր ծնգան.
907 Պարոն Աստղիկ քոռւց ընկաւ, խոգին էտու:
908 Վոր Պարոն Աստղիկ խոգին էտու,
909 Դաւթի հաջ գնաց,
910 Ասքէար Էկան, գԴաւիթ բռնէն:
911 Դաւթի ծին, Քուռկիկ Տալալին,
912 Բուլուր Դաւթին կայնիր,
913 Չէթող գԴաւիթ բռնին,
914 Չուր Դաւթի հաջ Էկաւ գլխուն,
915 Էլաւ, գծին խեծաւ, դոշուն ցրուեց:

916 Էսօր հիրկուն Դաւիթ չէկաւ մոտ Խանդութ Խաթուն:
917 Խանդութ Խաթուն գիտցաւ, որ Դաւիթ սպանիր էն.
918 Խլխուն Էլաւ, մարդու շորեր խագաւ,
919 Չիւր ծին խեծաւ, զիւր սիլախներ կապեց, ասաց.
920 — Էրթամ, Դաւթի քանդակ քոկեմ, բերեմ, թաղեմ:
921 Խանդութ Խաթուն գնաց,
922 Չըռըմ կը գարներ, լեշեր վերցուցեր,
923 Որ Խաչ Պատարագին տեսներ,
924 Դաւթի լեշ ճանաչէր:
925 Դաւիթ Էնտէխէն՝ շորեր փոխիր՝ Էկաւ:

896 Աստեղ ինկաւ Երկրի Եզրին.
 897 —Ա՛յ, գարկ է սա մեր Տիտանի.
 898 Մահըն ճանչնար Աստեղ ուսկի՛ց:
 899 —Ո՛վ ես,— ըսաւ Մահ՝ Աստեղին:
 900 —Ծովի Որդին եմ Ծիրանի:
 901 —Ա՛ջը կուրցուցի,— կոչեց Մահիկ Անգեղին.—
 902 Արեւնքն է մեր՝ պագողն Անահ Վախճանի
 903 Գըլուխ դընտ վըրայ ծունկի ազգակցի,
 904 Նոր տայ ըստուերն Ամահ մեր Բաղդասարին:

905 Գըլուխն Աստեղին Եզերքի
 906 Մահիկ գետեղեց իր ծունկին.
 907 Աստեղ վար Չիէն շիջեցաւ.
 908 Վերջին շունչն անջեղ երբ տուաւ,
 909 Ոգին Մահիկի հեռացաւ.
 910 Աստղեր մաւտեցան անգըրաւ.
 911 Շըրջան սըրատես Զըրարի
 912 Բոլորըն կ'ըներ Որդիի՛
 913 Անդին կը պահէր բոլորին՝
 914 Մինչեւ ուշքըն գար Մահիկի՛
 915 Աստղունքըն ցըրուէր հարաւի:

916 —Մահիկ չ'ելաւ,— Աղջաղջ ըսաւ.—
 917 Չարկեր, գոհեր են սերըն իմ:
 918 Ելաւ հագաւ հագուստ առնի,
 919 Զեծաւ, զըրահ կապեց, ըսաւ՝
 920 Գըլունեմ դիակն, աւծեմ, թաղեմ,—
 921 Մեջըն կորաւ միգամածի.
 922 Զոս-հոն ինկած՝ կը շըրջէր դի,
 923 Լոկ որ գըլտներ Խաչն Անգեղի՛
 924 Դին ճանաչէր Մահ Մանուկի:
 925 Մահիկ շորեր փոխած եկաւ.

926 Էն զխանդութ խաթուն կը ճանաչեր.
 927 Խանդութ խաթուն զԴաւիթ չեր ճանաչէ:
 928 Դաւիթ ասաց.— Օ՛ր, վիր հետեւ կան կը կէճաս.
 929 Էն մարդ՝ ինչ տիւ կան կը կէճաս,
 930 Էն ես սպանիր_եմ:
 931 Խանդութ խաթուն ասաց.
 932 — Որ տիւ զէն մարդ սպանիր_ես,
 933 Ես տիւ կռիւ տ'անենք.
 934 Յա ես զքե տը սպանեմ էնու տէիս,
 935 Յա տիւ ձի էլ սպանես:
 936 Երկուս խասան հիրուր, կռուան:
 937 Դաւիթ զխանդութ խաթուն եզար գետին.
 938 Չոքեր եզար վէար սրտին:
 939 Խանդութ խաթուն ասաց.
 940 — Աման, ձի մը սպանի, ես կնիկ հարմատ_եմ:
 941 Դաւիթ ասաց.— Ես գիտեմ տիւ կնիկ հարմատ_ես.
 942 Եսիկ էն աւուր թիրէն,
 943 Ինչ տիւ էն բռունցքին զարկիր իմ բերան,
 944 Արուն-արնճիւր Էկաւ տիւն:
 945 Խանդութ խաթուն ասաց.— Դանիթ, տիւ իս:
 946 Դաւիթ ասաց.— Խա՛մ, եսն իմ:
 947 — Որ ընցկուն ի, ձիս թող:
 948 Տեսա՛ր, Դանիթ, քառսուն փեղիւան.
 949 Եոթ տարի կա՛ Էստէիս Նստած,
 950 Մարդու աղիա չտուի.
 951 Ինչ տիւ եկար՝ քե տուի:
 952 Դանիթ, ձի թո՛ղ տիւ,
 953 Դոր ես քե կնիկ, տիւ ձի երիկ:
 954 Դաւիթ թող էտու:

 955 Էլան Էկան Խանդութ խաթնի սարէն:
 956 Խանդութ խաթուն ասաց.

926 Զեռուէն դեռ Աղջաղջըն տեսաւ.
 927 Մաւտեցողին սա չըճանչցաւ:
 928 —Կու գաս որհն ետեւէն.
 929 Մատաղ սիրոյդ էս սըրտէն
 930 Արին թափեր եմ արդէն:
 931 Աղջաղջ Տիրկոյս ըսաւ ցընոր.
 932 —Կեանքն ես առեր քանի որ,
 933 Զարեկք եղջիր անկոտոր.
 934 Ըսպաննեմ քեզ տեղն անոր,
 935 Կամ զիս զարնես եւըս խոր:
 936 Դըղըրդացին Երկիր, Երկին,
 937 Աղջաղջըն վար առաւ Մահիկ,
 938 Գամեց գետնին՝ ծունկըն սըրտին.
 939 —Մի՛ ըսպաններ աղջն արմատին,—
 940 Թախանծ լըսեց տակէն ծունկին.
 941 —Այդ աղջն արմատըդ կ'ընդունի՛մ.
 942 Սա փոխարէն այն հարուածին,
 943 Որ հարեցիր իմ բերանին՝
 944 Մեղըր ու կաթ բերիր այգին:
 945 —Մանուկ, որհ ես:
 946 —Զայդուկ, ես եմ:
 947 —Թո՛ղ զիս, որդի:
 948 Ալքըն վաթսուն տեսա՛ր որդի՛
 949 Վեց մանակէ եկած ծունկի.
 950 Չըլացայ Նուռըս բոլորին.
 951 Դո՛ւ երբ եկար, քեզի տուի.
 952 Թո՛ղ զիս, որդի.
 953 Կին եմ քեզի՝ Աւծաշխարհի,
 954 Այր ես ինծի՝ Թըռջնաշխարհի:

955 Եկան ապարանք Աղջաղջ Տիրկոյսի.
 956 —Մահիկ, հոս կեցիր, Խաւարըս մըտիր.

957 — Դաւիթ, եստես նստենք, ուտենք, խմենք, քէֆ անենք.
 958 Դաւիթ ասաց.— Չէ, ես լե Սասմա քաղքի տերն եմ.
 959 Չէ, տ'երթանք Սասմա քաղաք:
 960 Ինչ կըր, չկըր, բոլոր ծախեց.
 961 Մյուս քարւան կապեց, Էկաւ տախ Սասմա քաղաք:

962 Չմուցկիկ Սուլթան Էլաւ,
 963 Էկաւ հեռօք Դաւթին, ասաց.
 964 — Դաւիթ, ընչհի, ես խորոտ չէր,
 965 Չի ուզեցին քէ, տիլ ծի չխաւնար,
 966 Վէար ծի գնացիր, Խանդութ Խաթուն բերիր:
 967 Դէ ար' ես տիլ կռիւ անենք,
 968 Յա ես քէ տը սպանեմ,
 969 Ես լե, Խանդութ Խաթուն լե մնանք որբաւարի.
 970 Յա տիլ ծի սպանես,
 971 Նուր երթաս, Խանդութ Խաթնի ծոց պառկես:
 972 Դաւիթ ասաց.— Չմշկիկ Սուլթան,
 973 Յիւր կ'ենեմ քէ մոտեն.
 974 Կնիկ հարմատ կա խետ ծի.
 975 Թող ես երթամ իմ տուն,
 976 Ընչուր ուր օր լմանա՛,
 977 Ես կը կեամ, քէ կռիւ անեմ:
 978 Չմուցկիկ Սուլթան ասաց.
 979 — Դէ' հերդըլցի Մարութա Բանձր Աստուարածին,
 980 Խաչ Պատարագին՝ ինչ վէար քէ աջ թելին,
 981 Ինչ ուր օր լմանա՛
 982 Ես կը կեամ քէ կռիւ,—
 983 Որ թողնեմ տիլ երթաս:
 984 Դաւիթ ասաց.— Մարութա Բանձր Աստուարածին,
 985 Խաչ Պատարագին՝ ինչ վէար իմ աջ թելին,
 986 Ինչ ուր օր լմանա՛
 987 Ես կը կեամ, քէ կռիւ անեմ:

957 Որդի ծննանի Արգանդըս Կեանքի:

958 —Որդին եմ ես Հաւք Հաւորսի.

959 Հարկ է երթանք Աջխարի Հաւքի:

960 Ինչպէս երկու արծիւ դարի՝

961 Աստետ կորան Եզրին Երկնի:

962 Երմայր Աստղիկ իմացաւ,

963 Ընդդէմ զոյգին բարձրացաւ.

964 —Մանուկ Հաւքի, լաւ չեմ.

965 Չիս չուզեցիր, երբ տուին.

966 Թըռար Աղջաղջըն առիր.

967 Կըռիւ է մեզ հարկաւոր.

968 Կամ ըսպաննեմ քեզ արտոր,

969 Այրիանանք՝ աւրիորդով.

970 Կամ մահ տաս ցայգ Աստղիկիդ,

971 Նոր ծոց մըտնես աւրիորդիդ:

972 —Աստղիկ Երմայր Վիհի,

973 Լըսէ ողորք Տիրի.

974 Է կիսարմատ իմ քով.

975 Թող որ երթամ իմ բով,

976 Թող մահանայ վեց ծով,

977 Ընենք կըռիւ համով:

978 Աստղիկ Երմայր ըսաւ.

979 —Երդուիր Բանծիր Նանէին,

980 Թելիդ Խաչին Անգեղի՝

981 Երբ լըրանայ վեցըն տիւ,

982 Կըռիւ կու տաս Աստղիկիդ.

983 Նոր որ թողեմ քեզ անտի:

984 —Ո՛վ Մահաթուխ Բանծըր Նանէ,

985 Խաչ Անգեղի աջ քո թելի,

986 Երբ վեց արեւ մաւր խորջ մըտնէ,

987 Գան գուպարի դէմ Աստղիկի:

- 988 Ասաց, արեց զԽանդուք Խաթուն,
 989 Էկաւ Սասմա քաղաք:
 990 Ինչ Խանդուք Խաթնի ծոց պառկաւ,
 991 Խաչ Պատարագին, որ հերդում էր արի,
 992 Մոռացաւ.— գնաց ուր տարի:
- 993 Ինչ տարին թըմըմաւ,
 994 Ասուած տղէ մ' էտու Դաւթին.
 995 Ասուն եղի Միեր:
 996 Ինչ խալիսի տղէք տարով կը մեծանին, Միեր՝ օրով,
 997 Ինչ ամսով, Միեր՝ սիաթով:
- 998 Տարին որ թըմըմաւ,
 999 Միեր էկաւ գնաց մըջ քաղքին կան կը գըլէր.
 1000 Չբարտի ծառեր կը կոռեր,
 1001 Քաղքի տղէք կը խեծուցեր,
 1002 Կը շարեր վճար բարտու ծառին,
 1003 Ծառու ծեր կը թորկեր:
 1004 Ինչ ծառը ծեր կը բարձրացներ,
 1005 Քաղքի տղէք, ամէն մէկ ծիծ,
 1006 Մէկ մահլա կը թլէր:
- 1007 Քաղքցիք էկան մոտ Դաւիթ, ասացին.
 1008 — ԲՐ տղէն թամբէի արա,
 1009 Չմէ տղից կտրեց:
 1010 Դաւիթ խրատեց, Միեր խոր ականջ չէտուր:
- 1011 Ճուշ գետ ըմ Սասմա քաղքի հեռքեկից կերթեր.
 1012 Միեր ուր ըլից՝ կարմունջ կապեց վճար էն գետուն:
 1013 Որ մարդիկ կ'երթէն՝ վճար կարմնքին ինի կ'երթէն,
 1014 Միեր կ'երթեր, մարդեր կը տփեր, կ'ասեր.

988 Եկաւ Աղջաղջ հետ Մահիկի,
 989 Եղաւ Տիրմայր Զաւք Զաւորսի.
 990 Մըտաւ Մահիկ Խորշ Աղջաղջի,
 991 Մոռցաւ երդումըն Անմահին.
 992 Թըռաւ գընաց վեց նոր տարի:

993 Բոլոր եկաւ երբ մէկ տարին, Խորշէն Խաւար Մաւր Զաւորսի
 994 Որդի ծընաւ Մահ Մանուկին. Մըհեր անունն անոր դըրին:
 995 Որդիք մարդոց մեծնան ամբվ,
 996 Որդւոյ Որդի Մըհեր՝ արոով.
 997 Մեծնան ամսմով, Մըհեր՝ ժամով:

998 Մէկ ամական եղաւ Մըհեր,
 999 Մէջ աւանի հա՛ կը շըրջէր.
 1000 Ծառեր բարդի կը կորացներ,
 1001 Որդիք մարդոց կը հեծցըներ,
 1002 Զայ-հրկ՝ աշխարհ ծայնըն կ'առներ,
 1003 Ծայրըն ծառի նոր կ'արծակեր.
 1004 Ծառըն կոր երբ վեր կը ծըգուեր,
 1005 Տըղայ ամեն հըսկայասեր
 1006 Վաթսուն կանգուն դէն կը թըռէր:

1007 Զայց Մահիկին ըրին մարդիկ.
 1008 —Խըրանդոյ տուր Կոր Մըհերին.
 1009 Ղըրկեց տըղաք մեր՝ Անդենին:
 1010 Խըրատն եր սի՛ն Մահ Մանուկի:

1011 Գետ կը սորար Կաթինի՝ եզրին Մահիկ Աշխարհի.
 1012 Տեր չեղած ինն աշունի՝ Կամուրջ կապեց Զարաւի.
 1013 Երբ Կամուրջով երթային մարդիկ Մահիկ Աշխարհի,
 1014 Ծեծ կը քաշէր ու կ'ըսէր.

1015 — Շան որդիք, ես կարմունք կապիր_եմ,
 1016 Ծի խամար_եմ կապի.
 1017 Ընչո՛ւ վե՛ար իմ կարմնքին ինի կ'երթեք:
 1018 Մարդիկ կը դառնան, գին,
 1019 Չարկին, ջրով ընցնին.
 1020 Միեր կ'երթեր, կը տփեր, կ'ասեր.
 1021 — Շան որդիք, ես կարմունք կապիր_եմ,
 1022 Ծի խամար_եմ կապի,
 1023 Տի՛ք ընչո՛ւ կը տեք ջրուն,
 1024 Ծի՛ր զօ՛ւ տանի, մեղք ընկնի իմ վիզ:
 1025 Քաղքցիք էլ մ'էկան մոտ Դաւիթ գանգատ:

1026 Դաւիթ գնաց, զՄիեր տփեց.
 1027 Մէկ ճլըխտի մ' էգար Միերին:
 1028 Տղէն էլաւ Դաւթի փողպատ.
 1029 Խէր, տղէն առան հիրուր,
 1030 Չարկեցին հիրարու:
 1031 Էնպէս կռիւ արին,
 1032 Թոզ էլաւ, Էնոնք բռնեց.
 1033 Մընչ արընին կարմըրցան:

1034 Ձուհափ տուին Խանդուր Խաթնին, ասացին.
 1035 — Խանդուր Խաթուն, իլի վի՛ր.
 1036 Դաւիթ Միեր հիրար առած՝ սպանեցին:
 1037 Խանդուր Խաթուն էլաւ, իրիշկեց.
 1038 Ի՛նչ իրիշկեց, տեսաւ.—
 1039 Տեսաւ՝ որ ինչ երկու սար
 1040 Կ'երթան, կը կե՛ան, դիպնին հիրար,
 1041 Էնպէս ի Դաւիթ, Միեր արած հիրար:
 1042 Մարդ չէր կարա մոտենա:
 1043 Խանդուր Խաթուն առեց կանչի, ասաց.
 1044 «Դաւիթ, տի՛ւ մը՛ գարնէ,

1015 —Պըզտիկ մարդիկ Աջխարիի, շինո՞ղն եմ ես Կամուրջի.

1016 Ձեզի համար չեմ կապեր. ինչո՞ւ կ'երթաք վըրայեն:

1017 Երբ դառնային, մըտնե՛ին, մեջեն Կաթի անցնե՛ին,

1018 Ծեծ կը քաշեր ու կ'ըսեր.

1019 —Պըզտիկ մարդիկ Աջխարիի,

1020 Շինո՞ղն եմ ես Կամուրջի,

1021 Ձեզի համար եմ հարթեր.

1022 Ինչո՞ւ կ'անցնիք Կաթինեն,

1023 Որ Կաթըն ձեզ կըլանե՛,

1024 Ինծի՞ ծըծերըն լափեն:

1025 Գանգատ հասաւ ողջ աւանեն:

1026 Ծանըր հոգով, ձեռքով Մահիկ

1027 Ապտակ զարկաւ Կոր Որդիին.

1028 Մըհեր ցատկեց Մահի վըզին.

1029 Հայր ու Որդի խոշտանգեցին,

1030 Հազար բըզիկ իրար ըրին.

1031 Այնպէս Անգեղն անարգեցին՝

1032 Տակ մընացին ուրակակի

1033 Մինչեւ արեան մեջ խաղաղին:

1034 —Ո՞ր է Մայր մեր Հաւորսի՛.

1035 Հայր ու Որդի կ'ընդհարի՞ն:

1036 Լուրն այս բերին Տիրմայրին,

1037 Որ աչք յառեց Եգերքին.

1038 Ի՞նչ տեսնէ մեջ անդոռին.

1039 Կ'երթան կու գան, կը բախին

1040 Սարեր երկու ահագին՝

1041 Մահ ու Մըհեր այրածին.

1042 Այլք այսըր գալ յանդըզնին.

1043 Ունկ դուք դըրեք Տիրմայրին.

1044 Մահի՛կ, մի՛ գարնէր,

1045   Դաւիթ, տի՛ւ մը գարնէ,
1046   Միր նորալի՛ւ մէկ տակ մանուկին»:

1047   Դաւիթ չը գարնէ,
1048   Համա ընկի հի՛ւր խոգու բառաւանջէն,
1049   Հի՛ւր ախու կը գարնէ Միերին:
1050   Խանդութ Խաթուն դոր ասաց.
1051   «Մի՛ւր, տի՛ւ մը գարնէ,
1052   Մի՛ւր, տի՛ւ մը գարնէ,
1053   Միր թուխ մորուս Դաւթին»:

1054   Միեր իսկի չլսաւ:
1055   Խանդութ Խաթուն դոր երգեց.
1056   «Օրհնա՛յ, բարերա՛ր Ասուած,
1057   Քէ՛ն հրամանքն էր շատ.
1058   Հրաման էնես՝ Գաբրէլ հրեշտակ վեր իջնէր,
1059   Խէր, տղէկ մեմէկից հիտ կտրէր»:
1060   Ասծու հրամանքիւ Գաբրէլ հրեշտակ վեր իջաւ,
1061   Ձեռ էտու, զխէր, տղէն հիտ կտրեց իրարուց,
1062   Ինչ որ երկու դիժ կռուին,
1063   Մէկ երթա, հիտ կտրա:

1064   Դաւիթ կանցեց, ասաց.
1065   — Մի՛ւր, որ տի՛ւ խետ ձի կռիւ արիր,
1066   Ձի ամանջըցորի մընչ խալխին,
1067   Կանցի՛ր եմ քաղցրիկ Ասուած,
1068   Քէ՛ն մոտէն ժառանգ ջնկկի տի՛ւրս,
1069   Քէ մախ ջըլկի, չուր Քրիստոս կէ՛մ դատաստան:
1070   Ասծու հրամանքիւ,
1071   Հրեշտակ Միերի միջաց երակ քաշեց,
1072   Որ էնու մոտէն ժառանգ ջնկկի տի՛ւրս մըջ աշխարքին:
1073   Էս անծոք էտու, էլաւ էկաւ տուն:

1045

Մահի՛կ, մի՛ զարնէր

1046

Միաժիկի՛ն մէր:

1047

Մահ կը զարնէր սարսափէն.

1048

Միջևորդ խընդոց Անդենէն

1049

Ու փըռուեցաւ խըռովքէն:

1050

Ողոք լըսէք Տիրմայրէն.

1051

Մըհէր, մի՛ զարնէր,

1052

Մըհէր, մի՛ զարնէր

1053

Մահ Մանուկի՛ն մէր:

1054

Մըհէր անգամ չըլըսէց:

1055

Տիրին Աղջաղջ աղերսէց.

1056

Բան Արիսնեալ Բարեսուր

1057

Քո պատուէրք են ամուր.

1058

Սուրհանդակըդ ղըրկէ՝

1059

Հայր, Որդի անջատէ:

1060

Ելաւ Սուրհանդըն Անդրէն,

1061

Բաժնէց զանոնք իրարմէ.

1062

Հաւր ու Որդւոյ այս մարտէն

1063

Գըլուխ հանէր հիվ Այսրէն:

1064

Որոտ լըսէք Մահ Մանուկի.

1065

—Անարգէցիր Հաւրըդ, Որդի՛.

1066

Չարկիր հողին Հաւք Հաւորսի.

1067

Քեզ հըմայեմ Բանով Քաղցրի՝

1068

Ո՛չ Մահ տեսես, ո՛չ Մահաժին՝

1069

Մահըն մինչեւ Տիրեգերքի:

1070

Հըմայեանքէն Քաղցրի Բանի

1071

Չորցաւ երակըն Մըհէրի,

1072

Որ չունենար ժառանգ որդի:

1073

Անեծքն այս սաստ զարկաւ Մահիկ.

1074 Ինչ կռիւ արին խետ Միերին,
1075 Մընչ արընին կարմրցիր էր.

1076 Ասաց.— Խանդուկ խաթուն, ճիւղ բի՛, լուացուիմ:
1077 Դաւիթ զիւր շորեր էխան՝ տը լուացուեր,
1078 Աջք առեց վէար իւր աջ թելին:
1079 Խաչ Պատարագին սեւացիր էր վէար աջ թելին:
1080 Ասաց.— Խանդուկ խաթուն,
1081 Էն չէր Միերի դարբեր՝ կը գըլեր վէար իմ գլխուն,
1082 Էն Խաչ Պատարագին էր, ծի կգարներ:
1083 Կնիկ, ես տ'երթամ տախ Չմուցկիկ Սուլթան,
1084 Յերդում արի ուր օր՝ գնաց ուր տարի:
1085 Կնիկ, ես գնացի . . .

1086 Ասաց, էլաւ խեծաւ գթուցկիկ Տալալին,
1087 Գնաց, խասաւ հեռջել Չմուցկիկ Սուլթանի սարին:
1088 Չմուցկիկ Սուլթան տեսաւ.
1089 Որ Դաւիթ գնաց հեռջել էնու սարին,—
1090 Մտաւ, քիրէն վառեց,
1091 Գիւղթի խոփ էքից կրակին:
1092 Դաւիթ մտաւ Չմուցկիկ Սուլթանի բախջէն.
1093 Չիւր խալաւքեր էխան,
1094 Մտաւ, մընչ հաւուզին լողացաւ:
1095 Էլաւ տիւրս, իւր խալաւքեր տը խազներ,
1096 Չմուցկիկ Սուլթան փանջարէն ինի
1097 Չգիւղթի խոփ ֆռացրեց,
1098 Էզար վէար Դաւթի քամկին,
1099 Սրտէն ինի էտու տիւրս:
1100 Դաւիթ — տիւ, քէն անուշ ջան սաղ ըլնի — մեռաւ:

1101 Տուհափ բերին Խանդուկ խաթնին՝
1102 Դաւիթ սպանուաւ առանց կռուի:

1074 Ատեն կըռուի հետ Մըհերի
1075 Արիւն հոսեր էր առնալի:

1076 —Ձուր ողողէ, Մայր Զաւորսի,—
1077 Կանչեց Մահիկ տան դարպասին,
1078 Զանց շորերն, աչեց աջին՝
1079 Սեւ էր հագեր Խաչն Անգեղի.
1080 —Աղջանջ Տիրմայր Զաւր Զաւորսի,
1081 Չէին զարկերըն Մըհերի. Անգեղն էր՝ կը զարներ ինծի,
1082 Անգեղն էր՝ կը կանչէր հոգիս. Տիրմայր, է ժամըն ներդարծի.
1083 Երդում տուի մեր Նանէին՝ վեց անխարդախ աղջամուղջի.
1084 Տիրմայր, երթամ կող Երմայրի. թըռաւ գընաց վեց նոր տարի:
1085 Տիրմայր, գացի՛:

1086 Զեծաւ Քուռկիկ Զըրարին,
1087 Զասաւ Բելի Դըղեակին.
1088 Ինկաւ աչքին Երմայրի՝
1089 Կոհըն է Մահիկ Դըղեակի.
1090 Քուրան վառեց Սարակնի,
1091 Խոփըն խանձեց գուրանի:
1092 Մահիկ, առանց զըրահի,
1093 Մըտաւ Դըրախտ Երմայրի՝
1094 Լիճ Սարակնի կատարի.
1095 Դուրս դեռ չ'եկած ողողէն,
1096 Աստղիկ Երմայր ընդերքէն
1097 Խոփըն զարկաւ հըրեղէն՝
1098 Մեջքին. եկաւ դուրս սըրտէն.
1099 —Ողջ է Ոգին Մանուկի—
1100 Կըլլեց Սարակն Մահն Զաւրի:

1101 Սեւ լուր բերին Տիրմայրին՝
1102 Կերաւ Նեմրուք Մարմին Մահի.

1103 Խանդութ Խաթունն լէ մէկ թաս գեհիր խմաւ,
1104 Դաւթի կսկծուն Խանդութ Խաթունն լէ մեռաւ:

1105 Միտը մնաց հեթըմ:
1106 Չէնով Հովան զՄիտը տփեց.
1107 Էլ չպախեց, ասաց.
1108 — Միտը, կոնդէս, խետ քէն խեր կոչիւ արիր,
1109 Իլի, գնա՛ միր քաղքէն,
1110 Մը դա՛դրի միր քաղաք:

1111 Միտը էլաւ գնաց,
1112 Վէար խոր գերեզմնին կայնաւ.
1113 Էլաց, ասաց.

1114 «Խերի՛կ, վ' ինչիս անեմ,
1115 Խերի՛կ, վ' ինչիս անեմ,
1116 Ասոր ձի Սասմա քաղքէն
1117 Բեհբար ի խանած»:
1118 Ասծու հրամանքիւ ձէն ընկաւ խոր գերեզման,
1119 Գերեզմնից ձէն էլաւ, ասաց.

1120 «Որդի՛, վ' ինչիս անեմ,
1121 Գացիր մեջալն ի ծեռնետ.
1122 Գացիր մեջալն ի ծեռնետ,
1123 Թափիր մագերն երեսետ:
1124 Գնա՛ Հալաբա քաղաք,
1125 Լա՛, քէն խաց թխուկէ,
1126 Լա՛, քէն խաց թխուկէ,
1127 Քէն կերակուր եփուկէ:

1128 Միտը էնքան էլաց,
1129 Էլ ձէն չէլաւ խոր գերեզմնէն:

1130 Դոր գնաց վէար մոր գերեզմնին.
1131 Էլաց, ասաց.

1103 Թոյն ան ինքնեց կարաւտէն՝
1104 Իջնելու Թոջնաշխարհէն:

1105 Մըհեր եղաւ տընաւեր . . .
1106 Ուրայր Աւհան վըտարեց.
1107 Պահել այլեւս չուզեց.
1108 —Մըհեր, Մըսուր քանդեցիր.
1109 Հաւք Հաւորսէն հեռացիր.
1110 Ներքէն եզրէն նուաղիր:

1111 Մըհեր գընաց
1112 Հաւր երեզման.
1113 Լացաւ, ըսաւ.
1114 Հայրի՛կ, ի՛նչ ընեմ,
1115 Հայրի՛կ, ի՛նչ ընեմ.
1116 Հաւորսէն Հաւքի՛
1117 Վանեցի՛ն որդի՛դ:
1118 Չայնս ինկաւ հաւր երեզման,
1119 Չայն եկաւ Անդընդական.
1120 Որդի՛, քո Հայր ի՛նչ հեռէ.
1121 Միջոցն է անդըր իրմէ.
1122 Միջոցն է անդըր իրմէ,
1123 Է հի՛ւսըն անդըր դեմքէ.
1124 Արեւ Աշխարհ աշխարհ.
1125 Որդի՛, քո հաց թըխուած է,
1126 Աւի՛շ քո բաշխուած է,
1127 Հանդէս քեզի կը սպասէ:
1128 Ո՛րքան նորէն լաց եղաւ,
1129 Եզմանէն Չայն ա՛յլ չեկաւ:

1130 Գընաց եզման Մաւր, լացաւ,
1131 Եղերզն այնժամ իր ըսաւ.

1132 «Մերի՛կ, վ' ինչիս անեմ,
1133 Մերի՛կ, վ' ինչիս անեմ,
1134 Ասոր ձի Սասմա քաղքեն
1135 Բեհբար ի խանած»:

1136 Ասծու հրամանքիւ ձէն ընկաւ խոր գերեզման,
1137 Գերեզմանից ձէն էլաւ, ասաց.

1138 «Որդի՛, վ' ինչիս անեմ,
1139 Գացիր դաուրանը ձեռնես,
1140 Գացիր դաուրանը ձեռնես,
1141 Թափիր մագերն ի գլխես:
1142 Գնա՛ Զալաբա քաղաք,
1143 Լա՛, քէ՛ն հողէն ալլուկ է,
1144 Լա՛, քէ՛ն հողէն ալլուկ է,
1145 Զէ՛ն շորեր փռուկ է»:

1146 Միեր ենքան էլաց, էլ ձէն չէլաւ մոր գերեզման:
1147 Էդա մէկ խոսք էլաւ:

1148 Սասմա քաղքեն տի՛ն, էլաւ, գնաց, ասաց.

1149 «Ողորմա՛ծ, բարերար Ասուած,
1150 Ես չեմ գիտի Զալաբա քաղաք,
1151 Ես չեմ գիտի Զալաբա քաղաք,
1152 Ես տել տղա եմ, ես հր՛ր երթամ»:

1153 Գնաց, խասաւ մէկ ճամբիսի միջին,
1154 Տեսաւ՝ պառաւ մածնի շերեփ բռնի ձեռ, էլաւ:
1155 Միեր ասաց.— Պառաւ, հր՛ր տ'երթաս:
1156 Պառաւ ասաց.— Զր՛ր տ'երթամ.
1157 Ես լսիր իմ՝ Դաւիթ սպանած ին,
1158 Դաւիթ եոթ տղա ձի սպանիր ի.
1159 Ես լսիր իմ՝ Դաւթին մէկ տղա՛ կա՝ անուն Միեր,
1160 Տ'երթամ, երկու էսա մածնու շերեփով
1161 Չարկեմ վէճար Միերի գլխուն,
1162 Սպանեմ, որ իմ սիրտ խովնա:

1132

 Մայրի՛կ, ի՛նչ ընեմ.

1133

Մայրի՛կ, ի՛նչ ընեմ.

1134

Հաւորսէն Հաւքի՛

1135

Վանեցի՛ն որդի՛դ:

1136

Չայնս ինկաւ մաւր երեզման,

1137

Չայն եկաւ Անդընդական.

1138

Որդեանկ, քո Մայր ի՛նչ հեռէ.

1139

 Մանանկն է անդըր իրմէ.

1140

Մանանկն է անդըր իրմէ,

1141

Հիւսանկն է անդըր գըլխէ.

1142

Արեւ Աջխարի աջխարէ.

1143

Մայր Որովանյն թըշուառ է.

1144

Տունըդ Որդի՛ արդուած է,

1145

Կըտան քո սըփըրուած է,

1146

Նի՛նջըդ նուարդըւած է:

1147

Ո՛րքան նորէն լաց եղաւ, Չայն եզմանէն ալ չեկաւ.

1148

Սոսկ խաւսըն այդ լըսուեցաւ. դուրս Հաւորսէն ան ելաւ.

1149

 Բանի Բաջխիչ Հայր Անդենի.

1150

Բարի բանիք բաց Արեւի,

1151

Բարի բանիք բաց Արեւի.

1152

Ո՛րն է Արեւ գացող ուղին:

1153

Ճանապարհ լալով հասաւ. Աստղիկ Երմայորն եկաւ՝

1154

Չոյգ Շերեփի կաթի բըռնած, իբրեւ պառաւ ծըպտըւած:

1155

—Ո՛ր կ'երթաք,— Որդի Մըհեր հարց տուաւ:

1156

—Ո՛ր կ'երթանք,— գառամ մըռմըռ դուրս փըրթաւ.—

1157

Լըսեր ենք՝ Չագըն Հաւքի են եփեր.

1158

Չագն Անմեռ՝ որդիքն է վեց մեր կերեր.

1159

Կայ Հաւքին՝ Մահի Մըհեր Աներեր.

1160

Շերեփըրկ, կ'երթամ, Կաթի Երկնային,

1161

Գըլուխին հարեմ Որդւոյն Մանակի.

1162

Երերեմ տիրութիւն Ժամանակի:

1163 Մհեր էլաւ, գպառաւ բռնեց,
1164 Ոտ եղի վէար ոտաց,
1165 Չպառաւ ճղեց, երաւ երկու կտոր,
1166 Էթալ էստեխ, գնաց:

1167 Գնաց, տեսաւ՝ մէկ տեղաց մուխ ըմ կէլնի:
1168 Զերի տակ էր. գնաց էն հերի տակ:
1169 Տեսաւ՝ մէկ պառաւ նստի, խաց կը թխի.
1170 Ծօծեր թալեր վէար թելքերուն.
1171 Ծօծեր ինչիս շան լակոտ հիրար կ'առնուն:
1172 Մհեր վախացաւ, ասաց.
1173 «Թը գէաղտիկ թըլլեմ, էնու ծօծեր բռնեմ,
1174 Տ'էլնի կէղ, ընկնի մըջ իմ սրտին.
1175 Թ'աջքէարա անեմ, վախենամ՝ էնի ձի հաղթի»:
1176 Բամկի տեխեն գէաղտիկ թըլլեց,
1177 Պառու ծօծեր բռնեց, քամեց.
1178 Արուն-արնճիւր էկաւ տիւն ծօծերաց:
1179 Պառաւ ասաց.
1180 — Ա՛խ, ես հիմացիր էր՝ Դաւիթ սպանիր էն,
1181 Ես Դաւթի գարմի դարբերն ի՛՛ ձի խասաւ:
1182 Ասաց.— Իմ ծօծեր թրու տուր.
1183 Մէկ աղջիկ ունիմ, անուն Գոհար Խաթուն
1184 Եոթ տարի էլաւ՝ Զալաբա թագաւոր
1185 Թրի վրայ ի՛ չեմ իտաւ էնոր.
1186 Թրու տուր, իմ աղջիկ տամ քե՛:
1187 Մհեր թուղ էտու:

1188 Խարցրեց Զալաբա քաղաք.
1189 Գնաց քաղաք, էլաւ տերտերուց մշակ:
1190 Խինգ վեց օր մնաց, դոշում կը հաւաքէն.
1191 Նորաթ բերին վէար տերտերուց:
1192 Տերտեր ասաց.— Ես տերտեր էմ, ես ի՛նչիս երթամ կռիւ:

1163 Բըռնեց Մըհեր Երմայրն Աստղիկ,
 1164 Վըրայ դըրաւ ոտըն ոտքին,
 1165 Զերծեց, ըրաւ գոյգ երկանկիւն,
 1166 Նետեց, ինկաւ բախտի ուղին:

1167 Տեղէ մը մուխ կ'ելլէ տեսաւ՝
 1168 Մեջէ այրի, ի այր գընաց.
 1169 Կին մը նըստած՝ կ'եփեր լաւաջ՝
 1170 Թողած ծըծերըն կախուկախ.
 1171 Դունչըն-դունչի կը պարէին, Մըհերըն մաւտ կը կանչէին . . .
 1172 Սարսուռ մըտաւ մեջ Մըհերի, գերի եղաւ մըտմըտուքին՝
 1173 Գողտուկ՝ ըստինք բըռնեմ եթէ,
 1174 Վիշտըն պիտի սիրտըս խոցէ.
 1175 Բացէն բըռնեմ՝ գիս կը յաղթէ:
 1176 Կընկան մեջքէն գողտն այսրացաւ,
 1177 Բամեց ծըծերն, Ո՛վ Չարման Զաւ.
 1178 Մեղրի, կաթի աղբիւր ծորաւ:
 1179 Կինըն ըսաւ.
 1180 —Մեռեր է, անի, Մանուկըն Մահ կ'ըսէի.
 1181 Թելեր են պինդ ուրուրային թորոմի:
 1182 Ծըծերըս թո՛ղ. կաթէ իմ դուստրըս, Որդի,
 1183 Է Դըշխուհին Երկնի Գահաւորակի.
 1184 Վեց Մահեկէ՝ Արին Խալէպ Աջխարիի
 1185 Չուր կը սպասէ՝ նըստած վըրայ նիզակի.
 1186 Ծըծերըս թո՛ղ, Դըշխոս չըքնաղ տամ քեզի:
 1187 Թող Մըհեր տուաւ:

1188 Տեղըն հարցուց Խալէպ Զողի,
 1189 Դարձաւ Մըշակըն Մեհեանի.
 1190 Վեց աւր անց գաւրք կը ժողուէին,
 1191 Զերթըն հասաւ Գիսաւորին:
 1192 —Քըրմապետ եմ,— Գեսմարդն ըսաւ:

- 1193 Միտր ասաց.— Տէրտեր, էս կ'երթամ:
 1194 Տերտեր ասաց.— Ո՛րդի, տի՛ւ պզտիկ էս,
 1195 քե՛ն կռիւ գնաս, զքե՛ սպանեն,
 1196 քե՛ն մեղք ընկնի իմ վիզ:
- 1197 Խլիսուն Միտր էլաւ վիր.
 1198 Մէկ անթարոց մ եթալ հիւր թել,
 1199 էլաւ գնաց կռիւ:
 1200 Չի չկար. տեսաւ, որ մէկ մեծաւոր էնտեխէն էկաւ:
 1201 Միտր ասաց. «Ես Միտր ըլնիմ, ծի չունիմ»:
 1202 Էզար էն մեծաւոր, ծիուց եբի տակ.
 1203 Էնու ծին խեծաւ, քջեց կռուու հառաք:
- 1204 Գոհար Խաթուն՝ որ աչք ընկաւ, զՄիտր տեսաւ,
 1205 Ուրախութե՛ն փախաւ հեռքել,
 1206 Գնաց, մտաւ հի՛տր սարէն:
 1207 Միտր լէ գնաց, մտաւ էնտեխ:
 1208 Կերան, խման, իրանց քե՛ֆ արին չուր խլիսուն:
 1209 Խլիսուն Գոհար Խաթուն ասաց.
 1210 — Մի՛տր, գնա՛, Զալաբա թագաւորին ասա՛
 1211 Գոհար էկի ուայիդ. Գոհար Խաթուն կ'ասեր՝
 1212 Ինչքան մարդ էնու քաղաք կա, կէ՛ան իմ խել.
 1213 Վով կարա քթել վերուցի, չմա քաղաք:
 1214 Վոր ով կարա քթել վերուցի՝
 1215 Չկէ՛ա, ես չեմ իկէ՛ա:
 1216 Միտր գնաց, ասաց Զալաբա թագաւորին,
 1217 Էկաւ մոտ Գոհար Խաթուն:
- 1218 Զալաբա թագաւորի տալալ ընկաւ քաղաք,
 1219 Կանչեց ասաց.— Զայ-հէ՛յ,
 1220 Վով կարա քթել վերուցի,
 1221 Կեա թագաւորի խել:

- 1193 —Ինքըս կ'երթամ,— Մըհեր ըսաւ:
 1194 —Անհաւ մահիկ ես, հում որդի.
 1195 Երթաս դառնաս բաժին մահի՝
 1196 Վիգըս տըրուի հատուցումի:
- 1197 Ելաւ Մըհեր Ռեւծագին,
 1198 Նետեց անթրոց մը ուսին,
 1199 Բալեց մարտի. ջուներ ծի:
 1200 Զոգպետ մ'եկաւ ասպային.
 1201 Մըհեր ըսաւ իր անծին՝
 1202 Մըհեր ըլլամ ու անծի:
 1203 Զոգպետըն զարկաւ գետին. քըշեց ծին անոր մարտի:
- 1204 Գոհար Դըշխոյ նըշմարեց,
 1205 Զրծիւըն գինք կըլանեց.
 1206 Վազեց, Դըղեակն իր մըտաւ,
 1207 Մըհեր դըռնէն նոյն անցաւ.
 1208 Արարեցին, Մուր մեռաւ.
 1209 Լոյսին ըսաւ Մըհերին.
 1210 —Մըհեր, ըսէ Արքային. Դըշխոյ կ'ըսէ անծկագին՝
 1211 Թող որ ամէն աստղաւոր
 1212 Գայ պըսակիս՝ հարսնելոր.
 1213 Ո՛վ ոյժ ունի տանելու
 1214 Շերեփ Երկու ակնաւոր
 1215 Ու ինծ չըգայ մաղթաւոր,
 1216 Աղջիկ է ան եղծաւոր:
 1217 Մըհեր ըսաւ Արքային, կողըն եկաւ Դըշխոյի:
- 1218 Բաղաք իջաւ մունետիկ.
 1219 —Յէյ, արջաքաղք Արքայի.
 1220 Ո՛վ ոյժ ունի արջորսի՝
 1221 Գայ հարսանիք Դըշխոյի:

- 1222 Գոհար Խաթուն Մհերին ասաց.
 1223 — Ինչուր էնու խելու հիտ քաղքէն կտրի,
 1224 Տիւ գնա՛մ, հետեւանց զա՛ր, կտրի՛,
 1225 Ես լէ հառջեւանց զարկեմ, կտրեմ:
 1226 Մհեր գնաց:
 1227 Որ խելին հիտ քաղքէն կտրաւ,
 1228 Մախսուզ մնաց հիտուց, առեց սպանել:
 1229 Գոհար Խաթուն հեռջեւուց սպանեց.
 1230 Զուր Գոհար Խաթուն՝ Մհեր առան հիրար:
 1231 Աքքէար ըմէն կոտորեցին,
 1232 Գնացին, մտան Գոհար Խաթնի սարէն:
 1233 Մհեր եոթ օր, եոթ գիշեր զիւր խարսնիս երաւ:

 1234 Բառսուն տարի անցաւ,
 1235 Գոհար Խաթուն մեռաւ:
 1236 Մհեր էլաւ զիւր ձին խեծաւ,
 1237 Գնաց Նեճիր աներ:
 1238 Նեճիրվանքտեր զՄհեր բռնեցին,
 1239 Տարան, թլեցին խուր վէ:

 1240 Մէկ շուար պառուուն բան չկըր, մէկ աղջիկ կըր:
 1241 Պառաւ ասաց. «Իմ աղջիկ տանեմ,
 1242 Բցեմ խուր վէ մոտ Մհեր,
 1243 Որ իմ աղջկան մոտեն տղէ մ'էլնի,
 1244 Էլնի փեղլանութիւն անի, մենք լէ ապրինք»:
 1245 Պառաւ առաւ զիւր աղջիկ,
 1246 Տարաւ, եթալ խուր վէ մոտ Մհեր:
 1247 Մհեր զաղջիկ ճղեց, արաւ երկու կտոր, թալ վեր:
 1248 Էլաւ, զշրիդ պառոււ աղջկան մէջքէն արծըկեց,
 1249 Կապեց յիւր մէջք, ասաց.
 1250 — Մարե, ձի քաջէ տիւրս:

1222 Մըհեր առաւ խաւաք Դըշխոյէն.
 1223 —Ուրկէ խըմբով ելլեն բերդէն՝
 1224 Հասիր, ջարդէ, կոտորէ մեջքէն.
 1225 Չարսեմ, ջարդեմ, կոտորեմ դեմքէն:
 1226 Մըհեր լըսածն ըրաւ անքէն.
 1227 Դուրս երբ խըմբով ելան բերդէն,
 1228 Կաղաց, ջարդեց, կոտորեց մեջքէն,
 1229 Գոհար Դըշխոյ ջարդեց դեմքէն՝
 1230 Մինչեւ եկան հասան իրար՝
 1231 Լերկ դարձուցած Երկնակամար.
 1232 Մեջ Դըղեակի Դըշխոյ Վստղի
 1233 Վաթսուն գիշեր ըրին հարսնիք:

1234 Վեց վաթսուն Հայկ ծընան մեռան,
 1235 Գոհար Դըշխոյ Երեզ իջաւ:
 1236 Մըհեր ծիով երբ հեռացաւ
 1237 Որս ընելու, լեռ բարձրացաւ.
 1238 Երկնի Վիշապըն գայն առաւ,
 1239 Հորըն նետեց Վստղի Վնջարժ:

1240 Լացաւ Վըհուկըն Խալէպի՝
 1241 Որ Վղջընակըս Միածին տանեի՛,
 1242 Որ Խոր Վիրապըն Մըհերի նետեի՛,
 1243 Որդի մեզի հըրեշածին սաղմսեի՛ն,
 1244 Որ գող դառնար, առատ-առատ մըսխեի՛նք:
 1245 Վըհուկն իր Դուստրըն Միածին
 1246 Տարաւ նետեց Հոր Մըհերի.
 1247 Դուստրըն Մըհեր ըրաւ երկդի,
 1248 Թոկըն կապեց Միածինի՝
 1249 Մեջքին եւ ոյժ տուաւ ձայնին.
 1250 —Մայր Հարաւի՛, քաջէ, քաջէ:

1251 Միեր շատ ծանր էր.
1252 Պառաւ չէր գիտի՝ Միերն էր, ասաց.
1253 — Միեր, քէն շտորիքին մեռնեմ,
1254 Ի՛նչիս իմ աղջիկ շուտով ընցկուն ծանորացաւ:
1255 Քաջեց, էիան խորու բերան,
1256 Տեսաւ՝ Միերն էր, ճանկւերով էկաւ տախ Միեր,
1257 Ուզէր, թէր մընչ խորուն զՄիեր,—չկրցաւ թլել:
1258 Միեր էլաւ, գպառաւ լէ եթալ մընչ խորուն,
1259 Սալ եղի վճար բերնին:

1260 Միեր էլաւ, կուզէր որ գնա.
1261 Որ զոտքեր կը թէր՝ կ'երթեր մընչ խողուն.
1262 Խող հեռջել թուլացիր էր,
1263 Չէր դադրի հեռջել Միերին:
1264 Գնաց, մտաւ Խլաթա հերի տակ:

1265 Քանի մ' օր անցաւ, մէկ մարդ ձիաւոր իրի.
1266 Միեր գնաց, էնու ձին խլեց.
1267 Էլաւ, զձին խեծաւ,
1268 Կ'ուզէր էլ ըմ փեղլանութիւն աներ:
1269 Ձին խեծաւ, քջեց մընչ դաշտին.
1270 Գետին հեռջել թուլացիր էր,
1271 Ձին կը խրուէր մընչ խողին.
1272 Խող չէր դադրի հեռջել Միերին:

1273 Միեր քսան տարի
1274 Խլաթա հերի տակ աղոթ էրաւ, ասաց.
1275 «Ո՛ր Տէր Ասուած,
1276 Իմ խոր անեծք ձի խասիր ի,
1277 Իմ միջաց էրակ քաջիր ի,
1278 Իմ մոտէն ժառանգ չընկաւ մընչ աշխարքին.
1279 Ձի էլ մախ չկա,

1251 Ծանր եր Մըհեր,
 1252 Վըհուկն ըսաւ.
 1253 —Մըհեր, մեռնիմ հուր եղեգի՛դ.
 1254 Կոյսն Արեւի ծանր է՝ յուռթի՛:
 1255 Քաջեց հանեց Բերան Զորի.
 1256 Մըհերն եր. կից գարկաւ ուժգին.
 1257 Կ'ուզէր հըրէր ետ մէջ Զորին.
 1258 Մըհեր Զըրեց Վըհուկըն ինք,
 1259 Դըրաւ խարակ Զորի Բերնին:

1260 Երկրէն խալէա կ'ուզէր մեկնիլ.
 1261 Ոտքըն գետին կը խըրուէին.
 1262 Զողն եր թուլցեր խալէա Երկրի՝
 1263 Ի՛նչ դիմանար Կոր Մըհերին.
 1264 Գընաց անձաւ Երմաւր Աստղիկ:

1265 Զեծեալ մ'ելաւ երրորդ ցայգին՝
 1266 Երմայր Աստղի Խորքէն Ծովի.
 1267 Զայեացք հարեց Մըհեր Լուսնին՝
 1268 Թունդ յուզումով գեղ՝ Տիտանի:
 1269 Խըլեց. քըջեց Աջխարի Զաւքի.
 1270 Չին ճահճի մէջ կը մըխըրճուէր.
 1271 Աջխարին արար եր կակուղցեր,
 1272 Մըհերի քայլըն չէր տաներ:

1273 Խոկաց Մըհեր վաթսուն տարի՝
 1274 Փակուած այրի մէջ Երմայրի.
 1275 Ո՛վ Ովկիան Խորհուրդ Խոկի,
 1276 Խաւսքն է գիս կալեր Տիրի,
 1277 Զանուէր է երակ ցայտքի,
 1278 Ո՛ր մընաց ընծիւղ ինծի.
 1279 Մահ է, Մահէ,

1280

Չուր Բրիստոս կ'էմ դատաստան:

1281

Ո՛վ Տէր Ասուած,

1282

Չքիզւեմ կանչիր.

1283

Տի՛ւ ընցկունս էնես,

1284

Չի ձգես Վանա քար,

1285

Չուր Բրիստոս կ'էմ դատաստան,

1286

Իմ խոզու ճարը էնի»:

1287

Ասուած հրամանք երաւ,

1288

Չէնիկ մարմնաւոր եթալ Վանա քար,

1289

Չուր Բրիստոս կ'էմ դատաստան:

1290

Կ'ասեն՝ ամէն Խամբարձման գիշեր

1291

Միտի քարի տիւռ կը բացուի.

1292

Մարդ չի՛ տեսնէ, հրամանք չկա՝ մարդ տեսնա:

1293

Մէկ տարուան խարս ի տեսի:

1294

Էն խարս կով բերի նախիր,

1295

Որթիկ փախիր, հիտել որթկան գացիր, ընկիր էն քար:

1296

Քարի տի՛ւռ բացուի, Միտի քարի միջէն էլիր ի:

1297

Խարս էկի տուն, խաբար տուի.

1298

Չուր գացած ի էնտէխ, տի՛ւռ փակուիր ի:

1299

Էլ հրամանք չկա՝ մարդ տեսնա,

1300

Չուր Բրիստոս կ'էմ դատաստան:

1280

Մահէ, Մահէ:

1281

Ո՛վ Ընդերկրի Խորհուրդ Խոկի,

1282

Կանչիս՝ ունկներդ դիր Քո լիր.

1283

Յոյց տուր Ուղին Խաւար Խորի

1284

Քարանձաւի Ռեւաջիարիի,

1285

Թաղուիմ անլուր Ծովէն Մահի.

1286

Երդիքն է այդ իմ ըստուերի:

1287

Բացաւ Խորհուրդն անտես ուղի՝

1288

Երթար Մըհեր Այո Զարաւի,

1289

Մընար մինչեւ մահ Ատենի:

1290

Բաշխքի գիշեր ամէն տարի

1291

Կը բացուի ժայռըն քարայրի.

1292

Մարդու աջքին կայ Գիր Տիրի.

1293

Մահեկիին հարս մ'է տեսեր,

1294

Կովերն էր երբ նախիր տարեր.

1295

Հորթերն են այդ փախցեր մըտեր.

1296

Ժայռըն էր քարայրի բացուեր, մեջէն Մըհերն էր դաշտ ելեր.

1297

Թըռեր էր հարսն՝ աւան հասեր, ողջըն տուն-տուն ոտքի հաներ.

1298

Հագիւ եկեր են, սահմըռկեր. ժայռըն արդէն ետ կը փակուեր . . .

1299

Աջքն անհըմայ է մահուորի՝

1300

Մինչ կատարած Մեծ Ատենի:

ՀԱԽԵԼՈՒՄԾ ՄԻՋԱԴԵՊ

1301 ՉՄարութա Բանօր Աստուարածին Դաւիթ որ նորոգիր էր,
1302 Դրիր էր միջին՝ քառսուն եպիսկոպոս, քառսուն վարդապետ,
1303 Քառսուն աւագ սարկաւագ, քառսուն սարկաւագ:
1304 Էնոնց թային կը տէր, որ Էնտէի ուտեն,
1305 Ժամ-պատարագ Էնեն, դողա Էնեն Ասծուց:
1306 Դաւիթ լէ գնացիր էր քէֆ անելու
1307 Խնտ ազապ լաճերաց, աղջկտերաց:
1308 Մարամելիք Էկաւ վճար Աստուարածին, քակեց, աւիրեց.
1309 Սպանեց զքառսուն եպիսկոպոս, զքառսուն վարդապետ,
1310 Քառսուն աւագ սարկաւագ, քառսուն սարկաւագ:
1311 Մէկ սարկաւագ մենակ ազատուիր էր,
1312 Մտիր էր լէջերու տակ:
1313 Էն սարկաւագ Էլաւ,
1314 Ժամու շապիկ թաթխեց մընչ արընին,
1315 Աոնեց, Էկաւ մոտ Դաւիթ:

1316 Դաւիթ նստիր էր, եոթ տարուան նռան գինին
1317 Կը խմէր խնտ ազապ լաճերուն, արջկտերուն:
1318 Սարկաւագ երգեց, ասաց.

1319 «Դաւիթ, վիր իլի, վիր իլի.
1320 Սպանած ին քառսուն եպիսկոպոս,
1321 Սպանած ին քառսուն վարդապետ,
1322 Սպանած ին քառսուն աւագ սարկաւագ,
1323 Սպանած ին քառսուն սարկաւագ.
1324 Դաւիթ, վիր իլի, Դաւիթ, վիր իլի»:

1325 Դաւիթ զսարկաւագ տեսաւ, ասաց.
1326 — Հշկացէք, իմ սարկաւագ Էկիր ի,
1327 Աստուարածնա ի՞նչն ի պակաս՝ կ'ուզի.
1328 Խոնկն ի պակաս, թէ ձէթը:

ՀԱԽԵԼՈՒԹ ՄԻՋԱԴԵՊ

1301 Նորոգեր էր երբ Մահիկ Հաւորսի Նանէն Բանծիր,
 1302 Վեց վաթսուն արեգապետ, երեցապետ սարեր Նոյնթիւ,
 1303 Վեց վաթսուն մաշմաշ աւագ, մաշմաշող կըրտսեր Նոյնթիւ,
 1304 Կեր կու տար, որ ոյժ առնեն,
 1305 Աղաւթեն, պատարագեն:
 1306 Կ'ըմբոշիսեր հետ կեանքն անտի
 1307 Տըղայոց Բաղդասարի:
 1308 Աւծ Նեղոս եկաւ քանդեց Հաւորսի Նանէն Բանծիր,
 1309 Երեցապետքն խողխողեց, արեգապետքն վեց վաթսուն,
 1310 Մեծ մաշմաշքն վեց վաթսուն, կուրտ կըրտսերքն վեց
 1311 Միակ մաշմաշ էր ազատեր՝ [վաթսուն.
 1312 Դիակաց տակ էր պահուըտեր.
 1313 Ելաւ, սըքեմ մը ըսպիտակ
 1314 Թաթխեց արեան մեջ անապակ,
 1315 Հասաւ Մահին՝ ինչպէս կայծակ:

1316 Մահիկ բազմած էր իր գահին. վեց մանեկան նըռան գինին
 1317 Կը շըռայլէր ու կը կոնծեր հետ տըղայոց Բաղդասարի:
 1318 Մաշմաշն ըսաւ արհաւիրալի.

1319 Ե՛լ, է՛լ, Մահի՛կ. է՛լ, է՛լ, Մահի՛կ.
 1320 Չոհ են սուրի երեցապետըք վեց վաթսուն,
 1321 Չոհ են սուրի արեգապետըք վեց վաթսուն,
 1322 Չոհ են սուրի աւագ մաշմաշըք վեց վաթսուն,
 1323 Չոհ են սուրի կըրտսեր մաշմաշըք վեց վաթսուն.
 1324 Ե՛լ, է՛լ, Մահի՛կ. է՛լ, է՛լ, Մահի՛կ:

1325 Մաշմաշն իսկաւ Մահի աչքին.
 1326 —Մաշմաշողիս ցաւըն է ինչ՝ տեսէք.
 1327 Երկնամուխի քիջըն է ինչ՝ կ'ուզէ.
 1328 Խոնկըն է քիջ՝ կ'ուզէ,

1329

Ձեթըն է քիչ՝ կ'ուզէ:

1330

—Խունկն է առատ, Մահի՛կ,

1331

Ձեթն է առատ, Մահի՛կ:

1332

Մահիկ մընաց անյոյզ:

1333

Մաշմաշ սըքեմն արևէ

1334

Ծունկ Մահիկի նետեց.

1335

Մահիկ տեսաւ, թըռաւ,

1336

Շեշտով պատգամն ըսաւ.

1337

—Կիներ անարի, մանջեր անմարի,

1338

Մեր Մեծ Նոխազին կենանց. ես գացի՛.

1339

Է գետն արիւնի գինին Նեղոսի:

1340

Մահիկ երթար, ինչ տեսներ.

1341

Վիշապ հասեր, տիրացեր՝

1342

Բանծիր Նանէն էր քանդեր:

1343

Ծառ մը քաշեց բարդիի,

1344

Քալեց ընդդէմ Եգիպտի.

1345

Խուժեց Աջխարի Նեղոսի,

1346

Ձարդեց ազինք Իսիսի.

1347

Բուրգի գըլխի Կատուին՝

1348

Կերպին Անմահ Խորմայրի,

1349

Նետեց Մահիկ իր բարդին.

1350

Գիրկն ան ինկաւ Մահիկի: Դարձաւ Որդին Մըհերի,

1351

Ահա եւ վեր խոյացաւ Նանէն Բանծիր Զաւորսի:

1352

Եւ ես՝ Արմեն Առաջին, յայտնութեամբ վըկայեցի

1353

Պատումն Աստուած Աւիանի, Զաւքի Որդի Մահիկի,

1354

Պատումն Անատենեալի՝ Մահի Որդի Մըհերի:

ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՑ

ՊԱՏՈՒՄ Գ.

ՊԱՏՈՒՄ Գ.

ԲԱՆԱՍԱՑ՝ Խապոյենց Չատիկ
 ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ՝ Գինեկանց գեղ, Մոկաց գաւառ
 ԾՆՆԴԵԱՆ ԹՈՒՎԿԱՆ՝ 1849 մ.
 ԱՍՄԱՆ ՏԱՐԻՔ՝ 50 մ.
 ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ՝ անորոշ. կիսագրագետ կամ անգրագետ
 ԱՇԽԱՏԱՆՔ՝ Դաշտային աշխատանք եւ
 կտաւագործութիւն
 Զսան տարեկանէն երեք անգամ իբրեւ պանդուխտ մեկնած
 է Պոլիս, ուր կատարած է բանուորական աշխատանքներ,
 ներառեալ՝ ջրաղացի բանուորի
 Կեանքի վերջին տարիներուն՝ ծառայ Վաղարշապատի
 Գեւորգեան Ճեմարանի

ՊԱՏՈՒՄԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՆԱԽՈՐԴ ԱՂԲԵՒՐ՝
 Պատումը լսեր է 15 տարեկանին անուանի բանասաց
 համագեւղացի Գրիգորէն
 ԳՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1898
 ԳՐԱՌՈՂ՝ Բագրատ Խալաթեանց
 (պատմեր է գրառողին երեք անգամ՝ գրեթէ բառացի
 նոյնութեամբ)
 ԳՐԱՌՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Վաղարշապատ

ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ՝ 1899

• • •

ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՈՒՄ Արմէն Ա.
 ՅՂԱՅՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2016
 ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՏԱՐԻ՝ 2019
 ՆՈՐԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՎԱՅՐ՝ Աքսոր

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՈՒՄ

ԲՆԱԳԻՐ

ԵՒ

ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

Պատում Գ.

ԲՆԱԳԻՐ

1 Դառնամ զողորմին տամ Մելքութ քահանին.
2 Դառնամ զողորմին տամ Սանասարին.
3 Դառնամ զողորմին տամ Բաղդասարին
4 Դառնամ զողորմին տամ Մհերին.
5 Դառնամ զողորմին տամ Թըռլան Դաւթին.
6 Դառնամ զողորմին տամ Չենեղ Ջեղվանին.
7 Դառնամ զողորմին տամ Տըռան Վերգեյն.
8 Դառնամ զողորմին տամ Պարոն Աստղին.
9 Դառնամ զողորմին տամ ականջ էրողի խոր մոր խոզիւն:

10 Մհեր, Մըսրամելիք դաստաբրայ ին:
11 Մըսրամելիք մեռաւ:
12 Մսրամելիք կնիկ խրկից հետեւ Մհերին, եսաց.
13 — Գճաս աստեղ, իմ բեին քիւ խիտ իլնը:
14 Մհեր եսաց.— Տ'երթամ.
15 Մհերի կնիկ եսաց.— Մ'երթա:
16 Մհեր եսաց.— Տ'երթամ:
17 Մհերի կնիկ եսաց.— Մ'երթա:
18 Ան այլազգ ի. տիւն էրթաս, տը խառնուիս ըզան:

Պատում Գ.

ՆՈՐԱՊԱՏՈՒՄ

1 Յիշեմ: Ողորմի տամ Զուրմին Անգեղի՝ Տալրի Երուագին:
 2 Յիշեմ: Ողորմի տամ Զարին Բագինի՝ Սարին Անարծին:
 3 Յիշեմ: Ողորմի տամ Զարին Պաղինի՝ Սարին Արծարծին:
 4 Յիշեմ: Ողորմի տամ Մըհեր Վիշապին, Արմա Տիրկինին:
 5 Յիշեմ: Ողորմի տամ Յուլ Թեւաւորին՝ Տալրի Երուանդին:
 6 Յիշեմ: Ողորմի տամ Երիայր Թորգոմին, Կիւս Կիւբեղէին:
 7 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր Հաւք Անգեղին, մեր Հաւք Անգեղին:
 8 Յիշեմ: Ողորմի տամ Եղն Մահառաջին՝ Լուսոյ Աստեղին:
 9 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր հան ու պապին, ձեր նախահաւքին:

10 Մեռաւ Վիշապ Լեռնայի.
 11 Եղբայրն էր ան Մըհերի.
 12 Կինն ազդ դըրկեց տարփալի՝
 13 Եկրոր, եղիր ամուսին:
 14 —Կողն անոյշ է Մայր Վիշապի,— Մըհեր ըսաւ:
 15 —Չ'երթան, Մըհեր,— կինըն՝ Արմա, իրմէ ելաւ:
 16 —Ասամ կանչին մեր Հերայի՝ Երկրամայրի Արգանդի:
 17 —Չ'երթան ծախու այդ պոռնիկին՝ Դըռնապահին Ընդերկրի.
 18 Երթաս եթէ, ասկէ յետոյ կ'ըլլաս մեռած ամուսին:

19 Միտր եսաց.— Տերթամ:
 20 Կնիկ եսաց.— Տիւ երթաս,
 21 Մընջիւ քճառսուն տարի —
 22 Տիւ իմ գճողուենք տը չգճաս:
 23 Միտր գնաց Մսրամելքի կնկէան մոտ,
 24 Խառուաւ գկնիկ, կնիկ էլաւ տղճով:
 25 Տղէ մ'էլաւ, անուն իղի Մըսրամելիք:
 26 Զճորիշի տղէներ տարէ կը ջիւճանէն,
 27 Մըսրամելիք օրէ կը ջիւճանէր.
 28 Ֆերըզէ տղայ էր:
 29 Մըսրամելիք ջիւճացաւ, ֆռա էլաւ,
 30 Մսրա տեղ գճաֆթ երաւ:

31 Միտր մտածից.
 32 «Իս տաճկու ճրագ վառիցի, խայուն ընցըցի»:
 33 Միտր Մսրա տեղէն էլաւ,
 34 Էկաւ Սասմա տեղ, կնկէան եսաց.
 35 —Կնիկ, իս տաճկու ճրագ վառիցի,
 36 Խայու ճրագ ընցըցի.
 37 Թողնիս, իմ գճամ քիւ գճողուենք.
 38 Բալքի Աստուած մի գաւակ ըմ տա,
 39 Խայու ճրագ չընցնի:
 40 Կնիկ եսաց.— Իս ահտ իմ էրի՝
 41 Չուր քճառսուն տարի տիւ իմ գճողուենք տը չգճաս:
 42 Միտր եսաց.— Տարի մ' գիշեր խսաբիւք,
 43 Մէկ՝ ցերեկ խսաբիւք,
 44 Զճառսուն տարին լըմանաւ,
 45 Իս գճամ քիւ գճողուենք:
 46 Տարի մ' գիշիր խսաբիցին,
 47 Մէկ՝ ցերեկ խսաբիցին,
 48 Զճառսուն տարին լըմացըցին:
 49 Կնիկ եսաց.— Տիւ գճաս իմ գճողուենք,

19 —Երթամ երկնեմ. անսամ կանցին արդար, աղուոր Զերայի:

20 —Երթաս եթե, այր արի,

21 Վեց ու վեց իննըն տարի

22 Մընաս կողեն իմ անտի:

23 Քաջեց Մըհերըն տարաւ Կողըն Վիշապամայրի.

24 Եղաւ Մըհեր կենակից. յըղի մընաց Իսկուհին.

25 Աջխարի բերաւ որձ ջըրաւ՝ Կըրտսեր Վիշապ Լեռնայի.

26 Որձը մարդեղեն մեծնան տարով,

27 Վիշապ Կըրտսեր մեծնար աւրով.

28 Չաւրեղ էր ան ու ջըրարբի,

29 Եղաւ մարմինըն վիթխարի,

30 Դարձաւ Վիշապ Եգեականի:

31 Մըհեր ինկաւ մաւրուտ խոհի՝

32 Լոյս Լեռնայի հըրատեցի,

33 Լոյս Արայի խաւարեցի:

34 Ելաւ դարձաւ Տուն Տիտանի.

35 —Լոյս վառեցի Եգեականի,

36 Լոյս մարեցի, Կին, Տիտանի.

37 Կողըն մըտնեմ բեղմնի քո, թո՛ղ՝

38 Կովըն երկնի Որդի՛ տայ թո՛ղ.

39 Սիմին Տաւրի լոյս վառի թող:

40 —Մեռնիմ Ուխտիս,— ըսաւ Արմա.—

41 Վեց ինն ու վեց Մահեկի պառկիս կողեն իմ անտի:

42 Մըհեր ըսաւ. —Գիշերն ընենք մէկ Մահեկի,

43 Յերեկն ընենք մէկ Մահեկի.

44 Այդպէս սըրբենք վաթսուն տարին,

45 Որ մէջ կողիդ խորասուզուիմ:

46 Զատուցեցին տարին մուրով,

47 Զատուցեցին տարին լոյսով՝

48 Թըռաւ տասամըն վեց փուրով:

49 —Մըտի՛ր,— ըսաւ Արմա Տիրկին,—

50 Աստուած մի գաւակ ըմ տա,
51 Իս էլ, տիւ էլ տը մեռնինք,
52 Մեր տղէն տը կենա վըր ցըղին:
53 Մհեր եսաց.— Թըղ հլնը, թըղ կենա վըր ցըղին.
54 Մէկ տիրող ըմ տ'իլնը մեր տղին:

55 Մհեր գնաց կնկէան գէղղուէնք,
56 Կնիկ էլաւ տղէնվ:
57 Ին օր, ին ամիս լըմացաւ.
58 Մհեր եսաց խրողբէր.
59 —ՁԵՆԷՈՎ ԶԵՈՎԱՆ, մի գաւակ ըմ տ'իլնը,
60 Միր գաւակի անուն դնէք Դաւիթ.
61 Միր գաւակ էլ տանէք՝
62 Մսրամելքի կնիկ տիրը.
63 Մինք երկունսն էլ տը մեռնինք:
64 Տղէ մ' էլաւ. Մհերն էլ, կնիկն էլ մեռան:

65 ՁԵՆԷՈՎ ԶԵՈՎԱՆ տղի անուն իղի Դաւիթ.
66 Տղէն առից, իղի թորբէն, եթալ թիւ,
67 Տիկ ըմ մեղր, մէկ՝ կարագ եբարծ,
68 ՉԴաւիթ առից, գնաց Մսրա քաղաք.
69 Տարաւ Մըսրամելքի կնկէա մոտ.
70 Մսրամելքի կնկէան եսաց.
71 —Աս Մհերի տղէն ի, կը տիրին:
72 ՁԵՆԷՈՎ ԶԵՈՎԱՆ դարձաւ, էկաւ տուն:

73 Մսրամելքի կնիկ գԴաւիթ տիրից:
74 Դաւիթ քիւջացաւ, ֆռա էլաւ:
75 Օրէն մէկնոր եսաց.
76 —Մըսրամելք կ'երթա հէղլէ կը խաղա,
77 Ըզզի էլ տանը ուր խիտ, իս թամաշա էնիմ:
78 Մսրամելքի մեր Մսրամելքին եսաց.

50 Շընիր Որդի՛ր Երկնի Կովին.
 51 Քեզի՛, ինծի՛ մահ է բաժին.
 52 Լոյսն արծարծի Մեծասիրի:
 53 —Անգեղ լըսէ,— ըսաւ Մըհեր.—
 54 Տաւրոս Պարին մեր ըլլայ Տեր:

55 Կողըն կընոջ Մըհեր մըտաւ.
 56 Կովըն Երկնի յըղիացաւ:
 57 Ինն աւր ու ինն ամիս այնդի
 58 Մըհեր ըսաւ Զաւրեղբայրին.
 59 —Թորգոմ Երիայր, կ'երկնի Որդի.
 60 Անուն դըրէ՞ք՝ Յուլ Տարիունի:
 61 Տարէ՞ք մեր ճոխ Սեմեղէին,
 62 Շըծէ Ըստինքըն Զերայի.
 63 Չոյգըս կ'երթանք Մահի Վիհին:
 64 Շընաւ Որդի. մեռան Մըհեր ու Արմակին:

65 Երիայր դըրաւ անուն ձագին՝ Մանուկ Որդի Յուլ Տարիունի.
 66 Թելեր Յուլի ունէր Որդին: Մանուկըն Յուլ առաւ ուսին,
 67 Մեղըր մէկ տիկ, մէկ տիկ կոզի, տարաւ Աջիարի Մայրամուտի՝
 68 Վիջապամայր Սեմեղէի. ըսաւ պարարտ Մայր Վիջապին.
 69 —Դիէ, յանձնէ Մայր Զերային,
 70 Որ հաղորդէ Երկնին, Երկրին.
 71 Ըլլայ Որդի Եռամայրի:
 72 Երիայր Թորգոմ դարձաւ երկիր:

73 Կաթ Կաթինի Զերա տուաւ.
 74 Մանուկ մեծցաւ, տիտան դարձաւ:
 75 Աւր մը խընդրանք մաւրըն ըրաւ.
 76 —Գունդի խաղի Վիջապ կ'երթայ.
 77 Թող գիս տանի, որ դիտեմ, մայր:
 78 Չագ Վիջապին մայրըն ըսաւ.

79 —ՉԴաւիթն էլ տար խա քի, թամաշա էնի:
80 Մըսրամելիք էսաց.— Չըմ տանի.
81 Տանիմ՝ հեղ ղիպնը, սպանը:
82 Մեր ասաց.— Յեռու տեղ ղի.
83 Տիւ հեղէ խաղցէք, Դաւիթ թամաշա էնի:

84 Մըսրամելիք Դաւիթ առից, գնաց.
85 ՉԴաւիթ հեռու տեղ իղի.
86 Երկու ֆերըզ իղի պախացող՝
87 Չ’երթա, քէար ըմ վէ ինկնը տակ, մեռնի:
88 Մըսրամելիք առից մարդիր,
89 Գնաց հեղլու տեղ, հեղէ խաղաց:
90 Դաւիթ ընցկում իրիշից, բէա մ’ չտեսաւ.
91 Ըռըկաւ, անտեղէն իրի:
92 Երկու ֆերըզ կախուան Դաւթի մընէ,
93 Դաւիթ չկրցան զէաֆթ էնէն:
94 Դաւիթ երկու ֆերըզ վէար քիւթ բերնի քէշից,
95 Մընչիւ տուն իբի:
96 Դաւիթ ըռըկաւ,
97 Գլէնիս իղի գետին, պառկաւ անտեղ:

98 Մսրամելքի մեր էսաց.
99 —Ինչո՞ւ ըռըկար, Էկիր:
100 Էսաց.— Մըսրամելիք ըզզի տարաւ, զատան տեղ իղի,
101 Իս բէա մ’ չտեսաւ. սազի ծէն կուգէր.
102 Իս ընցկում իրիշեցի, բէա մ’ չտեսաւ, իս էլ իկը:
103 Մսրամելքի մեր ըռըկաւ:
104 Յիրկուն Մըսրամելիք իրի:
105 Մսրամելքի մեր հեռջիւ չկայնաւ.
106 Ըռըկեր էր, նստեր էր անտեղ:
107 Մըսրամելիք էսաց.
108 —Տիւ ընչո՞ւ ըռըկեր իս, նստեր իս ադտեղ,

79 —Մանուկըն տար խաղի, առտուն:
 80 —Մայր, որ իյնայ գունդըն գըլխուն,
 81 Կը մեռնի խաժըս գուարթուն:
 82 Մայրն առարկեց. —Տար դիր հեռուն,
 83 Թող որ դիտէ. խաղցեք դուք գունդ:

84 Վիշապ Կըրտսեր՝ Մանուկն առաւ,
 85 Գընաց ու վայր հեռու տարաւ,
 86 Չոյզ մը վիշապ պահակ դըրաւ՝
 87 Չըլլայ իյնայ գունդն իր անբաւ
 88 Գըլխուն Յուլի. ապա մըտաւ
 89 Դաշտըն գունդի, ազնով խաղցաւ.
 90 Մանուկ դիտեց, բան չըտեսաւ,
 91 Մըռուք կախեց, պալատ եկաւ.
 92 Չոյզ վիշապներըն գայն խածան
 93 Թելէն, պահել բայց չըկըրցան.
 94 Քաշեց ջըրաւօքն առհաւական
 95 Մինչ ապարանք նուիրական.
 96 Կըրակ կըտրած՝ Մանուկ դըրաւ
 97 Գանկըն գետին ու երկընցաւ:

98 Մայրըն Յերա մաւտըն եկաւ.
 99 —Ինչո՞ւ Մանուկըս տուն դարձաւ:
 100 —Վիշապ գիս տեղ հեռու դըրաւ.
 101 Ճըռինչ սագի ունկնիս հասաւ.
 102 Բան չըտեսայ. ելայ եկայ:
 103 Վիշապամայրըն այրացաւ:
 104 Մայրամուտին Վիշապ եկաւ,
 105 Մայրըն տեղէն չըշարժեցաւ.
 106 Քաշուած մընաց անկիւն խաւար.
 107 Կըրտսեր Վիշապ՝ վըրդով, ըսաւ.
 108 —Ի՞նչ ես նըստած, Մայր Լեռնայի,

109 Չըս կայնէ, իլնը հեռջիւ ծի:
 110 Եսաց.— Ընչո՞ւ խամար գԴաւիթ
 111 Չտարար հե՛ղը տեղ, թամաշա էներ:
 112 Եսաց.— Մա՛րէ, ան կառամաժի ազգէ յի,
 113 Խոսք մտիկ չէնի. հե՛ղ դպնի, սպանի,
 114 Զի՛նրիշ մարդիր տ'ըսին՝ Էլաւ խացի կերող,
 115 Մըսրամելիք իրեն խաց ապով էտու սպանիլ.
 116 Չի ամոթ է իմ մարդիրու մընէ:
 117 Առաւտտուն կը տանիմ:

118 Առաւտտուն Մըսրամելիք հելաւ,
 119 Դաւիթ արից, գնացին հե՛ղի տեղ:
 120 Զե՛ղի քէար եոթը գէազ խրոնկացեր իր:
 121 Դաւիթ գնաց, մտաւ հե՛ղտուն:
 122 Ինչ էրին, Դաւիթ տի՛ն չելաւ:
 123 Մըսրամելիք ըռըկաւ, Եսաց.
 124 —Զե՛ղ զարկեցէք, թըղ գէա սպանի.
 125 Զիփ իլի, տ'ըլնէ ծի գլխացաւանք:
 126 Զե՛ղ վիրուց զարկիցին, Էկաւ:
 127 Դաւիթ ձեռ իտու՝ զհե՛ղ բռնից,
 128 Էգարկ, Եսաց.— Զե՛ղ, սաջար հե՛ղ.
 129 Էրկու խարիր մարդ հեռջիւ հե՛ղին սպանից:
 130 Մըսրամելիք թուր քեշից, իրի,
 131 ՉԴաւիթ տը սպաներ:
 132 Մարդիր Էկին հառաջ, չթո՛ղին,
 133 Ըսըցին.— Անիկ տղայ ի, բէան չգիտը:
 134 Դաւիթ հե՛ղտնէն հելաւ,
 135 Մընջիւ տուն չկայնաւ:
 136 Մըսրամելիք մաղդէն Էրաւ,
 137 Զիրիկուան տուն Էկաւ:

138 Մեր Եսաց.— Ընչո՞ւ խամար մաղդէն էրիր իս:

109   Դըռնէն այնդի ապարանքի:
 110   —Վիշապ Կըրտսեր Լեռնայի,
 111   Ինչո՞ւ Խաղին Վիշապի
 112   Մանուկըն մեր չըտարիր:
 113   —Մայր իմ անոյժ, է ան տիտան՝ կոր կամէ.
 114   Չի՞ խաւսք լըսեր՝ գունդ կը դըպնայ, կը զոհէ.
 115   Ազնըս անդուկ կը ճառէ՝
 116   Վիշապ Կըրտսեր զոհեց ցրի՛կ՝ հացի համար երկու բուռ.
 117   Չէ վայել իմ անունին. լուսածագին կը տանիմ:

118   Արեւծագին Խաժըն տարաւ.
 119   (Մէջն էր՝ նետած գունդըն արծակ՝
 120   Խըրուեր հողին վեց զոյգ հասակ).
 121   Մըտաւ Մանուկ դաշտ համարծակ.
 122   Ի՞նչ որ ըրին, ալ դուրս չեկաւ.
 123   Վիշապ Կըրտսեր խելքէ ելաւ.
 124   —Գրնտըն զարկէք, սատկեցուցէք.
 125   Ուռ ուղեղի բաւ է քաշենք:
 126   Գունդըն զարկին. Մանուկ բըռնեց,
 127   Նետեց, որոտ թունդ արծակեց.
 128   —Կայծակ, Փայլակ, Շանթ եռահար:
 129   Չոյգ երեսնեակն ըսպանանեց.
 130   Վիշապ Կըրտսեր տեգն իր քաշեց,
 131   Որ Մանուկի գըլխուն զարներ.
 132   Աջխարի թընդաց գոջով դիւաց.
 133   —Չա՛գ է անի՛, բան չըգիտէր:
 134   Դաշտէն գունդի ելաւ թըռաւ,
 135   Մաւր Ապարանք Մանուկ հասաւ:
 136   Վիշապ Կըրտսեր խըռովեցաւ,
 137   Արեւմարին պալատ մըտաւ:

138   —Մաղձ կայ դեմքիդ,— Մայրըն ըսաւ:

- 139 Էսաց.— Մարե, իս քի ըսըցի,
140 Դաւիթ չըմ տանը իմ խիտ.
141 Ըսըցի՝ ան կառամածի ազգէ յի,
142 Խոսք մտիկ չէնի:
143 Տարի խիտ՝ մըտաւ հեղտուն:
144 Ինչըդ էրը, տիւն չէկաւ.
145 Իս էլ ասը՝ հեղ գարկեցէք, թըղ գէա սպանի:
146 Զեղ բռնից, էթալ,
147 Էրկու խարիր մարդ հեռջիւ սպանից.
148 Իս իմ մարդերուց ամչըցա:
149 Մեր էսաց.— Վհրդի, ան տղայ ի,
150 Ան բանիր չի գիտի:
151 Էսաց.— Մարե, տիւ կ'ըսիս՝ տղայ ի,
152 Խեղք բէան չի կըտրի.
153 Սինի մ' ոսկի, մէկ՝ կրակ լից, դի հառաջ.
154 Մը հինք՝ ձեռ տը տա դախ ոսկին, թէ՛ դախ կրակ.
155 Թէ ձեռ իտու դախ կրակ՝ տիսմար ի.
156 Թէ ձեռ իտու դախ ոսկին՝ չար ի.
157 Տը գարկիմ, սպանիմ:
- 158 Սինի մ' ոսկի, մէկ՝ կրակ լցին,
159 Դրին Դաւթի հառաջ:
160 Դաւիթ մատ պարզից դախ ոսկին.
161 Զրեշտակ էրկնուց իջաւ,
162 Մատ կանից, տարաւ իդի վըր կրակին:
163 Կրակ կպաւ մատ.
164 Մատ իդի վէար լեզուին, լեզիւն իրիցաւ.
165 Էլաւ Թըղոր Դաւիթ:
- 166 Մարամելքի սիրտ չտաքացաւ վերէն,
167 Էսաց.— Մարե, Դաւիթ տը սպանիմ.
168 Մեր էսաց.— Ո'րդի, մը սպանի,

- 139 —Մայր իմ անոյշ, երբ քեզ չ'ըսի՝
 140 Մանուկըդ Յուլ չեմ ես տանիր.
 141 Ազնե է ան խաւ, կամարթուն.
 142 Մըտիկ չ'ըներ խաւսք իմաստուն:
 143 Ելլէ մըտնէ դաշտըն գունդի,
 144 Ի՛նչ ալ ընես, դուրս որ չ'ելլէ, ի՛նչ կ'ըսես.
 145 Գունդըն զարկէ՞ք, սատկեցուցէ՞ք:
 146 Գունդըն բըռնեց, ի մեզ նետեց,
 147 Տասնեակըս վեց ըսպանանեց.
 148 Ողջ Եգեականըն զինք յարգեց:
 149 —Ո՛րդի, ծագ է,— ըսաւ Մայրըն.—
 150 Ձագն ի՛նչ գիտէ՝ ի՛նչ է կարգըն:
 151 —Մայր իմ անոյշ, ծագ է, կ'ըսես.
 152 Խելքըն բան չի՛ իբրեւ կըտրեր.
 153 Դընենք ոտքին՝ կըրակ, ոսկի,
 154 Տեսնենք՝ կու տա՞յ թաթ ոսկիին.
 155 Ձագ է՝ որ թաթ տայ կըրակին,
 156 Չար է՝ որ թաթ տայ ոսկիին.
 157 Կ'ըսպանանեմ տեղն ու տեղին:

 158 Տաշտ մը կըրակ, տաշտ մը ոսկի
 159 Մերձ Մանուկի բերին դըրին.
 160 Զուրըն կալեց որուն հոգին,
 161 Մանուկ նետեց թաթ կըրակին
 162 —Աւճէր հուրի, ճանչցէ՞ք Որդին—
 163 Կըրակն ահա փակաւ մատին,
 164 Մատըն՝ լեզուին՝ բաժնեց լեզուն երկու մասի.
 165 Աւծեցին՝ Աւծ՝ Մանուկ Որդի Մայր Կաթինի:

 166 Սիրտըն ոսկէ չըջերմացաւ Եգեականի.
 167 —Մայր իմ անոյշ, թող որ գենեմ Մանուկըս Խաժ:
 168 —Ո՛րդի, ազգէ է ան ցուլի տիտանական.

169 Անու մեղք քիւ վիզ մի՛ ձգը.
170 Յեղորդկը՝ թըղ երթա ուր խոր քճաղաք:
171 Մըսրամելիք հելաւ,
172 Երկու ֆերըզ իբի անտեղ, Եսաց.
173 — ՉԴաւիթ կը տանէք Բաթմանա կարմնջի վերէն,
174 Չիսեցէք, կուժ ըմ անու արընէն առէք, բերէք,
175 Իս խմիմ, իմ սիրտ խովանա:

176 Երկու ֆերըզ առին Դաւիթ, տարան:
177 Դաւիթ կ'ընկկէր սար-ծիւղի հիտիւ հաւքիրուն,
178 Յիտիւ ջանաւարնիրուն,
179 Մընջիւ հիրիկուն կան կը գեր:
180 Շաբաթ մ' երկու գնացին,
181 Օր ըմ չըսըցին.— Տիւ, Դաւիթ,
182 Տիւ նեղացիր իս, տիւ ծարաւ իս, տիւ անոթի՛ իս.
183 Օր ըմ չի խարցըցին:
184 Գնացին Բաթմանա կարմնջի մոտացան,
185 Կանջիցին.— Դաւիթ, հերի երթանք:
186 Դաւիթ Եսաց. «Աստուած խեր էնը.
187 Ասիկ երկու շաբաթ կա՛ կը գճանք,
188 Օր էմ ձի չեն կանչը.
189 Ասոր ընչո՛ւ խամար կը կանջին»:
190 Դաւիթ գնաց ֆերըզքերու մոտ,
191 Եսաց.— Աստուած խեր էնը,
192 Աս քճանի օր կա՛ կուգճանք,
193 Տիւք ձի չէք կանջի, չէք ըսի՛
194 Տիւ անոթի՛ իս, տիւ ծարաւ իս, տիւ նեղացիր իս.
195 Ասոր տիւք ի՛նչ ձի կը կանջէք:
196 — Քիւ խոր քճաղքին մոտ խասանք,
197 Տակիւք, քիւ խրողբէոր թասլիմ էսիւք,
198 Դառնանք, գճանք մենք:

169   Դիր ճանապարհ, թող որ երթայ տուն հայրական:
 170   Չոյգ մը ջըրաւձ՝ յարմար երկար ճանապարհի,
 171   Վիշապ Կըրտսեր իր մաւտ կանչեց, յանձն արարեց.
 172   —Այծ Բաքոսի Կամուրջ տարէք,
 173   Մորթէք, սափոր մ'արիւն բերէք,
 174   Խըմէմ . . .
 175   Հրկ թող առնէ սիրտըս ոսկէ:

176   Մանուկըն Յուլ ջըրաւձք տարին.
 177   Մանուկ սար-ծոր կը վազվըզէր,
 178   Հաւք թէ գազան չէր փախցըներ.
 179   Թէ կը խաղար, թէ կ'ենթարկէր:
 180   Կես մահ գացին, չըհարցուցին՝
 181   Նեղացէր ես, Յուլ Տարիունի,
 182   Ծարաւ ես թէ, թէ անաւթի.
 183   Սուլեցին մաւտըն կամուրջի.
 184   —Եկուր երթանք, Յուլ Տարիունի:
 185   Կորկոտ թափեց Մանուկ Որդի՝
 186   Բարիքն ըլլայ Բաքոսի.
 187   Եղաւ կու գանք կես լուսին,
 188   Սուլած կանչած դեռ չէին.
 189   Ինչո՞ւ այսաւր սուլեցին:
 190   Մաւտըն եկաւ վիշապքի.
 191   —Բարիքն ըլլայ Բաքոսի.
 192   Աւր է կու գանք այս քանի,
 193   Չէք ինձ սուլած, չէք ըսած՝
 194   Ծարաւ ես, թէ խըռոված.
 195   Հիմա՞ կանչէք սուլատած:
 196   —Հասանք Չեր Տան քըղանցքին.
 197   Տանինք, քեզ տանք Երհայրին,
 198   Դառնանք Լեռնայ՝ Վիշապին:

- 199 Գնացին կարմնջի մոտ.
200 Մեկ ընցաւ, մեկ մընաց Դաւթի հետիւ.
201 Դաւիթ եսաց.— Ընչո՞ւ խամար
202 Մեկ կ'ընցնէք իմ հառաջ,
203 Մեկ կը մնէք իմ հետեւ:
204 Ըսըցին.— Ընցկուն կ'ենինք,
205 Տի՛ւ չվախանաւ կարմունջի վերէն:
- 206 Գնացին կէս կարմնջին.
207 Մեկ՝ հեռջեւէն դարձաւ Դաւթի վերէն,
208 Մեկ՝ հետըվէն դարձաւ:
209 Դաւիթ եսաց.— Ատ ի՞նչ տ'ենիք:
210 Դաւիթ ձեռ մ' եթալ անու փողպատ,
211 Մեկ՝ եթալ անու փողպատ,
212 Տը տփեր հերուր, թըլէր քիւր,
213 Եսաց.— Տի՛ւք չէք գիտը մարդ թըլի քիւր,
214 Իս ձի նշանց տամ, տի՛ւք նուրէն մարդ թըլցէք քիւր:
215 Երկու ֆերըզ ըսըցին.
216 — Աստըծու սիրուն, տի՛ւ զմի չթլիս քիւր:
217 Աըսրամելիք մի եսաց.
218 «Տարեք Բաթմանա կարմնջի վերէն,
219 Դաւիթ գինեցեք, կուժ մ' անու երընէն առեք,
220 Անու քանդակ թըլցէք քիւր,
221 Արուն բերեք, իս խմիմ, իմ սիրտ խովնա»:
222 Տի՛ւ ադպէս մարդ իս, մենք էնենք մարդ կ'ուզինք.
223 Աւալն էլ մենք քի՛ւ խոր ֆերըզներն ինք:
- 224 Դաւիթ առին գնացին, տարան տուն:
225 Խրողբեր տուն չեր.
226 Խրողբէր կնիկ չճանչցաւ.
227 Խաց իտու, կերաւ:
228 Դաւիթ չըխոսաւ մընջիւ հիրիկուն:

Կամուրջ հասան երբ Բաքուի,
Ետեւն, առջեւն անցան Յուլի.

— Ի՞նչ է եղեր,— ըսաւ Մանուկ,—

Մեկըդ կ'երթայ լոկ առջեւէս,

Միւսըդ կու գայ լոկ ետեւէս:

— Հա՛, հա՛, Մանուկ մորոսամիտ,

Որ մեջ չ'իյնասս հոսող ջուրին:

Կեսին հասան երբ կամուրջի,
Ելաւ դարձաւ մէկն առջեւի,
Յած իջաւ միւսըն ետեւի.

— Այդ ի՞նչ կ'ընէք, բըզզան ճանճեր,—

Ըսաւ, բըռնեց մեկըն վիզէն,

Ապա սեղմեց միւսըն ծոծրէն,

Իրար անցուց ըմբաններէն.

— Դուք ճիւղ, ցուլ խեղդելն ճիւղ.

Կըրթեմ ձեզի, նոր փորձեցէք,—

Ըսաւ Մանուկ. Ձըրաւձըն ըսին.

— Ի սեր ձեր հաւր մեզ չըխեղդէք:

Կըրտսեր Վիշապ ըսաւ՝ տարէք

Կապ Բաքուի, մորթոտեցէք,

Սատկած մարմինն՝ ի ցոյց կախէք,

Կուժ մ'արիւնէն առէք բերէք,

Խըմեմ, թող սիրտըս հովնայ: Մանուկ, Որդի՛ Մըհերի,

Էք ահռացուլ այնպիսի, մեզ կ'ըզմայլէ որպիսին.

Վիշապք էինք Մըհերի՛ Վիշապներու Արքայի:

Մանուկըն տուն ուղորդեցին.

Երհայրըն կ'ակաւսեր այգին,

Հարսքոյրըն ճիւղ գինքըն տանի.

Սեղան բացաւ առջեւ Յուլի,

Որ լուռ մընաց մինչ մար Ռեւի.

229 Զիրիկուն խրողբեր տուն եկաւ,
230 Գնաց, Դաւթի գլէոխ պագնից,
231 Դաւթի վերէն խընդացաւ, ուրախացաւ:

232 Մէկ ժամանակ ըմ վերէն ընցաւ,
233 Խրողբեր էսաց.— Դաւիթ,
234 Չքի էնիմ ուլարած, գնա՛, ուլիր տար, երըծա՛:
235 Չէնէո՛վ Զէո՛վան գնաց,
236 Պողվըտէ սոլ էտու կար, կոռ մ' էլ էտու կոռիլ,
237 Առից իբի, առաւտտուն էտու Դաւթին:
238 Դաւիթ սոլիր խագճաւ, կոռ բռնից ձեռ,
239 Ուլիր առից, տարաւ դաշտ:
240 Խրողբեր էսաց.— Ուլիր տար դաշտ երըծա՛,
241 Մընջիւ իս քի խաց բիրիմ:
242 Դաւիթ գուլիր առից, գնեաց դաշտ.
243 Ուլիր երաւ դաշտ, ընկաւ սար ու ձիւր,
244 Ինչ ջանաւար կը՛բեր, ժողովից, իբի,
245 Ուլիրու մէջ երաւ, հեռքիւ կայնաւ:

246 Խրողբեր խաց տարաւ, մոտացաւ:
247 Դաւիթ էսաց.— Խրորդբեր, հեռու երի,
248 Ուլիրու մոտ մի՛ գէ՛ա, ուլիր կը փախին:
249 Խրողբեր իրի ուլիրու մոտ, տեսաւ՝
250 Ինչ ջանաւար կը՛բեր, ամէն էլ բիրի,
251 Ուլիրուն մէջն ի երի:
252 Լպստրակ փախաւ, Դաւիթ իընկե՛աւ հետըւէն,
253 Տարաւ ան սար, իբի ան ձիւր,
254 Իբի, ուլիրու մէջ երաւ:
255 Խրողբեր էսաց.— Էրի՛, խա՛ց կի:
256 Դաւիթ նստաւ, խաց կերաւ, էսաց.
257 — Խրորդբեր, նա սիւ ուլիր Աստուած օխնի,
258 Նա բէ՛ոգ ուլիր Աստուած անիծի՛

Եկաւ հաւրբայրըն Ռեւմարին,
Պագեց ճակատըն Մանուկի,
Կըլանեց խինդըն երկուքին:

Ռեւըն ծընաւ ու մայր մըտաւ հազար անգամ:

—Որդի՛ Մանուկ,— ըսաւ Երհայր,—

Թող որ աւծեմ քեզ Ուլապան, որ արածես ուլեր անբան:

Յուպ կըռացնել Երհայր տուաւ,
Պողպատ ոտման կարել տուաւ,
Յայգին ելաւ, Յուլին բերաւ.

Մանուկ հագաւ, մահակն առաւ,
Դուռ-դըրունքէն ուլեր ելան:

—Հանտն արածէ,— ըսաւ Երհայր,—

Մինչեւ բերեմ հացըդ աւրուան:

Ուլերըն դաշտ Մանուկ տարաւ,
Թողեց ազատ, սար-ծոր ինկաւ,
Հազար գազան ժողուեց, բերաւ,
Մէջ ուլերուն խառնեց, նըստաւ:

Երհայր հասաւ հել ի հելոյ:

—Կաց հեռիւ,— Մանուկ ըսաւ.—

Կը փախչին, մարդ որ եկաւ:

Երբ մաւտեցաւ Թորգոմ, տեսաւ՝

Հազար հըրէջ Տաւրոս Պարի

Բերեր խառներ է հաւրանին:

Նապաստակ մը թըռաւ փախաւ, Յուլն ունկնէրուն

Սարեր, ծորեր ելաւ իջաւ, [իւտեւեցաւ,

Մէջ ուլերուն բերաւ դըրաւ:

—Հաց կեր, Մանուկ,— Երհայր ըսաւ:

Կողք Երհայրի Մանուկ եկաւ.

—Անգեղ ուլերըն սեւ աւրինէ,

Մոխրագոյններըն անիծէ.

259 Ըզզի շատ կը չարչարին, շատ կը փախին:
 260 Խրողբեր եսաց.— Ան բեճ ուլիր թըղ էրթան:
 261 Դաւիթ եսաց.— Անու տեր ձեւ ուլ տ'ուզը.
 262 Չը ուլ չկա, իս տամ անու տեղ.
 263 Իս անու քուհաբ ինչըդ տը տամ:
 264 ՉԷՆԵՎ ԶԵՎԱՆ դարձաւ Էկաւ տուն:
 265 Զիրիկուն Դաւիթ ուլիր, քանաւարնիր,
 266 Առից տարաւ, երաւ քճաղքի մէջ:
 267 Սուլի Էնկանդար կտրուեր ին, ըլեր ին ծընկնիր.
 268 Կոռ մաշեր իր, մնացեր իր կոռատուն, ընչ բռնիր իր:

269 Իշխան մարդիր գնացին մըտ ՉԷՆԵՎ ԶԵՎԱՆ.
 270 — Տիւնա ծուռ երիր իս ուլարած,
 271 Զանաւարնիր, ուլիր իրարուց չը քրկի:
 272 ՉԷՆԵՎ ԶԵՎԱՆ եսաց.
 273 — Առավոտուն թըղ ուլիր չը տամի:

274 ՉԷՆԵՎ ԶԵՎԱՆ Դաւթին եսաց.
 275 — Ուլիր մը տամի, ուլիր զքի շատ կը տանջեն.
 276 Նախիր տար, երա դաշտ,
 277 Դարկի անտեղ, քընի,
 278 Մընչիւ իս քի խաց կը բիրիմ:
 279 Խրողբեր գնաց, պողվըտե սոլ մ' էտու կար,
 280 Դողվըտե կոռ մ' էտու կոռի,
 281 Առից, իբի, առաւոտուն Դաւթին իտու:
 282 Դաւիթ սոլ խագճաւ, կոռ ձեռ բռնից,
 283 Նախիր առից, գնեաց դաշտ,
 284 Նախիր երաւ դաշտ:
 285 Դաւիթ ընկաւ սար-ծիր կան իրի.
 286 Ինչկանդար առջ, գէլ, պըլընգ, առուծ,
 287 Ինչկանդար քանաւար կա, ամէն էլ ժողուից, իբի,
 288 Տաւարներու մէջ երաւ:

259 Չարչարանքիս արժանի չեմ:
 260 —Մոխրագոյններըն թո՛ղ, երթան:
 261 —Տերերըն որ պահանջ կարդան,
 262 Ուլ որ չըկայ, ի՛նչ տամ փոխան.
 263 Ի՞նչ ճար ընեմ ես անփոխան:

264 Պանըն Ուլի երեկոյեան
 265 Առաւ բերաւ ուլ ու գազան
 266 Հըրապարակ կեդրոնական՝
 267 Կաւջիկըն ծունկ մինչեւ մաջած,
 268 Յուպի գըլըլիսն աւծ՝ մընացած:

269 Տիտաններըն դիրադիր բարեւի ելան եկան.
 270 —Պան Ուլի ըրիր անբան Տարիունըն Տարանսական.
 271 Դընէինք գըլխու վըրայ, որ քոկեր ուլ ու գազան:
 272 Աւրինութին երհայր տուաւ համերգին տիտանական.
 273 —Տաւրոսի Սարեր վըկայ, ծեգի տամ խանսք անսասան:

274 Երհայր Թորգոմ Յուլին ըսաւ.
 275 —Մի՛ ուլ տանիր, կը չարչարեն,
 276 Պան Նախիրի թող քեզ ընեմ.
 277 Տար դիր դաջտին մէջ ու պառկե՛
 278 Խոհ քո մինչեւ քեզի բերեմ:
 279 Պողպատ ոտման կարել տուաւ,
 280 Պողպատ մահակ կոռել տուաւ,
 281 Արեւծագին Յուլին բերաւ:
 282 Հագաւ Որդի, մահակն առաւ,
 283 Ժողուեց նախիր, հետըն տարաւ,
 284 Թողեց դաջտին մէջըն անբաւ,
 285 Իսկ ինք սարերըն բարձրացաւ.
 286 Վագըր ու գայլ, որքան տեսաւ,
 287 Արջ ու առիւծ, բըռնեց բերաւ,
 288 Մէջ նախիրին խառնեց դըրաւ.

- 289 Ճանաւարնիր Դաւթի հախուն կայնած ին.
 290 Տաւարնիր ջանաւարնիրու հախուն կայնած ին.
 291 Դաւիթ հառաջ կայնիր ը:

 292 ՁԵՆԵՊ ԶԵՊՎԱՆ խաց տարաւ Դաւթին.
 293 Իրիշից, տեսաւ՝ քճանի մ' տաւար ին,
 294 Ընցկուն էլ ջանաւար բիրի,
 295 Լցի տաւրի մէջ, դաշտ լիք երի:
 296 Խրողբեր տեսաւ, վախացաւ, կանչից.
 297 — Դաւիթ, երի, խաց տար, կի.
 298 Ծերացիր իմ, չըմ կերի գճա ադտեղ:
 299 Դաւիթ եսաց. «Ահա, իմ խրողբեր վախացաւ»:
 300 Դաւիթ գնաց, խաց առից, իբի, կերաւ:

 301 Խրողբեր դարծաւ, իրի տուն,
 302 Խաբար երաւ քճաղքին, եսաց.
 303 — Էլըցէք, ձիր դռնիր ջինեցէք,
 304 Դաւիթ ընցկուն ջանաւար բիրի, տաւրի մէջ լցի՝
 305 Գճան մընչ քճաղքին, քճաղաք տ'աւրին:
 306 Զիրիկուան Դաւիթ առից տաւարնիր, ջանաւարնիր,
 307 Իբի, քճաղքի մէջ իլից.
 308 Տեսաւ՝ մարդ քճաղքի մէջ չկա.
 309 Դաւիթ կանչեց, եսաց.
 310 «Էլըցէք, ձիր դռնիր բացէք,
 311 Ձիր տաւարնիր տեղ երէք.
 312 Թէ մէկ եր, երիր իմ տաս.
 313 Թէ տաս եր, երիր իմ քսան.
 314 Թէ քսան եր, երիր իմ քճառսուն»:
 315 Մէկ տիւն չէլաւ.
 316 Էնկանդար կանչից, մարդ չտեսաւ:
 317 Եսաց.— Կ'ըլնէք, չխո բարե՛ղ չիլնէք:
 318 Դաւիթն էլ ուր կճափանակ կործից ուր գլէ՛րի,

289 Զըլու էին ահէն Յուլի.
 290 Լուռ էր անդեան ահէն արջի.
 291 Յուլ Տարիունի՝ գըլխուն տոհմի:

292 Երհայր Թորգոմ եկաւ տեսաւ՝
 293 Ո՛րքան նախիր,
 294 Նոյնքան գազան.
 295 Դաշտըն է լի բերնէ բերան.
 296 Չարկաւ որոտ սարսափահան.
 297 —Որդի՛ Մանուկ, էկ, հացըդ տար.
 298 Ծէր եմ սաստի՛կ, չեմ գալ կըրնա՛ր:
 299 —Վախկոտ ծերունկ,— Մանուկ ըսաւ,
 300 Զացըն բերաւ, առաւք կերաւ:

301 Երհայր Թորգոմ եկաւ աւան,
 302 Լուրըն թըռաւ բերնէ բերան.
 303 —Դուռ ու դըրունք ելէք գամէք արի համար հինգ ու վաթսրն.
 304 Կու գայ Տարիուն Արտաշխարհէն՝ գազաններու տոհմի գըլխուն.
 305 Կը յագենան մեր միսերնկ, նոր կը ջուեն, կ'երթան Անհուն:
 306 Աւրըն մեռաւ, երեկ եղաւ,
 307 Գըրողներու Պանըն եկաւ,
 308 Աշխարի մըտաւ, շըրջապարեց.
 309 Ոստանն անշունչ էր, կանչերգեց.
 310 Արծանկ բացէք դըռներըն ձեր,
 311 Եկէք տարէք երգերըն ձեր.
 312 Մէկ էր եթէ, տասն եմ ըրէր,
 313 Տանն էր եթէ, վեց տասն ըրէր՝
 314 Վեց հազար վեց գըլուխ բերէր:
 315 Ո՛ք դարանէն իր դուրս չելաւ.
 316 Որքան կանչեց, ո՛ք չըտեսաւ.
 317 —Մընաք ընդհորդ,— Մանուկ ըսաւ,
 318 Մորթին՝ գըլխուն, խոր քուն մըտաւ:

319 Պառկաւ անտեղ, քընաւ մընչիւ առաւոտուն:
320 Ինչ խարամ էր՝ գնացին, խալալ՝ մնացին:

321 Իջիւան մարդիւր էլան,
322 ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆԻ մոտ գնացին.
323 — ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ, տի՛ւ գմի տաւրէ տը կտորիս.
324 Տի՛ւ ադ ծուռ կ'էնիս ուլարած,
325 Օր ըմ կ'էնիս նախրուող.
326 Տանաւար, տաւար իրարուց չճանցնա:
327 ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ չէթող տաւար տաներ:

328 ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ գնաց,
329 Նիտ անեղ էտու ջինիլ,
330 Իբի, Դաւթին իտու, էսաց.
331 — Դաւիթ, առ գնա՛, քի խամար նեճիր էրա՛:
332 Դաւիթ առից, գնաց Պառու կուրկի մէջ:

333 Մըսրամելիք գկուգբադէն խրկից, էսաց.
334 — Գնա Սասմա տեղ, մի խարջ առ, էրի:
335 Կուգբադէն իրի ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆԻ մոտ, էսաց.
336 — ՁԵՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ, քենէ կ'ուզիմ՝
337 ԹԷառսուն անծին ջիւջԷաք կ'ուզիմ.
338 ԹԷառսուն անծին էրինջ կուզիմ.
339 ԹԷառսուն ըղտաբեռ ոսկի կ'ուզիմ.
340 ԹԷառսուն ազապ աղջիկ կուզիմ՝ էրկանք աղան.
341 ԹԷառսուն հերկէն կնիկ կ'ուզիմ՝ ուղտ ԲԷառնան:

342 Պառաւ էլաւ, գնաց կուրկին աչ կը տա.
343 Տեսաւ՝ Դաւիթ կուրկի մէջ ինկի, ամէն սըղդի,
344 Ուր խամար լի՛ւր կը սպանի:
345 Պառաւ էսաց.— ԳրԷողս քի տանը, Թըլոր՝ Դաւիթ,
346 Տի՛ւ տ'ըլնիս քի՛ւ խոր տեղ, մի վուռճ ըմ կտորիս.

319 Նետեր Արեւըն երբ զարկաւ,
320 Ոհմակն իսկոյն անհետացաւ:

321 Տիտանքըն երեւելի ճամբայ ինկան՝ բարեւի՝
322 Մեծ Տուն Երիայր Թորգոմի՝ եւ բարձրը, եւ անասան.
323 —Երիայր Թորգոմ, կը ջարդես ծեռքով Տուլի մեր անդեան.
324 Տարիունըն Տարանական կ'ընես անբան ուլապան,
325 Տարիունըն Տարանական կ'ընես խոպան սախրապան.
326 Յիւ է, թէ կով, չի՛ ջուկեր որդիդ խելքի յոյժ ծարաւ:
327 Թորգոմ Որդի Մանուկէն անդեան բոլոր ետ առաւ:

328 Երիայր Թորգոմ Ամենակալ
329 Շիւեց աղեղ ու նետակալ,
330 Տուլ Մանուկին տուաւ, ըսաւ.
331 —Մանուկ, ընդդէմ գըրողներու մեկնիր խաղի:
332 Գընաց Մանուկ հանդ Կորեկմայր Կիւբեղէի:

333 Վիշապ ղըրկեց Քաջքվարըն ժանտ՝ բերդիզումի.
334 —Գընա՛ Աջխարհըն Աւրիոնի, բեր լի՛ճ ոսկի:
335 Զուրծամ Քաջքվար ելաւ եկաւ Զայր Թորգոմին.
336 —Երիայր Թորգոմ, քեզմէ կ'ուզեմ՝ ի՛նչ կ'ուզեմ.
337 Վեց տասն անծին մաքի կ'ուզեմ՝ այդ կ'ուզեմ.
338 Վեց տասն անծին երինջ կ'ուզեմ՝ այդ կ'ուզեմ.
339 Վեց տասն էջբեռ ոսկի կ'ուզեմ՝ այդ կ'ուզեմ.
340 Կուտ աղալու՛ վեց տասն աղջիկ մատղաշ կ'ուզեմ,
341 Էջ բառնալու՛ վեց տասըն կին ազատ կ'ուզեմ:

342 Կիւս Կիւբեղէ աջք երբ նետեց իր կորեակին,
343 Տեսաւ՝ Մանուկ վար կը բերէ անգեղ ու ցին.
344 Զանդըն համայն կը կոխկըռտէ՝ բերմնի ծայրին.
345 —Կարիճըն քեզ խայթ տանի, Յիւ Տարիունի,
346 Զո Զաւր Որդին արտես հեռու մընար պիտի.

347 Իմ կուտ ադ փշուր կուրիկն էր,
 348 Ան էլ տի՛ւ վըր իմ կուտին կտրեցիր:
 349 Գնա՛, Կուգբադէն եկի,
 350 Բճառսուն անծին շիշճաք կը տանը.
 351 Բճառսուն անծին երինջ կը տանը.
 352 Բճառսուն ազապ աղջիկ կը տանը՝ երկանք աղան.
 353 Բճառսուն հերկէն կնիկ կը տանը՝ ուղտ բճառնան.
 354 Բճառսուն ըղտաբեռ ոսկի կը տանը:
 355 Դաւիթ էսաց.— Պառա՛ւ, մ'ըռըկի,
 356 Կ'երթամ, չըմ թո՛ղի՝ քի՛ւ աղջիկ տանին:

357 Դաւիթ դարձաւ, եկաւ քճաղաք.
 358 Գնաց, խիւանսիրու տի՛ռն էբաց, էսաց.
 359 — Գնացէ՛ք, ձի խամար դէ՛ողա երեք:
 360 Գնաց, աղչկտիրուն տի՛ռն էբաց, էսաց.
 361 — Գնացէ՛ք, ձի խամար դէ՛ողա երեք:
 362 Գնաց, կնքտիրու տի՛ռն էլ էբաց, էսաց.
 363 — Տի՛ն էլ գնացէ՛ք, ձի խամար դէ՛ողա երեք:

364 Էլաւ գնաց խրողբէ՛որ մոտ.
 365 Տեսա՛ւ՝ խրողբեր չուքիւր գարկիւր գետին,
 366 Ոսկի կը չափէ. էսաց.
 367 — Խրողբեր, տի՛ւ իլի վի՛,
 368 Տի՛ւ չըս գի՛տի չափի, ին կը չափիմ:
 369 Խրողբեր էլաւ վի:
 370 Դաւիթ նստաւ, կոտ կործից.
 371 Ոսկիք կոտու ոռու վերէն իլից,
 372 Փետ խոու, ոսկիք էլից տակ,
 373 Դարտակ կոտ տարաւ ջըռլալ,
 374 Էսաց՝ մէկ:
 375 Մէկ էլ չափից, դարտակ կոտ տարաւ ջըռլալ,
 376 Էսաց՝ երկու:

347 Կեանքըս եր հանդն այս կորեակի.
 348 Ա՛յ, դու գըլխուս ըրիր մոխիր:
 349 Տո՛ր, եկեր է Զուրծամ Քաջքվար՝
 350 Վեց տասն անծին մաքի տանի,
 351 Վեց տասն անծին երինջ տանի,
 352 Վեց տասն աղջիկ փափուկ տանի,
 353 Վեց տասն աղիճ հըմուտ տանի,
 354 Վեց տասն էջբեռ ոսկի տանի:
 355 —Մի բորբոքիր, Զանայ Զանդի,
 356 Արիորդդո՛ր հվ թողեց՝ տանի:

357 Դարծաւ Մանուկ, եկաւ աւաւ,
 358 Բացաւ Դըրունք Գոմի, ըսաւ.
 359 —Գացէ՛ք, արիներգ Յուլին տուէք:
 360 Դուռն Արիորդաց բացաւ, ըսաւ.
 361 —Յուլըն, գացէ՛ք, սըրբաբանէք:
 362 Դուռըն բացաւ Պառաւական.
 363 —Յուլըն, գացէ՛ք, փառաբանէք:

364 Ելաւ գընաց դի հաւրբայրի,
 365 Տեսաւ՝ եկած է ան ծունկի,
 366 Պարկ-պարկ կու տայ ոսկին ազգի:
 367 —Վէր ել, հաւրբայր. չափել ոսկի՛
 368 Չէ՛ գործըն քո. տուր զայն ինծի:
 369 Զաւրբայրն անկամ ելաւ ոտքի.
 370 Նըստաւ Մանուկ, լեցուց ոսկին՝
 371 Շըրջած մանի կորընթարդին,
 372 Փայտըն ցընցեց, ծոյլըն թափեց,
 373 Մանըն դատարկ տարաւ պարկին,
 374 Ըսաւ՝ մէկ . . . Չափեց կըրկին,
 375 Մանըն դատարկ տարաւ պարկին,
 376 Ըսաւ՝ վէց . . .

377 Կուզբաղէն էսաց.— Չէնէ՞ղ Զեռվան,
 378 Տի՛ւնա ծո՞ւռն իս նստուցի,
 379 Չի խամար մալ կը չափի:
 380 Դաւիթ էսաց.— Իս ծո՞ւռ իմ:
 381 Կուզբաղէն էսաց.— Տի՛ւն ծո՞ւռն իս, բը ի՛նչ իս.
 382 Ադ ծըռու բէան ի՛ տի՛ւն կ'ենիս:
 383 էսաց.— Իս ծուռն իմ . . .
 384 Չկոտ տփից պատ.
 385 Կոտի կտուրքիւ մէկէլ կողմէն տի՛ւն գնեաց:
 386 էսաց.— Որ իս ծուռն իմ,
 387 Գնա՛, քի՛ւ մարդի՛ն խաբար տու՛
 388 Բէա մ' քի խամար չկա:

389 Կուզբաղէն դարձաւ, գնաց,
 390 Մարամելքին էսաց.
 391 — Տի՛ւն ան ժամանակ Դաւիթ չսպանիցիր,
 392 Ասօր էլ քի խարջ չիտա:

393 Դաւիթ էսաց.— Խորոզբեր,
 394 Աստուած քի՛ւ տուն արե,
 395 Էնկանդար ոսկի կճէր մի,
 396 Տի՛ւն ըզգի կ'ենէր ուլարած,
 397 Ըզգի կ'ենէր տաւրարած,
 398 Էնկանդար տի՛ւն ըզգի տանջիցի՛ր:
 399 Չէնէ՞ղ Զեռվան էսաց.
 400 — Գրե՛ղս քէ տանի, Թըլըր Դաւիթ,
 401 Ան ոսկիք Մարամելքի խամար իմ պախի,
 402 Մըսրամելիք գէա, տանի ուր խարջ:

403 Դաւիթ ելաւ, նիտ անեղ առից,
 404 Գնեաց, ընկեաւ Պառուռ կուրկի մէջ,
 405 Լի՛ւր սպանից ուր խամար:

377 —Երիայր Թորգոմ,— Քաջքվար ըսաւ,—
 378 Խամժըն ես այս բերեր ինձի՝
 379 Չափէ ապրանքըն Վիշապի:
 380 —Խամժ,— ըսաւ Մանուկ:
 381 —Խաժ չես եթէ, ինչ ես, լըկտի:
 382 Ըրածըդ է արարք խաժի:
 383 —Խամժ . . .
 384 Մանըն պատին Մանուկ զարկաւ՝
 385 Որմըն ծակեց, անցաւ, թըռաւ:
 386 —Տարիուն Մանուկ խաժ է եթէ,
 387 Ա՛գդ Վիշապիդ գընա յայտնէ՝
 388 Գայ, կըղկըղանք թող մեր խըմէ:

389 Զուրծամ Քաջքվար հասաւ Ճահիճ,
 390 Եգեականի մըտաւ Դահլիճ.
 391 —Այն ժամանակ ճէ գենեցիր.
 392 Չի տար հիմա ոսկի քեզի:

393 —Հայր Իմաստուն,— ըսաւ Որդի,—
 394 Անգէղ Սուրբ թող տունըդ շինէ.
 395 Որ ունէիր այդքան ոսկի,
 396 Ինչո՞ւ հաւտաղ գիս կ'ընէիր,
 397 Թէ տուարած զըրկանքալիր.
 398 Ո՛րքան Յուլըդ չարչարեցիր:
 399 Զաւրբայրն ըսաւ.
 400 —Անգէղ քեզ, Ա՛ւժ Մանուկ, տանի.
 401 Պահեր էի՝ Մեծ Վիշապին,
 402 Զուրն անոր որ մարեմ անտի:

403 Մանուկ գէտով նետ-աղեղի,
 404 Դաշտըն մըտաւ Կիւբեղէի,
 405 Անգըղ զարկաւ, ցին ու արծիւ:

406 Պառաւ գնաց, եւաց.

407 — Գրե՞ղս գըտ տանը, Թըլոր Դաւիթ,

408 Տի՛ւ իմ կուրիկ ամէն սըղղեցիր.

409 Երկու տակ էր մնացէ, ան էլ սըղղեցիր:

410 Իմ ապրուստ ան կուրիկն էր:

411 Լի՛ւր քի ի՛նչ օգուտ տ'եղի.

412 Զի՛ւ խոր նեճրատեղ կա,

413 Գնա՛ քի՛ւ խոր նեճրատեղ,

414 Նեճիր երա՛, բի՛, կի՛ր:

415 Զիրկուն Դաւիթ տուն եկաւ,

416 Եւած.— Խորոգբեր, կ'երթաս, կը թամբխես, մարդ տեղ չե՛րթա,

417 Առաւտտուն նեճիր տ'երթանք:

418 ՁԵՆԵՂ ԶԵՂԱՆ գնեաց, եւաց.

419 — Դաւիթ կ'ասը՝ մարդ տեղ չերթե՛ք,

420 Առաւտտուն նեճիր տ'երթանք:

421 Առաւտտուն էլան,

422 Մարդիկ առին, նեճիր գնացին:

423 Գնացին նեճրատեղ.

424 Բաղեան բիւլիւրն էր, տի՛ւռ վերէն:

425 Տի՛ւ բացին, սիրս մտան,

426 Ամէն մէկ ուր խամար բռնից:

427 Դաւիթ եւաց.— Աղպես չեղի.

428 Աղ յեղսիր ին, ատոնց միս չը՛ստուը.

429 Իս տի՛ւռ բանամ, տի՛ւն Էնիմ,

430 Ո՛ր կտրիչ է, ուր խամար թըղ բռնի:

431 Գիշիր տի՛ւն մնացին.

432 ՁԵՆԵՂ ԶԵՂԱՆ իբի Դաւիթ, իրեն կուշտ պառկացուց:

433 Դաւթի կապի փեշ իրեն տակ իղիր, պառկաւ վերէն:

434 ՁԵՆԵՂ ԶԵՂԱՆ եւաց.

Եկաւ ըսաւ Կիւս Կիւբեղէ.

—Կարիճըն քեզ տանի, Որդի.

Կորեակս այրի տըրորեցիր.

Բերքըս վերջին կոխան ըրիր.

Կեանքըս այս հանդն էր կորեկի:

Հաւորս զարկիր՝ հաւըդ զարկիր:

Որսատեղի՜ Հայր Քո ունի,

Վայրըն Հաւր Քո գընա որսի,

Որսըդ նուէր ըրէ փորիդ:

Իրիկուան տունն եկաւ, ըսաւ.

—Ձայն տուր, Երիայր, Տաւրաշխարհին՝

Ո՛րձ տեղ չ'երթայ. վաղըն պիտի

Ողջըս երթանք գագանորսի:

—Յուզըն կ'ըսէ՝ ճորձ տեղ չ'երթայ,

Վաղըն որսի՜ պիտի երթանք:

Բաւականին՝ որձերն արար

Հատ-հատ ելան, հաւաքուեցան,

Խըմբով գացին որսաշըրջան.

Եզրին՝ պարիսպ էր սասնական.

Քանդեցին դուռըն, ներս մըտան,

Որսըն իր՝ որձ ամէն գըտաւ:

—Չ'ըլլար ասանկ,— Մանուկ ըսաւ.—

Մըսանն արգելք է գերուածի.

Դիւրս դարպասէն զանոնք ընենք.

Քաջ էք եթէ, նո՛ր բըռնեցէք:

Գիշերն անցաւ լերան լանջին.

Յուզըն դըրաւ Երիայր իր դի,

Փէշն առաւ տակն իր թիկնոցի՝

Հայկնատունէն չելլէ փախցի՝

435 «Դաւիթ չերթա գիշիր
436 Զեար ըմ, թուփ ըմ վե երթա տակ, մեռնի»:

437 Դաւթի քուն չտարաւ, էլաւ նստաւ:
438 Տեսաւ՝ սարի գլէրիս կրակ ըմ կ'ենին.
439 Դաւիթ եսաց. «Ի՛հ տերթամ, տեսնամ՝
440 Ան ո՞վ անտեղ կրակ կ'ենի»:
441 Դաւիթ տը կանգնէր, տեսաւ՝ փեշ խրողբէր տակն ի.
442 Ձեռ ետու ջեբ, դանակ էխան,
443 Եթալ փեշ կտռից, փեշ մնաց խրողբէր տակ:
444 Դաւիթ կանգնաւ, գնեաց սարի գլէրիս.
445 Տեսաւ՝ քարի մեջէն լիւս կ'ելնի.
446 Նիտ անեղով քարի բիւլիւր փուրից, նշանից,
447 Ելաւ, Էկաւ խրողբեր մոտ.

448 Տեսաւ՝ խրողբեր քնուկ ի.
449 Նստաւ ուր տեղ, կանչից, եսաց.
450 — Խորհրբեր, իլի վի՛, իլի վի՛,
451 Տես, ես սարի գլէրիս վրով նա կրակ կ'ենի:
452 Խրողբեր էլաւ, նստաւ, եսաց.
453 — Կրակ չին էնի անտեղ,
454 Ան քի՛ւ խոր Մարութա Բանձր Աստուարածին ի.
455 Մըսրամելիք իրի, քեակից,
456 Անու տեղ լիւս կ'իլնը:

457 Մնացին անտեղ մընչիւ առաւտտուն:
458 Առաւտտուն էլան, նեճիր երին, տուն Էկան:
459 Դաւիթ առից երկու իրիք ըղտաբեր ոսկի,
460 Գնաց, Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին ետու շինիլ.
461 Իդի հիկի քեանսուն նորընծա երեց,
462 Իդի հիկի քեանսուն վարդապետ,
463 Իդի հիկի քեանսուն եպիսկոպոս,

435 Մատաղ դառնայ սեպի, ժայռի,
436 Աւանդ, երթայ կուլ՝ Երագի:

437 Անգեղ Մանուկըն առաւ.
438 Սարի գըլխուն կըրակ տեսաւ.
439 Ո՞ր անտունն է, երթանք տեսնենք,
440 Դուրս Աջխարիէն կըրակ վառեր:
441 Զըղանցքըն տակն էր Երիայրի.
442 Զանեց դանակըն գըրպանի,
443 Կըտրեց, գընաց, աջքըն՝ ուղիղ
444 Բուր կատարին սարաւանդի:
445 Լոյս կը ժայթքէր մէջէն ժայռի.
446 Փորեց բոլորն ապառաժի,
447 Վերադարձի բըռնեց ուղին:

448 Մէջ էր Երիայրըն խոր նիրհի.
449 Աղերս ըրաւ՝ նըստած տեղին.
450 —Զաւրբայր, ելի՛ր. ըսէ՛ նայիմ՝
451 Ի՞նչ հուր է սա գըլխուն սարի:
452 Երիայր Թորգոմ եկաւ ծունկի.
453 —Զուր չէ ատի, Մանուկ Որդի.
454 Մայր Որովայնն է Մարութի.
455 Վիշապըն կործանեց անդրին,
456 Տեղն այդ արէն լոյս կը վառի:

457 Լուսաբացին որս ցանցեցին,
458 Ապա եկան Տուն խըմբովին:
459 Մանուկ առաւ մախաղ քանի մը ոսկի,
460 Կառուցանեց Որովայնըն Մարութի.
461 Աւծեց, յանձնեց տասն անգամ վեց մեղրաքոյր,
462 Աւծեց, յանձնեց տասն անգամ վեց լուսնապետ,
463 Աւծեց, յանձնեց տասն անգամ վեց մայրապահ,

464 Իդի հիևի քճառսուն աւագ սարկաւագ,
 465 Իդի հիևի քճառսուն սարկաւագ,
 466 Պախացող իդի Յարատա քճամին, Բաթմանա Բիւղին:
 467 Դաւիթ դարծաւ, իրի տուն,
 468 Եոթ տարուան նըռան գիւին իդի, խմաւ:

469 Մըսրամելիք ակախաւ՝
 470 Դաւիթ Մարութա Բանծրիկ Աստուարածին
 471 Նուրէն ջիւիր ի.— Կուգբադին, Էսաց,
 472 Գնա՛, զՄարութա Բանծրիկ Աստուարածին քճակի, երի:

473 Կուգբադէն առից խինգ խազար ծիաւուր, գնաց:
 474 Ճամբխի մէջ մէկ վիջապ ըմ տեսաւ,
 475 Ակընջիւր կտռից, իդի ջիբ:
 476 Գնացին, Մարութա Բանծրիկ Աստուարածին մոտացան:
 477 Ասքճար հառաջ գնեաց.
 478 Երկու ֆերըզ դէմ կանգնան,
 479 Երկու խարիր մարդ սպանեցին:

480 Կուգբադէն գնեաց, խասաւ,
 481 Էսաց.— Իս ծիր տեր սպանիր իմ,
 482 Թէ չէք հաւատա, նարէկ անու ականջնիրն ին.
 483 Տիւ ընչո՛ւ խամար ծի նեղութին կը տեք:
 484 Ֆերըզիւր դարծան, գնացին,
 485 Ամէն մէկ քճարի մ' տակ մտան:
 486 Կուգբադէն իրի,
 487 Մարութա Բանծրիկ Աստուարածին քճակից.
 488 Սպանից քճառսուն նորընծա երեց.
 489 Սպանից քճառսուն վարդապետ.
 490 Սպանից քճառսուն Էպիսկոպոս.
 491 Սպանից քճառսուն աւագ սարկաւագ.
 492 Սպանից քճառսուն պակաս մէկ սարկաւագ:

464 Աւրինեց, յանձնեց տասն անգամ վեց մայրընծայ,
 465 Աւրինեց, յանձնեց տասն անգամ վեց քոյրընծայ,
 466 Պահակ կարգեց Յուլըն Բորան, Յուլըն Բուք,
 467 Դարձաւ, ըմպեց կենացըն Որովայնի:

468 Վիշապ լըսեց՝ կառուցաներ է էտ Որդին
 469 Քարատակած Հուր Որովայնըն Մարութի,
 470 —Գընա՛ Քաջքվար Վիշապի,
 471 Ծըծէ Ոգին Մարութի,—
 472 Չարկաւ որոտ ահռելի:

473 Քաջքվար՝ ջըրաւձ վեց հազարի գըլուխն անցաւ,
 474 Ճամբան ցուլի մը մոլորած հանդիպեցաւ,
 475 Որուն ունկներըն կըտրատեց, գըրպան դըրաւ,
 476 Աւղակ զարկաւ Վէս Մարութի Որովայնին՝
 477 Գըլուխն անցած զարհուրաբեր իր մըրրիկի.
 478 Յուլըն Բորան ու Յուլըն Բուք դիմադրեցին,
 479 Երեք քըսան վիշապ դըժիւսեմ ըսպաննեցին:

480 Եկաւ Քաջքվարըն մեծ յայտով անմեկնելի.

481 —Խըմեր եմ թիւնըն ձեր Տերին.

482 Չէք հաւատար դուք սուրբ խաւսքիս.

483 Ունկներն այս թող ի ձեզ խաւսին՝

484 Կըռիւղն ձեր իմաստ չունի:

485 Յուլըն Բորան ու Յուլըն Բուք կըծիկ դըրին,
 486 Գացին կորան՝ լուռ, անշըշուկ, խորք քարայրի:
 487 Որովայնըն վեց հազարով ողողեցին,
 488 Մեղրաքոյրըն՝ տասն անգամ վեց, հեղեղեցին,
 489 Լուսնապետըն՝ տասն անգամ վեց, վարարեցին,
 490 Մայրապահըն՝ տասն անգամ վեց,
 491 Ընծայ Մայրըն՝ տասն անգամ վեց,
 492 Ընծայ Քոյրըն՝ տասն անգամ վեց, նուիրեցին,

493 Կուզքադէն դարձաւ, գնեաց:

494 Մէկ սարկաւագ մտեր էր լըջերու տակ, պոծեր էր.
 495 Էլաւ գժամու շապիկ թաթխից էրընի մէջ,
 496 Առից ժամու շապիկ, էտու ընթէ տակ,
 497 Գնեաց Դաւթի մոտ, տեսաւ՝
 498 Դաւիթ եոր տարուան նըռան գինին դրի, կը խմը:
 499 Ենկանդար սարխոջցի, աջքիրն էլ չբանցուի.
 500 Սարկաւագ կանչից, էսաց.

501 «Դաւիթ, տի՛ւ խմի,
 502 Դաւիթ, տի՛ւ խմի ըզնըռան գինին.
 503 Սպանած քճառսուն նորընծա էրեց.
 504 Սպանած քճառսուն վարդապետ.
 505 Սպանած քճառսուն էպիսկոպոս.
 506 Սպանած քճառսուն աւագ սարկաւագ.
 507 Սպանած քճառսուն պակաս մէկ սարկաւագ»:

508 Դաւիթ աջքիր էբաց, տեսաւ՝
 509 Սարկաւագ անտեղ կանգնիր ի՛նչ էսաց.
 510 — Խոնկն է պակաս, թէ՛ ծէթ.
 511 Տուէք իմ սարկաւագի՛ն, թըղ էրթա.
 512 Սարկաւագ անգամ մ' էլ էսաց.

513 «Սպանած քճառսուն նորընծա էրեց.
 514 Սպանած քճառսուն վարդապետ.
 515 Սպանած քճառսուն էպիսկոպոս.
 516 Սպանած քճառսուն աւագ սարկաւագ.
 517 Սպանած քճառսուն պակաս մէկ սարկաւագ»:

518 Դաւիթ էլ իրիշից, էսաց.
 519 — Խոնկն է պակաս, թէ՛ ծէթ,
 520 Տուէք իմ սարկաւագի՛ն, թըղ էրթա:
 521 Սարկաւագ ժամու շապիկ էթալ Դաւթի հառաջ.
 522 Դաւիթ էսաց.— Ատ ի՛նչ իլի.
 523 Սարկաւագ էսաց.

493

Ուրախ-ուրախ ելան ու եգեական գացին:

494

Դուրս քոյրընծայ մը սըլացաւ դիակներէն արիւրելի,

495

Սըքեմն ուրոյն ձիւնասափտակ թաթախեց մէջ թաց արիւնին,

496

Տակն անուրի փաթեց դըրաւ՝ տանելու բաւթըն Մանուկին:

497

Մանուկ Որդի կ'ըմպէր կարգին

498

Վեց մանեկան նըռան գինին՝

499

Աջկունքն արբած ուղղած Մահին:

500

Մըտաւ, թընդաց ընծայուիին.

501

Ըմպէ, ըմպէ Մանուկ Որդի՝

502

Նըռան գինի՛ն Մեծ Նոխազի՝

503

Կեսապեցին մեղըրքոյր տասն անգամ վեց,

504

Կեսապեցին լուսընպետ տասն անգամ վեց,

505

Կեսապեցին մայըրպահ տասն անգամ վեց,

506

Կեսապեցին մայրընծայ տասն անգամ վեց,

507

Կեսապեցին քոյրընծայ տասն անգամ վեց:

508

Մանուկ աջկունքըն շէկ բացաւ.

509

Ընծայուիին էր իր, ըսաւ.

510

—Խոնկն է պակաս, ձէթն է պակաս.

511

Թողէք ընծաս միշտ անպակաս:

512

Երկրորդ անգամ Քոյրըն թընդաց.

513

Ըսպաննեցին մեղըրքոյր տասն անգամ վեց,

514

Ըսպաննեցին լուսընպետ տասն անգամ վեց,

515

Ըսպաննեցին մայըրպահ տասն անգամ վեց,

516

Ըսպաննեցին մայրընծայ տասն անգամ վեց,

517

Ըսպաննեցին քոյրընծայ տասն անգամ վեց:

518

Մանուկ յառեց աչքերն, ըսաւ.

519

—Խոնկն է պակաս, ձէթն է պակաս.

520

Քոյրընծայիս տուէք, երթայ:

521

Քոյրըն սըքեմ նետեց Յուկին:

522

—Ի՛նչ է եղեր Ընծայ Քոյրին՝

523

Եկեր է մերկ, բաշըն՝ կուրծքին:

524 — Կուզբաղէն առի խինգ խազար ձիաւոր, իրի,
 525 Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին մոտացաւ,
 526 Ֆերըզներ երկու խարիր մարդ սպանեցին.
 527 Կուզբաղէն իրի,
 528 երկու ականջ եթալ ֆերըզներու հառաջ, էսաց.
 529 «Ծի ինչ նեղութիւն կը տեք, ծի տեր սպանիր իմ.
 530 Թէ չիք հաւատա, էսմ անու ականջսիրն ին»:
 531 երկու ֆերըզ դժարձան գնացին,
 532 Ամեն մէկ քճարի մ' տակ մտան ասին.
 533 «Մենք մի տեր ապով կռիւ կ'ենինք.
 534 Մի տեր սպանած, էլ ի՞նչ ապով կռիւ տ'ենինք»:
 535 Կուզբաղէն իրի,
 536 Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին քճակից.
 537 Սպանից քճառսուն նորընծա երեց.
 538 Սպանից քճառսուն վարդապետ.
 539 Սպանից քճառսուն էպիսկոպոս.
 540 Սպանից քճառսուն աւագ սարկաւագ.
 541 Սպանից քճառսուն պակաս մէկ սարկաւագ:
 542 Իս մտա լեշերու տակ, ըզզի չտեսաւ,
 543 Իս պրծա, էլա, խաբար բիրճ:

 544 Դաւիթն էլ էլաւ, ճնարի մ' ծառ քեշից,
 545 Իդի վար ուր թելին,
 546 Գնեաց նեղ ձիւր մ', ասքճարի հառաջ բռնից:
 547 Խինգ խազար ձիաւոր սպանից,
 548 Մնաց Կուզբաղէն:
 549 Չեռ եթալ՝ Կուզբաղէն բռնից,—
 550 Կուզբաղէնի ձին վից ոտնին եր,—
 551 Չին պրծաւ, գնեաց:
 552 Կուզբաղէն իբի, իրիսաջիւր քեղուից,
 553 Ատամներ քեշից, ճակատ փընջոնից,
 554 Պռկընիր կտռից, էսաց.

—Յուրծամ Քաջքվար վաթսուն հազար ջըրաւծ բերաւ,
 Մարութ Սարի Որովայնին իջաւ նըստաւ,
 Բուքն ու Բորանն ըսպաննեցին յիսուն հազար,
 Դար մը ականջ Յուրծամ Քաջքվար
 Բուք Բորանին նետեց, ըսաւ՝

Ինչո՞ւ կը պայքարիք դեռ. գէներ եմ ես Տերըն ծեր.

Չեք հաւատար դուք եթէ, վըկայ եմ գոյգ ականջներ:
 Յուլըն Բուք, Յուլըն Բորան կըծիկ դըրած հեռացան,
 Մէն մէկն իր այրըն մըտաւ՝ խաւսք թափելով մէկբերան.

Կըռիւ կ'ընենք մահաբեր վասըն Տիրոջ մեր անմեռ.

Դիակ է 'թէ Տերըն մեր, յարդ է հովի պայքար մեր:

Յուրծամ Քաջքվար եկաւ զաւրքով մեծ հեղեղի՝

Որովայնի վըրայ Վնիաս Մայր Մարութի.

Ըսպանանեց մեղըրքոյր տասն անգամ վեց,

Ըսպանանեց լուընպետ տասն անգամ վեց,

Ըսպանանեց մայըրապահ տասն անգամ վեց,

Ըսպանանեց մայրընծայ տասն անգամ վեց,

Ըսպանանեց քոյրընծայ տասն անգամ վեց.

Տակըն մըտայ դիակներու Վրմանալի,

Յուլ Մանուկին բաւթ բերելուն զիս յանձնեցի:

Մանուկ հանեց ծառ Սաւսիի,

Ելքըն գընաց անցուկ կիրճի,

Երթըն կըտրեց մեծ բանակի,

Գունդըն ջարդեց վեց հազարի,

Լոկ ողջ թողեց Քաջքվարն արի,

Չեռքըն նետեց բարակ վըզին.—

Հըրեշն անոր վեց ոտանի

Թըռաւ Լեռնա մինչեւ հասի.—

Քերթեց շապիկըն Յուրծամի,

Խոթեց ակռայքըն գըլուխին,

Կըտրեց ջուրթներն, ըսաւ ունկնին.

555 — Գնա՛, քի՛ մարդի՛ն խաբար տո՛ւ:

556 Կուգբադէն դժարձաւ, գնե՛աց, հաղբրին մոտացաւ.

557 Տեսա՛ւ խաթունքտիր հաղբի՛ր քի՛ր կը լցին.

558 Տեսան՝ Կուգբադէն բերան բացի, կը ծըծո՛ղա, կուգե՛ա:

559 Իրի, մոտացաւ.

560 Տեսան՝ մէկ աջլաքէր բեա մ ան կնարէն, կուգե՛ա.

561 Խաթունքտիր ըսըցին.

562 «Կուգբադէն քաքաբերան,

563 Հո՛ւստ կը գե՛աս լերան-լերան»:

564 Կուգբադէն եսաց.

565 «Տի՛ւ սըբըր երեք մընչիւ գե՛արուն,

566 Սասմա տեղէն խեղեղ կ'ելնը՛,

567 Ծի երկտերուն ճուճ-պլուր կը բիրը՛,

568 Էնը ծի յեղ-չուրթան»:

569 Կուգբադէն գնե՛աց տուն:

570 Ամիս մ' երկու վերէն ընցաւ,

571 Մըսրամելիք եսաց.

572 — Կուգբադէն չեկաւ:

573 Մարդիր ըսըցին.

574 — Կուգբադէն երկու ամիս էլաւ, իկի տուն:

575 Մըսրամելիք եսաց.

576 — Կանչիցե՛ք, Կուգբադէն թըղ գե՛ա իմ մոտ:

577 Գնացին, կանչեցին:

578 Կուգբադէն իրի Մսրամելքի մոտ:

579 Մըսրամելիք եսաց.

580 — Ատ ի՛նչ երած քի՛ խիտ.

581 Տի՛ւ կ'ասեր՝ իս տ'երթամ,

582 Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին քե՛ակիմ,

583 Յեղսիր բիրիմ:

555

—Մասն ու մանրն պատմե Չեսիդ:

556

Հուրծամ Քաջքվար ակնադբիւրի մը մաւտեցաւ,

557

Հարսներ վաթսուն կը պարէին նաւահեգան.

558

Ուրու մ'իրենց հեռուէն ահա յայտնուեցաւ.

559

Այլանդակին մէկն է տեսան, երբ մաւտեցաւ.

560

Ըզգոյշ դէպի իրենց կու գար սըլըքտագին:

561

Դուստրերն էին Բաղդասարի, գեղգեղեցին.

562

Հուրծամ Քաջքվար քաղցրաբերան,

563

Քայլերդ ուստի մոլոր կու գան:

564

Քաջքվար ըսաւ.

565

Շուտով աշխարհի գարուն կ'ըլլայ,

566

Տանն Աւրիոնի արագ կ'ըլլայ,

567

Ործաց պըլորըն հաց կ'ըլլայ,

568

Չորթան իւղով ձեգի կու տամ:

569

Քաջքվար Հուրծամըն հեռացաւ:

570

Լուսին մը, երկու, մահացաւ,

571

Վիշապ Լեռնայի խորհեցաւ՝

572

Քաջքվարըն Հուրծամ դեր չ'եկաւ.

573

Ըսին ծառաներըն տեղեակ.

574

—Մըտաւ Դամբանի ընդատակ.

575

Վաթսուն աւր եղաւ՝ կ'ապրի տակ:

576

—Կանչեք, հրն թող գայ. անճարակ:

577

Քաջքըշելով Քաջքվարըն գացին բերին.

578

Հուրծամ կեցաւ դեմ Վիշապի Լեռնայի,

579

Որն արդար խաւսք ուղղեց անոր հեգնալի.

580

—Ի՞նչ է եղեր քեզի հետ, անպարտ Հուրծամ Լեռնայի.

581

Աքլորացար՝ կ'երթամ Ես Աշխարհի Հեռու Աւրիոնի,

582

Կը կործանեմ Որովայնըն երկնահաս Մարութի,

583

Կը ջըղթայեմ ազգըն ողջ Տիտաններու Հայակնի:

584 Կուզբաղէն էսաց.
 585 — Իս կ'ասէր՝ դաշտ դի՞րան ի.
 586 Իս չէր գիտը՝ քէ՞ար կապան իր:
 587 Գնացի, տեսա՝ քէ՞ար կապան իր:
 588 Մըսրամելիք էսաց՝
 589 — Էլեցէ՛ք, ասքէ՞ար կապինք,
 590 Էրթանք Դաւթի վերէն կռիւ:
 591 «Տընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար սագբէանդ.
 592 Տ'ընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար սորալի՛ն մանուկ.
 593 Տ'ընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար բեղդար մանուկ.
 594 Տ'ընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար մէջմարդ մանուկ.
 595 Տ'ընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար ախթիար մանուկ.
 596 Տընցուցիմ խազար խինգ խազար խամար ծիր մանուկ»:
 597 Գնացին Լիճա դաշտ դրին:
 598 Զէ՛անի մ' Էրկինք աստղ կը ճըլվըլա,
 599 Ընցկում չադըր-խեւաթ զարկին,
 600 Լիճա դաշտ դրին, Նստան:

 601 Դաւիթ զնէաց,
 602 Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին Էլի շինից.
 603 Իդի հինի քէ՛առսուն սորընծա Էրեց.
 604 Իդի հինի քէ՛առսուն վարդապետ.
 605 Իդի հինի քէ՛առսուն Էպիսկոպոս.
 606 Իդի հինի քէ՛առսուն աւագ սարկաւագ.
 607 Իդի հինի քէ՛առսուն սարկաւագ.
 608 Էրկու ֆէրըզ Էլ իդի պախացող:
 609 Իրի տուն, Նիտ-անեղ առից,
 610 Գնէաց մընչ Պառուկ կուրկին Էլի լի՛ր սպանից:
 611 Պառաւ զնէաց, տեսա՛ւ
 612 Դաւիթ Էլ հընկի կուրկի մէջ, լի՛ր կը սպանի.
 613 Էսաց.— Տի՛ւ տ'ըլնիս քի՛ւ խոր տեղ մի ո՛ճ ըմ կտրիս,
 614 Լի՛ր քի ինչ ո՛ճ տը կտրի:

Յուրծամ ըսաւ.

—Ես կ'ըսեի՝ ծով, ճահիճ է.

Ի՞նչ գիտնայի՝ քար, կապան է:

Գացի, տեսայ՝ իշաժայռ է:

Մոկնետիկն իր կանչեց Վիշապ.

—Կոչեմք համայն վիշապագունք Եգեականի.

Երթամք ազգով դէմ Մըհերի Չազի ռազմի:

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ ծայնով.

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ տեսքով:

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ պէխով:

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ խելքով:

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ փորով:

Կոչեմ զէնի՝ վեց վեց հազար մանուկ տարով:

Դարծան բանակ սահմըռկելի.

Ինչթիւ Կամարն աստղղ ունի,

Նոյնթիւ Վիշապ ջըրաւծ ունի՝

Կազմ ու պատրաստ ահեղ մարտի:

Որովայնըն Մեծ Մարութի

Սասնեց Մանուկ Երիւար առջին.

Վեց տասըն մեղըրքոյր աւծեց,

Վեց տասըն լուսընպետ աւծեց,

Վեց տասըն մայրըպահ աւծեց,

Վեց տասըն մայրընծայ աւծեց,

Վեց տասըն քոյրընծայ աւծեց,

Բորանըն Բուք արնեց կարգին,

Աղեղ ու նետ նետեց մեջքին,

Հանդըն Կիւսի գընաց որսի.

Կիւս Մայր Մանուկըն երբ տեսաւ՝

Մեջ կորեակին կը զարնէ հաւ,

—Հաւը քո Որդին որ ըլլայի՜ր, բարի՜ք գոնէ կը բերէիր. [Կիր:

Այդ նոյնըն է,— ըսաւ,— Որդի. Հաւը որ զարկիր՝ Հաւ քո զար-

615 Մըսրամելիք իկի, Լիւռա դաշտ գրի.
 616 Բէանի մ' աստղ երկինք կը ճըլուղլան,
 617 Ընցկում չադըր-խեւաթ զարկի.
 618 Գէախ ի գէա, Սասմա խող-քէար ողողը, տանը:
 619 Էսաց.— Պանաւ, ծի էջ ըմ չկա խեծնիմ.
 620 Շեղպիկ ըմ չկա՝ զարկիմ իմ մէջ,
 621 Իս տ'երթամ, Մսրամելքի խիտ ինչըղ կռիւ Էնիմ:
 622 Պանաւ Էսաց.
 623 — Գրեողս քէ տանի, Թըլրի Դաւիթ,
 624 Բիւ խոր ինչ չկա.
 625 Բիւ խոր չկա՛ Բուռնիկ Չալալին.
 626 Բիւ խոր չկա՛ Թուր Կեծակին.
 627 Բիւ խոր չկա՛ Խաչ Պատրազին վէար աջ թելին.
 628 Բիւ խոր չկա՛ Ոսկի Գիւտին.
 629 Բիւ խոր չկա՛ Կապէն Խաբիւկին.
 630 Բիւ խոր չկա՛ Ոսկի Բեամար.
 631 Բիւ խոր ինչն է պակաս,
 632 Տիւ կ'ըսես՝ ծի բէա մ' չկա՝ երթամ կռիւ:
 633 Դաւիթ Էսաց.— Պանաւ, խրողբերս չիտա:
 634 Էսաց.— Գնա՛, զորէնվէն խրողբէր մոտէն ան:
 635 Դաւիթ հելաւ տուն Էկաւ, կանչից խրողէր.
 636 «Խորախոնտ խրողբեր,
 637 Կը տաս խաթրէով, չիտ կ'էնիմ զորէով»:
 638 Խրողբեր Էսաց.
 639 — Գրեողս քէ տանի, Թըլրի Դաւիթ,
 640 Ինչ կ'ուզիս՝ չըմ իտա խաթրէով,
 641 Կ'էնիս զորէով:
 642 Էսաց.
 643 Բենէ կ'ուզիմ իմ խոր Բուռնիկ Չալալին.
 644 Բենէ կ'ուզիմ իմ խոր Թուր Կեծակին.
 645 Բենէ կ'ուզիմ իմ խոր Խաչ Պատրազին վէար աջ թելին.

615 Կապուած է Մանրըն Լեռնայի.
 616 Աստղղ կայ զրքան Կամարին՝
 617 Սուգուած Վիշապ նոյնքան անտի,
 618 Որ Տիտանաց հող գան տանին:
 619 —Կիւ Կիւբեղէ, թիակըդ տուր,
 620 Կապեմ մեջքիս դանակըդ թող,
 621 Երթամ մարեմ Զուրն Ընդերկրի:
 622 Այնժամ ըսաւ Կիւ Կիւբեղէ.
 623 —Կէր Կարիճի, Ա՛ւծ Տարիունի,
 624 Զաւր Զո զի բանն է սընտի.
 625 Զայր Զո չունի Յուլ Օովիանին,
 626 Զայր Զո չունի Նիգակ Շանթին,
 627 Զայր Զո չունի Նըշան Անգղին,
 628 Զայր Զո չունի Օիրծան Ճակտին,
 629 Զայր Զո չունի Թիկնոց Բոյլին,
 630 Զայր Զո չունի Գաւտի Սիրին.
 631 Զաւր Զո զի Նըշանն է չընչին՝
 632 Կ'ըսես՝ չունիս զըրահ մարտի:
 633 —Զանայ, Մեծ Մայր, չի տար Երիայր:
 634 —Վերցուր զաւրդ, Մանուկ, Որդիս:
 635 Գընաց Սանսուն, կանչեց Որդին.
 636 Զայրաբուրում հաւրէղբայր իմ.
 637 Կու տաս կամքդ կամ թէ զաւրդ:
 638 Երիայր Թորգոմ ըսաւ խազով.
 639 Ա՛նգղըն, Մանուկ, թող քեզ տանի՛,
 640 Ա՛յն, ինչ կ'ուզես, չէ բան խաղի՛.
 641 Կազմ ես եթէ, է բան կամի՛:
 642 Մանուկ ըսաւ լուք Երիայրին.
 643 Կ'ուզեմ իմ Զաւր Յուլ Օովիանին.
 644 Կ'ուզեմ իմ Զաւր Նիգակ Շանթին.
 645 Կ'ուզեմ իմ Զաւր Նըշան Անգղին.

646

Քենե կ'ուզիմ իմ խոր Ոսկի Գիւտին.

647

Քենե կ'ուզիմ իմ խոր Կապէն Խաբիւկին.

648

Քենե կ'ուզիմ իմ խոր Ոսկի Քեամար.

649

Կը տաս խաթրե՞ով, չխո կ'ենիմ զորե՞ով:

650

Խրողբեր էաց.

651

— Քիւ շանց տուողի բերան կուտրեր, քի շանց չտեր.

652

Բանիրն ել գնեաց, տղեն ել գնեաց:

653

Էաց. «Ինչ ծին ի՛ նշանց չըմ իտա,

654

Ինչ Խաչ Պատրագին ի, գէ՛տ սանդեղուէ,

655

Ան ել չեմ իտա.

656

Մեկ ել բանիրով կռիւ չէրթա»:

657

Դաւիթ էաց.

658

— Խրողբեր, իմ խոր բանիր բի՛:

659

Խրողբեր գնեաց, առից, իբի:

660

Ոսկի Գիւտին քեանսուն խոնդքարի բեամբեակ իդի մեջ,

661

Նուրեն դադրաւ գլե՛խ.

662

Կապէն Խաբիւկին խագեաւ,

663

Քեանսուն փաթ իբի բիւլիւր մեջաց,

664

Նուրեն կուճկից.

665

Ոսկի Քեամարն ել քեանսուն փաթ իբի բիւլիւր մեջաց,

666

Նուրեն կուճկից.

667

Թուր Կեծակին կապից վերէն,

668

Իջաւ, խատ գետնին կ'երթեր:

669

Էաց.— Խրողբեր, իմ խոր ծին տո՛ւ:

670

Խրողբեր էաց.— Գնա՛ ախոռ,

671

Քիւ խոր ծին որն ը, ան, բի՛:

672

Դաւիթ գնեաց ախոռ,

673

Չեռ վըր որ ծիու քեամկին իդի,

674

Փուր խոու գետին:

675

Դաւիթ դարձաւ, իրի, էաց.

676

— Խրողբեր, տի՛ւ ծի չըս տի՛րի,

646 Կ'ուզեմ իմ Հաւր Ծիրծան Ճակտին.
 647 Կ'ուզեմ իմ Հաւր Թիկնոց Բոյլին.
 648 Կ'ուզեմ իմ Հաւր Գաւտի Սիրին.
 649 Տհր կամքով կամ կ'առնեմ զաւրով:
 650 Երհայր Թորգոմ ըսաւ խազով.
 651 —Կըտրէր լեզուն միտք տուողին.
 652 Կորան հըմայքըն Մանուկի.
 653 Երկրէն անդի՛ն է Ծովհանին,
 654 Նըջանն Անգղի՛ մէջ Դագաղի.
 655 Ասոնք բաներ չէն մանուկի.
 656 Միւս իրերով չէն մարտընջիր:
 657 —Հայր, զաւրութիւնք Հաւր տուր այսժամ:
 658 Հայր, զաւրութիւնք Հաւր տուր այսժամ:
 659 Հայր, զաւրութիւնք Հաւր տուր այսժամ:

660 Ամպակ լեցուց մէջ Ծիրծանին,
 661 Չետեղեց ճակտին.
 662 Անփոյթ հագաւ Թիկնոց Բոյլին,
 663 Հեղ երեսուն շըրջեց մէջքին,
 664 Նոր կոճկեց կարգին.
 665 Հեղ երեսուն Գաւտի Սիրին
 666 Թաւալեց մէջքին.
 667 Չեռքըն առաւ Նիզակ Շանթին՝
 668 Գետ կը գըծեր Երկրի մարմին:
 669 —Հայր, տուր Ծովհանն ինձ Մըհերի:
 670 —Որդի, Յուլըն Ծովինարի
 671 Մէջ է այսժամ Տաղաւարի:
 672 Տարիուն զընաց Յուլի Ախոռ, շանթեց մէջքին տեսած ցուլի,
 673 Փըռեց գետին՝ խարանելու, դարձաւ ըսաւ խոլ Երհայրին.
 674 —Յուլ թէ Ծովհան, Հայր, չէս պահեր.
 675 Է՛ջ ես անպէտ սընուցաներ:
 676 Հայր, տուր իմ Հաւր Յուլ Ծովհանին:

677 Տի՛ւ գոհոյրեժ իս տիրի.
 678 Իմ խոր ծին բի՛:
 679 Խրողբեր էսաց.
 680 — Գրե՛ղս քե տանը, Թըլոր Դաւիթ.
 681 Բի՛ւ խեր ընչ մեռի՝ մընչիւ ասուր
 682 Բի՛ւ խոր ծին երիր իմ տուն ինի,
 683 Խաւիրու թառի տակ կապիր իմ,
 684 Տի՛ուն էլ շարիր իմ.
 685 Յերդի՛սուէ խուտ, ջիւր կը տամ,
 686 Մարամելքի հախուն ջըմ գըճղի.
 687 Տիւն բեանամ, ծին տիւս խանի:

 688 Դաւիթ գընեաց, տիւն քակից.
 689 Չիան մոտ գընեաց, տեսաւ՝
 690 Թիգ ըմ ծեռտ քեամկի վերէն կայսիր ի:
 691 Ծեռտիր էտու տակ,
 692 Չեռ քեամկի վերէն կըքից,
 693 Չին ջեթթքի մ' եթալ,
 694 Մաղ ըմ հառիք տարաւ դէն:
 695 Դաւիթ ծին քեքից տիւն,
 696 Չիուն էսաց.— Բի տեր չկը՛ր՝ իս քի տեր իմ.
 697 Բի թիմար էտող չկը՛ր՝ իս քի թիմար երող իմ.
 698 Բի էմ տուող չկը՛ր՝ իս քի էմ տուող իմ:
 699 Չիու գլե՛րիս պագսից, էսաց.
 700 — Խրողբեր, ծիու գին բի՛:
 701 Խրողբեր ծիու գին իբի:
 702 Խրողբեր էսաց.
 703 — Միեր գին ինչ կը դներ ծիու վերէն,
 704 Տայնք ինչ կքեր,
 705 Չիու հեռքին երկու ոտ գետնուց կը կտռեր:
 706 էսաց, թէ Դաւիթն էլ վիրուց՝
 707 Կարող է երթա կռիւ.

677   Հայր, տո՛ւր իմ Հաւր Յուլ Ծովիանին:

678   Հայր, տո՛ւր իմ Հաւր Յուլ Ծովիանին:

679   Երիայր իսկոյն եկաւ ծունկի.

680   —Մանուկ Որդի, հայցէ Անգղին:

681   Մահի Խըթումն եր Մըհերի.

682   Յուլ Ծովիանին արի տարի,

683   Պինդ կապեցի Ծառին Հաւքի,

684   Յանկ պատեցի բոլորակի,

685   Արդէն կ'ապրի Յարդով Երկնի.

686   Վիշապի ահըն Լեռնայի

687   Բախտն այս բերաւ Ծովիանիին:

688   Գընաց Տարիուն, գարկաւ որմին,

689   Եկաւ Յուլին մաւտ Ծովիանի.

690   Կեղ մը անոր ծերտըն մէջքի

691   Մաքրեց, նետեց ձեռք քամակին.

692   Հարուածեց Յուլըն Մանուկին՝

693   Թըռցուց միկէն Տուն Երկնային.

694   Անդըրդուելի Յուլ Ծովիանի

695   Լըսեց ասքին Յուլ Մանուկի.

696   —Տէր ջուկէիր, տէր եմ քեզի, հըրէ ընկէր եմ բաշիդ.

697   Տարիդ բացող ոչ ունէիր, արեւ եմ եղանակիդ.

698   Հուր պարգէտող ոչ ունէիր, կըրանկ եմ թեժ՝ երախիդ:

699   Պագեց եղջիր Ծովիանիի,

700   Կըրկնեց մոգանքըն եռակի.

701   —Կայծանկըն, Հայր, տուր Ծովիանի՛:

702   Ըսաւ Թորգոմ այս աղերսին.

703   —Հայրըդ Ծովիան երբ կը հեծնէր,

704   Փորըն Յուլի կ'ամրացընէր,

705   Յուլըն Կամարըն կը գըլէր.

706   Նոյնպէս եթէ քեզ վերցընէ,

707   Երթալ կըռուի համարձակէ.

708 Թե չվիրուց՝ չկենա կռիւ եւր՝

709 Դաւիթ զին իդի ծիու քեամկի վերէն.

710 Տայնք ինչ կքից՝

711 Չիու ջուրս ոտն ել գետնուց կտռից.

712 Եսաց.— Խրորդեր,

713 Իմ խոր խաչ Պատրագին ել տո՛ւ:

714 Խրորդեր Եսաց.— Իս կարող չեմ տամ.

715 Թե տի՛ւ արժան իս՝ կը գեա վար քի՛ւ թիւին.

716 Թե տի՛ւ արժան չիս՝ չի՛գեա.

717 Գեո սանդեղուէ տի՛ւռ շինուկ:

718 Դաւիթ զնեաց սանդեղի հեռջիւ,

719 Ծընկնիր եզար գետին,

720 Դեղդա Սատըծուց երաւ, Էլաց, գի՛ւռաց:

721 Սատըծու հրամանեմ սանդեղի տի՛ւռ բացուաւ,

722 Խաչ Պատրագին իրի վար աջ թիւին,

723 Էջաւ վար մեջկըպին:

724 Էլաւ, ձին խեծաւ:

725 Խրորդերո կնիկ Եսաց.

726 — Դաւիթ, կ'երթաս, Մարամելքի ձախ ձիւն բերիս,

727 Իս Էսիմ իմ աչիչ դեղ:

728 Դաւիթ վեար ծիու քեամկին չեր երեւա՝

729 Էնկանդար պգտիկ եր:

730 Խրորդեր Եսաց.

731 — Մեկ հաղբիւր կա քի՛ւ հառաջ,

732 Զի՛ւ խոր Կաթնաղբիւրն ի.

733 Չիուց կ'իջնիս վար, կը լըուացուիս,

734 Խաց կ'ուտիս, պառկիս անտեղ, քընիս.

735 Վիր կ'ելիս, ձին կը խեծնիս, կ'երթաս.

736 Կ'երթաս դաշտի մեջ,

708

Տեղդո մընամ, 'թէ չըվերցնէ:

709

Մանուկ անցաւ մեջքին Յուլի,

710

Փորն ամրացուց՝ չըհարհարի,

711

Երկին թըռաւ Յուլ Ծովիանի.

712

—Երիանյր,— կանչեց Մանուկ Որդի,—

713

Տնւր Մըհերի Նըշանն Անգղի:

714

—Չի՛ այն տըրուիր խընդարկուին.

715

Կ'իջնէ՛ թելին արժանիին.

716

Աղէրս է 'թէ անարժանի,

717

Կը մընայ մէջըն Դագաղի:

718

Մանուկ, ծունկներն ամրած գետնին,

719

Մերծ եկաւ արջըն Դագաղին,

720

Կըրկնասքեց բանք Անգեղ Տունին.

721

Բացուաւ կափոյրըն Անդունդքի,

722

Նըստաւ թելին Նըշանն Անգղի.

723

Եզրեց Գաւտին ժամանակի.

724

Եղան Տարիուն անմեկնելի:

725

Երիայրի կինն ըսաւ Յուլին.

726

—Ձախ ծուն բեր հետըդ Վիշապի՝

727

Ծիածաններ ածեմ Երկրին:

728

Փոքր եր Մանուկ մեջքին Յուլի.

729

Հասաւ խորհուրդըն Երիայրի.

730

—Մանուկ Որդի, աւրինանք շաւղիդ,

731

Աղբիւր մը կայ ճանապարհիդ՝

732

Կաթնաղբիւրն է Հայր Մըհերի.

733

Յուլեդ կ'իջնես, լոգանք կ'առնես,

734

Հացըդ կ'ուտես, քուն կը մըտնես.

735

Կ'ելլես, Ծովիանըդ կը հեծնես,

736

Կաթինի հունըդ կը բըռնես.

737 Պողոսը սուն երկնուց իջի գետին.

738 Բի՛լ թուր կը զարկիս,

739 Թե կտռից՝ գնա՛ կռիւ.

740 Թե չկտռից՝ չերթաս կռիւ,

741 Դարձի՛, արի՛:

742 Դաւիթ կանչից.

743 «Տանտկի՛ք, ինչ խաց կը թխէք,

744 Դաւիթ մեջ հիշացէք.

745 Ձիւքի՛ր, ինչ ջմբի՛շ կ'ենէք,

746 Դաւիթ մեջ հիշացէք»:

747 Դաւիթ ձին քշից, գնեաց, քնաղքէն տիւն էլաւ:

748 Խրոողբեր կանչից.

749 «Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

750 Միր Քուռկիկ Տալալին»:

751 Դաւիթ դադրաւ, էսաց.

752 «Թե բախր գեղվաց, ըզզի չգեղվաց՝

753 Տ'երթամ զխրոողբերն էլ սպանիմ,

754 Նուրէն երթամ կռիւ»:

755 Խրոողբեր կանչից.

756 «Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

757 Միր Թուր Կեծակին.

758 Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

759 Միր Խաչ Պատրազին ինչ վար աջ թելին.

760 Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

761 Միր Ոսկի Գիւտին.

762 Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

763 Միր Կապէն Խաբիւկին.

764 Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

765 Միր Ոսկի Քեամար.

766 Խազար հէ՛ֆ, մէկ ափսոս

767 Միր Նորալիւկ մէկ տակ մանուկ»:

737 Դեմըդ կ'իջնե՝ երկնեն երկիր,
 738 Սիւնըն Ոսկի. կայծակ զարկիր՝
 739 Կըտրեց եթէ, գընա՛ կըռուիր.
 740 Որ չըկըտրեց, էտ Տուն դարձիր.
 741 Ողբա՛ կըռուիր, ափսոս կեանքիդ:

742 Մանուկ կանչեց.

743 Մայրէր Տաւրի, հաց երբ թըխեք,
 744 Մանուկըն Յուլ այնժամ յիշէք.
 745 Գարնան ծինէր, տաւն երբ ընեք,
 746 Մանուկըն Բոց այնժամ յիշէք:

747 Յուլ Թեւաւոր ելաւ երկրէն երուանդի:
 748 Երհայր Թորգոմ զարկաւ որոտ եռակի.

749 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 750 Մեր Յուլի՛ն Ծովհանի՛:

751 Մանուկ ըսաւ՝

752 Չաւրութիւնք ո՛չ ի մեզ բողեց.
 753 Անպետքըն այս նախ ըսպաննեմ,
 754 Նոր հարումիս ճամբան բըռնեմ:

755 Որոտ զարկաւ Երհայր Թորգոմ.

756 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 757 Նիգակի՛ն մեր Շանթի՛.

758 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 759 Նըջանի՛ն մեր Անգղի՛.

760 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 761 Ծիրծանի՛ն մեր Ճակտի՛.

762 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 763 Թիկնոցի՛ն մեր Բոյլի.

764 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 765 Գաւտիի՛ն մեր Սիրի՛.

766 Հազար վախ, մէկ ափսոս
 767 Մանուկի՛ն մեր Յուլի՛:

768 Դաւիթ Էսաց.— Զի՛ն բերան կուտրեր,
769 Ադ մէկ խոսք չտեր,
770 Ըզքի տը սպաներ, նուրեն երթեր կռիւ:

771 Դաւիթ ծին քշից, գնեաց.
772 Գնեաց հաղբրի վերէն:
773 Դաւիթ վեր չիջաւ. ծին կայնաւ:
774 Չանգի՛ւ մ' եզարկ՝ ծին չգնեաց.
775 Չանգի՛ւ մ' էլ եզարկ՝ ծիու կողշարք ըմ կուտրաւ:
776 Դաւիթ ծիուն Էսաց.

777 — Զի՛ն վիզ կուտռն.
778 Իս կ'ըսեր՝ տի՛ն ըզգի երընէ գիտիր տ'ընցըցեր,
779 Աս պուտ ըմ ջի՛նը ի, տի՛ն ըզգի չըս կենա ընցըցի:
780 Ասծու հրամանէ՛ն ծիուն լեզու իրի, Էսաց.
781 — Կ'իջնիս վէ, պուտ ըմ նա ջի՛նը տաս իմ կողաշարք,
782 Զիսն՝ զքի կը տամ երեքեական իրիցըցիմ:
783 Դաւիթ ծիուց իջաւ վար,
784 Ձիու գլէ՛նիս պագնից,
785 Պուտ ըմ ջի՛նը իտու ծիու կողաշարք:
786 Ձին Էսաց.

787 — Չէ քի՛ն խրողբեր թամբախ երաւ քի՛ն վերէն՝
788 Մէկ հաղբի՛նը կա քի՛ն հառաջ,
789 Զի՛ն խոր Կաթնաղբի՛նըն ի.
790 Կ'իջնիս անտեղ, կը լուացուիս,
791 Խաց կ'ուտիս, կը պառկիս անտեղ, կը քնիս:
792 Վիր կ'ելնիս, քի՛ն ծին կը խածնիս,
793 Նուրեն կ'երթաս կռիւ:

794 Դաւիթ անտեղ վըլացուաւ, խաց կերաւ,
795 Ձի՛նը խմաւ, պառկաւ, քնաւ:
796 Դաւիթ ակախաւ, Էնկանդար վո՛ղժ առի՝
797 Շիրիրի մէջ կեախ ի փաթլամիջ եղի:

—Կոտորեր բերանն,— ըսաւ Որդի,—
 Որ գըլանար աւրինանք վերջին.
 Չարնէի, նոր մարտ մեկնէի:

Յուլըն թըռաւ Վեց Թեւանի, հասաւ Եգերքըն Աղբիւրի.
 Կանգ երբ առաւ Յուլ Ծովիանի, մընաց Մանուկ անոր մէջքին.
 Չարկաւ Մանուկ կողին Յուլի,
 Անշարժ մընաց Յուլ Ծովիանի.
 Չարկաւ նորէն, կողշար կոտորեց
 Ծովիանիի յար աներեր.

—Վիգըդ կըտրեմ, եղած տըկար.
 Իբըր կ'անցնիս գետէ արեան.
 Չէս ափ մը ջուր կըտրել կըրնար:

Յուլ Ծովիանի լեզու ելաւ.

—Այդ ափ մը ջուր քո ըսածով կողըս լուա՛ յոյժ հեգուրեամբ,
 Ապա թէ ոչ՝ մէջ Լեռնայի քեզ կը թաղեմ յար յաւիտեան:

Կուռնըն ամուր Մանուկ լըքեց,
 Յուլի գըլուխըն համբուրեց,
 Կողին բուժիչ ջուր ողողեց.

Ծովիան ըսաւ. —Յիւլ Տարիունի՛,
 Երիւար խաւսքին որ լըսէի՛ր.
 Կանգ առ, Մանուկ, Դիեգերքի՛ն՝
 Կաթնաղբիւրի Մեծ Մըհերի՛.
 Իջիր, ջուրին մէջըն մըտի՛ր,
 Ծես ըրէ, քեզ յանձնէ Տիրի՛ն.
 Երբ կը գարթնիս, մէջքըն ելի՛ր՝
 Նոր թըռչելու մանկամարտի՛:

Կաթնաղբիւրով հաղորդըւած,
 Ըմպած լուսէ դալ՝ քուն մըտաւ.
 Ծանեց հըզար ոյժ, երբ ելաւ.
 Դուրս կը պայթեր իր թիկնոցէն.

798 Շիրիր էիան, նուրեն Ոսկի Գիւտի իբի,
 799 Բնառսուն խոնդբնարի բնամբակ մեջեն էիան.
 800 Անջախ գնեաց գլէիս.
 801 Կապեն Խաբիւկին խագեաւ,
 802 Բնարսուն փաթ էլ իբի բիւլիր մեջաց,
 803 Անջախ կուճկուաւ.
 804 Թուր Կեծակին կապից վերեն,
 805 Էջաւ խատ ծնկնիրուն.
 806 Խաչ Պատրագին իջեր էր վար մեջկըպին,
 807 Կալաւ վար թելին:
 808 Ձին խեծաւ, գնեաց դաշտի մեջ.
 809 Տեսաւ՝ Պողոնըտ սուն երկնուց իջի գետին:
 810 Թուր եգարկ, կտրից,
 811 Կալամ վար կալամի կանգնաւ:
 812 Իրեն մտով չեր կտրի, կանչեց.
 813 «Ձեռնի՛ր, տիւ կուտուր կենէր,
 814 Աջքի՛ր, տիւ խաւար կենէր,
 815 Բեաժնի՛ր, տիւ չուր դառնէր,
 816 Տիւ ըզգի բենամուս չենէր»:
 817 Ձին եաց.— Բիւ բերան կուտրի,
 818 Բնամի մ' ուզի Աստըծուց:
 819 «Սարի՛ր, քնամի մ' կ'ուզիմ,
 820 Ձիրի՛ր, քնամի մ' կ'ուզիմ,
 821 Նա մէկ տակ սուն շուռ տեր»:
 822 Բնամի մ' էլաւ, սուն շուռ ետու.
 823 Դաւիթ դէղա Աստըծուց երաւ,
 824 Աջքիր ժրաւ, ձեռնիր ժրաւ, բնաժ կանաչացաւ:

 825 Էլաւ, ըզգին խեծաւ,
 826 Գնեաց Լիւռա դաշտի գլէիս կայնաւ:
 827 Տեսաւ՝ քնանի մ' աստղ երկինք կը ճըլուլլան,
 828 Ընցկում չադըր-խեւաթ Լիւռա դաշտ զարկած:

- 798 Ճակտի Ծիրծանըն հանեց,
 799 Գունդ-գունդ գըլխեն ամպ թըռաւ.
 800 Տեղըն հազիւ ետ դըրաւ.
 801 Հագաւ Թիկսոցըն Բոյլի,
 802 Երեսուն փաթըն մանի
 803 Եղաւ շըրջան մէկ հազիւ.
 804 Կապեց Նիզակըն Շանթի՝
 805 Հասաւ հազիւ աջ ծունկին.
 806 Նըշանն Անգդի՝ հաս մէջքին,
 807 Կերպ մը նըստաւ բագուկին.
 808 Յուլուտարիուն սըլացան,
 809 Հասան փողին Եգերքի.
 810 Չարկին Կայծակ Նիզակի.
 811 Մընաց սիւնմաս՝ յեն մասի.
 812 Աղերգ լըսուաւ եղերի.
 813 Ձեռքէր, կըտըրուէիք,
 814 Աչքէր, խաւարէիք,
 815 Մարմին, ջուր դառնայիր.
 816 Նըշաւակ զիս ջընէի՛ք:
 817 —Երանըդ կոտրի՛,— ըսաւ Ծովհանի.—
 818 Խընդո՛ւ Թորգոմի՛ Քամի՛ Սոսկալի՛:
 819 Սարէր Տաւրոսի՛, ցիւեցեք քամի՛,
 820 Չորէր Տաւրոսի՛, ցիւեցեք քամի՛
 821 Իջնէր գըլորէր Փողըն Եգերքի՛:
 822 Ելաւ Քամին, բաժնուեցան Երկիր-Երկին:
 823 Դիմեց Բանին՝ աւրիւնդ տալով Հայր Անգեղին.
 824 Կենդանութիւն ձեռքերն, աչքերն իսկոյն առին:

 825 Յուլուտարիուն Երուանդական
 826 Կող Լեռնայի Ճահճի հասան.
 827 Կամարին աստըղ կար որքան,
 828 Ճահճին մէջ կար ջըրաւձ նոյնքան.

829 Դաւիթ տեսաւ, հախու գահաւորաւ.

830 «Օղորմած բճարերար Աստուած,

831 Անունք էլսին բճամբճակ,

832 Իս իլնըմ կրակ՝

833 Իս չըմ կէնա անունք իրիցըցէ:

834 Օղորմած բճարերար Աստուած,

835 Անունք էլսին գճարնան մատղաջ քիր,

836 Իս իլնըմ գճարնան անուրի գելիր՝

837 Իս չըմ կէնա գանունք կճռի»:

838 Չին եսաց.— Ի՞նչ կը վախանաս.

839 Տի՛ւ իմ քճամկէն վէ չիջնիս.

840 Թճանի մ՝ քի՛ւ թուր կտրի,

841 Ընցկում իմ բեհն տը կտրի.

842 Թճանի մ՝ քի՛ւ թուր կտրի,

843 Ընցկում իմ վուքիր տը կտրին.

844 Թճանի մ՝ քի՛ւ թուր կտրի,

845 Ընցկում իմ պուչ տը կտրի.

846 Իմ քճամկէն վէ չգճաս:

847 Դաւիթ եսաց.

848 — Անունք տ՝ականցնիմ, նուրէն երթամ կռիւ:

849 «Որ քնուկ էք՝ հարթուն կացէք.

850 Որ հարթուն էք՝ էլըցէք, նստեցէք.

851 Որ էլեր էք, նստեր էք՝ էլըցէք կանգնեցէք.

852 Որ կանգներ էք՝ ծիր ճակիր կապիցէք.

853 Որ ծիր ճակիր կապիր էք՝ ծիր ծիանք թամբեցէք.

854 Որ ծիր ծիանք թամբեր էք՝ էլըցէք, խծօըցէք.

855 Չըսէք՝ Դաւիթ գճող իրի, գճող գնաց»:

856 Դաւիթ ծին քշից մըջ ասքճարին.

857 Էնկանդար մարդ սպանից,

858 Էլաւ երընէ խեղեղ, լեշիր տարաւ:

859 Մեկ ծիր ախթիար մարդ ըմ կըլեր անտեղ,

829 Յուլ Տարիունի զարիւրեցաւ.

830 Ողորմ Անգեղ, Տուն Անապակ.

831 Ըլլան ասունք՝ բուրդ ու բամբակ,

832 Ըլլամ անգամ անյագ կըրակ,

833 Ինչպէս կըրնամ դաշտն այս այրել:

834 Ողորմ Անգեղ Տիտանազեղ.

835 Ըլլան՝ մատղաշ գարնան գառներ,

836 Ըլլամ անգամ սոված գայլեր,

837 Ինչպէս կըրնամ ծովն այս լափել:

838 Յուլ Ծովիանի լեզու ելաւ.

839 Ահն ինչ է քեզ, երբ ես մեջքիս.

840 Որքան կայծակ Որդիս զարնէ,

841 Նոյնքան լորձունք ես ողողեմ.

842 Որքան կայծակ Որդիս զարնէ,

843 Կըճղակներով ես տըրորեմ.

844 Որքան կայծակ Որդիս զարնէ,

845 Եղջիւրներով ես կոտորեմ:

846 Մեջքէն չիջնեն:

847 —Կարգ է վըսեմ Տիտաններու՝ աւետելու թըշնամիին

848 Ու նոր միայն գըրոհելու,— ըսաւ Ծընունդըն Տաւրոսի:

849 Նիբի եք մըտէր, արթուն կեցեք, անք Լեռնայի.

850 Արթուն եք՝ թէ՛, գըլուխ հանեք, անք Լեռնայի.

851 Հաներ եք՝ թէ՛, ելեք կանգնեք, անք Լեռնայի.

852 Կանգնեք եք՝ թէ՛, գըրահ կապեք, անք Լեռնայի.

853 Կապեր եք՝ թէ՛, ժանիք ցըցեք, անք Լեռնայի.

854 Ցըցեր եք՝ թէ՛, ըսպատեցեք, անք Լեռնայի.

855 Չըսէք՝ գաղտուկ եկաւ գընաց բագորդը մեր վաղեմի:

856 Լայնքըն պատռեց Տարիուն զաւրքի ջըրաւօի.

857 Ըսպանանեց վաթսուն անգամ հազարի,

858 Ողջըն դըրկեց յատակըն Եգեականի:

859 Վիշապ մը ծեր կը կանչէր.

860 Էսաց.— Փռւշտ, փռւշտ:
 861 Էսաց.— Փռւշտ տի՛ր իս,
 862 Դհա մատ ըմ երեխայ իմ.
 863 Իս ինչ փշտութիւն երիւր իմ,
 864 Տի՛ր ձի կ'ըսիս՝ փռւշտ:
 865 Ախրթար Էսաց.— Խոզի՛ղ-արիւտւոյ կը մեռնիսմ,
 866 Իս քըզի չըմ ըսը փռւշտ.
 867 Միւր լեզիւն անպէս ի:
 868 Էս մարդիւր ամէն մորէն մէկ ին,
 869 Չորեքվէն քէշի, բիրի.
 870 Տի՛ր ընչհիւ գանոնք կը սպանիս,
 871 Անոնց մեղք քիւ վիզ կ'իցկիս.
 872 Գնեա, քիւ նայար սպանի:
 873 Դաւիթ Էսաց.— Անուր չադըր ո՛ր մէկն ի:
 874 Ախրթար Էսաց.— Որ չադրի կուշտ իս կանգնիս՝
 875 Անիկ ան չադրի տակն ի:

 876 Ախրթար գնեաց, կանգնեաւ Էն չադրի կուշտ.
 877 Դաւիթ Էլ գնեաց, մտաւ Էն չադրի տակ.
 878 Տեսաւ՝ Մըսրամելիք պառկի, քնացիր ի:
 879 Մըսրամելիք քեառսուն գեազ խուր տուի փուրել.
 880 Թոռէ զնքիլ մէջ կախ տուի,
 881 Թաղես խուրու բերնի վերէն թըլի:
 882 Դաւիթ Էսաց.— Մա՛րե,
 883 Մըսրամելիք քնուց խան վի.
 884 Անմախ՝ անուր մախ իմ բիրի:
 885 Մեր Էսաց.— Ո՛րդի,
 886 Մըսրամելիք կը քնի մընչիւ եորօ օր,
 887 Ասօր իրիք օր կա, քնիր ի:
 888 Էսաց.— Գի՛րթնէ խուկ թա՛լ կրա՛կ:

 889 Խուկ կարմրցաւ,

860 —Փռւշտ, փռւշտ:
 861 —Փռւշտը դրւ ես, կոշտ գառամ.
 862 Մանուկ եմ դեռ անթառամ.
 863 Ի՞նչ փռւշտութիւն ըրած կամ՝
 864 Հըռչակ փռւշտի ըստանամ:
 865 Վիշապն ըսաւ.
 866 —Մանիդ մեռնիմ, փռւշտ չ'ըսի՛.
 867 Լեզուն է մեր յոյժ բասիր:
 868 Վիշապներ ենք միածին՝
 869 Ճիւղերն այլայլ նոյն Ծառի.
 870 Մեզ զարկըդ կը խողխողէ՝
 871 Արգէլք վըզիդ կ'ոլորէ.
 872 Բունին Ծառի զարկ, կըտրէ:
 873 —Ո՞ր է ձեր բունն, Աւօ Ալէ:
 874 —Ահա է ան՝ քուն մըտեր,
 875 Կը խըռխըռայ աներեր:

876 Կանգնեցաւ Ալէ մերձ աւազանի,
 877 Քուն էր ուր մըտեր Վիշապ Լեռնայի.
 878 Մաւտեցաւ անոր Մանուկըն Տաւրի.
 879 Վեց վաթսուն հասակ խոր հոր էր փորեր,
 880 Շըղթայէ ցանցեր վըրան առկախեր,
 881 Կոկորդն էր հորի՝ կաճով քողարկեր:
 882 —Մայր Դըռնապահ Ընդերկրի,— ըսաւ Որդին Տաւրոսի.—
 883 Տուր արթնութիւն Վիշապիդ. եկեր եմ պատերազմի.
 884 Արն է մահուան Անմահիդ. առնէ զայն Մահ ու տանի:
 885 —Ականջ խաւսքին մաւրըդ դիր, Մանուկ Որդի Հերայի.
 886 Նիրհըն անյազ Վիշապի վեց աւր գինքըն կը տանի.
 887 Անոր, ոչ մէկըս ունի, թարթիչներու բանալին:
 888 —Մայր Որդիի Տաւրոսի, հուր նետէ խոփ գուրանի:

889 Խոփըն շէկ-շէկ խոթեցին

- 890 Էխան, իդի Մարամելքի ոտաց տակ,
 891 Զըզիւց ընկեալ ոտաց:
 892 Մըսրամելիք էսաց.
 893 — Օ՛ֆ, ասոր տիւ իմ տեղ խորոտ չէք ջիւի,
 894 Լուիր ըզզի կըծիցին:
 895 Դաւիթ էսաց.— Իլի վիր,
 896 Լիւ գքի չի կըծի:
 897 Մըսրամելիք հելաւ, Նստաւ,
 898 էսաց.— Դաւիթ, ծիւղց իջի տակ.
 899 Ռահաթինք, Նուրէն կ'ըլնենք, կռիւ էնինք:
 900 Դաւիթ էսաց.— Չըմ իջնի.
 901 Մերն էլ էսաց.— Իջի, ճամբախ իկիր իս,
 902 Նեղացիր իս, իջի, քիչ ըմ ռահաթի,
 903 Նուրէն իլըցէք, կռիւ երէք:

 904 Դաւիթ ծիւղց իջաւ տակ.
 905 Չին ըռըկաւ, գնեաց դաշտի մէջ:
 906 Դաւիթ Նստաւ ադ թաղսին,
 907 Գնեաց խուրու տակ,
 908 Թռռէ զընջիլ կըքուաւ բիւլիւր Դաւթին:
 909 Մըսրամելիք էսաց.— Նա հեթըմն էր,
 910 Խա ծի կռիւ տ'ենէր:
 911 Թըղ կենա աստեղ մընջիւ առաւոտուն,
 912 Կ'ըլնիմ, կը սպանիմ:

 913 Չենեով Զեփան հիրիկուն պառկաւ, քնաւ.
 914 Ակախաւ, էլաւ, Նստաւ,
 915 էսաց.— Կնիկ, իլի ճրագ կարճ.
 916 Իս տեսա՝ վըր Մարա արիւ էր,
 917 Վըր Սասմա ամպ էր:
 918 Կնիկ էսաց.
 919 — Զիւ տուն աւիր, տիւ չըս քնի,

Մեջ Վիշապի ներբանին.

Կաթ տեսան ոտնատակին:

Ըսաւ Վիշապ Լեռնայի.

— Ինչո՞ւ է ջուրըս նըսեմ.

Կարի՛ճըն գիս կը կըծէ:

Ըսաւ Մանուկ. — Վէր՝ կըռռւի,

Կըծողըն քեզ չէ՛ կարիծ:

Ըսաւ Վիշապըն Լեռնայի.

— Իջիր Ճահիճ, Յուկ Տաւրոսի.

Չըրոյց ընենք, սրի ոգորինք:

— Ծովիանիւս չեմ բաժնուիր:

Դըռնպահ Մայրն ըսաւ մեղմիւ.

— Տե՛ղ ես երկար կըտրած եկած.

Հանգչիր, որդի իմ պարտասած:

Մեջքըն լըքեց Մանուկ Յուկի,

Թըռաւ գընաց Յուկ Ծովիանին.

Մանուկ նըստաւ երբ թաղիքին,

Գըլտորեցաւ՝ ճարակ հորին՝

Շըղթայ ցանցին Խորամանկի:

Վիշապ ըսաւ. — Նայէ՛ք Որբի՛ն.

Մահ բերողի՛ս Մեծ Լեռնայի՛ն.

Մընայ՝ Հորի՛ն ժամանակի.

Համ-հոտ կ'առնեմ նախաճաշի՛:

Երիայր Թորգոմ երազ տեսաւ.

Բացաւ ակներըն, նըստեցաւ.

— Երմայր, ելիր, դիւթէ՛,— ըսաւ.—

Է՛ր Եգեականն ընդ արեւի,

Տաւրի Վշխարիըն՝ ընդ ամպի:

Երմայրն ըսաւ.

— Տունըդ ամայք դառնայ, Թորգոմ.

920 Քիւն տիւ կը քընիս,
 921 Էրագ խալդին քը տեսնիս:
 922 Վո՛վ գըտը՝ մկա Դաւիթ
 923 Ո՞ր փշտու ծուցն ի քընի:
 924 ՉԷՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ Էլի պառկաւ,
 925 Քիչ էլ քնաւ, ակախաւ.
 926 Էլաւ, Նստաւ, Եսաց.
 927 — Կնիկ, իլի՛ ճրագ կպրւ,
 928 Միր տղէն շատ Նեղութքնի մէջ ի.
 929 Իս տեսա՛ Մարա աստղ պուծառ էր,
 930 Սասմա աստղ մԺուաղ էր:
 931 Եսաց.— Քիւն տիւ կը քընիս,
 932 Էրագ խալդին կը տեսնիս:
 933 Վո՛վ գըտը՝ մոր ծուցն ի քընի,
 934 Ո՞ր փշտու ծուցն ի քնի:
 935 ՉԷՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ քիչ մ' էլ քընաւ.
 936 Ակախաւ, Էլաւ, Նստաւ,
 937 Եսաց.— Կնիկ, իլի՛ ճրագ կպրւ,
 938 Քիչ մնացիր՝ միր տղէն սպանին.
 939 Իս տեսա՛ Մարա աստղ Էլաւ,
 940 Իրի, Սասմա աստղ կլանից:
 941 Կնիկ Էլի Եսաց.— Քիւն տիւ կը քընիս,
 942 Էրագ խալդին կը տեսնիս.
 943 Չըս թո՛ղնի մինք քընինք:
 944 ՉԷՆԷՈՎ ՅԷՈՎԱՆ հելաւ,
 945 Էրկու աքիւց Էգար կնկեան,
 946 Եսաց.— Դէ՛, փոռշտ, կա՛հա,
 947 Իս կ'ըսիս՝ իլի՛ ճրագ կպրւ,
 948 Տիւ կըսիս՝ քիւն տիւ կը քընիս,
 949 Էրագ խալդին կը տեսնիս:
 950 Կնիկ Էլաւ, ճրագ կպուց:

920   Քուն կը մըտնես ի սեր Տիւրի,
 921   Բան կը տեսնես ի սեր Տաւրի.
 922   Մանուկ ժամուն այս ղվ գիտէ
 923   Ո՞ր փուշտ անծի ծոցն է մըտեր:
 924   Երհայր Թորգոմ հանգըստացաւ:
 925   Պահ մը յետոյ ետ արթընցաւ,
 926   Ելաւ նըստաւ, կընկան ըսաւ.
 927   —Երմայր, ելիր, լոյսն արծարծէ մեհեանի.
 928   Մեջ է Որդին անշըրջելի աղետի.
 929   Էր լուսաւոր Աստեղատունըն Աւծի,
 930   Էր նուաղուն Աստեղատունըն Յուլի:
 931   —Քուն կը մըտնես ի սեր Տիւրի,
 932   Բան կը տեսնես ի սեր Տաւրի.
 933   Որդին հիմա է ներսիդին
 934   Ո՞վ գիտէ ղր ջըրանոյջի:
 935   Երհայր Թորգոմ խոր քուն մըտաւ.
 936   Պահ մը յետոյ ետ արթընցաւ.
 937   —Երմայր, ելիր, ճըրագ վառէ.
 938   Կ'ըսպաննուի Մանուկ Որդին.
 939   Բարձրացաւ Աստղըն Ջըրաւծի,
 940   Կըլլեց խեղդեց Աստղըն Տաւրի:
 941   —Ի սեր Տիւրի քուն կը մըտնես,
 942   Ի սեր Տաւրի բան կը տեսնես.
 943   Քունն անոյջ է, դու շատ ուշ ես:
 944   Չարկաւ կընկան Երհայր Թորգոմ
 945   Երկու-երեք կից անողորմ.
 946   —Ե՛լ, անըզգամ սակաւերես.
 947   Կ'ըսեմ քեզի՝ ճըրագ վառես.
 948   Ի սեր ճիւղիդ քուն կը մըտնես,
 949   Ի սեր խերիդ բան կը տեսնես . . .
 950   Ելաւ Երմայրըն, լոյս վառեց:

951 ՉԷՆԵՊ ՅԵՊՎԱՆ ճրագ առից, գնեաց ախոռ:
 952 Չեռ իղի ԲԵՊ ձիու քեամկի վերէն,
 953 Եսաց.— ԲԵՊ ձին, խոգիւղ-արիւուդ կը մեռնիմ,
 954 Տիւ ըզզի հիբ խասցիս Դաւթի կռուուն:
 955 ԲԵՊ ձին Եսաց.— Ասծու հրամանեմ
 956 Մընջիւ լիւսնա, ըզքի կը խասցնիմ Դաւթի կռուուն:
 957 ՉԷՆԵՊ ՅԵՊՎԱՆ Եսաց.— Զիւ վիզ կուտոճ,
 958 Իմ ձեռաց քեատ խարամ ըլնը վըր քիւ բերնին.
 959 Մընջիւ լիւսնա, կը սպանին, տարի մ' չըն սպանի:
 960 Գնեաց, ձեռ իղի Կարմիր ձիու քեամկի վերէն,
 961 Եսաց.— Կարմիր ձին,
 962 Տիւ ըզզի հիբ խասցիս Դաւթի կռուուն:
 963 Կարմիր ձին Եսաց.— Ասծու հրամանեմ
 964 Մընջիւ տիւ չկարտ մ' քեշիս,
 965 Ըզքի կը խասցնիմ Դաւթի կռուուն:
 966 ՉԷՆԵՊ ՅԵՊՎԱՆ Եսաց.— Զիւ բերան կուտոճեր,
 967 Մընջիւ չկարտ մ' քեշիմ, չիտ կը սպանին:
 968 Գնեաց, ձեռ իղի Սել ձիու քեամկի վերէն,
 969 Եսաց.— Սել ձին, խոգիւղ-արիւուդ կը մեռնիմ,
 970 Տիւ ըզզի հիբ կը խասցիս Դաւթի կռուուն:
 971 Եսաց.— Աստծու շնողքեմ, Աստծու հրամանեմ,
 972 Տիւ ոտ դնիս զանգիւն,
 973 Չուր շուռ տաս մեկէլ զանգիւն,
 974 Տիւ ըզքի վըր իմ քեամկին բռնիս,
 975 Իս ըզքի կը խասցնիմ Լիւռա դաշտի գլեմիս:
 976 ՉԷՆԵՊ ՅԵՊՎԱՆ ձիու գլեմիս պագնից,
 977 Էլաւ, ձին խեծաւ, ոտ իղի զանգիւն՝
 978 Չուր շուռ իտու մեկէլ զանգիւն՝
 979 Լիւռա դաշտի գլեմիս ձին կայնաւ:
 980 ՉԷՆԵՊ ՅԵՊՎԱՆ կանջից, Եսաց.
 981 — Գրեմիս քե տանը, Թըլրի Դաւիթ,
 982 Մարութա Բանձրիկ Աստուարածին,

Գոմ ուղղուեցաւ Թորգոմ լոյսով լապտերի,
Ձեռքըն դրաւ նուսին Արփեան Գոմէջի.

—Արփեան Գոմէջ, մեռնիմ մահկիդ,
Ե՞րբ կը հասնիս Մարտ Մանուկի:

—Լոյսն Արփիի չ'իջած Գոմիդ,
Կը հասցընեմ Մարտ Մանուկիդ:

—Վիզըդ կըտորի,— ըսաւ Երիայր,—
Ափսոս քանքիս վըրադ թափած.

Մինչ լոյս Մանուկ կ'ըլլայ մեռած:

Ձեռքըն զարկաւ նուսին Որդան Գոմէջի.

—Որդան Գոմէջ, մեռնիմ լուսնիդ,
Ե՞րբ կը հասնիս Մարտ Մանուկի:

—Յըրամանան ժուկ ու ժամի

Երբ աւարտես ասքըդ Լուսնին,

Կը հասցընեմ Մարտ Մանուկին:

—Ռեխըդ կոտորի,— ըսաւ Երիայր,—

Մինչ այդ Մանուկ կ'ըլլայ դիակ:

Ձեռքըն զարկաւ նուսին Սեաւ Գոմէջի.

—Ա'րջըն Գոմէջ, մեռնիմ մահկիդ,

Ե՞րբ կը հասնիս Մարտ Մանուկիդ:

—Մինչեւ դընես

Ոտ մէկ ձախիս,

Ոտ միւս աջիս,

Խըրուիս մէջքիս,

Մաւր կը հասնիս Լեռնայի:

Համբոյր տուաւ Արջըն Յուկին,

Չախըն՝ ձախին,

Աջըն՝ աջին,

Հասաւ երախըն Լեռնայի,

Չարկաւ որոտ ահագանգի.

—Որդի՛ Որոտի, Անգեղ քեզ տանի.

Բանծիր Որովայնըն Սեզ Մարուքի,

- 983 Խաչ Պատրազին, ընչ վար աջ թելին.
 984 Տիրն հիշա՛, գքի թափ տու:
 985 Դաւիթ եսաց.— Հայ-հոյ,
 986 Խրոողբես էլ իկի աստեղ:
 987 Դաւիթ եսաց.
 988   «Յա՛, Մարութա Բանօր Աստուարածին,
 989 Խաչ Պատրազին, ընչ վար աջ թելին,
 990 Խնդիրք ձեզնէ յիմ երի, տի՛նք ձի հասնէք»:
 991 Դաւիթ զինք թափ էտու,
 992 Խուր էլաւ դաշտ դիրան հեռքի,
 993 Չընջուլ կտուրքիւր երկնուց էկին տակ:
 994 Դաւիթ հելաւ, զնեաց դախ ձին,
 995 Չին չիգեա ձեռ. յալուար էլաւ ձիուն,
 996 Չին էկաւ ձեռ, էլաւ, ձին խեծաւ:

 997 Էկաւ, Մարամելքի գլխու վերէն կայնաւ.
 998 Եսաց.— Մա՛րե, ան քեաֆըր խան վէ:
 999 Մեր եսաց.— Ասօր չուրս օր կա՛ պառկիր ի,
 1000 Իրիք օր էլ կ'ուզէ՛ քնուց վիր իլնի:
 1001 Եսաց.— Գիրթնէ խուփ թա՛լ կրակ:
 1002 Էթալ կրակ, կարմրցաւ,
 1003 Էխան, իդի ոտաց տակ,
 1004 Զըզիւց ընկեաւ ոտ:
 1005 Մըսրամելիք էլաւ նստաւ, եսաց.
 1006 — Ասօր տիւ իմ տեղ խորոտ չէք շինի,
 1007 Լուիր չթողին՝ իս քիչ ըմ քնէր:
 1008 Դաւիթ եսաց.— Իլի վիր,
 1009 Անմախ՝ քի մախ իմ բիրի.
 1010 Անգրե՛ող՝ քի գրե՛ող իմ բիրի:
 1011 Մըսրամելիք Դաւթին եսաց.
 1012 — Մենք կռիւ գորե՛ովն էնինք, թէ՛ նոբթով:
 1013 Դաւիթ եսաց.— Ինչըղ քի՛ն քան կ'ուզէ,

983 Նըշանն Անգեղի վըրայ քո թելի
 984 Յիշէ. թափի ի քեզ, Որդի՛ր Մըհերի:
 985 —Հայ-հոյ, եկան,— ըսաւ Որդին.—
 986 Երհայրըն է հասեր ասդի:
 987 Ոգեց Որդին.
 988 Ո՛րվ Որովայն Սեգ Մարութի,
 989 Նըշանն Անգղի աջ իմ բազկի,
 990 Ճախըր տուեք Յուկ Մանուկին:
 991 Սըլաց տուաւ Մանուկ իրեն,— հորըն արան եղաւ վաղէն,—
 992 Մանեակ հազար՝ ցանց-շըղթայէն, ներքեւ թափան Արփա-
 993 Գըտաւ Մանուկ Յուկ Ծովհանիսն, [սորէն.
 994 Որըն՝ վըշտոտ, կ'երթար անդին.
 995 Դունչըն գըգուեց, վիզըն շոյեց,
 996 Մըխըրճուեցաւ Որդին մեջքին:

997 Եկաւ կեցաւ մաւտ Վիշապի Լեռնայի.
 998 —Մայր Վիշապի, տուր արթնութիւնս պակասիդ:
 999 Ըսաւ Հերա Դըռընպահ. —Երեքն է սին.
 1000 Հարկ է, որ ան դեռ խըռխըռայ երեք սին:
 1001 —Խոփ Գութանին մէջ նետեցէք հընոցին.
 1002 Կը խըռխըռայ տեսնենք քանի՞ դեռ լուսին:
 1003 Խոփ Գութանին մէջ կըրակին խարկեցին,
 1004 Վեց վիշապով մէջ ներբանին խորեցին.
 1005 Կաթ հոսեցաւ: Վիշապ նըստաւ ընկողմնի.
 1006 —Խանձարուրըս կապած չէք.
 1007 Կարիճըն գիս կը կըծէ:
 1008 —Մահ եմ բերեր գեղուն բունիդ.
 1009 Վախճան բերեր եմ երանքիդ.
 1010 Գըրորդ բերեր եմ մահասիդ,—
 1011 Լըսեց. նըստաւ, ըսաւ Վիշապ.
 1012 —Եղբայրըս, հր կերպ մարտընչինք.
 1013 Չաւըքով, հերթով,

- 1014 Անպէս կ'ենինք կռիւ:
1015 Մըսրամելիք էսաց.
1016 — Կռիւ նորթե՞ղվ էնինք:
1017 Մըսրամելիք էսաց՝
1018 — Հառաջ տի՛ տը զարկիս, թէ ի՛ն տը զարկիս:
1019 Դաւիթ էսաց.— Հառաջ տի՛ զարկ.
1020 Ձի մարդ չկա՝ իմ հետընէն լէա:
1021 Մարդ չունիմ, աղբեր չունիմ, խեր չունիմ, մեր չունիմ.
1022 Ըզզի սպանիս էլ՝
1023 Մարդ չկա՝ իմ հետընէն լէա:
1024 Իս զքէ սպանիմ՝
1025 Զի՛ ասքե՛ար կա մնա աստեղ առանց տերուքին:
- 1026 Դաւիթ ծիուց իջաւ տակ, նստաւ,
1027 էսաց.— Մսրամելիք, քի՛ դարբիր զարկ:
1028 Մըսրամելիք ըզծին խեծաւ,
1029 Իրի, գե՛որզըմ էզարկ Դաւթին.
1030 Գե՛ախ ընդ գե՛ախ թոզ դադրաւ վերէն:
1031 Մըսրամելիք էսաց. — Խո՛ղածին,
1032 Խո՛ղ էր, խո՛ղ դարձաւ:
1033 Թոզ վիրցաւ, տեսաւ՝ Դաւիթ ադտեղ նըստուկ ի:
1034 Մըսրամելիք գնե՛աց, իրի, գե՛որզըմ էլ էզարկ.
1035 Երկու օր, երկու գիշիր թոզ դադրաւ Դաւթի վերէն:
1036 Մըսրամելիք ըսաց.
1037 — Խո՛ղածին խո՛ղ էր, խո՛ղ դարձաւ:
1038 Թոզ վերցաւ, տեսաւ՝ Դաւիթ նստուկ ադտեղ:
1039 Մըսրամելիք գնե՛աց, իրի, գե՛որզ մ' էլ էզարկ.
1040 Իրիք օր, իրիք գիշիր թոզ դադրաւ Դաւթի վերէն:
1041 Մըսրամելիք էսաց.
1042 — Խո՛ղածին խո՛ղ էր, խո՛ղ դարձաւ:
1043 Թոզ վերցաւ, տեսաւ՝ Դաւիթ ադտեղ նստուկ ի:
1044 Դաւիթ էսաց.— Մսրամելիք, նորբաթ չխասա՛մ ծի:

1014   Գունդո՛ւմ, նետո՛ւմ:
 1015   —Ի՛նչպէս ուզես, այնպէս ընենք:
 1016   —Կըռիւ հէրթով, եղբայր արդար:
 1017   Վիշապ ապա դարձաւ ըսաւ.
 1018   —Յերթըն իմն է, եղբայր արդար:
 1019   —Յերթըն քոնն է, Վիշապ եղբայր.
 1020   Լացող դիիս ոչ ոք ունիմ,
 1021   Խաւար է բախտըն իմ կեանքի.
 1022   Ո՛չ ընտանիք, ո՛չ ազգ ունիմ,
 1023   Ո՛չ սեր ունիմ, ո՛չ մըտերիմ.
 1024   Որ ըսպաննես Որդին Յայկի, չի՛ թափիր ջիթ մըն արցունքի.
 1025   Վրիմնէ կաթ մը իսկ թափի, ովկիան կ'ըլլայ լացն Անդունդքի:

1026   Իջաւ Մանուկ Յուլէն, ըսաւ.
 1027   —Չարկերդդ տուր, Վիշապ եղբայր:
 1028   Վիշապ Լեռնայի հեռացաւ,
 1029   Եկաւ սըլացքով ու գարկաւ.
 1030   Վշխարին ար բոլոր մառն առաւ.
 1031   Վիշապ Լեռնայի կամքն ըսաւ.
 1032   —Ձո՛ւր՝ Աղ Ձըրի Յուլըն դարձաւ:
 1033   Մառըն երբ ցունդ եկաւ, ահա՛, Աղէկ Մանուկ պայծառացաւ:
 1034   Չարկն իր երկրորդ Վիշապ գարկաւ.
 1035   Երկու ցերեկ եղաւ խաւար.
 1036   Կամք Լեռնայի Վիշապ ըսաւ.
 1037   —Ձո՛ւր, Աղ Ձըրի Յուլըն դարձաւ:
 1038   Մառըն երբ ցունդ եկաւ դարձեալ,
 1039   Աղէկ Մանուկ պայծառացաւ:
 1040   Չարկն իր երրորդ Վիշապ գարկաւ.
 1041   Երեք ցերեկ եղաւ խաւար:
 1042   —Ձո՛ւր, Աղ Ձըրի Յուլըն դարձաւ:
 1043   Դարձեալ երբ ցունդ մառըն եկաւ,
 1044   Աղէկ Մանուկ պայծառացաւ:

1045 Մըսրամելիք էսաց.— Նոբաթ խասաւ քի:
1046 Կը խնդրեմ քեզնէ, եոթ օր ձի մոհլաթ տաս:
1047 Դաւիթ էսաց.— Եոթ օր չէ,
1048 Բճառսուն օր էլ քի մոհլաթ կը տամ:

1049 Մըսրամելիք գնեաց,
1050 Բճառսուն գեագ խուր խոու փուրիլ, նստաւ խուրու տակ,
1051 Բճառսուն ջաղցքեար իղի խուրու վերէն,
1052 Բճառսուն գիւմշու կաշի եթալ ջաղցքեարի վերէն:
1053 Մըսրամելիք էսաց.— Դաւիթ, քէն դարբիր գարկ:
1054 Դաւիթ ձիւ խեծաւ, իրի, թուր տը գարկեր՝
1055 Մեր իրի հառաջ, էսաց.
1056 — Բիւ աջքեր բռնի, ընցկում իս գքի տիրիր իմ,
1057 Թէ տիւ գՄըսրամելիք սպանիս:
1058 Էսաց.— Նա մէկ դարբ քէ խաթըր:
1059 Գնեաց, իրի, դարբ մ'էլ տը գարկեր՝
1060 Բուր իրի հառաջ, էսաց.
1061 — Թէ տիւ գՄըսրամելիք սպանիս՝
1062 Բիւ աջքեր բռնի՝ ընցկում իս գքի շախիր իմ:
1063 Էսաց.— Նա մէկ դարբն էլ քի խաթըր թըղ ըլնը:
1064 Գնեաց, իրի, դարբ մ'էլ տը գարկեր՝
1065 Մեր էլի իրի հառաջ, էսաց.
1066 — Թէ տիւ գՄըսրամելիք սպանիս՝
1067 Իմ ծծի կաթ խարամ ըլնի վըր քիւ բերնին:
1068 Դաւիթ էսաց.— Փրկշտ, կանհա,
1069 Ի'ս իմ, իմ Աստուած, նա մէկ դարբ,
1070 Ան մէկ դարբն էլ տիւ իմ ծեռնէն տը խանխ:
1071 Դաւիթ գթուր եգարկ՝
1072 Բճառսուն գիւմշու կաշին կտոհից,
1073 Բճառսուն ջաղցքեարն էլ կտոհից,
1074 Գնեաց վըր Մսրամելքի գլխուն,
1075 Մընչ աջ ձիւն, մընչ ձախ ձիւն գնեաց տակ:

1045 —Հերթըն իմն է, Վիշապ Ախպեր:
 1046 —Հերթըն քոնն է. խընդրեմ քեզմէ տիւ ու գիշեր վեցեակ
 1047 —Ուզէ վեցեակ, Վիշապ եղբայր. [լատեն:
 1048 Տայ երկվեցեակ Մանուկն Արդար:

1049 Ձըրաւծն իջաւ ճահճի յատակ՝
 1050 Հոր փորելով հազար հասակ,
 1051 Օերտ երկվաթսուն կաշի եգի,
 1052 Յարկ երկվաթսուն քար աղացի
 1053 Քաշեց վըրան, —Չարկըդ տեսնենք,— կանչեց զուարթ:
 1054 Շանթ չըզարկած դեռ Ծովիանի՝
 1055 Մայր Դըռընպահն ինկաւ ոտքին.

1056 —Կրիյ կը դառնաս, զոհես եթէ Վիշապըս դալ Եգեականի.
 1057 Յիժ եմ խընամք ի քեզ տածեր, Մանուկ գաւակ նուիրելի:
 1058 —Ըստինքներուդ կը բաշխեմ, Մայր, զարկըս արդար,— ըսաւ
 1059 Որոտումին, երկրորդ, Յուլի, [Մանուկ:
 1060 Քոյրն ինկաւ ոտքըն Մանուկի.

1061 —Կրիյ կը դառնաս, զոհես եթէ Վիշապըս կաթ Եգեականի.
 1062 Յիժ եմ գըրգանք ի քեզ տուեր, անյագ իմ Յուլ Ծովիանային:
 1063 —Ակունքներուդ կը բաշխեմ, Քրիյ, զարկըս արդար,— ըսաւ
 1064 Որոտումին երրորդ՝ Յուլի, [Մանուկ:
 1065 Մայրըն նորէն ինկաւ ոտքին.

1066 —Նըզրկք ըլլայ Կաթըն Ծիրի, որ ծըծեցիւ ըստինքներէս,
 1067 Վիշապըս դու, Եգեականի, Ծովուն եթէ զոհաբերես:
 1068 —Մայր Մեծ Հերա,— ըսաւ Մանուկ,—
 1069 Անգեղ՝ մէկ, Ես՝ մէկ, զարկն այս՝ մէկ.

1070 Շանթըս վերջին խըլես ծեռքէս:
 1071 Կայծակ զարկաւ Մանուկ երկնէն՝
 1072 Ճեղքեց քարերըն ջաղացքի,
 1073 Պատռեց պատնէշ կաշին ցուլի,
 1074 Ծակեց Գըլուխն Աւօ Լեռնայի,
 1075 Ճեղքեց Չուերն, իջաւ ջուրին:

1076 Դաւիթ եսաց.— Խողածին խոն էր, խող դարձաւ:
 1077 Մըսրամելիք եսաց.— Դիա իս գ'ճաստեղն իմ:
 1078 Դաւիթ եսաց.— Մըհը գքի թափ տու:
 1079 Չինք թափ իտու՝ կտուր մ' ինկեալ աստեղ, մեկել՝ անտեղ:

1080 Դաւիթ էլաւ,
 1081 Մսրամելքի ձախ ծիւն եզար ըռըմը ծեր,
 1082 Իդի վար թելին, առից, իրի մըտ խրողբեր:
 1083 Դաւիթ, խրողբեր էլան,
 1084 Եկին Սասմա քաղաք, գնացին տուն:
 1085 Դաւիթ եսաց.
 1086 — Խրողբէր կնիկ, ասիկ աչիչ դեղ.
 1087 Չ'է տիւ հանուր ծի չանա տուիր,
 1088 Առա՛ Մսրամելքի ձախ ծիւն, դի քիւ ոռ:

1089 Դառնամ զողորմին տամ Մելքսեթ քահանին.
 1090 Դառնամ զողորմին տամ Սանասարին.
 1091 Դառնամ զողորմին տամ Բաղդասարին.
 1092 Դառնամ զողորմին տամ Միերին.
 1093 Դառնամ զողորմին տամ Թըռլան Դաւթին.
 1094 Դառնամ զողորմին տամ Չէնէոյ Յէոզանին.
 1095 Դառնամ զողորմին տամ Յըռան Վերգէյն.
 1096 Դառնամ զողորմին տամ Պարոն Աստղին.
 1097 Դառնամ զողորմին տամ ականջ երողի խոր, մոր խոգիւն:

1098 Չմշկիկ Սուլթան Դաւթի խամար ուզիցին.
 1099 Դաւիթ, Չմշկիկ Սուլթան
 1100 Մատնիքներ խատ իրարու փոխիցին:
 1101 Իկին, գէր իկին երկու կաղուզան,

1076 —Ծին ճահիճի, դարձար ճահիճ:
 1077 —Կանգնած եմ պինդ,— Ջըրաւձն ըսաւ:
 1078 —Թափ տուր քեզի,— Մանուկ ըսաւ:
 1079 Թափ երբ տուաւ Վիշապ իրեն, ջուր ողողեց անդունդներէն:

1080 Վիշապի ձախ ծուն ահագին
 1081 Հարած գըլխուն իր նիզակի,
 1082 Յու, Թորգոմի հետ քով-քովի,
 1083 Հասաւ մատոյց Տան Տիտանի.
 1084 —Ի քեզ աղեղն այս ծիրանի,
 1085 Կարմիր Գոգնո՛ց Եռահայրի.
 1086 Չ'ը որ կըռկըռ աւետեցիր.
 1087 Ա՛ռ ծուդ անձի՝ Աջքիդ յարիր,—
 1088 Ըսաւ Մանուկ գաղջ Երմայրին:

1089 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քուրմին Անգեղի՝ Տաւրի Երուագին:
 1090 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քարին Սեղանի՝ Սարին Անարծին:
 1091 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քարին Պաղղոսի՝ Սարին Արծարծին:
 1092 Յիշեմ: Ողորմի տամ Մըհեր Վիշապին, Արմա Տիրկինին:
 1093 Յիշեմ: Ողորմի տամ Յու Թեւաւորին՝ Տաւրի Երուանդին:
 1094 Յիշեմ: Ողորմի տամ Երիայր Թորգոմին, Կիւս Կիւբեղէին:
 1095 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր Հաւք Անգեղին՝ մեր Հաւք Անգեղին:
 1096 Յիշեմ: Ողորմի տամ Եղն Մահառաջին՝ Լուսոյ Աստեղին:
 1097 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր հան ու պապին, ձեր նախահաւքին:

1098 Կին՝ Շամիրամըն ուզեցին.
 1099 Յուկի, Աստղի մատնեմատին
 1100 Մատնիք դիւթի շողշողացին.
 1101 Չոյգ մը ասող յանկարծակի

- 1102 Խանդիւր Խաթուն Դաւթի խամար գեղվացին.
1103 «Անու բճաժ-բալէն կ'խարցիս՝
1104 քնառսուն կանգիւն ը, մէկն էլ հաւիլ ը.
1105 Անու ճակտու լէսուտ կ'խարցիս՝
1106 Եոր կանգիւն ը, մէկն էլ հաւիլ ը.
1107 Անու ընքտիր կ'խարցիս՝
1108 Կալամով ին քեշած.
1109 Անու աջքիր կ'խարցիս՝
1110 Չիսու կըթխէն ը.
1111 Անու սըսկուրիւն կ'խարցիս՝
1112 քանց գեզած բճամբկի քիւլէն սըստակ ը»:
1113 Դաւիթ եսաց.— Խորոդբեր,
1114 Իս Չըմշկիկ Սուլթան չըմ անընը.
1115 Տ'երթամ, Խանդիւր Խաթուն բիրիմ:
1116 Խորոդբեր եսաց.— Դաւիթ, կ'երթաս,
1117 Մընջիւ անա խնծիւր չթլի քի՝ վիր չէրթաս:
- 1118 Դաւիթ հելաւ, ծիւս խեծաւ, գնեաց:
1119 Գնեաց Խանդիւր Խաթունի խոր քնադաք:
1120 Տեսաւ՝ սել մարդ ըմ հեռջիւ դճարգիսին կայսիր ի,
1121 Պռունկ ըմ հերկիւնք, մէկէլ՝ հիջի գետին:
1122 Դաւիթ եսաց. «Թէ բարիւ տամ՝
1123 Ընչ մորէն մեկնիր իմ մընջիւ հասօր՝
1124 Մարդիւ բարիւ չըմ տուի.
1125 Թէ բարիւ տամ, տ'ըլնը խուց,
1126 Ինկնը իմ սիրտ, ըզզի սպանի.
1127 Թէ բարիւ չտամ, ընցնիմ, երթամ՝
1128 Ասա քնափըր ըզզի տը սպանի»:
1129 Բարիւ իտու, ընցաւ նիրս.
1130 Համտու բարիւ առից:
1131 Դաւիթ կանցից.
1132 «Ընչ մորէն մեկնիր եր մընջիւ հասօր՝

1102

Այլ վիշապի գովքըն ըրին.

1103

Ո՛վ հասակն անոր իմանալ կ'ուզէ՝

1104

Է չորս եւթ կանգուն, առաւել մէկ.

1105

Ո՛վ լայնքին ծակտի հիանալ կ'ուզէ՝

1106

Է չորս զոյգ կանգուն, առաւել մէկ.

1107

Ո՛վ ունքերն անոր երազել կ'ուզէ՝

1108

Են մահիկներ առաջնաւրեայ.

1109

Ո՛վ ակներն անոր ըմբռնիսնել կ'ուզէ՝

1110

Են բորբ աստղէր յախճապակեայ.

1111

Ո՛վ մորթով անոր հըմայուիլ կ'ուզէ՝

1112

Բամբակ ճերմակ, Է ի՛նչ ճերմակ:

1113

Հաւրեղբարըն Մանուկ ըսաւ.

1114

—Շամիրամըն պահեք ձեզի՛.

1115

Հոգիս կ'երգէ երգ Տիրկոյսի:

1116

—Ո՛րդի,— հաւրեայրն ըսաւ,— կ'երթաս.

1117

Նուռ չընետե՞ց՝ չըմաւտենաս:

1118

Միջոցն ի խոյ Յուլ Ծովիանի

1119

Հարթեց, հասաւ Արգանդ Բերդի.

1120

Հըրեշ բազմեր էր Դարպասին՝

1121

Մէկ շուրթն՝ Երկրին, միւսըն՝ Երկնին.

1122

Տեսքէն Մանուկ քըստըմնեցաւ.

1123

Աւրէն մաւրմէս դուրս եկած՝

1124

Մարդու բարեւ չեմ տուած.

1125

Բարեւ որ տամ, սիրտ խոցուած,

1126

Կը բերես մեր կատարած.

1127

Չըտամ՝ կեանքով վախճանած

1128

Կ'ըլլամ բերնին մըսաղած:

1129

Բարեւ տուաւ, անցքէն մըտաւ.

1130

Հոր Վախճանի բարեւն առաւ.

1131

Չայն՝ Անգեղին Մանուկ տուաւ.

1132

Ի՛նչ Անդունդէն եմ ելեր,

- 1133 Մարդի՛ւ բարիւ ջըր տուի.
1134 Հասօր գՀամտոլն իմ տեսի,
1135 Հախու գբարիւն իմ տուի»:
1136 Համտոլ դարձաւ, էսաց.
1137 «Ասի քԷառսուն տարի կա,
1138 Ստա դարգահուրին կ'էնիմ,
1139 Մարդի՛ւ բարիւ ջըր անը.
1140 Հասօր գԴաւիթն իմ տեսի,
1141 Հախու գբարիւն իմ առի»:
1142 Դաւիթ էսաց.
1143 «ՉԷ ան իմ հախուն բարիւ առից,
1144 Թըղ իս էլ անու հախու բարիւ տեր»:

1145 Տղէ սուն առից հեռջիւ Դաւթի սրտին:
1146 Դաւիթ գլեւաց հեռջիւ փանջարին.
1147 Խանդի՛ւր Խաթուն գԴաւիթ տեսաւ:
1148 Եորժ ֆերըզ՝ իրիք տարի կա՝ Նստած ադտեղ,
1149 Խնձի՛ւր մի մէկի ջիտու.
1150 Խնձի՛ւր էթալ Թըլոր Դաւթին:
1151 Էդ ֆերըզներ ըսին.
1152 — Միևք հիրիք տարի կա՝ աստեղն ինք,
1153 Խնձի՛ւր մի մէկի ջիտու.
1154 Էթալ Խնձի՛ւր Թըլոր Դաւթին:
1155 Թըլոր Դաւիթ գԷա աստեղ՝
1156 Սարխոջցիևք, զարկիևք, սպանիևք:
1157 Ամեն մէկ իրեն թուր քեշից, իդի սուֆրի տակ:

1158 Դաւիթ գլեւաց վիր, մըտ ֆըրըզնիր Նստաւ:
1159 Կըթիւտ մ'երկու տուին, Դաւիթ էսաց.
1160 — Ադպէս մի տեք, սրառվ տուէք:
1161 Սրառվ խման, երթն էլ պառկան ադտեղ:
1162 Դաւիթ էսաց.— Խղանմ,

1133

Գոյի բարեւ տուեր չեմ.

1134

Հոր Վախճանին եմ տեսեր,

1135

Ահեւ բարեւ եմ տուեր:

1136

Հոր Վախճանի ծայն տուաւ.

1137

Եմ դռնապան

1138

Ամ վեց տասան,

1139

Բարեւ չ'առամ

1140

Գոյէ անբան.

1141

Բարեւ առամ:

1142

Մանուկ վեր-վար ըրաւ, ըսաւ.

1143

Բարեւն իմ որ առաւ ահէն,

1144

Բարեւն իր թող առնեմ ահեւ:

1145

Շող՝ Մանուկի ինկաւ սըրտին,

1146

Մերձ Դըղեակի հասաւ եզրին.

1147

Հայեց Տիրկոյսըն Մանուկին:—

1148

Վեց զոյգ քաջքեր հորի կողին

1149

Վաթսուն ամսէ կ'ըսպասէին.

1150

Նուռ նետած չէր անոնց հարկին:—

1151

Քաջք երկրաւորք խորհուրդ ըրին.

1152

—Վըկայ են վեց հազար լուսին՝

1153

Առած չենք համըն պըտուղին.

1154

Տուաւ Մանուկ կոջուած ծուտին:

1155

Որ ործակն անտ գայ Տաւրոսի՝

1156

Գիտվցընենք, թող որ սատկի:

1157

Տեգեր դըրին տակ բագինին:

1158

Մաւտ քաջքերու Մանուկ եկաւ, նըստաւ:

1159

Բաժակ մը երբ, երկու տուին, ըսաւ.

1160

—Կարգն այդպէս չէ. տուէք կարգաւ:

1161

Խըմեցին քաջքն ու խըռկացին:

1162

—Ըսպասարար,— ըսաւ Որդին,—

1163 Էրի, սուֆրեն վիրո՛ւ.

1164 Նա խաց մեղք ի, հեռջիւ ձեռ-ոտաց կը կոխին:

1165 Խղամ իրի, սուֆրեն վիրուց:

1166 Դաւիթ տեսաւ՝ հեռջիւ ամեն ֆերըզին թուր ըմ կա.

1167 Դաւիթ ձեռ իտու, ժողուից,

1168 Սիկրտից, էսաց.— Առա՛, լից խուրջ վէ,

1169 Տարի մ' մի ձիուն նալ-բզմար խերիք է:

1170 Դաւիթ մնաց ադտեղ մընջիւ հառաւոտուն:

1171 Խանդիւր խաթուն վիրուց էկաւ վէ՝ տը վըլացուեր:

1172 Դաւիթ գիրկ իբի բիւլիւր՝ տը պագներ.

1173 Խանդիւր խաթուն բռնցքի մ' էզար Դաւթի քինթ-բերան:

1174 Ինչ հաղբիւր քիւր կը թըլէ,

1175 Ընցկում արուն Դաւթի բերնէն էթալ:

1176 Դաւիթ էսաց.— Խանդիւր խաթուն,

1177 Զուխտ ըլնը վըր իմ խոզիւն՝

1178 Մընջիւ իս իմ փոխ չէնիմ,

1179 Չքի աստեղէն չը տանիմ:

1180 Դաւիթ քուլախ առից վէ,

1181 էսաց. «Օ՛ղորմած Աստուած,

1182 Բանի մ' աստղ երկինք կը ծըլուըլան,

1183 Ընցկում չադըր-խեւաթ զարկին

1184 Խանդիւր խաթունի խոր քէաղքի բիւլիւր,

1185 Ամեն էլ Խանդիւր խաթունի խոր դիւշման իլնին»:

1186 Առաւոտուն Դաւիթ էլաւ վի.

1187 Ինչ խնդիրք էրի, իրեն խնդիրք կատարուի:

1188 Էլ վրձ տ'երթա կռիւ, վրձ չէրթա կռիւ.

1189 Ով Խանդիւր խաթունի խնձիւր առի՝

1190 Է՛ն տ'երթա կռիւ.

1191 Դաւիթ ըզձին խեծաւ, գնեաց կռիւ.

1163 Արդ հաւաքէ բերքըն բարի.
 1164 Կոխ տալն անմիտ վըրայ հացի
 1165 Արատ է մեծ, աններելի:

1166 Նիզակ մը դուրս ահա եկաւ ամէն մէկ ցուցանքի առաջ.
 1167 Մանուկ ի մի բերաւ, ըսաւ.
 1168 —Մեջըն լեցուր մեր մախաղի.
 1169 Զերիք է բունըն հատելու լեռնայական վեց վիշապի:

1170 Գիշերըն երբ քաջեց տարաւ փեշերն իր հետ,
 1171 Զանդիթ Տիրկոյս պարտեզ ելաւ, որ լուացուէր.
 1172 Զանդիթըն Կոյս գըրկեց Մանուկ, որ համբուրէր.
 1173 Բըռունցք Զանդիթ զարկաւ ծարաւ քիթին-բերնին.
 1174 Նըման ցայտող անհուն ակի
 1175 Վազեց արիւնըն Մանուկի.
 1176 Դարծաւ ըսաւ զով Զանդիթին.
 1177 —Թող սա ըլլայ ուխտ ապաքէն.
 1178 Որ չըտանիմ քեզ հոստեղէն՝
 1179 Մինչեւ բերեմ քո բերանէն:
 1180 Մանուկ ոգեց՝
 1181 Տորք Անգեղի Զատուցումի.
 1182 Արար աստղերըն Կամարի
 1183 Ըլլան վըրան թող ոսոխի,
 1184 Բերդըն պատեն բոլորակի
 1185 Զանդ Տիրկոյսի խոյաւանի:

1186 Այգին Մանուկ երբ բարձրացաւ,
 1187 Էր աղերսանքըն կատարուած:
 1188 —Ո՞վ թող, ի՞նչ երթայ մարտի.
 1189 —Ով Նոնն ունի, երթա՛լ պարտի:

1190 Որոտ տուաւ Յով Ծովիանի,

- 1192 Ընցկում մարդ սպանից՝
 1193 Էլաւ երընէ խեղեղ,
 1194 Լեշիր իցկից մէջ, տարաւ:
- 1195 Իրեք օր, իրեք գիշեր էլալ՝
 1196 Դաւիթ գնացէ՝ կռիւ.
 1197 Խանդիւր խաթունի սիրտ վառուաւ, էսաց.
 1198 «Տ'երթամ, Դաւթի լէշ անունց լեշերուց ջոկիմ,
 1199 Դաւթի լէշ Խաչ Պատրազին
 1200 Գէո վար Դաւթի աջ թելին»:
- 1201 Էլաւ, մարդանակ ջուր խագճաւ,
 1202 Ճակիր կապից, ձին խեծաւ,
 1203 Ըռըմ բռնից ուր ձեռ, գնեաց:
 1204 Տեսաւ՝ ընցկում մարդ սպանած՝
 1205 Իլի երընէ խեղեղ.
 1206 Լեշիր իցկի մէջ, կը տանը:
 1207 Խանդիւր խաթուն ըսըմ կը գարկի,
 1208 Լէշ կը վիրուցի, կ'հրիշկի,
 1209 Կ'ըսէ. «Դաւթի լէշ դրն ի.
 1210 Խաչ Պատրազին գէո վար աջ թելին,
 1211 Դաւթի լէշ անունց լեշերուց ջոկիմ»:
 1212 Խանդիւր խաթուն ըռըմ կը գարկի,
 1213 Լէշ կը վիրուցի, կը թռլի:
- 1214 Տեսաւ՝ մէկ ձիաւոր ըմ գատնու տեղէն կ'իգճաւ.
 1215 Տեսաւ՝ ձիաւորու աջքիր երընից կարմըրցիր:
 1216 Դաւիթ կանցից, էսաց.
 1217 — Հետիւ ան մարդիւն ինչ տիւ կան կը գճաս,
 1218 Իրիք օր կա՝ սպանիր իմ,
 1219 Տիւ՝ ասօր հետընէն կան կը գճաս:

1191 Մըխըրճեց Մանուկըն մարտի,
 1192 Որ մըսեղէն ջարդեց անբաւ.
 1193 Յորձանքն ամպի գիրկն իր առաւ
 1194 Հազար-հազար սատակ, տարաւ:

1195 Էր լոյս երեք, անլոյս երեք,
 1196 Էր Յուլըն Տաւրոսի՝ մարտի.
 1197 Ելաւ սըրտէն բոց՝ Հանդիթի:
 1198 —Արդ որոնեմ դին Մանուկի.
 1199 Այն, որ ունի նիշն Անգեղի՝
 1200 Վիտած մըսին աջ բազուկի:

1201 Հազաւ շորեր առնային,
 1202 Կըրեց նիզակն ահագին,
 1203 Յատկեց ցըլան թիկունքին.
 1204 Ռազմայորերու բիւր խողխող
 1205 Պըղտոր արիւնըն՝ ողող,
 1206 Դիերըն կը քըջէր ծով.
 1207 Ինչպէս Հանդիթ կը զարներ.
 1208 Կ'ըսէր, դիեր կը հանէր.
 1209 —Ո՞րն է մարմինն իմ Կեանքի.
 1210 Նըջան թելին կայ Անգղի.
 1211 Է՛ր դիերէն ջոկելի:
 1212 Նիզակ Հանդիթ կը զարներ,
 1213 Դի կը հանէր, կը նետէր:

1214 Յուլ մը իր դի կ'արջաւեր
 1215 Աջքերով արեւաւեր.
 1216 Մանուկ կանցեց.
 1217 —Մի՛ ցըլամարդըդ հոս փընտռեր,
 1218 Երեկ արեւն եմ նուաղեր.
 1219 Դիակն անգղերն են գիշատեր:

1220 Դաւիթ մոտացաւ, Խանդիւղ խաթուն ըռըմ եզարկ.
 1221 Դաւիթ գէորգ ըմ տփից վըր Խանդիւղ խաթունի սրտին,
 1222 Ձիուց իբի տակ.
 1223 Դաւիթ ծիուց թռաւ տակ,
 1224 Չոքիր եզար Խանդիւղ խաթունի սրտին:
 1225 Խանդիւղ խաթուն էսաց.
 1226 — Աստըծու սիրուն իլնը, իս հառմաթ իմ:
 1227 — Դաւիթ էսաց.— Իս գիտիմ՝
 1228 Տիւ Խանդիւղ խաթուն իս.
 1229 Աս ան աւուր փոխ,
 1230 Ընչ տիւ բռնցքի զարկիցիր իմ քինթ-բերան:
 1231 Դաւիթ էսաց.— Իլի, երթանք տուն:

1232 Եկին տուն. առուտուն ելան,
 1233 ՉԽանդիւղ խաթուն առից, իրի.
 1234 Զեռջիւ Չըմշկիկ Սուլթանի փանջարին ինի տ'անցներ,
 1235 Չըմշկիկ Սուլթան գԴաւիթ տեսաւ:
 1236 Չըմշկիկ Սուլթան էսաց.— Թըլրի Դաւիթ,
 1237 Տիւ ահտ երիր ըզգի տ'առներ.
 1238 Մինք մատնիքնիր խատ իրարու փոխիր ինք,
 1239 Տիւ վար ծի ինի գնացիր, Խանդիւղ խաթուն բիրիր.
 1240 Տը գէաս սդա, իս տիւ կռիւ մ' Էնինք:
 1241 Թէ տիւ ըզգի սպանիցիր՝
 1242 Խանդիւղ խաթունի ծուց պառկի.
 1243 Թէ իս ըզքի սպանիցի՝
 1244 Իս էլ Խանդիւղ խաթուն էլ թըղ կենանք որբէաւարի:
 1245 Դաւիթ էսաց.— Ասոր մարդ կա խա ծի,
 1246 Զարմատ կա խա ծի.
 1247 Ընչ իմ եոթ օր լըմանա՝ գէամ քիւ կռիւ:
 1248 Չըմշկիկ Սուլթան էսաց.
 1249 — Խաչ Պատրազին հերդըցի:
 1250 Դաւիթ էսաց.

1220 Յուլըն հասաւ, Հանդիթ գարկաւ.
 1221 Մանուկ Հանդի սըրտին գարկաւ,
 1222 Կոյսըն փըռեց Խոյաւանի,
 1223 Թըռաւ ներքեւ մէջքէն Յուլի,
 1224 Ծունկ դըրաւ Հանդիթի սըրտին:
 1225 Հանդիթ ըսաւ.
 1226 —Կիւարմատ եմ:
 1227 Մանուկ ըսաւ. —Ատի գիտեմ.
 1228 Ո՞վ է սա՝ ոչ Հանդըս եթէ.
 1229 Գետնեմ՝ աւրուան այն փոխարէն,
 1230 Որ բերիւր մեղր իմ բերանէն.
 1231 Ե՛լ, տուն երթանք անեծք երկրէդ:

1232 Առաւաւտեան ջուտ վեր ելան,
 1233 Մանուկ ու Հանդ ճամբայ ինկան,
 1234 Անցան ծիրէն Շամիրամի.
 1235 Տեսաւ Աստղիկ անցքըն գոյգի.
 1236 —Մանուկ Տաւրի վըստահելի.
 1237 Երդում տուիր՝ զին առնէիր.
 1238 Մատանիներ շողացուցիր,
 1239 Վարսերս ապա անիծեցիր.
 1240 Ուխտիդ համար մենամարտիր.
 1241 Որ մահ տուիր հեգ Աստղիկիդ,
 1242 Ծով Հանդիթի գընամ մըտիր.
 1243 Որ Մահ տուի ինքըս քեզի,
 1244 Աստղի հետ Հանդն անցուկ կ'ապրի:
 1245 —Իմ Լուսնանոյշն,— ըսաւ Մանուկ,— Կոյս Սարակնի,
 1246 Որ է ինձ հետ՝ գիտես, յարգենք արեւնք Լուսնի.
 1247 Թող լըրանայ շըրջան քառորդ՝ գամ, ոգորիմ:
 1248 Աստղիկ ըսաւ.
 1249 —Երդում անբեկ ըրէ վըրայ Անգղի Նիշի:
 1250 Մանուկ ըսաւ.

1251 — Նա Խաչ Պատրազին, ընչ վար իմ աջ թելին՝
1252 Իմ եղթ օր լըմանա՝ իս գեամ քիւ կռիւ:
1253 Դաւիթ գնեաց, Խանդիւր Խաթունի ծուց պարկաւ.
1254 Եղթ օր էլ կաւլ էրի՝ գնեաց եղթ տարի:

1255 Աստուած տղէ մ' իտու,
1256 Ասուն իղի Միեր:
1257 Զիւրիջի տղէք ինչ տարե կը ջիւջանեն՝
1258 Միեր օրե կը ջիւջաներ:
1259 Միեր ջիւջացաւ, ֆռա էլաւ:
1260 Կ'երթեր, հեղիւ կը խաղեր.
1261 Տղէք սրառվ կը կայնացըցեր,
1262 Բեաշու կը զարկեր հեղին՝
1263 Էրկու խարիր տղա հեռջիւ հեղին կը սպաներ:
1264 Ճնարի ծառիր կը կոռեր,
1265 Տղէք կը խեծցուցեր վերէն,
1266 Թող կը տեր՝ ամեն մէկ կողմ կը դալսին գետին, մեռնին:

1267 Իջխան մարդիր գնացին մըտ Դաւիթ, ըսըցին.
1268 — Դաւիթ, թ տիւ տղա քաղքէն տը կտրին,
1269 Մի խաբար տիւ, մինք քեաղաք բեառնանք, էրթանք:
1270 Դաւիթ եսաց.— Ընչո՞ւ խամար:
1271 Մարդիր ըսըցին.— Դաւիթ,
1272 Գնա՛, քիւ տղէն տին՝ ինչ կ'ենը:

1273 Դաւիթ հելաւ գնաց, տեսաւ՝
1274 Ծառիր կը կոռի, տղէք կը խեծուցի վերէն,
1275 Թող կը տա՝ ամեն մէկ կողմ կը դալսին գետին, մեռնին:
1276 Տղէք սրառվ կը կայնացնէ,
1277 Բաշեղ կը զարկը հեղին՝
1278 Էրկու խարիր տղա հեռջիւ կը սպանի:
1279 Դաւիթ սիլէ մ' եզարկ Միերի ականջի տակ.

1251 —Նըջան Երուանգի, Խաչ Պատարանգի.
 1252 Բէկէ ման քանոռոդ, գամ՝ մայրամանրտի:
 1253 Խորքըն մըտաւ Մանուկ՝ Ծովի Զանդ Տիրկոյսի,
 1254 Անցաւ շըրջան վաթսուն:

1255 Որդի եղաւ Յուլին,
 1256 Մըհեր՝ անուն դըրին.
 1257 Տըղաք կ'աճին ամով,
 1258 Մըհեր կ'աճէր ժամով,
 1259 Տիտան եղաւ թելով:
 1260 Գունդ խաղալու կ'երթար Մըհեր,
 1261 Բաղքի տըղոց կը կայնեցներ,
 1262 Գունդըն բիրով կը հարուածէր՝
 1263 Զըսան գըլուխ կը քաղհանէր.
 1264 Սաւսի ծառերըն կը կորէր,
 1265 Տըղաքը հոն կը հեծօցներ,
 1266 Ծայրըն՝ արծակ, կը թըռցըներ:

1267 Տեարք Տիտանաց եկան պընդերես.
 1268 —Մանունկ, մեր տըղայք եթէ կոտորես՝
 1269 Կ'երթանք այլ աշխարհ՝ աչքեդ իսկ անտես:
 1270 —Ի՞նչ է եղեր,— ըսաւ Մանուկ:
 1271 —Որդի՛ Տաւրի,— տեարք ըսին,—
 1272 Տես, թէ ինչէր կ'ընէ Որդին:

1273 Մանուկ գընաց, ի՛նչ չըտեսնէ.
 1274 Մըհեր ծառերըն կը կորէ,
 1275 Տըղայք վըրան կը հեծօցնէ,
 1276 Ծայրըն՝ արծակ, կը թըռցընէ.
 1277 Զերթի՝ տըղայք կը կայնեցնէ,
 1278 Գըլուխ գունդով կը քաղհանէ:
 1279 Զայրըն ապտակ գարկաւ գաւկին,

1280 Միեր քաջեղ ըմ տփից վըր խոր սրտին.
1281 Խեր, տղեն առին հերուր, կռուան անտեղ:
1282 Խաբար տարան Խանդիք Խաթունին.
1283 — Խանդիք Խաթուն, խեր տղեն կը կռուին:

1284 Խանդիք Խաթուն էլաւ, իրի.
1285 Իրի, տեսաւ՝ խեր, տղեն ընցկում կռուած՝
1286 Երընի մեջ լեղ կա տան:
1287 Խանդիք Խաթուն կանչից.
1288 «Միեր, մը զարկի,
1289 Տայ Միեր, մը զարկի
1290 Մի թուխ մուրուսին»:
1291 Միեր ցի գիտը, թուխ մուրուսի տուն դիւր ը:
1292 «Դաւիթ, մը զարկի,
1293 Դաւիթ, մը զարկի
1294 Մի նորալիւկ մէկ տակ մանուկին»:
1295 Դաւիթ չզարկի, Միեր կը զարկի:
1296 Խանդիք Խաթուն կանչից.
1297 «Սարի՛ր, հընդաթ գըէք,
1298 Չիւրի՛ր, հընդաթ գըէք,
1299 Խեր, տղեն մեմէկից բաժանեք»:
1300 Սարի՛ր, ձիւրի՛ր հընդաթ կը գէան.
1301 Սարի՛ր, ձիւրի՛ր հընդաթ չըն իգէա:
1302 Խանդիք Խաթուն կանչից.
1303 «Աստուածն իմ կանչի,
1304 Հրաման էներ՝ Գէաբել հրիշտակ վար իջներ.
1305 Խեր, տղեն մեմէկից հիտ կտռեր»:

1306 Ասծու հրամանեով Գէաբել հրիշտակ վար իջաւ.
1307 Խեր, տղեն մեմէկից հիտ կտռից,
1308 Ինչդ տիւ ծեռ տաս երկու ուկ մեմէկից հիտ կտռիս:
1309 Դաւիթ եսաց. «Օղորմանձ բճարեալար Աստուած,

1280 Որդին՝ մահալ իր հաւր սըրտին.
 1281 Յուլ ու Մըհեր իրար զարկին,
 1282 Լուրըն բերին Տիրամայրին.
 1283 —Հայր ու Որդի կը գուպարին:

1284 Հասաւ Տիրմայրըն կատարին,
 1285 Տեսաւ ճաճանջ գոյգ կը բախին,
 1286 Արիւնլուայ կը ոգորին.
 1287 Չայն արծակեց Նորորդիին.
 1288 Մըհեր, մի՛ զարնէր,
 1289 Մըհեր, մի՛ զարնէր
 1290 Բոց Մաւրուսի՛ն մէր:
 1291 Բոց Մաւրուսի յարկըն որն է՝ Մըհեր գիտէր:
 1292 Մանուկ, մի՛ զարնէր,
 1293 Մանուկ, մի՛ զարնէր
 1294 Միաժիւսի՛ն մէր:
 1295 Մանուկ չէր զարնէր. Մըհեր կը զարնէր:
 1296 Տուին արծագանգ լեռներն Աջխարիի.
 1297 Սարէր Սեղանի՛, հասէք աւզնութեան,
 1298 Չորէր Վեջապի՛, եկէք փըրկութեան,
 1299 Չատէք Սարէր մեր՝ Փոքր ու Աժդահայ:
 1300 Սարեր Բազնի աւզըն կու գան.
 1301 Չորեր Բաղնի ինչպէս թէ գան:
 1302 Հանդիթ Տիրմայր կանչեց դարձեալ.
 1303 Զեզ ողորքմ, Յուլ Երկնային.
 1304 Ծովիան մըտնէ թող մեջերնին՝
 1305 Բաժնէ Սարէր ի սէր Երկրի:

1306 Շանթեց Եղջիւրըն Ծովիանի,
 1307 Բաժնեց, ըրաւ՝ Սիս ու Մասիս.
 1308 Այսեր Երկնի գոյգ ընդհարին,
 1309 Դուն՝ մեջերնին: Ոգեց Մանուկ.

1310 Զրաման երիր՝ Գեաբրէլ հրիշտակ վար իջաւ.
 1311 Գեաբրէլ հրիշտակ, տիւ Միտրի քեամկի երակ քեշիս՝
 1312 Անու ժառանգ չընկնի տիւն.
 1313 Անու մախ չտաս՝ մընջիւ Քրիստոս գեա դատաստան»:

1314 Միտր ըռըկաւ, գնեաց Խլաթա քեաղաք.
 1315 Քեառսուն ազապ լաճ,
 1316 Քեառսուն ազապ աղչիկ առից, Նստից,
 1317 Եոթ տարուան Նըռան գինին իղի, խման:

1318 Դաւիթ մաղդէն երաւ, Էսաց.
 1319 «Ասիկ մատ ըմ երեխտ մ՝ իր՝
 1320 Ըզզի բենամուս երաւ»:
 1321 Դաւիթ Էլաւ գնեաց տուն.
 1322 Գլեճիս կորից, կը մտներ Նիրս՝
 1323 Աջ ընկեաւ Խաջ Պատրագին.
 1324 Տեսաւ՝ Խաջ Պատրագին վըր թելին սեւցի,
 1325 Էսաց. «Ասիկ չեր տղի դարբիր.
 1326 Ասիկ Խաջ Պատրագին եր՝ ձի կը զարկեր»:
 1327 Դաւիթ Էսաց.— Խորհրբերնիր,
 1328 Տիւ կացեք բարեճով,
 1329 Իս տ'երթամ դախ Չըմշկիկ Սուլթան:

1330 Դաւիթ Էլաւ գնեաց,
 1331 Չըմշկիկ Սուլթընի քեաղքին մոտացաւ:
 1332 Չըմշկիկ Սուլթան գԴաւիթ տեսաւ՝
 1333 Գիւթնի խուկ եթալ քիրէն, կարմըրցաւ:
 1334 Դաւիթ Էսաց. «Շուրիւս արունուտ ի.
 1335 Մըտնիմ հաւուզ, լեճոկանամ,
 1336 Նուրէն հելնիմ, կռիւ Էնիմ»:
 1337 Դաւիթ շուրիւր Էխան,
 1338 Մտաւ հաւուզ, լեճոկացաւ, տիւն Էլաւ:

1310 —Ծովիան Գուրի, Յրկ Անապակ,
 1311 Ի մեզ տուիր Շանթ Սուրհանդակ.
 1312 Ո՛րկ Սուրհանդակ, քաջէ երակ՝
 1313 Մըհեր մընայ թող խայտառակ՝
 1314 Մինչեւ հանգի Աւագ Մանակ:

1315 Գընաց Մըհեր, մեջ ցասումի, Աջխարի Սարի Բաղդոսի.
 1316 Եղաւ ընկեր լաճի, քածի երեք քըսան ամուրի.
 1317 Գինին նըռան ցամքեցուցին՝ կենացըն Մեծ Բաքոսի:

1318 Մանուկ մընաց մըտքերու տակ.
 1319 —Սա երեխայ դեռ կես հասակ՝
 1320 Հայրըն ըրաւ ոտքի պըսակ:
 1321 Տուն մեկնեցաւ արնաթաթաւ,
 1322 Գըլուխ ծըռած ներս երբ մըտաւ՝
 1323 Նըջանն Անգղի աջքին զարկաւ.
 1324 Սեւցեր եր: Ըսաւ.
 1325 —Չարնողն ինծի Մըհերըն չէր,
 1326 Այլ եր Նըջանըն Ամմաի:
 1327 Յորդոր ըրաւ Տան Հաւրբարքին.
 1328 —Տէր Աջխարիին եղէք Տաւրի.
 1329 Կող ես կ'երթամ Շամիրամի:

1330 Մանուկ հասաւ ծայր Նեմրուքի.
 1331 Չոհն իր տեսաւ Վիշապ Աստղիկ,
 1332 Խոփըն դըրաւ մեջ հուր լեռին:
 1333 Արնաթաթախ շորերն էին.
 1334 —Լիճըն մըտնեմ ու մաքըրուիմ,
 1335 Գամ անարիւն, նոր գուպարիմ՝
 1336 Յարգեմ աւրենք մայրամարտի,—
 1337 Ըսաւ ու մերկ՝ լիճըն մըտաւ կատարի.
 1338 Դուրս կու գար երբ, խոփըն Բուխէն Նեմրուքի

1339 Չըմշկիկ Սուլթան գիւղի խոււի կրակէն էիան,
1340 Էգարկ Դաւթի քճամակ՝ սիրտ ինի էտու տիւն:
1341 Դաւիթ մեռաւ:

1342 Տուհար տարան Խանդիւր Խաթունին.
1343 «Դաւիթ սպանիցի՛ն»:
1344 Խանդիւր Խաթուն ել Դաւթի կսկծուն մեռաւ:

1345 Յըռան Վերգէր, Չէւէոյ Յէոյան ըսին.
1346 — Ի՛նչոյ տ'եսինք՝ Չըմշկիկ Սուլթան տը գէա,
1347 Սասմա խող-քէար տ'ողողը, տանը:
1348 Չէւէոյ Յէոյան էսաց.
1349 — Չէ մի Միեր ըմ կըր, ան մէն խըտ խոր կռիւ երաւ:
1350 Յըռան Վերգէր էսաց.
1351 — Չընք գիտի՝ ի՞ր տեղն ի:
1352 Չէւէոյ Յէոյան էսաց.
1353 — Ըլսինք նա սարի գլէիս,
1354 Կանչիմ, որտեղ ըլսի՝ տ'ակախի:
1355 Էլան գնացին սարի գլէիս.
1356 Չէւէոյ Յէոյան կանչից.—

1357 «Տայ Միեր, տի՛ւ խմի,
1358 Տայ Միեր, տի՛ւ խմի,
1359 Ըզնառան գինին.
1360 Ըզի՛ւ խեր սպանած,
1361 Մսօր ըզերն ինք երի»:

1362 Միեր էսաց.— Մզապ լաճիր, ազապ աղջկտիր,
1363 Դինք կացեք, իմ խրողբէր ձէն կուգէա:

1364 «Չէսիկ ըմ կը գըր, չըմ գըտի՝
1365 Յերաւիլն եր, թէ՛ հերամուտն եր.
1366 Չըմ գըտի՝ հարաֆայ եր, թէ՛ հուսուայ եր»:
1367 Խրողբեր դարձաւ, էսաց.—
1368 «Մընչ հուսուայ եր,

1339 Աստղիկ հանեց, ուղղեց մեջքին Մանուկի՝
 1340 Չարկաւ սըրտին. մեռաւ Մանուկ մեջ լիծի
 1341 Նեմրուք Սարի խառնարանի:

1342 Գոյժըն բերին Տիրամայրին.
 1343 —Բոց Մաւրուսըն կըլանեցի՛ն:
 1344 Մեռաւ Տիրմայր՝ գոհ կըսկիծին:

1345 Երիայր Թորգոմ ու Զաւք Անգեղ խորհուրդ ըրին.
 1346 —Կու գայ շուտով Աստղիկ Վիշապ՝ հեծ լաւային,
 1347 Տիտանաց Զող որ ողողէ, անհետ տանի:

1348 Երիայր Թորգոմ՝ անհաշտ, ըսաւ.
 1349 —Մըհեր ըլլար՝ կըռիւ կու տար:
 1350 Անգեղ Զաւք իր հերթին ըսաւ.

1351 —Երկրի վըրայ չէ՝ չեմ տեսներ:
 1352 Երիայր Թորգոմ ըսաւ Զաւքին.
 1353 —Ելլեմ կանչեմ գըլխէն Սարի.

1354 Ո՛ր ըլլայ, ծայնըս կը հասնի:
 1355 Ելան գացին կատար Սարի.
 1356 Աջխարի լըսեց Չայն Երիայրի.

1357 Մըհեր, խըմէ, խըմէ.
 1358 Մըհեր, խըմէ, խըմէ.
 1359 Գինի՛դ Նուռէն է.
 1360 Զայրըդ անէ է.
 1361 Քառմանի՛ անրն է:

1362 Մըհեր ըսաւ. —Ուստրէր, դուստրէր Մեծ Նոխագի.
 1363 Լնու մընացեք. ծայնըն կ'առնեմ Զայր Մարութի:
 1364 Չայն կու գայ ինձ ուրտեղէն.

1365 Ռեւելէն, թէ Ռեւմարէն,
 1366 Զարաւէն, թէ Զիւսիւսէն:

1367 Տուաւ Երիայր արծազանգ.
 1368 Ո՛չ Զիւսիւսէն,

1369

1370

1371

1372

1373

1374

1375

1376

1377

1378

1379

1380

1381

1382

1383

1384

Մընչ հարաժայ եր,

Մընչ հերամուտ եր,

Մընչ հերաւիլ եր,

Չքիւ խեր սպանած,

Ասոր ըգետթն ինք երի»:

Մհեր եսաց.— Ազապ լաճիր, ազապ աղչկտիր,

Տիւք կերէք, խմեցէք.

Օհ խամար ջմբիւշ երեք,

Իս տ'երթամ, իմ խրողբէոր ձեւ կուգէա:

Մհեր էլաւ էկաւ խրողբերներու մոտ:

Մհեր եսաց.— Խրորդբերնիր, ինչ իլի:

Չէւեով Յեովան եսաց.

— Բէ՛ր խեր սպանած, քէ՛ր մերն էլ մերի.

Չըմշկիկ Սուլթան գէախ ի գէա,

Սասմա խող-քար տողողը, տանը:

Մհեր եսաց.— Խրորդբերնիր, երթանք:

1385

1386

1387

1388

1389

1390

1391

1392

1393

1394

1395

1396

1397

Էլան գևացին ճամբիսի մէջ,

Տեսան՝ պառաւ ըմ թումբան խակի,

Թըլի վըր թիւքիրուն,

Մածնաթըրթախ շիրիսի բռնի ձեռ, կուգէա:

Մհեր եսաց.— Պառաւ, դիւր տ'երթաս:

Պառաւ եսաց.— Ան գրէողուդ Մհեր ձի եոթ լաճ սպանի:

Տ'երթամ, երկու նա շիրիսիով

Տամ վար գլխուն, սպանիմ,—

Ասքէար չը գէան սպանին,—

Իմ սիրտ խովնա:

Մհեր ձեռ մ' իտու գան ոտ,

Ոտ մ' իդի մէկէլ ոտաց վերէն,

Պառաւ ճիւղից, եթալ անտեղ:

1398

Էլան գէացին, քէաղքին մոտ խասան:

Ո՛չ Հարաւէն,
Ո՛չ Ռեւելէն,
Ո՛չ Ռեւմարէն.
Հայր է անէ.
Քառմանն է:

Աւրինեց Մըհեր.

Ուստրեր, դուստրեր Մեծըն Նոխազ Բաղդի Սարի.
Իմ փոխարէն՝ Հացըն կերէք Բաղդի Կալի,
Իմ փոխարէն՝ Գինին խըմէք Բաղդի Դարի:

Հաւրբայրներուն հասաւ Մըհեր.

—Ի՞նչ է եղեր, հաւրեղբայրներ:

Երիայր ըսաւ մըռայլադէմ.

—Կըլանեցաւ Հայրըդ Բելէն, Մայրըդ գընաց անոր ճամբէն.

Դուստրըն կու գայ Խորաշխարհէն՝ Երկրի համակ անդունդներէն,

Որ Տիտանաց Աշխարհըն մեր հետն իր քաջած տանի Անդէն:

—Թող Մահաշխարհըն կործանեմ,— ըսաւ Մըհեր երաստանէն:

Գիշեր ատեն եաւթ տան վարտիք Վան Թագուհին

Կու գար դէմէն՝ պառաւ ծըպտեալ ու հոլանի,

Ուսերըն՝ մեջըն վարտիքին,

Ձեռքին՝ շերեփ գոյգ աստղային:

—Ո՞ր կողմ կ'երթաս, պառաւ անտեր,— ըսաւ Մըհեր:

—Այծիդ Մըհերըն Ատենի՝ տըղաքըս է վեց գիշատեր.

Երթամ, երկեակ այս շերեփքով

Հարեմ գանկին, սատկի լալով,—

Նախքան աստղունք այլ զինք լափեն,—

Թող զրկ հովեր սիրտըս մըտնեն:

Մըհեր բըռնեց մերկ ոտքերէն,

Գանկըն նետեց Երկրի բերնէն,

Փըռեց կուրծքերըն աստղերէն:

Մահուան Աշխարհի հասան Աստղիկ Վիշապի.

- 1399 Մհեր եսաց.— Խորհրդերնիր,
1400 Տի՛ն տ'երթեք դախ քճաղա՛ք, թե՛ դախ ասքճար:
1401 Խրոհդերնիր մտածիցին, ըսին.
1402 — Էրթանք դախ ասքճար՝ ասքճար շատ ի.
1403 Էրթանք դախ քճաղաք, քճաղաք ծանտո ի,
1404 Չընք կէնա աւերի:
1405 Մհեր եսաց.— Ամէն մէկ երկու դիր ըզզի կը կշռեք.
1406 Իս ձի երկուս խրկիմ կողմ,
1407 Իս մնակ կողմ կ'երթամ, ձիր սրտով չի՛:
1408 Խրոհդերնիր ըսին.
1409 — Մինք տ'երթանք դախ քճաղաք:
1410 Խրոհդերնիր գնացին դախ քճաղաք:
- 1411 Մհեր էլաւ ճնարի մ' ծառ մզեղախառ քեշից,
1412 Իդի վար ուր թելին,
1413 Գնեաց, ասքճարին խասաւ.
1414 Աջու եզար, ձախու եզար,
1415 Նա ֆերըզ եթող, նա փահլիւան եթող,
1416 Նա Չմշկիկ Սուլթան,
1417 Ամէն էլ սաղարկից, իրի:
1418 Եսաց. «Տ'երթամ, տեսնամ՝
1419 Իմ խրոհդերնիր ի՛նչ երած»:
1420 Մհեր գնեաց, տեսաւ՝ քճաղաք աւիրած,
1421 Մնացի մէկ կատու, թռի նմիրի ծեր.
1422 Դադրած կ'իրիշկին:
1423 Մհեր ճնարի մ' ծառ քեշից,
1424 Եզար, կատուն իբի տակ:
1425 Մհեր եսաց.— Խորհրդերնիր, Էրթանք մեր տեղ:

- 1399 —Հաւրեղբայրներ,— ըսաւ Մըհեր երկուքին,—
 1400 Քալել կ'ուզէք ալքի վըրայ, թէ բերդի:
 1401 Հաւրբարքըն մէկ գըլուխ դարձած դատեցին.
 1402 —Անհատնում են, թէ որ քալենք դէմ ալքին.
 1403 Հաստատուն է, որ արջաւենք դէմ բերդին.
 1404 Հափ-հաւասար ինչպէս ընենք զայն գետինին:
 1405 —Կըրկինն ամեն մէկըդ էք իմ.
 1406 Դըրկեմ ընդդէմ, ձեզ, աջ կողին,
 1407 Երթամ ընդդէմ ահեակ կողին:
 1408 Ըսին Հաւրբարքըն Մըհերին.
 1409 —Մենք ու մենք բերդ երթանք դէպի:
 1410 Գացին անոնք կողմըն բերդի:

 1411 Քաջեց Մըհեր ծառ մը Ոփի,
 1412 Դըրաւ ուսին, ելաւ անտի,
 1413 Հասաւ զաւրքին Մահաշխարհի,
 1414 Չարկաւ աջին ու ահեակին,
 1415 Ո՛չ ալք թողեց, ո՛չ փայլ քաջքի,
 1416 Ո՛չ նըշոյլ Աստղիկ Վիշապի.
 1417 Քաղեց մաքրեց բանական արբշիռ.
 1418 —Երթամ տեսնեմ գըլխուն բերդի
 1419 Հաւրեղբայրներըս ինչ բերին:
 1420 Տեսաւ՝ փըլամ բերդն է եղած Ամանորի,
 1421 Կատու մ'անդոյր՝ նըստած սայրին դիտարանի՝
 1422 Շըղթայակապ, անծուդարծին կը հետեւի.
 1423 Նետեց սայրին ծառըն Մըհեր իր Ոփիի,
 1424 Գիրկըն առաւ Գերագոյնըն Մեծասիրի,
 1425 Հանգիստ ըսաւ. —Հաւրեղբայրներ, ելանք Երկիր:

1426 «Դառնամ գողորմին տամ Մելքսեթ քահանին.
1427 Դառնամ գողորմին տամ Սանասարին.
1428 Դառնամ գողորմին տամ Բաղդասարին.
1429 Դառնամ գողորմին տամ Մհերին.
1430 Դառնամ գողորմին տամ Թըռլան Դաւթին.
1431 Դառնամ գողորմին տամ Չենեով Յեովանին.
1432 Դառնամ գողորմին տամ Յըռան Վերգեոյն.
1433 Դառնամ գողորմին տամ Պարոն Աստղին.
1434 Դառնամ գողորմին տամ ականջ Էրողի խոր-մոր խոզիւն.

1435 Էլան գևացին, Սասմա քեանքին մոտացան:
1436 Յռան Վերգեո Չենեով Յեովանին եսաց.
1437 — Միժ աղբեր տիւն իս, քի որդի չկա,
1438 Մհեր տիւ՞ տանիս, Էնիս քի որդի,
1439 Թե՛ իս տանիմ, Էնիմ ծի որդի.
1440 Անիկ կտրիժ ի, շախող կըպը՝ զան տիրը:
1441 Չենեով Յեովան եսաց.— Չի որդի չկա,
1442 Ի՛ս տանիմ, Էնիմ ծի որդի:
1443 Չենեով Յեովան տարաւ, Էրաւ ուր որդի:

1444 Կնիկ ըմ կըբեր անու, անուն Սառիա.
1445 Աջ ընկաւ Մհեր՝ սիրտ վըր Մհերին աւրաւ:
1446 Էսաց.— Տը գեաւս խատ իմ ծեռաց:
1447 Մհեր եսաց.— Տիւ իմ խրողբեոր կնիկ իս,
1448 Տիւ իմ մոր տեղն իս,
1449 Իս չըմ իգեա խատ քիւ ծեռաց:
1450 Էսաց.— Էրթանք, իմ գլեռիս վլաւ:
1451 Մհեր եսաց.— Երթանք:

1452 Էլան, քիւր առին, գևացին:
1453 Կնիկ իրեն շուրիւր Էիան, Նստաւ, եսաց.
1454 — Մհեր, քիւր լից վըր իմ գլխիւն, իմ գլեռիս վլաւ:

1426 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քուրմին Անգեղի՝ Տաւրի Երուագին:
 1427 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քարին Սեղանի՝ Սարին Անարծին:
 1428 Յիշեմ: Ողորմի տամ Քարին Պաղղոսի՝ Սարին Արծարծին:
 1429 Յիշեմ: Ողորմի տամ Մըհեր Վիշապին, Արմա Տիրկինին:
 1430 Յիշեմ: Ողորմի տամ Յուլ Թեւաւորին՝ Տաւրի Երուանդին:
 1431 Յիշեմ: Ողորմի տամ Երիայր Թորգոմին, Կիւս Կիւբեղէին:
 1432 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր Զաւք Անգեղին՝ մեր Զաւք Անգեղին:
 1433 Յիշեմ: Ողորմի տամ Եղն Մահառաջին՝ Լուսոյ Աստեղին:
 1434 Յիշեմ: Ողորմի տամ ձեր հան ու պապին, ձեր նախահաւքին:

1435 Երբ մաւտեցան Տան Տիտանի,
 1436 Անգեղ տուաւ հարց Թորգոմին.
 1437 —Եղբայր Երկրի, չունիս Որդի.
 1438 Մըհերըն տամ, ըրէ Որդի.
 1439 Կամ թէ ըլլայ Շունչ Անգեղի.
 1440 Տիտան է ան. նայող չունի:
 1441 Թորգոմ ըսաւ. —Չունիմ Որդի.
 1442 Տանիմ, ընեմ Որդի Զայկի,
 1443 Մեծնայ, թող տեր դառնայ Զայքի:

1444 Մատակ Երմաւր վաթսուն գիշեր
 1445 Երագին մէջ եկաւ Մըհեր.
 1446 —Կամքիս, Մըհեր, եւթարկըւիր:
 1447 —Մատակ Երմայր Տաւրոս Պարի,
 1448 Մայր ես անմայր դու Մըհերի.
 1449 Մահն Ատենի շուտ կը հասնի:
 1450 —Ողողէ ողըն Երմայրի:
 1451 —Թող ողողեմ,— ըսաւ Մայրին:

1452 Գացին բերին ջուր սափորով.
 1453 Մատակ նըստաւ մերկ հայեացքով,
 1454 Ըսաւ. —Մըհեր, գիւ ողողէ:

1455 Միտր ձեռ մ' իդի աջից,
 1456 Մեկել ձեռնեով ել ջիւր ելից:
 1457 Կնիկ տեսաւ՝ ձեռ ըմ դրի աջից,
 1458 Մեկել ձեռնեով ջիւր կը լցի,
 1459 Տեմ վի կայնաւ, շուրիի խագեաւ,
 1460 Շապկի փողպատ ճղից,
 1461 Մագիր երանից վար ուր գլխիւն,
 1462 Իրիս արընթաթախ երաւ,
 1463 Էլաւ գնեաց տուն, մաղդէն երաւ, նստաւ ադտեղ.
 1464 Միտրն ել մաղդէն երաւ, գնեաց մըջ քեանքին:

1465 Ձենեով Յեովան Էկաւ տուն,
 1466 Տեսաւ՝ կնիկ մաղդէն երի, նստի ադտեղ.
 1467 Մագիր երանի վըր ուր գլխիւն,
 1468 Շապկի փողպատ ճղի,
 1469 Իրիս արընճապաղ երի:
 1470 Էսաց.— Կնիկ, ադ ի՛նչ իլի քի:
 1471 Կնիկ Էսաց.— Իս կ'ըսէր՝ տիւ ձի որդի մ' իս բիրի,
 1472 Իս չըր գըտը՝ թէ տիւ ձը իրիկ մ' իս բիրի:
 1473 Էսաց.— իրիկուն տիւն կը շիսիսք վերէն,
 1474 Չընք թերղնի սիրս գեա:
 1475 Հիրիկուն տիւն շիսիցին:

1476 Հիրիկուն Միտր Էլաւ, տուն Էկաւ,
 1477 Տեսաւ՝ տիւն շենած ին:
 1478 Միտր կանջից.— Խորոգբեր, տիւն բաց:
 1479 Խորոգբեր տիւն կը բանա.
 1480 Խորոգբեր տիւն չեբաց:
 1481 Միտր Էսաց.— Խորոգբեր,
 1482 Տիւ բիւզէ խաբած իս.
 1483 Մկա կերիմ ագիւց ըմ տամ՝
 1484 Զիւ բիրո, քիւ կնիկ երթեք հանդիւնդ,

1455 Աչքըն Մըհեր ձեռքով փակեց,
 1456 Տուր գըլուխին Երմար թափեց.
 1457 Մատակ Երմայր երբ հասկըցա՝
 1458 Մըհեր գըլխուն ինչ խաղ խաղցաւ,
 1459 Շորերըն հագաւ,
 1460 Աւծիքըն պատռեց,
 1461 Մագերըն քանդեց,
 1462 Երեսն արիւնեց,
 1463 Ելաւ տուն մըտաւ, խըռով նըստեցաւ.
 1464 Մըհեր՝ այլայլած, աւան դուրս եկաւ:

1465 Երհայր Թորգոմ տուն դարձաւ.
 1466 Կու լար Մատակն իր՝ նըստած,
 1467 Մագերն արծաթ՝ արծակած,
 1468 Կիզըն ջապկի՝ պատըռուած,
 1469 Զիթ ու մըռուր՝ ճանկըռուած:
 1470 —Մատակ, հոգիս, ի՞նչ եղաւ:
 1471 —Որ կ'ըսէիր, որ ինձ որդի ես նուիրեր, որ զիս սիրեր,
 1472 Ի՞նչ գիտնայի, որ ինձ Երիկ ես նուիրեր, որ զիս ուտեր:
 1473 —Անմէկ ուրեմըն,— զարմացաւ Երհայր Թորգոմ.—
 1474 Հարկ է ջինսեք դուռ, վըտարեսք Որդին Որոմ:
 1475 Պատրաստ եր դուռն արեւմարին:

1476 Եկաւ Մըհեր՝ ափըն վըզին,
 1477 Դուռ եր կոճղէ քաջուած դեմքին.
 1478 —Բայց, Երհայր, բայց դուռըդ մեզի:
 1479 Ո՞վ կը բանայ Դուռըն Երկրի.
 1480 Ո՞ւր է լըսուած բան այդպիսի:
 1481 —Երհայր, կաքաւ ես դուն բոզի.
 1482 Իսկոյն որ տամ մէկ աքացի,
 1483 Դու, պոռնիկիդ հետ այդ լըկտի,
 1484 Կեր կը դառնաս Խոր Անդունդի,

1485 Խորախուտ խրողբեր իս.
1486 Խըտ խոր կռիւ երճ, կուշտ չկերա,
1487 Խըտ խրողբերն էլ չըմ էնի:

1488 Միերն էլաւ գնեաց,
1489 Լալելէն նստաւ վըր խոր գերեզմընին,
1490 Կանչից.

1491 «Տայ խերիկ, ինչդ էնիմ,
1492 Տայ խերիկ, ինչդ էնիմ,
1493 Սամա քեաղքէն բեիբար խանած»:
1494 Աստըծու հրամանեով ձեն ընկեաւ խոր գերեզման.
1495 Էաց.—

1496 «Ո՛րդի, գացի մըջալն ը ձեռնիս,
1497 Թափի մագիրն իրիսիս,
1498 Գնա Զալաբեա քեաղաք՝
1499 Զիւ խաց թխուկ ի,
1500 Զիւ եմակ եփուկ ի»:
1501 Ընցկում էլաց, էլ ձեն խոր գերեզմընէն չ'ելաւ.

1502 Լալելէն գնեաց, նստաւ վար մոր գերեզմընին՝
1503 «Տայ մերիկ, ինչդ էնիմ,
1504 Տայ մերիկ, ինչդ էնիմ,
1505 Սասմայ քեաղքէն բեիբար խանած»:
1506 Մեր կանչից.

1507 «Ո՛րդի, գացի դաուրանը ձեռնես,
1508 Թափի մագիրն ի գլխես,
1509 Գնա Զալաբեա քեաղաք՝
1510 Զիւ հեղդէն ալուկ ի,
1511 Զիւ ջըլիր պարզուկ ի»:

1512 Ընցկում էլաց վըր մոր գերեզմընին,
1513 Էլ ձեն մոր գերեզմընէն չ'ելաւ:

1485 Հայրաւորո՛ւ Հայր իմ Անբեղմնի:
 1486 Ոգորեցայ դէմըն Հայրի.
 1487 Հո, չեմ բախիր Սուրբ Երիւանդի:

1488 Մըհեր լացաւ: Եկաւ հասաւ
 1489 Հաւր գերեզման. նըստաւ, ըսաւ.
 1490 Հայր Անդորրի, ի՞նչ արարեմ՝
 1491 Ծովեան Անճօղի բեկանեմ.
 1492 Հայր Անդորրի, ի՞նչ արարեմ,
 1493 Երբ աքսորուած եմ Աշխարհէն:
 1494 Չայնս ինկաւ հաւր գերեզման.
 1495 Չայն եկաւ անդընդական.
 1496 Անջըրպետն անդր է ինձմէ,
 1497 Շողերս ինկած են դէմքէս.
 1498 Գընա՛ քաղաք Խալ դիցի.
 1499 Խըռամ մաղուած է քո լի,
 1500 Շաղուած է խոհ քո, Որդի:
 1501 Ինչքան լացաւ, ալ ձայն չ'ելաւ:

1502 Լալով գընաց մար գերեզման.
 1503 Մայր Անդորրի, ի՞նչ արարեմ՝
 1504 Ծովեան Անճօղն բեկանեմ.
 1505 Մայր Անդորրի, ի՞նչ արարեմ,
 1506 Երբ աքսորուած եմ Աշխարհէն:
 1507 Չայն եկաւ գերեզմանէն.
 1508 Ամանակն անդր է ինձմէ,
 1509 Շողերս ինկած են գըլխէս.
 1510 Գընա՛ քաղաք Խալ դիցի.
 1511 Սենեակ արդուած է քո լի,
 1512 Փըռուած՝ կըտաւ քո, Որդի:
 1513 Ինչքան լացաւ, ալ ձայն չ'ելաւ:

1514 Բարի լիւս իրի վար ձի, վար Մհերն ել.—
1515 Մհեր եսաց. «Օղորման՝ բարերար Աստուած,
1516 Իս ինչ գիտիմ՝ Հալաբէն քանդաք հրտեղն ի.
1517 Իմ խէր գէր Հալաբէն քանդաք,
1518 Իմ մէր գէր Հալաբէն քանդաք,
1519 Ձի վրկ կա Հալաբէն քանդաք՝
1520 Իս երթամ Հալաբէն քանդաք»:

1521 Մհեր ուր ծին խեծաւ, գնեաց,
1522 Շատ քիչ, Աստուած գիտը.
1523 Գնեաց մընչ մէկ դաշտին:
1524 Տեսաւ՝ քանր ըմ մընչ ըղը դաշտին,
1525 Բիրդ ըմ շինած եղ քանրի գլէրիս,
1526 Պառաւ ըմ նստի ադա քանրի տակ՝ հաց կը թխի.
1527 Չախ ծիծ թըլի վըր աջ թելին.
1528 Աջ ծիծ թըլի վըր ձախ թելին.
1529 Ինչ շան լակուտ՝ անու ծըծիր
1530 Վըր անու թիւքիրուն հերուր կ'առնին:
1531 Մհեր եսաց. «Օղորման՝ Աստուած,
1532 Իս մատ ըմ երեխայ իմ,
1533 Որտեղ երթամ, կազա տը գէա իմ հառաջ:
1534 Թէ ըզգի ասքանրա էնիմ վըր պառուռն,
1535 Վախնամ՝ պառաւ ըզգի ուտի.
1536 Ըզգի ասքանրա չ'էնիմ վերէն, ընցնիմ, երթամ՝
1537 Տըլնը խուց, ինկնի իմ սիրտ, ըզգի սպանի:
1538 Մէկ կռիւ ըմ ծի ռաստ գէա,
1539 Իս տ'ասեմ՝ իս պառուռն վերէն չկերցա,
1540 Իս ինչը կռիւ տ'էնիմ»:
1541 Մհեր եսաց. «Թէ զասքանր էնիմ վերէն,
1542 Անու ծծիր բռնիմ, գան գէաֆթ էնիմ,
1543 Թէ չխո չըմ կէնա գէաֆթ էնի»:
1544 Մհեր ձեռ եթալ պառուռն ծծիր քանմից,

1514 Յուլ Ողորմանձ Խուլ Գիշերի,
 1515 Ո՛ր է քաղաքըն Խալ դիցի.
 1516 Համյոըս է մեջ ըսպասումի,
 1517 Մամյոըս է մեջ ընկալումի.
 1518 Մեկըն ունիմ մեջ քաղաքի
 1519 Արեւ դիցի՝ երթամ անտի:
 1520 Արեւ իջաւ Երիվարին:

1521 Ելաւ գընաց աւր քանի՛
 1522 Գիտէ լոկ Յուլն Աստղային.
 1523 Բացուեցաւ դաշտ մը աջքին,
 1524 Ամրոց մը՝ շեշտ կեդրոնին՝
 1525 Ապառաժի կատարին:
 1526 Հաց թըխողի՝ տակ ժայռի,
 1527 Էր ծիծն ահեակ՝ աջ ուսին,
 1528 Էր ծիծն աջ նետ՝ ահեակին.
 1529 Ծըծերն անհաշտ՝ կըռնակին,
 1530 Չիրար կը լըզուըրտէին:

1531 Յուլ Գիշերի, ողորմի՛ր,
 1532 Չեմ երկու մատ՝ դեռ անտի,
 1533 Պատուհասի եմ բաժին.
 1534 Չարնեմ եթէ դիմացէն,
 1535 Հարկաւ ան գիս կը թաղէ.
 1536 Գողտըն եթէ անց մեկնիմ,
 1537 Սըրտիս ցաւէն կը մեռնիմ.
 1538 Երբ բըռնուիմ գուպարի,
 1539 Ըսեմ՝ Էգ՛ Է սոսկացի՝
 1540 Վաստակ չունիմ ոգորի.
 1541 Չարնեմ եթէ կըռնակէն,
 1542 Բըռնեմ ծըծեր, կը յաղթեմ.
 1543 Չ՛. գիս ծըծեր կը թաղեն:
 1544 Կընոջ ծըծերըն քամեց,

1545 Արուն-արընջիւր ծօիրուց եթալ:
 1546 Պառաւ եսաց.— Աստըծու սիրուն ըլնը,
 1547 Տիւ ծըծիր թըղնիս.
 1548 Իս լսիր իմ՝ գԴաւիթ սպանած,
 1549 Ասիկ Դաւթի գարմէն է.
 1550 Դաւթի գարմէն չ'իլնը,
 1551 Մարդ եսեց իմ ծօիր չի քճամի:
 1552 Եոթ տարի կա՝ Զալաբէա թագճաւուր
 1553 ՉԳճհար Խաթուն կ'ուզը, չըմ տոճի.
 1554 Տամ քի, իմ ծօիր թուլ:
 1555 Միւր գծըծիր եթող:
 1556 Էլան, գնացին բիրդ.
 1557 Պառաւ գԳճհար Խաթուն իսու Միւրին,
 1558 Պսակից վար Միւրին:

1559 Թէ տարի մ'երկու մնաց, պառաւ մեռաւ:
 1560 Թագճաւուր լսաւ՝ պառաւ մեռաւ.
 1561 Թագճաւուր ասքճար կապից, իրի վար Միւրին:
 1562 Միւր բիրդէն կ'ելնէր,
 1563 Մընջիւ խագար ասքճար կը սպանէր,
 1564 Կ'երթէր, մտնէր բիրդ,
 1565 Ինք, Գճհար Խաթուն ջմբիւշ կ'ենին:
 1566 Օրէն մէկ թագճաւուրի մարդիւր ըսին.
 1567 — Թագճաւուր ապրած կենաս,
 1568 Սասմա տեղ փահլիւան կ'իլնը.
 1569 Խըրկը Սասմա տեղ փահլիւան գէա,
 1570 Աս մարդ հաղթի, գքիւ կնիկ բիրինք:

1571 Թագճաւուր իրկից Սասմա տեղ մըտ ՉԷճիւլ Զճվան,
 1572 Եսաց.— ՉԷճիւլ Զճվան,
 1573 Մէկ մարդ ըմ միր թագճաւուրի կնիկ գճաֆթ էրի, չիտա.
 1574 Մէկ փահլիւան ըմ տաս, գճա ան մարդ հաղթի,

1545 Մահաշխարհի կաթ խըմեց:

1546 —Ծըծերըս թո՛ղ ի սեր Յուլի,—

1547 Կինըն ըսաւ. —Լըսեր էի՝

1548 Անէ է Տունըն Երուանդի.

1549 Ասի գարմէ է Տիտանի.

1550 Եթէ ոչ, ով իմ ծըծերես

1551 Մահն իր խըմել կը յանդըգներ:

1552 Արքան Խալի՝ Մուր Աշխարհի,

1553 Կը խընդրէ ձեռքն իմ Դըշխոյի.

1554 Ծըծերըս թո՛ղ, քեզի դափնիս՝

1555 Շողակ Դըշխոս Մահաշխարհի:

1556 Մըհեր ծըծերն արծակ թողեց,

1557 Մահաշխարհի Արքայուհին

1558 Տուաւ իր Դուստրըն Մըհերին:

1559 Մեռան դարերն ու Թագուհին:

1560 Արքան առաւ լուր վախճանի,

1561 Ելաւ գաւրքով դէմ Մըհերի.

1562 Ռազմայր յոլով Մըհեր ձեռքի

1563 Մէկ հարուածով կը կոտորեր,

1564 Բերդ կը մըտներ, խընջոյք կ'ըներ

1565 Զետ Դըշխոյի Խալ քաղաքի:

1566 Խորհրդոյ Արքան հայցեց, ըսին.

1567 —Ապրած կենայ Արքան Խալի,

1568 Տիտաններ շատ Տաւրոս ունի.

1569 Մարդ ուղարկէ, տիտան բերէ՝

1570 Յաղթանակէ, կինըդ բերենք:

1571 Արքան ղըրկեց Երիային առաքեալ խիստ լեզուանի.

1572 —Երիայր Թորգոմ Մեծածի՛ր,— համբոյր տուաւ սա գետնին.—

1573 Տիտան մը չար տարեր է մեր Արքայի թագուհին.

1574 Ո՛վ Մեծատուր Տաւրոսի՛, տիտան մ'ի մեզ տուր բարի՝

1575 Միր թագաւորի կնիկ բիրինք,
 1576 Եորք քաղաք քի բաշխիշ տանք:
 1577 Չենեղ Յեղվան հելաւ,
 1578 Դաւթի ծին թիւաւոր իբի,
 1579 Թուր Կեծակին էլ իբի,
 1580 Էտու ուր տղին:
 1581 Պարոն Աստղիկ հելաւ,
 1582 Թուր Կեծակին կապից,
 1583 Չին թիվավոր խեծաւ,
 1584 Կեսօրին գնեաց Զալաբեա քաղաք:

1585 Միւր խորոգեոր խուտ առից, մաղդէն երաւ,
 1586 Իրիկուն բիրդ գնեաց,— գնեաց, նստաւ:
 1587 Գեոհար Խաթուն տեսաւ՝
 1588 Միւր մաղդէն երի, զխոսա:
 1589 Գեոհար Խաթուն տաց.
 1590 — Միւր, ասօր ընչո՛ւ ջոս խոսա, մաղդէն երի իս.
 1591 Էլ օրի տի՛ւ կը գը՛ր, խոսեր,
 1592 Կը տեր, կ'առներ, կ'ուրախաներ,
 1593 Ասօր ի՛նչ իլի քի, տի՛ւ ջոս խոսա:
 1594 Միւր տաց.
 1595 — Իս առաւտուն ջոմ էրթա:
 1596 Գեոհար Խաթուն տաց.
 1597 — Տի՛ւ վար քի կ'առնիս. չ'երթաս կռիւ, իս կ'երթամ կռիւ:
 1598 Միւր տաց.
 1599 — Տի՛ւ կ'երթաս, կը նստիս, ինչ կ'ենիս, երա՛,
 1600 Իս առաւտուն ջոմ էրթա:
 1601 Առաւտուն Գեոհար Խաթուն էլաւ վի,
 1602 Էաց.— Միւր, իլի, գնա՛ կռիւ:
 1603 Միւր տաց.— Չըմ էրթա կռիւ:
 1604 Գեոհար Խաթուն տաց.
 1605 — Տի՛ւ չ'երթաս, իս կ'երթամ:

1575   Յաղթ՝ չարին, տուն բերենք կընկն Արեւ Արքայի,
 1576   Վեց Տընաշխարի ընծայենք արդար Երիայո Թորգոմին:
 1577   Երիայո Թորգոմ Թըռչման Չին
 1578   Ինչպէս եւ Թուր Կեծակին
 1579   Դըրաւ, առջեւ բոլորին,
 1580   Մահառաջի ցըռուկին.
 1581   Ամրացուց Թուր Կեծակին
 1582   Մահառաջ Եղնըն՝ Որդին,
 1583   Սուրաց դարէն Տաւրոսի,
 1584   Հասաւ քաղաք Խաւդիի:

1585   Բոյր հաւրբայրի Մըհեր առաւ,
 1586   Արեւմարին ամրոց մըտաւ.
 1587   Շողակ Դըշխոյ իսկոյն տեսաւ՝
 1588   Մըհեր սըրդող էր, շատացաւ,
 1589   Խաւսք բացաւ.

—Մըհեր, ինչո՞ւ ես հաշ, լըռիս.

1590   Չուարթառատ միշտ կու գայիր,
 1591   Կը պատմէիր, կը հըրճուէիր.
 1592   Ո՞ր է այսաւր ոգիդ արբջիռ:

1593   Ո՞ր է այսաւր ոգիդ արբջիռ:
 1594   Մըհեր ըսաւ անդըրդուելի.

—Պիտի չ'ելլեմ լուսածագին:

1595   —Պիտի չ'ելլեմ լուսածագին:

—Եթէ չ'ելլես, ինքքս կ'ելլեմ:

1596   —Եթէ կը պառկիս, թէ կը ելլես,

1597   Թէ բիր անէծք կը ձաբըռտես,

1598   Դեմքն Արեւու կը խաւարեմ:

1599   Դեմքն Արեւու կը խաւարեմ:

1600   Շողակ Դըշխոյ ելաւ ցայգին.

—Ելի՛ր, Մըհեր, գընա՛ կըռուի:

1601   —Ելի՛ր, Մըհեր, գընա՛ կըռուի:

—Լաւ է պառկիմ,— Մըհեր ըսաւ:

1602   —Լաւ է պառկիմ,— Մըհեր ըսաւ:

1603   Շողակ Դըշխոյ վըրայ տուաւ.

1604   —Չ'ելլես եթէ, ինքքս կ'ելլեմ:

1605   Մըհեր ըսաւ.— Ուզես ելիր, ուզես մեռիր:— Ապա ըսաւ.

1606 Մհեր եսաց.

1607 — Կ'երթաս, տի՛ն էլ կը նստիս աստեղ՝ քի՛ քե՛ֆս ի:

1608 Մհեր եսաց.

1609 — Թե տի՛ւ իլնիս փանջարեք կուծիս,

1610 Մընջիւ իս կըռուց գեամ՝

1611 Կ'երթամ կռիւ, թե չիտ՝ չըմ էրթա:

1612 Գեոհար Խաթուն եսաց.

1613 — Շատ աղէկ ը, իս փանջարեք կը կուծիս,

1614 Մընջիւ տի՛ւ կըռուց գեամ.

1615 Ասօր ճրագ կը վառիմ:

1616 Գեոհար Խաթուն էլաւ,

1617 Փանջարեք կուծից, ճրագ վառից:

1618 Մհերն էլ էլաւ, ուր մատալ իդի վար ուր գլխուն,

1619 Ուր նիտ անեղ բռնից ուր ծեռ,

1620 էլաւ գնեաց մեղան, կայնաւ:

1621 Դարոն Աստղիկ ծին թիւաւոր խեծաւ, իրի Մհերի կռիւ:

1622 Վար Մհերկէ գլխի՛ն ինի կ'երթա, կուգեա.

1623 Թուր կ'ջարժի վար մատալին,

1624 Բիւր-բիւր կրակ թրից կը լցուի վար մատալին,

1625 Մատալից շուռ կ'առնի գետին, կ'երթա հանդի՛նդ:

1626 Թրի շառաւիղք իտու փանջարին, գնեաց մեջ տախտին:

1627 Գեոհար Խաթուն եսաց.

1628 «Ասօր ամա չի, կեծակ կը տա.

1629 Ասիկ ինչ շառաւիղք ի՛ կը տա մեր տախտի մեջ»:

1630 Գեոհար Խաթուն էլաւ, փանջարեք երաց.

1631 Տեսա՛ւ՝ մէկ ըմ ծին թիւաւոր խեծի,

1632 Վար Մհերկէ գլխի՛ն կ'երթա, կուգեա.

1633 Թուր կը շարժի վար մատալին,

1634 Բիւր-բիւր կրակ թրից կը լցուի վար մատալին.

1635 Մատալից շուռ կ'առնի գետին, կ'երթա հանդի՛նդ:

1636 Գեոհար Խաթուն եսաց.

1606 —Որ դարպասներն լուսանցքի
 1607 Փակես բոլորն Դըղեակի
 1608 Մահըն մինչեւ հիւր ոսոխի,
 1609 Կ'երթամ ընդդէմ Լուսոյ Աստղի.
 1610 Ապա թէ ոչ, հոս կը պառկիմ՝
 1611 Երազամոյն, հազար տարի:

1612 Շողակ ըսաւ.

1613 —Փականք դընձմ դարպասներուն կառամուտի՝
 1614 Մինչեւ գաս ետ, գիրկըն նըստիս քո Շողակի.
 1615 Բեկեմ խաւարըն գաղջ լոյսով անպիղծ քահի:
 1616 Փակեց դարպասքըն ցերեկի,
 1617 Դըղեակն առաւ լոյսըն քահի:

1618 Վահանն անցուց Մըհեր մարմնին,
 1619 Աղեղն ու նետն առաւ ծեռքին,
 1620 Գընաց կեցաւ դաշտի սըրտին.
 1621 Մահառաջ Եղնըն կը սուրար,
 1622 Մըհերի շուրջըն կը դառնար,
 1623 Թըր՝ վահանին հարուած կու տար,
 1624 Յըր՝ վահանին կը շըփշըփար,
 1625 Թաւալգըլոր Անդունդ կ'երթար:
 1626 Շառայլ մը Դարպասէն անցաւ,
 1627 Շողակ Դըշխոյ ցընցըլեցաւ.

1628 Անամպ Երկնէն Խաւարի
 1629 Ի՞նչ լոյս գարկաւ Դըղեակին:

1630 Բացաւ եզնակըն, տեսաւ՝
 1631 Ջեծեալ մ'ահա թեւաւոր
 1632 Մըհերի շուրջըն՝ բոլոր,
 1633 Թուր կը գարնէ վահանին.
 1634 Ինչպէս աղեղ բիւր՝ հուրի,
 1635 Սահին, Անդունդ թաւալին:
 1636 Շողակ Դըշխոյ հասկըցաւ՝

1637 «Միտր ասու խամար չեր երթա կռիւ,
1638 Իս չըր գիտը ընչու խամար չեր երթա»:

1639 Գեոհար խաթուն գիրք իդի հեռջիւ,
1640 Կարդաց, տեսաւ՝ խրողբերն ի:
1641 Կանչից, եաց.

1642 «Խրողբեր, տի՛ւ Էկիր բարե՛կ,
1643 Թափիցիր կրակ վար Միտրի կոտին.
1644 Աւրըցիր ըզտուն Գեոհարին»:

1645 Ձէն ընկեաւ Միտրկի ականջ,
1646 Միտր եաց.

1647 «Աղուրթ կնկեան ազգուն բեախտ չկեա.

1648 Իս ասը՝ փանջարեք կուծիս,

1649 Մընչիւ իս կռուց գեամ.

1650 Ան էլաւ, փանջարեք եբաց»:

1651 Միտրն էլ կնկեա ըռըկուն

1652 Նիտ դեմ երաւ ծիու փուր.

1653 Էզարկ, ծիու փուր ծակից,

1654 Գնեաց, Պարոն Աստղկի գեագեաթ վի տիւն էլաւ.

1655 Պարոն Աստղիկ, ծին վիրուց ընկեան տակ:

1656 Պարոն Աստղիկ եաց.

1657 — Ասուած քի՛ւ տիւն աւրի,

1658 Աս Միտրկի դեարբն եր՝ ծի խասաւ.

1659 Միտր չ'էլներ, իրիշ մարդ ըզգի չըր սպանը:

1660 Միտր եաց.

1661 — Միտրկի դեարբն եր՝ քի խասաւ.

1662 Պարոն Աստղիկ եաց.

1663 — Սասմա ադաթն էն ի՝

1664 Գլե՛ղիս դինն իրարու ծնկեան վերէն, խոգին տան:

1665 Պարոն Աստղիկ, ընչ խըռռաց, խոգին խուռ,

1666 Միտրկէ հաշ կսկծու գնեաց, ընկեաւ ադտեղ:

1637 Ահա՛ ինչու Խաժ Մըհեր
1638 Երթալ մարտի չէր ուզէր:

1639 Տոմար բացաւ Շողակ Դըշխոյ աստղահիւմայ,
1640 Դէպքըն մեկնեց. —Սա արհաւիրք է Թորգոմայ:—
1641 Չայնըն ծըգեց աջտարակէն աւձահիւմայ.
1642   Հաւրեղբայր, եկար բարով դարպաս Տոսպի.
1643   Շանթեցի՛ր կըրակ գըլխուն մեր Մըհերի,
1644   Քանդեցի՛ր Որմըն արար քո Դըշխոյի:
1645 Չայնըն ինկաւ ունկ Մըհերի,
1646 Չայրոյթ որուն պատեց ծուռի.
1647   Լաւ բան չի գար կընկայ ազգէն.
1648   Դուռ ու դարպաս փակէ, կ'ըսեմ,
1649   Մինչեւ որ ետ դառնամ մարտէն.
1650   Եզնակըն բանալու կ'ելլէ:

1651 Սըրտին՝ ցատում դեմ Շողակի,
1652 Նետըն ուղղեց Լուսոյ Աստղին.
1653 Որովայնէն մըտաւ Եղնի,
1654 Ելաւ գանկէն Մահառաջի.
1655 Ինկաւ Տիտանըն Տաւրոսի,
1656 Ըսաւ իրեն հարուածողին.
1657   —Տունըդ թող կէր դառնայ Անգղին.
1658   Էր ասի զարկըն Մըհերի.
1659   Չարկ այլ երբեք չէր հասներ ինձ:
1660 Մըհեր ըսաւ.— Այո՛ր, էր զարկըն Մըհերի:
1661 Մահառաջ Եղնըն ասքն ըսաւ.
1662   —Է սովորոյթ Տան Տիտանեայց՝
1663   Գանկըն դընեն ծունկ Տիտանի՝
1664   Շունչն աւանդած ժամանակին:
1665 Այդպէս հասաւ Մահառաջ իր կատարածին.
1666 Վար Մըհերին զարկաւ կըսկիծըն սոսկալի:

1667 Ձիաւորքիր բարիաւան բիղիւր Միերկէն,
1668 Միեր գընջլէով կապիցին.
1669 Տարան, թըլցին քէառսուն գէազ խուր,
1670 Սալ դրին վար խորու բերնին, եկին:
1671 Ասքէար գնացին վար Գէոհար խաթունին կռիւ.
1672 Գոհար խաթուն բիրդէն կ'ըլներ,
1673 Էրկու խարիր մարդ կը կտռէր,
1674 Կ'երթէր, մտներ բիրդ ինի:

1675 Օրէն մէկ պառաւ մ' եսաց.
1676 «Նա մէկ աղջիկ մ' ունիմ,
1677 Տանիմ, թըլիմ մըտ Միեր,
1678 Միերկէմսէ գաւակ մ' իլնը.
1679 Մինք էլ անու սադաղէն խաց մ' ուտինք»:
1680 Պառաւ էլաւ, աղջիկ առից, տարաւ.
1681 Գնացին, խուրու վերէն կայնան,
1682 Սալ տարաւ դէն, կանչից.
1683 — Միէր, քի աղջիկ մ' իմ բիրի:
1684 Միեր եսաց.— Բիրիր իս, բարէով իս բիրի.
1685 Կախի, թըղ գէա, ըզզի արծկի:
1686 Աղջիկ կախ ետու, գնէաց խորու տակ:
1687 Միեր եսաց.— Ա'ղջի, ըզզի արծկի:
1688 Աղջիկ զՄիեր արծկից:
1689 Միեր էլաւ, ոտ մ' իդի վար աղջկան ոտաց,
1690 Աղջիկ ճիւղից, եթալ անտեղ:
1691 Միեր ջոտ կապից ուր մէջք, եսաց.
1692 — Մարէ, ըզզի վիր քէշի:
1693 Պառաւ քէշից.— Միեր ծանտր եր:—
1694 Պառաւ եսաց. «Մեռնիմ քիւ շնողքին,
1695 Նուր եր՝ իջաւ մոտ, ընչ ջուտ ծանտրացաւ»:

1667 Անդեան Վարգեղսի պատեց Մըհերին,
 1668 Շըղթայ՝ Լուսաբերք զարկին ամրադիր,
 1669 Խորի հոր՝ վեց վաթսուն հասակ, նետեցին,
 1670 Բերանն Անդունդի ժայռով փակեցին,
 1671 Գացին գուպարի ընդդեմ Շողակի:
 1672 Ցայգին Դըղեակեն Շողակ դուրս կ'ելլեր,
 1673 Դար մը վաթսունի անհաջտ կը զարներ,
 1674 Դըղեակն իր դարձեալ հանգիստ կը քաջուեր:

1675 Խելք ըրաւ Մայրն Արեւի՝
 1676 Դուստըր մ'ունիմ Մայրամի,
 1677 Նետեմ Վիրապ Մըհերի.
 1678 Որդի որուն ծընանի,
 1679 Գուրքն գողնամ Աջխարիի:
 1680 Առաւ տարաւ Մայրամին,
 1681 Հասան Բերան Վիրապի,
 1682 Ժայռըն շարժեց, ձայն թափեց.
 1683 —Մըհեր, աղջիկ եմ բերեր:
 1684 —Բերեր, բարով ես բերեր.
 1685 Իջնէր թող, գիս արձակէր:
 1686 Մայրն իջեցուց Մայրամին:
 1687 Մըհեր ըսաւ. —Արձակէ:
 1688 Մըհերըն Կոյսն արձակեց.
 1689 Արգանդին՝ ոտըն, Մըհեր
 1690 Կիսեց մարմինըն, նետեց,
 1691 Կապըն՝ մեջքին իր, կանչեց.
 1692 —Մարէ, քաջէ, քաջէ:
 1693 Մայրըն քաջեց. ծանըր էր.
 1694 —Շընորհք այսպէս ղկ ունի.
 1695 Տուաւ Որդի գող Կոյսիս:

1696 Զեշից տի՛ն, տեսաւ՝ Մհերն էր.
1697 Մհերն էլ ծեռնիր էթալ խուրու թումբ,
1698 Չուր բազկտիր գնեաց մընչ խողուն:
1699 Պառաւ իրի դախ Մհեր,
1700 Միտք ունի ունի զՄհեր թըլէ խուր վէ:
1701 Մհերն էլ տի՛ն էլաւ խուրէն,
1702 Ձեռ խոու գպառաւ,
1703 Պառաւ էթալ խուրու տակ,
1704 Սալ իդի վար խուրու բերնին:

1705 Մհեր գնեաց, էլաւ իրիցու մ' տղա:
1706 Նոբաթ բերին իրիցու վերէն՝
1707 Էրեց տ'երթա կռիւ:
1708 Էրեց կ'ըսը.— Էրեց-քահանա չ'երթա կռիւ.
1709 Մարդ չտենի՝ Էրեց-քահանա էրթա կռիւ:
1710 Տղէն եսաց.— Խէրիկ,
1711 Կ'երթամ, պախուեմ քարի մ' տակ,
1712 Մընչիւ հիրիկուն կ'ըլնիմ, կուգեամ.
1713 Պետք ի Էրթամ կռիւ՝ չըմ Էրթա կռիւ:

1714 Մհեր էլաւ, ծին բերին Մհերկին,
1715 Մհեր էլաւ ծին խեծաւ, գնեաց կռիւ:
1716 Տեսաւ՝ վուզրի լաճ ծի մ' խեծի,
1717 Ճակիր կապի, կ'երթա,
1718 Գեճհար Խաթունի կը մոտանա, հիտ կը դառնա:
1719 Մհերն էլ սիլէ մ' Էզարկ ականջի տակ, ծիուց իբի տակ.
1720 Չջուրիր խագեաւ, ճակիր կապից, ըզծին խեծաւ,
1721 Գնեաց Գեճհար Խաթունին կռիւ:
1722 Գեճհար Խաթուն տեսաւ,
1723 ՉՄհեր ճանչըցաւ, եսաց.
1724 — Մհեր, տի՛ն բարե՛կ էկիր:
1725 Մհեր եսաց.— Գեճհար Խաթուն, զարկ:

1696 Դուրս երբ քաջեց, Մըհեր ելաւ,
 1697 Ձեռքերըն Զորեգրին դըրաւ.
 1698 Դաստակքըն մէջ մըտան հողին.
 1699 Մայրըն հըրեց, որ Մըհերըն
 1700 Դըրկէր յատակ՝ կեր Զին Սարդին.
 1701 Դուրս նետուեցաւ Վնգոյգ Որդին,
 1702 Զարուած տուաւ անոր վըզին.
 1703 Սա գըլխիվայո գընաց Վնդունդ՝
 1704 Կողքն Վղջըկայ Խաւարի Թունդ:

1705 Մըհեր եղաւ Խալի դիցի Քըրմորդի:
 1706 Զերթըն հասաւ Քուրմին մարտի ահալի.
 1707 —Պատրամստ ես, Քըւրմ, պատերազմի:
 1708 Քուրմըն գըտաւ հարցն անտեղի.
 1709 —Ո՞վ է տեսեր Քուրմ՝ գուպարի:
 1710 —Զայր, երթամ էս,— ըսաւ Որդին.—
 1711 Ծուարիմ տակն ապառաժի,
 1712 Ետ գամ Մեհեան Վրեւմարին.
 1713 Երթամ, բերեմ բաժին մարտին:

1714 Յանձնեցին էջ մը Մըհերին,
 1715 Գընաց՝ նըստած էջին մէջքին:
 1716 Ըսպառազէն այր մը վարար
 1717 Կ'երթար ծիով, կը մերձենար
 1718 Վկ Դըջիտյին, կը հեռանար.
 1719 Վպտակ տուաւ Մըհեր վըզին,
 1720 Չէնքուգրահն անոր հագին,
 1721 Ձիու մէջքին՝ հասաւ ռազմին:
 1722 Դըջիտյ ճանչցաւ Քուրմըն Մահի.
 1723 —Բարով եկար,— Շողակ ըսաւ:
 1724 —Չարկ, Շողակ, զարկ,— Մըհեր ըսաւ:
 1725 Կըռիւ տուին մինչեւ հուրմար.

- 1726 Կռիւ երին մընչիւ հիրիկուն.
 1727 Գեոհար Խաթուն դարձաւ, գնեաց բիրդ,
 1728 Միւր իրի քեաղաք:

 1729 Միւր էծ մուրթից,
 1730 Անու կողաշարքնիր
 1731 Իբի բիւլիւր ուր մեջաց, գնեած տուն:
 1732 Զիրիկուն գիրիցու լաճ տանին դիւան:
 1733 Առին, տարին թագեաւորի դիւան.
 1734 Ըսին.— Ի՛րիցու տղէն, ի՛նչըղ կռիւ երիր:
 1735 Էն մարդիր, ընչ զՄիւր բռնիր ին,
 1736 Թըլիր խուր, սրառվ նստած ին:
 1737 Միւր կողաշարք մ' ուր մեջքէն կը քեշէր,
 1738 Չանէր մէկ մարդիւ սրտի վերէն,
 1739 Զեամակն կը տէր տիւն, զան մարդ կը սպանէր:
 1740 Միւր կ'ըսէր.
 1741 — Իս ընցկընա կը զարկէր Գեոհար Խաթունին:
 1742 Կողաշարք մ' էլ մեջքէն կը քեշի,
 1743 Կը զարկի մէկէլ մարդիւ սրտի վերէն,
 1744 Զեամակ ինի կը տէր տիւն.
 1745 — Գեոհար Խաթուն ասպէս կը զարնէր զի:
 1746 Ան մարդիր ամէն սրառվ սպանից:
 1747 Իրիցու տղին բեա մ' չըն ըսը.
 1748 Կըսին՝ թէ Գեոհար Խաթուն տը բիրդ:

 1749 — Իրիցու տղէն, տիւ առաւտտուն տ'երթամս կռիւ:
 1750 Էսաց.— Կ'երթամ,
 1751 Կը տեք՝ Միւրկէ Զուռկիկ Տալալին,
 1752 Պարոն Աստղին Թուր Կեծակին.
 1753 Կը տեք՝ կ'երթամ կռիւ.
 1754 Չըստեք՝ չըմ էրթա:
 1755 Առաւտտուն Թուր Կեծակին տուին:

Շողակ Դըշխոյ մըտաւ Դըղեակ,
Որդին Անգոյգ Մըհեր՝ Աջխարի:

Մըհեր գիշերն այծ զոհեց Աստուծոյ Պաղղի Սարի.

—Պահք պահպանեայ Գիշերի, Ո՛վ Յաւերժ Հայր Անդէնի,

Որդին՝ Մանուկ Որդիիդ, տայ առ Քեզ ընծայ բազմի:

Ելաւ զընաց տուն իր հետ կողջարներն առած այծի:

Որդին Յուկի գիշերով աստղերով եկան տարին

Դիւան Արեւ Արքայի, հարցունփործ կըրկիտ ըրին.

—Ինչո՞ւ, Որդի՛ Խալդիի, բաժ եղար պատերազմին:

Լուսաբերներն, որոնք հոր էին նետած Մըհերն,

Էին բազմած մեջ դահլիճին.

Մըհեր նետեց կողջարքն այծի՝

Ամէն մեկըն կուրծքին մեկի՝

Լուսանցք բացաւ պատին մեջքի.

—Ա՛յսպէս,— Մըհեր անոնց կ'ըսէր,—

Ձեռքն Դըշխոն կը հարուածէ:

Մեջքէն կողջար մը կը քաշէր,

Կըրծքին միւսի հարուած կ'ուղղէր,

Որուն կըռնակըն կը ծակէր.

—Ա՛յսպէս Դըշխոյ ինձ կը զարներ:

Ո՛ք չըմընաց ողջ՝ դիմադրէր,

Խալի Որդւոյն ղվ առարկէր.

Շողակ Դըշխոն բերին նուէր:

—Քնւրմ Խալդիի, կ'երթամ մարտի:

—Բերէ՛ք ինծի թէ Թըռչման Ձի՛ն,

Տաւրոս Պարի Ոգին Անգին,

Թուր Կեծակին Լուսոյ Աստղի.

Թէ տաք, երթամ իսկոյն Այգին,

Թէ ոչ, մըտնեմ Ծով Դըշխոյի:

Լուսոյ Աստղի Թուր Կեծակին

1756 Թուր Կեծակին կապից վերեն,
 1757 Զուռնիկ Ջալալին խեծաւ, գնեաց կռիւ:
 1758 Կռիւ երին մընչիւ կեսօրին:
 1759 Միտր եսաց.— Գեղհար խաթուն, փախի:
 1760 Գեղհար խաթուն փախաւ,
 1761 Միտր հետեւէն գնեաց.
 1762 Գնացին, մտան բիրդ,
 1763 Կերան, խման, քէֆ երին մընչիւ հիրիկուան:
 1764 Միտր եսաց.— Գեղհար խաթուն,
 1765 Իս կ'երթամ, թագաւորին կ'ըսիմ՝
 1766 «Գեղհար խաթուն իկի ռայի.
 1767 Գեղհար խաթուն կ'ըսը՝
 1768 Ան մարդ, ինչ կերի գդել վերիւցի, գէւ իմ խել.
 1769 Զգէան՝ իս չըմ իգա»:
 1770 Խէլ ընչ քնաղքէն կը խըլսի՝
 1771 Իս քնաղքէն կտռիմ, տիւ բիրդէն,
 1772 Մընչիւ գէանք, խասնինք իրարու մոտ:
 1773 Միտր էլաւ, քնաղաք իրի,
 1774 Գնեաց թագաւորի մոտ, եսաց.
 1775 Թագաւոր ապրած կենաս,
 1776 Գեղհար խաթուն իկի ռայի, կ'ըսը՝
 1777 «Ընչ մարդ կերի գդել վերիւցի, գէւ իմ խել.
 1778 Զգէան՝ իս չըմ իգէա»:
 1779 Թագաւոր եսաց.— Շատ աղէկ ը.
 1780 Առաւտտուն իլի, քնաղքի մէջ ձեն տու՝
 1781 Էն մարդ, ընչ կերի գդել վերիւցի՝ թող երթա՛ խել:

 1782 Առաւտտուն Միտր էլաւ, գնեաց քնաղքի մէջ,
 1783 Չէն տու, մարդիւր ամէն էլ էխան, գնացին խել:
 1784 Հիտք քնաղքէն խըլսաւ:
 1785 Միտր էլաւ, քնաղքէն կտռից,
 1786 Գեղհար խաթուն բիրդէն:

1756 Բերին տուին Աղջամուղջին.

1757 Կապեց, նստաւ երիվարին,

1758 Կըռիւ տուաւ թըշնամիին.

1759 —Փախցիր, Շողակ Դըշխոյ,— ըսաւ:

1760 Շողակ Դըշխոյ թըռաւ Դըղեակ,

1761 Մըհեր հասաւ, մէկտեղ մըտաւ.

1762 Մինչեւ Արեգըն բարձրանար՝

1763 Արարեցին, Մըհեր ըսաւ.

1764 —Յայտ արարեմ Ռեկն Տոսպի՝

1765 Շողակ Դըշխոյ կ'ուզէ Որդին.

1766 Կ'ըսէ՝ որեարք շերեփներով

1767 Գան պըսակիս իմ՝ դափնիով.

1768 Չըգան՝ կորցիմ ես Կամարէն:

1769 Ապա ըսաւ.

1770 —Դուրս երբ ելլեն հիւրերն ամեն,

1771 Ձարդէ ներսէն, իսկ ես՝ դուրսէն,

1772 Կըռուինք՝ մինչեւ գանք իրար դէմ:

1773 Մըհեր գընաց մաւտ Արքայի,

1774 Ըսաւ յանգովըն պալատի.

1775 —Դար խալդիի Արքան ապրի.

1776 Կ'ըսէ Դըշխոն Որովայնի՝

1777 Որոնք վարպետ են շերեփի,

1778 Գան թող փութով մեր պըսակին.

1779 Չի՛ գար Դըշխոյ՝ որ յամառին:

1780 Արքան ըսաւ. —Խոհ է արդար.

1781 Գընա՛մ հանէ՛ վանըն խաւար:

1782 Դըղըրդաց ասքըն Արքայի.

1783 Եղջերորդիք եկան տանի.

1784 Այր չըմընաց մէջ աւանի:

1785 Ձարդեց Մըհեր մէջքէն գաւրքին,

1786 Շողակ Դըշխոյ՝ կողմէն Բերդին:

- 1787 Գեոհար Խաթունն եսաց.
1788 — Որ Մհերկը թրի տակեն ընցալ՝ չմ սպանը.
1789 Որ չընցնի՝ տը սպանիմ:
1790 Ամեն էլ եկին, Մհերկե թրի տակեն ընցան:
1791 Գեոհար Խաթունն գնեաց,
1792 Թագեաւորի վիզ եզարկ:
- 1793 Մհեր թէ տարի մ', թէ քսան տարի
1794 Հալաբէա թագեաւորութիւն երաւ:
1795 Գեոհար Խաթունն արիւ իտու ծի:
1796 Գետին ախթիարցաւ.
1797 Մհեր ծին կը խեծներ, կ'երթեր, կան կը գըր.
1798 Ձին չուր փուր ինի կը խրուէր մընչ խողուն:
1799 Մհեր եսաց.
1800 «Օղորմած, բէարերար Աստուած,
1801 Հրաման երիր՝
1802 Գեաբրէլ հրիշտակ վար իջաւ, զմախ չիտու,
1803 Մընչիւ Քրիստոս գեա դատաստան:
1804 Գեաբրէլ հրիշտակ,
1805 Ըզզի իցկիս Վեանա քէար,
1806 Մընչիւ Քրիստոս գեա դատաստան»:
1807 Գեաբրէլ հրիշտակ զՄհեր իցկից Վեանա քէար,
1808 Մընչիւ Քրիստոս գեա դատաստան»:
- 1809 Մէկ աղջիկ ըմ կ'իլնի:
1810 Մէկ մանդիլ ըմ ծիւ կը լցին:
1811 Կտան աղջկան ծեռ, աղջկան կ'ասին.
1812 — Տար քէարուչ տուն:
1813 Աղջիկ կ'ելնի, չաւրեն կ'առնի,
1814 Կ'երթա Շաբաղու քէարի հեռջիւ.
1815 Կը տեսնա՝ տիւր բեաց ի.
1816 Աղջիկ կ'երթա ադտեղ:

- 1787 Դըշխոն Տոսպայ ըսաւ ազնիւ.
 1788 —Մըտէք Թըրան տակ Մըհերի,
 1789 Որ խընայեմ կեանք ձեր յարգի:
 1790 Տակէն Մըհերի Թըրան
 1791 Քաղաքըն անցաւ լըման.
 1792 Շողակ գըլխատեց Արքան:
- 1793 Վեց Մահեկան, թէ վեց տասան
 1794 Մըհեր եղաւ Տոսպի Արքան.
 1795 Մահըն եկաւ, Դըշխոն տարաւ:
 1796 Աշխարհըն ողջ պառաւեցաւ:
 1797 Չին իր Թըռչման Մըհեր նըստաւ,
 1798 Չին հողին մէջ մըխըրծուեցաւ:
 1799 Մըհեր ըսաւ.
 1800 Գըթա՛ծ, Խալդի Բարերար,
 1801 Տո՛ւր հըրամանըդ արդար՝
 1802 Գիշերավարըն անմար
 1803 Չիս պահէ մինչ Ատենմար:
 1804 Գիշերավար Անդադար,
 1805 Տա՛ր զիս իսկոյն Տոսպայ Քար՝
 1806 Մեծ Ատենի մինչեւ մար:
 1807 Մըհեր մընաց մէջ Քարայրի
 1808 Մահըն մինչեւ Մեծ Ատենի:
- 1809 Աղջիկ մ'առոյգ ունէր Մանուկ.
 1810 Պարկ մը լեցուն հաւկիթ գոյն-գոյն
 1811 Կու տան, կ'ըսեն. —Տա՛ր Քաւորին.
 1812 Դուստրըն Զայկի՝ կապոցն ուսին,
 1813 Կ'երթայ անձաւ. ժայռն էր անփակ.
 1814 Ներս կը մըտնէ. Մըհեր կ'ըսէ.
 1815 —Աղջիկ, խոտ տուր երիվարին:
 1816 Կ'ըսէ Աղջիկըն Զըրածին.

- 1817 Մհեր կը բիրճ, գաղչիկ կը ջոբճ, կ'ըսը.
 1818 — Ա'ղչի, իլի, քիչ ըմ խուտ տու իմ ձիուն, թըղ ուտը:
 1819 Աղչիկ կ'ըսը.
 1820 — Քու ըռըմ տի՛ւ,
 1821 Իս խուտ գանիմ ըռըմճ ծեր,
 1822 Դնիմ քիւ ձիու հառաչ, թըղ ուտը:
 1823 Իմ ձեռ չխանսը, բանծր է:
 1824 Մհեր կ'ըսը.
 1825 — Զո՛ւզը, իմ ձիւն խուտ չո՛ւտը:
 1826 Մհեր կ'ըսը.— Աջխարք չար ի դիա,
 1827 Իս մըջ աջխորքի չըմ անպրի:

1817 —Քաւոր, նիգակըդ տուր ինձի,
 1818 Որ խոտ կապեմ ասոր ծայրին,
 1819 Բարձրացնեմ Ձիուն դունչին.
 1820 Չի հասնիր ձեռքըս երախին:
 1821 Մըհեր կ'ըսէ փոքր իր քոյրին.
 1822 —Մի յոգնիր, Դուստր Մանուկի.
 1823 Յարդ Թըռչման Ձին եթէ ուտեր . . .
 1824 Չար է Վշխարհըն Հայակնի.
 1825 Մարդն է խոտան, խեղճ, անտարբեր.
 1826 Կաղաղըն կոյր Եսաշխարհի
 1827 Յանձնեմ ի քեզ՝ քոյր ՄնՄըհեր:

1828 Եւ ես՝ Արմեն Առաջին, յայտնութեամբ վըկայեցի
 1829 Պատումըն Յուլ Մանուկի եւ Վիշապի Լեռնայի,
 1830 Պատումըն Թըռչման Ձիի, Յուլի Որդի Մըհերի:

ԱԽԱՐՏ Գ. ՊԱՏՈՒՄԻ

ԸՆԾԱՅՈՒՄ

Խաղաղ մնայ, հայր:

Հատորը լոյս կ'ընծայենք Հայկազ Արթինի Մելիքեանի յիշատակին:

Ջայդ մտադիր էինք ողջութեան ատեն ընծայելու անոր. պատճէնը արդէն պատրաստ էր 2017-ի Յունուարին: Ան գոնէ բարեախտութիւնը ունեցաւ տեսնելու պատճէնը՝ նախաէջի ընծայմամբ հանդերձ: Հրատարակութիւնը յետաձգուեցաւ մահուան առընթեր պատճառներով:

Ներքոբերեալ դամբանականը ընթերցուեցաւ Գլենդելի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ թաղման արարողութեան ընթացքին եկեղեցւոյ քահանային կողմէ, որ լաւ կը ճանչնար մեր հանդերձեալ հայրը, ընտանիքի տարբեր անդամներուն հետ կարգ մը պարզաբանումներէ եւ ճշդումներէ ետք:

ՀԱՅԿԱԶ ԱՐԹԻՆԻ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Յիշենք: Ողորմի տանք Հայկազ Արթինի Մելիքեանին:

Այս խորհրդաւոր մարդուն ծնած թուականը ո՛չ ոք գիտէ. ո՛չ իսկ ծննդավայրը՝ վստահօրէն. մէկ կ'ըսեն՝ Հալէպ, մէկ կ'ըսեն՝ Քիլիս, մէկ կ'ըսեն՝ Պէյրութ: Սակայն տարի մը առաջ խոստովանեցաւ տարեթիւր. 1924: Ամի՞սը՝ դարձեալ խորհրդաւոր. ծնած է «վարունգներու հասունացման ամսուն»: Հայրը՝ Արթին, Քիլիսցի: Մայրը՝ Ռահէլ, Քիլիսցի: Երկուքն ալ խոր հաւատացեալ քրիստոնեաներ: Հանդերձեալին հօրը՝ Արթինի մասին կը վկայուի, որ աղօթքի զօրութեամբ հրաշքներ գործած է. մահուան անկողինէն հիւանդներ ոտքի հանած, ի ծնէ անդամալոյծ մը բժշկած, ամուլ կիներու ծննդաբերութեան կարողութիւն պարգեւած:

Հայկազ Մեծ Եղեռնէն վերապրած ամուսիններուն չորրորդ զաւակն էր: Ընտանիքը՝ բազմանդամ՝ իննն զաւակներ, որոնցմէ եօթնն ողջ մնացին ցեղասպանութեան յաջորդող դժնդակ պայմաններուն մէջ: 1962-ին ամուսնացած Թագուհի Պէտճէքեանի

հետ՝ Քեսապէն, որմէ ունեցած է եօթն զաւակ: Կին մը եւ մայր մը, որուն կեանքին իմաստը եղած է ամուսինին եւ զաւակներուն համար զոհողութիւնը: Հայկազ յաճախ կը կրկնէր. «Ամէն հայ մայր

պէտք է 12 զաւակ բերէ. թի՛ւ, թի՛ւ մի՛այն այդպիսով կրնանք մեր երկիրը ետ վերցնել թիրքերուն ձեռքէն»:

Հայկազ իր արհեստի կեանքը սկսած է փոքր տարիքին՝ դերձակութեամբ, մեծ եղբօրը՝ Անդրանիկի հետ: Ապա տեղափոխուած է Պէյրութ, աշխատած Լիբանանի ամենաանուանի վաճառատուններուն մէջ՝ իբրեւ հագուստի ձեռող եւ գլխաւոր դերձակ, մասնագիտացած կնկայ, էրիկմարդու հանդերձանքի, գինուորական համազգեստներու, ինչպէս նաեւ ծուռ մարմիններու ձեւագիտութեան մէջ: Ունեցած է հարիւրաւոր անուանի յաճախորդներ, որոնցմէ՝ Սէլուական Արաբիոյ թագաւորը, Քուէյթի Էմիրը, Սէլուցի միլիառատէր Ատնան Քաշոբճին, որուն համար

Հայկազ ձեռած է քանի մը հարիւր հանդերձանք, երգիչ Ուատիհ Էլ-Սաֆին, դերասանուհի Հընտ Էպի Լամար, Իշխան Էտուարտ տը Լոպքովիչը, որ Պէյրութ կու գար Հայկազի մօտ ամէն անգամ, որ նոր առիթով հանդերձանքի կարիք ունենար՝ կրկնելով. «Ո՛չ Փարիզ, ո՛չ Միլան, ո՛չ Լոնտոն՝ քեզի պէս դերձակ չեմ հանդիպած»:

Տարիներու ընթացքին Հայկազ կատարելագործելով իր մասնագիտութիւնը՝ աւարտած է Սան Փաուլոյի, Շիքակոյի եւ Փարիզի ձեւագիտութեան լաւագոյն դպրոցները: Փարիզի մէջ 1973-ին ձեռք բերած է դպրոցի պատմութեան մէջ երկրորդ բարձրագոյն նիշը՝ 18.85 / 20-ի վրայ: Ստացած է ոսկի մետալ:

Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին հետեւանքով Հայկազ տեղափոխուած է Միացեալ Նահանգներ եւ հոս ապրած կեանքին վերջին 33 տարիները: Աշխատած է Պեւըրլի Հիլզի նշանաւոր վաճառատուններուն մէջ, ինչպէս «Կուչի» եւ «Փրատա», ուր ունեցած է անուանի յաճախորդներ՝ Պարպարա Ուլթըրդ, Էլէն տը

Ճենըրըս, դերասան Փիրս Պրոսնան («Ճէյմս Պոնտ») եւ շատ ուրիշներ, որոնցմէ ստացած է գնահատագիրներ՝ իր բարձր արուեստին համար:

Այսպէս, Հայկազ 70 տարի իր արհեստին ու արուեստին մէջ աշխատասէր եւ նուիրուած կեանք մը անցընելով՝ պահած է չորս սերունդ. իր ծնողներուն սերունդը, իրեն սերունդը, իրեն զաւակներուն սերունդը (նաեւ թոռներուն): Ան իր սէրը արտայայտած է, յաճախ դժուար ճակատագիրի մը պայմաններուն մէջ՝ կարելին ընելով հասնելու ընտանիքին

կարիքներուն: Եղած է գորովալիւր հայր, աղջիկներու հանդէպ՝ խիստ, եւ իր վարմունքը արդարացուցած՝ ըսելով. «Տղաս, մենք պզտիկ էինք նէ՝ Սուրիան եւ Իրաքը ամէն մէկը 2—3 միլիոն էին, հիմա եղան 20—30 միլիոն: Թիւրքերը իրենց չորս միլիոնը 70 միլիոնի բարձրացուցին. աս ամերիկացիներուն խելքին քաքնեմ [տէր հայրը խաւաքը կը փոխէ՝ «թքնեմ»-ի], որ ասանկ քոչուոր ցեղի մը ամէն տարի միլիառներ տալով մարդ ըրին: Քիւրտերո՛նն նայէ. հաշիւը չկայ: Մենք հայերս մեր 5 միլիոնը 2 միլիոնի իջեցուցինք: Անոնց կիները պզտիկ կը բերեն. մե՛ր կիներուն խելքը՝ ո՛ւր երթանք, որ «քէֆ ընենք». ուրիշ բան չէն գիտեր»: Դաժան գնահատական, որուն, իբրեւ տէրհայր, ամբողջութեամբ համաձայն եմ. մարդը ճիշդ կ'ըսէր: Այսպէս էր համոզուած Հայկազ եւ միշտ կը քաջալերէր բոլորը. «պզտիկ բերէք, պզտիկ բերէք. եթէ ոչ՝ մեր ազգը կը կորսուի»: «Տղաս, դուն գիրք գրէ. թող աշխարհը

հասկնայ, որ մենք ինչպիսի բարձր մշակույթի տէր ազգ մը եղած ենք. ես ատոր համար կեանքս տուի ձեզի»: Հայկազի երեխաներէն ամենաբազմազաւակն է Պերճը՝ չորս զաւակներով:

Մեր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան օրէն՝ գրեթէ ամէն կիրակի Հայկազ կու գար եկեղեցի: Կը տեսնէի զինք. եկեղեցւոյ դուռը կը համբուրէր, նո՛ր ներս կը մտնէր: Հիւանդանոցին մէջ, երբ կը զգար որ պիտի մահանար, հինգ-վեց անգամ կրկնեց. «Թուղթ մը բերէ՛ք, ստորագրեմ. ես կ'երթամ Վերին Հայաստան»: Սա՛ անդենականի մասին Հայկազի հասկացութիւնն էր: Երկրային Դրախտը Հայաստանն էր: Ուրեմն՝ Երկնային Դրախտը՝ Երկնային Հայաստանը: Ականջներուն խորթ կը հնչէր «ի վերին Երուսաղէմը»: Փոխարէնը կը նշէր՝ «Ի վերին Հայաստան» եւ յաճախ կը կրկնէր. «Հրեաները Դրախտը մեզմէ՛ գողցան, մեզի՛ ծախեցին»: «Հին Կտակարանը հրեաներուն փրօփականտն է. դո՛ւրս պէտք է հանուի մեր եկեղեցիէն»: Հանդերձեալին խօսքերն են . . .

Այսօր մենք կը կատարենք հանդերձեալին ցանկութիւնը՝ մեր երգեցողութեամբ զինք ճանապարհելով Երկնային Հայաստան՝ Երկնային Դրախտավայր: Թող Երկնային Հայաստանը ըլլայ ամէն հայու համար արժանի վայր մը, ուր բաց աչքերով եւ մաքուր սիրտով կարենանք իրարու նայիլ՝ մեր կեանքին մէջ իրարու նկատմամբ բոլոր կատարած գործերուն եւ արտայայտած խօսքերուն համար:

Յիշենք: Ողորմի տանք Հայկազ Արթինի Մելիքեանին:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.
ՈԳԵՇԸՆԶՈՒՄԸ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

Արաբերէն թարգմանութեամբ՝

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغداसार

Սոյն վեց հաղորդագրութիւնները հրապարակուեցան Երզնկայ
հրատարակչատան կողմէ 14 հոկտեմբեր 2024-էն 22 հոկտեմբեր
2024-ի միջեւ՝ ըլլալով յապաւումը հեղինակին հետ հարցազրոյցի
մը, ապա նաեւ ամփոփումը մատեանին ու ատոր հրատարակութեան
առնչուող տեղեկութիւններու:

Հաղորդագրութիւն Ա.

ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغداसार

Լոյս կ'ընծայենք շուտով՝ արեւելու ընթացքին՝
թուայնացած տարբերակով:

Մատեանը նախատեսուած էր տպագրութեան յանձնել յառա-
ջիկայ Մայիսին (2025), սակայն Երզնկայ հրատարակչատան տնա-
ւէններու խորհուրդը որոշեց համացանցային տարբերակով լոյս ըն-
ծայել գիրքը այս իսկ պահուն՝ նոյնիսկ հակառակ հեղինակի ցան-
կութեան, որ կ'ուզէր հնագոյն հայերէնին եւ նախահայերէնին առն-
չուող կարգ մը բարդ հարցերու լուծումը գտնել եւ մինչեւ Մայիս քա-
նի մը անգամ վերընթերցել գիրքը նախքան հրատարակութիւնը:

Երզնկայ հրատարակչատունը այս որոշման յանգեցաւ այլ
պատճառներու կողքին առաւելաբար ներկայ համաշխարհային
իրավիճակի մանրամասն քննարկումէ մը ետք՝ նախընտրելով մա-
տեանը հրատարակել իր 98 տոկոսի կատարելութեամբ, քան ամ-
բողջ տարի մը սպասել՝ հրատարակութիւնը իսպառ վտանգելով:

Մատեանի արեւմտահայերէնէն արաբերէնի թարգմանութիւնը
իրականացնող լեզուի հմուտ գիտնականին միջոցաւ վերջերս նաեւ
իմացանք, որ մատեանին հրատարակութեան սպասող կարգ մը
մեծ գիտնականներ կան: Այդ տեղեկութիւնը աւելի եւս ամրապնդեց

մատեանը հրատարակելու «Երզնկայ»-ի որոշումը: Յոյսով ենք, որ, այսպիսով, առիթ կ'ընծայուի այդ լեզուաբաններուն եւ գիտնականներուն իրենց նկատողութիւններով արձագանգելու, որոնցմէ միայն կ'աւգտուի մատեանին տպագրութիւնը իր վերջնական ձեւին մէջ:

Յառաջիկայ քանի մը արերուն իւրանքանչիւր ար կը փորձենք նոր հաղորդագրութիւններով հանդէս գալ՝ իրազեկելով մատեանին վերաբերող ամբողջ շարք մը լեզուական, թարգմանական, թերեւս նաեւ առասպելաբանական եւ յարակից այլ լրացուցիչ հարցերու մասին՝ այնքանով, որքանով որ կը տիրապետենք հեղինակէն եւ թարգմանիչէն մեզի փոխանցուած այդ տեղեկութիւններուն:

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Երզնկայ Հրատարակչատուն»

ԿԱՆԱԶ ԶԱՆԱՊԱՐՀ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱԼԻՔ ԱԻՐՈՒԱՆ

فليكن المقدور بكن فيكون

Հաղորդագրութիւն Բ.

ՀԱՅԱՇՈՒՆԸ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغداसार

Ձրոյց հեղինակին հետ. հակիրճ հատուածներ:

«Թէ՛ երբ եւ ինչպէս սկսաւ այս ամէնը՝ հատոր լեցնող նիւթ է: Մէկ կողմ թողենք ծնունդէս մինչեւ 33 տարեկանը, որ քանի մը հատորի հոգեւոր եւ կրանական նիւթ է: 33 տարիքիս հակառակ կամքիս եւ ցանկութեանս, հակառակ անհուն սիրոյս՝ կապս սկսած էր խզուիլ ուսողութեան (մաթեմատիկայի) հետ տարբեր պատճառներով: 36-ին մէջս էին Բաղդասարի առաջին սերմերը: Այդ շրջանին գիշերով երեք տեսիլքներ ունեցայ: Ասոնք երազներ չէին: Կեանքիս մէջ չեմ գործածած որեւէ տեսակի նիւթեր: Պարզ կեանք մը, մէկ սենեակնոց չափազանց խաղաղ բնակարան մը: Բուսակեր կեանք՝ առանց որեւէ արտառոց երեւոյթի: Հանգիստ: Ոչ հեռախաւս եւ ոչ հեռուստացոյց: Ասոնցմէ մէկը՝ կանգնած էի Արարատ լեռան վրայ՝ Մեծ Մասիսի, ձեռքս հսկայական մահակ մը, որ կը հասնէր աշխարհի քաղաքները: Աւելին չեմ ուզեր ըսել: Թերեւս այլ առթիւ վստահ չեմ»:

«2002 թուականի աշնան երբ դեռ հազիւ 15 ար երեւան էի, հանդիպեցայ 22 տարեկան աղջկայ մը Ազգային Գրադարանը: Հայերէնի ուսուցչուհի էր եւ ուսանող: Բարեկամացանք ու մտերմացանք: Ար մը հարցուց, թէ ինչ էր ըրածս: Ըսի՝ գիրք կը գրեմ:

Խորագիրը: «ԲԱՂԴԱՍԱՐ»: Ըսած հենց այդպես՝ «Բաղդասար»: Ըսի՛ այո: Աչքերը նուաղեցան եւ համբոյր տուա ինծի: Քանի մը ամիս անց Ազգային Ակադեմիոյ գրադարանը հանդիպեցայ 26 տարեկան աղջկայ մը, որ իր իմացական խորքով զիս գերեց: Նախքան Հայաստանէն հակառակ կամքիս պարտադրուած հեռանալս՝ վերջին արերը Ակադեմիայէն շարք մը յաղուածներ ու նիւթեր պատճենահանեց, որ հետո տանիմ: Ան երկրորդ անձն էր, որ իմացաւ Բաղդասարի մասին: Կարծեմ այլեւս ոեւէ մէկը որեւէ բան չիմացաւ: Երկուքն ալ ամուսնացան մեկնելէս ետք: Վարագոյր իջաւ ամէն բանի վրայ եւ մնացի մենակ՝ աքսորի մէջ, Բաղդասարի հետ 20 տարի»:

«Թէ ինչ տեղի ունեցաւ այդ ընթացքին, երկար նիւթ է: 2013-15-ի շրջանին անկասելի մղում յառաջացաւ մէջս Նարեկը վերստեղծելու: Կասկած չունէի, որ քրիստոնէական չաստուածութեան վերագրուող ամբողջ շարք մը մակդիրներ եւ ածականներ կը սերէին հայոց հնագոյն աստուածութիւններու բանաւոր հաղորդուած եւ հայերէն լեզուին մէջ պահպանուած ժառանգութենէն: Կարելի էր Նարեկը մաքրել յուղաքրիստոնէական առասպելաբանութենէն եւ հոգեդիւախտային բնորոշիչներէն: Դժուար գործ էր, բայց ոչ անկարելի: Դժուար, քանզի Նարեկի ներքին խորագոյն տրամաբանութիւնն իսկ կը բանի այդ ամէնով: Գիշեր մը առաջին նախադասութիւնները միտքիս աչքին պատկերաւոր յայտնուեցան եւ գրի առի: Բայց դեռ չէի պատկերացուցած մաքրուած եւ անզգալաբար վերափոխուած ու ինքնըստինքեան բաղդասարացած Նարեկին կապը Բաղդասարի հետ: Եւ ար մը այդ կապը կայծակի նման իջաւ վրաս: Երեք ամիս ետք լոյս տեսաւ «Ոգեշնչում Բաղդասարի» գիրքին նախահրատարակչական արժիւնակը»:

«Միշտ այդպէս եղած է կեանքիս մէջ: Որեւէ աշխատանք, որ որոշ, թէեւ ժամանակաւոր, սարահարթի մը հասած է, անմիջապէս հրատարակած եմ փրկելու համար կորուստէ՝ առանց սպասելու յաջորդ կատարի նուաճումին եւ ընթացքի աւարտին: Երբեք չեմ ունեցած շռայլութիւնը ժամանակի, վերանայման, ընկերական կամ մասնագիտական քննարկումի: Նախ միշտ մենակ ըլլալուս պատճառաւ: Ապա եւ կարեւորագոյնը՝ կեանքիս սպառնացող հազար ու մէկ վտանգներէ մտահոգուած: Թերեւս 40 անգամ մագի թելի հեռաւորութենէ մը ազատած եմ մահէ»:

«Այս հատորը աւելի ուշ ինքն հիմքը պիտի ըլլար Հայոց Ղուրանի կամ մարդկութեան ապագայ Աստուածաշունչի ստեղծման: Ինչպէս որ առաջին հանգրուան գիրքը՝ «Ոգեշնչում Բաղդասարի», ազատագրուեցաւ Նարեկէն մեծագոյն ուստումով մը՝ դառնալով մէկ այլ գիրք մը, նոյնպէս ալ այս երկրորդ հանգրուանի գիրքը՝ Հայա-

շունչը՝ Աստուածաշունչը, ազատագրուեցաւ «Ոգեշնչում Բաղդա-
սարի» գիրքէն՝ շատ աւելի մեծ ուսումով մը՝ դառնալով բոլորովին
մէկ այլ մատեան»:

«Գաղափարական կամար Նարեկի հետ: Այնքան է արդէն, որ-
քան որ է Հիւսիսային Բեւեռը Հարաւային Բեւեռէն»:

Անոյ՛ Մանուկեան

ԵՐԶՆԿԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱՏՈՒՆ

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան

«Երզնկայ Հրատարակչատուն»

ԿԱՆԱԶ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱԼԻՔ ԱԻՐՈՒԱՆ

فليكن المقدور بكن فيكون

Հաղորդագրութիւն Գ.

ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.

ՅԱՅԱՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍՄԱՐՈՅ

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغدادسار

Ձրոյց հեղինակին հետ. հակիրճ հատուածներ:

«Թէ ինչ լեզու է սա: Ինչ է լեզուն ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ-ին: Անոնք որոնք արեւմտահայերէն չեն գիտեր՝
թրծուած ըլլալով արեւելահայերէնի երկնականմարին ներքոյ, պիտի
ըսեն՝ գրաբար: Գոնէ մեծ մասը այդպէս պիտի ընկալէ: Բայց արեւ-
մրտահայերը նոյնպէս պիտի ըսեն՝ արեւմտահայերէնին կը նմանի,
բայց արեւմտահայերէն ալ չէ սա: Անոնք որոնք քիչ մը գրաբար
գիտեն, պիտի ըսեն՝ գրաբար: Անոնք որոնք գրաբարը լաւ գիտեն,
պիտի ըսեն՝ գրաբարի կը նմանի, բայց գրաբար ալ չէ ասիկա:
Կարճ ըսեմ՝ լեզուն բաղդասարերէն է»:

«Թէ ինչ է բաղդասարերէնը, թէ ինչ լեզու է սա եւ թէ ուրկէ՝
բուսաւ: Բաղդասարերէնը Հայաշունչի՝ Մարդկութեան Ապագայ
Աստուածաշունչի Ա.՝ «Ոգեշնչումն Բաղդասարոյ» կամ «Յայտ-
նութիւն Բաղդասարոյ» մատեանին լեզուն է: Անոր ձեւերը իւրա-
յատուկ են այս մատեանին եւ քիչ առնչութիւն ունին խաւսակցական
լեզուին: Սխալ պիտի ըլլայ ըսելը, թէ լեզուն «ստեղծուած» է այս
նպատակին համար: Լեզուները սովորաբար չեն «ստեղծուիր»:
Սա Բաղդասարի էութեան խորքերէն ինքնեկ բխող լաւայ է. լեզուն
կ'արտայայտէ Բաղդասարի էութիւնը»:

«Լեզուին խարխախը արեւմտահայերէնն է: Սակայն լեզուն կ'եր-
թայ հազարամեակներու խորքերը եւ իր անմահական ջուրը կը խմէ

անմահական աղբերներէ: Հոն կան բազմաթիւ տարրեր հին եւ հնազոյն հայերէնէն, ապա նաեւ նախահայերէնի կարելի դրսեւորումներէ: Քերականութիւնը, այսպիսով, կը յենի մասամբ միայն հին հայերէնի քերականութեան վրայ, այլ ասորը՝ Բաղդասարի ոգին ցուցնող տարրերը քաղելով կը գեղարուեստականացնէ՝ ըստ նիւթին, խաւքին եւ բանաստեղծական ձեւին»:

«Ինչպէս պէտք է կարդալ: Առանց որեւէ բան փորձել հասկը նալու, եթէ չէք ուզեր յուսալքութեան մատնուիլ: Անոնք որոնք վարժուած են թերթ կամ աժան վէպ կարդալու պէս կարդացածին իւրաքանչիւր տողը հասկնալուն, չեն կրնար կարդալ նոյն այդ մատենացումով: Թոյլ տուէք, որ լեզուին յորձանքը տանի ձեզ ո՛ր որ կը տանի. յանձնուեցէք այդ յորձանքին՝ առանց պայքարելու ասոր դէմ, եթէ չէք ուզեր խեղդուիլ»:

«Կարդալուն նախապայմանը՝ ամբողջը կարդալ եւ կամ բոլորովին չկարդալ: Իւրաքանչիւր ընթերցանութեան ընթացքին ու աւարտին բան մը պիտի կատարուի ձեզի հետ: Հարց մի տաք, թէ ինչ: Լսեցէք ձեր ներքին ձայնը: Եթէ չէք լսեր, ապա ձեր մէջ աղմուկ կայ: Անգամ մը եւս փորձեցէք՝ մինչեւ ձեր ներքին երաժշտութիւնը բացուի եւ ներդաշնակուի Բաղդասարի Տիեզերական երաժշտութեան հետ»:

«Մատեանին բոլոր տառերը պէտք է կարդալ, մանաւանդ «յ»-երը. անձայն որեւէ տառ չկայ բովանդակ մատեանին մէջ: Եւ պէտք է կարդալ իւրաքանչիւր տառը. երկձայններ գրեթէ չկան: «Ոյ»-ը պէտք է կարդալ «օյ» եւ ոչ թէ «ույ» կամ «օ»: Իսկ «ու» ձայն գոյութիւն չունի մատեանին մէջ. գրեթէ բոլոր պարագաւ ներուն՝ «օւ»՝ երբեմն 1 եւ 1/4-րդ վանկ»:

«Սակայն լեզուէն աւելի Բաղդասարի ձայնը գտնելն էր կարեւորը: Լեզուն կը յաջորդէ ասորը: Այդ ձայնը գտնելը երկար որոնումներու արդիւնք էր: Բաղդասարի մէջ գերակշիռ է «ո» ձայնը մասնաւորաբար, զոր պէտք է կարդալ «օ», ինչպէս նաեւ «յ» ձայնը: Այս ձայները անբաժանելի են Բաղդասարէն: Ատոնք Բաղդասարի էութենէն բխող ձայներ են: Չեւ կրնար աւտար էութեան մը ձայներով ընկալել Բաղդասարը. անկարելի է»:

«Հասկնալը աւելի ուշ ձեզի կը յաճախէ: Իւրաքանչիւրը բան մը կը հասկնայ, եւ ձեր ողջ կեանքին ընթացքին նոր ու նոր յայտնութիւններ պիտի համակեն ձեզ: Տերեւ առ տերեւ, ճեւղ առ ճեւղ իւրաքանչիւրդ բաներ մը պիտի ընկալէ իւրաքանչիւր ընթերցմամբ՝ մինչեւ ար մը ծառին՝ տիեզերական ծառին ուրուագիծը երեւի: «Ոգեշնչումն Բաղդասարոյ»-ն կամ «Յայտնութիւն Բաղդասարոյ»-ն յղացուած է ամբողջ կեանքը հազար անգամ կարդալու համար: Մատեանը նաեւ Բաղդասարի ապագայ

մեհեաններուն մէջ առաւրեայ արարողութեանց անքակտելի մասն է, երբ տիեզերական ՀԱՅ-ու ուստրերու եւ դուստրերուն՝ հայոց եկեղեցիները բովանդակ աշխարհի մէջ կը վերածուին Բաղդասարի, Խոր Մանուկի եւ Ծովինարի մեհեաններու»:

«Քիչ մարդիկ է, որ առաջին ընթերցանութեամբ շատ մը բաներ պիտի հասկնան. սոսկ անոնք, որոնք մասնագիտականաւրէն կը տիրապետեն թէ՛ արեւմտահայերէնին, թէ՛ հին հայերէնին եւ թէ՛ նախահայերէնին. թերեւ 5-6 հոգի ողջ հայութեան մէջ: Նոյնիսկ այդ պարագային դիւրին պիտի չըլլայ ամէն բան հասկնալը եւ լեզուական բոլոր շերտերը բացայայտելը: Այդ պարագային իսկ բազում այլ հարցեր՝ առասպելաբանական, կրօնաբանական, աստուածաբանական, իմաստաբանական պիտի մնան դեռեւս ուսումնասիրելի երկար տարիներ: Հոն կան բազմաթիւ կողպուած շերտեր, որոնք սերունդներ ետք նոր միայն կը բացուին»:

Յաջորդ հաղորդագրութեամբ՝ մատեանի արաբերէն թարգմանութեան՝ «ՂՈՒՐԱՆ ՀԱՅՈՅ—ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ» մեծ գործին մասին: Հարցազրոյցէն մասեր հետագայ հաղորդագրութիւններով կը հրապարակենք:

Անոյշ Մանուկեան, Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Երզնկայ Հրատարակչատուն»

ԿԱՊՈՅՏ ՃԱՆԱԴԱՐՀ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱԼԻԲ ԱԻՐՈՒԱՆ

فليكن المقدور بكن فيكون

Հաղորդագրութիւն Դ.

ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա. ՈԳԵՇԸՆԶՈՒՄԸ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغدادسار

Ահաւասիկ բ. տարբերակը ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ — ՂՈՒՐԱՆ ՀԱՅՈՅ մատեանի շապիկին: Այս տարբերակը ստեղծուած էր այն մտահոգութեամբ, որ եթէ կարելի չըլլայ բուն տարբերակը հանրային լայն սպառման համար աւգտագործել, ապա այս մէկը, որուն տպագրական ծախսերը քառակի պակաս են բուն տարբերակէն, կարելի կ'ըլլայ որոշ նպատակով մը կեանքի կոչել:

Նախապէս տեղադրուած բուն տարբերակէն կը կարենաք ենթադրել կատարուած գործին ծաւալն ու տարողութիւնը: Եւ երբ շուտով տեսնէք մատեանին բովանդակութիւնը, աւելի լաւ կը հասկնաք գործին էութիւնն ու ծաւալը, որուն գրքայարդարումը առնուազն վեց նուիրեալ մասնագէտի մէկ տարի տեսող համատեղ աշխատանք

քին արգասիքն է:

Երզնկայ Հրատարակչատունը անհնարինը հնարաւոր դարձուց՝ երեք տարի նուիրելով այս անշափելիաւրէն մեծածախս եւ նուիրական մեծարժէք գործին: Յոյսով ենք, որ հասկցողներ եւ գնահատողներ կ'ըլլան, որոնք եւ նախանձախնդիր կ'ըլլան այս պատմական ու հոգեւոր անկրկնելի արժէք ունեցող գործը իր բուն նպատակին հասցնելուն:

Երզնկայ Հրատարակչատունը կատարեց իր պարտքը շատ աւելիով: Այսպիսի սխրագործութիւն մը գրեթէ կարելի չէր պատկերացնել հայ իրականութեան մէջ: Այս մէկ մատեանը հազար գիրքի աշխատանք էր՝ դեռ նկատի ունենալով միայն ատոր թարգմանչական եւ հրատարակչական մասը:

Մնացեալը գրեթէ լիովին կախեալ է ձեզմէ՝ իբրեւ մարդ, իբրեւ ազգ, իբրեւ մշակոյթի կամ ակադեմական ոլորտի ներկայացուցիչ, իբրեւ կրթական հաստատութիւն կամ մշակութային կազմակերպութիւն եւ ի վերջոյ իբրեւ պետութիւն:

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Երզնկայ Հրատարակչատուն»

فليكن المقدور بكن فيكون

Հաղորդագրութիւն Ե.

*****ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՄԵՆԷ ԵՐԿՈՒ ԱՒՐԷՆ*****

ՀԱՅԱՇՈՒՆՉ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.
ՅԱՆՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

القرآن الأرمنيّ — البيان الأوّل — وحي باغدادسار

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Երզնկայ Հրատարակչատունը երկու արէն համացանցային տարբերակով լոյս կ'ընծայէ ՀԱՅԱՇՈՒՆՉ — ՂՈՒՐԱՆ ՀԱՅՈՑ — ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ մատեանին նախահրատարակչական արինակը ի խնդիր մատեանը մասնագէտներու տրամադրութեան տակ դնելու: Մատեանը ժամանակաւորապէս կը կարենաք ներբեռնել տրամադրուելիք յղումով: Մատեանին տպագիր արինակը ամենայն հաւանականութեամբ լոյս կը տեսնէ տարի մը անց:

Մատեանի տպագիր արինակին պատուերի արժէքն է \$600,00 ԱՄՆ: Մատեանը անվճար կը տրամադրուի կարծ ժամանակով միայն: Այնուհետեւ համացանցային արինակին արժէքն է \$100,00 ԱՄՆ:

Լեզուի, կրանքի, մշակոյթի եւ գրականութեան մասնագէտ-

ներէն (նաեւ մեր բարեկամներէն եւ խորապէս հետաքրքրուող անհատներէ) կը խնդրուի ներբեռնել եւ արհեստագործական, քանզի աւելի ուշ հնարաւոր կրնայ չըլլալ այդ մէկը ընելը: Ապա նաեւ համա-
ցանցի վրայ այսաւր առկայ բան մը կրնայ վաղն իսկ անհետանալ, քանզի ցանցահենութիւնը առարկայային նկարագիր ստանալով՝ հասած է նաեւ թուայնացած գիրքերու կարելորագոյն եւ լաւագոյնս պաշտպանուած շտեմարաններուն թէ՛ պետաբնական, թէ՛ շահա-
քնական աւագակախումբերու կողմէ: Այս իսկ պատճառաւ հրատա-
րակութիւնը գրեթէ ամիս մը ուշացաւ, երբ մեր գիրքերը ընկալող շտեմարանը ենթարկուեցաւ այդպիսի արարքի մը: Յոյսով ենք, որ թուայնացման վստահող հայ գրադարանները եւ յատկապէս գիր-
քի շտեմարանները դասեր կը քաղեն ասկէ: Երկու մտածեցէք նախ-
քան ձեր վիզը յանձնելը համացանցին:

Մասնագէտներէն կը խնդրենք կապ հաստատել Երզնկայ Հրա-
տարակչատան մեր էջի նամակարկղին միջոցաւ, եթէ կը ցանկանան
բարձր խտութեամբ ստանալ գրապահակը, եւ տրամադրել իրենց
ե-հասցէն՝ մատենանին հաղորդուելու համար նաեւ ատոր լիարժէք
գեղեցկութեամբ՝ գրքայարդարման բացարձակ յստակութեամբ:
Բուն գրապահակը շուրջ 100MB է, մինչդեռ ներբեռնուածը ըստ
ենթադրութեանց՝ 3-5MB պիտի ըլլայ:

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան
«Երզնկայ Հրատարակչատուն»

ԿԱՊՈՅՏ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱԼԻՔ ԱԻՐՈՒԱՆ

فليكن المقدور بكن فيكون

Հաղորդագրութիւն 2.

Շնորհակալագիր

ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ Ա.
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ

القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغداसार

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Եր-
զնկայ Հրատարակչատուն»-ը իր խորին երախտագիտութիւնը
կը յայտնէ հետեւեալ անձերուն, որոնք անսակարկ նուիրումով երեք
տարի շարունակ իրենց նպաստը բերին ՀԱՅԱՇՈՒՆԶ — ՂՈՒՐԱՆ
ՀԱՅՈՑ — ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ — ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ մատենանի ստեղծման գործին մէջ.

Ա) Խմբագրական կազմ.

ա) Վ. Բալոյեան

բ) Վ. Խաչատրեան

գ) Լ. Պետրոսեան

դ) Կ. Առաքելեան

Թէեւ այս մատեանին մէջ, որ ուղղուած է արաբ ընթերցողին, անուններ յիշուած չեն, սակայն ապագայի համար նախատեսուած հայերէն արինակի վերջէջին մէջ այս անունները կը յիշուին՝ իրենց աշխատանքային դերերով:

Բ) Գրքայարդարման եւ գեղագրութեան կազմ.

ա) Աբդուլլահ Քասիմ

բ) Ռեմոն Մահեր

գ) Քարեմ Հարբ

դ) Աշրափ Ալի

ե) Վահէ Մուրադեան

զ) Երզնկայի ներքին կազմ:

Երզնկայի Հրատարակչատունը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Շեյխ Ջեյն ու Աբիդինի ընտանիքին: Ջեյն ու Աբիդին երկու ամիս մանրամասնաւորէն ուսումնասիրելով մատեանը եւ հանձարեղ կերպով ընկալելով մատեանին էութիւնը՝ մեծ խանդավառութեամբ սկսած էր Ղուրանի երգեցողական ընթերցանութեամբ կարդալու զայն՝ ձայնասկաւառակի վրայ արհեստավարժ կեդրոնի մը մէջ արձանագրելով ընթերցումը, որպէսզի ապագային ծառայէր Բաղդասարի մեհեաններուն, ինչպէս եւ մինարեթներու մէջ ընթերցուելու նպատակին, երբ կեանքէն հեռացաւ: «Երզնկայ» երկու ամիս սուգի մէջ էր: Շեյխ Ջեյն ու Աբիդինի անկրկնելի գործը յոյսով ենք, որ գալիք սերունդները կը շարունակեն, եթէ «Երզնկայ» ապագային միջոցները եւ հնարաւորութիւնը չունենայ այդ մէկը կրկին իրագործելու:

Շնորհակալութիւն նաեւ Մուհամմադ Ուսամայ Աքբարին եւ Բիսմայ Յուսափին իսլամական աշխարհի մէջ անհրաժեշտ կապերը ստեղծելուն համար, որպէսզի մատեանը ամէնէն անհրաժեշտ տեղերը տարածուի տպագրութենէն ետք:

Շնորհակալութեան մեծագոյն խաւսքը իհարկէ կը վերաբերի թարգմանիչին՝ Վ. Յակոբեանին՝ ուրոյն կերպով եւ անհուն նուիրումով թեմեցուց անհնարին թուող այս աշխատանքը գլուխ հանելուն համար:

Ի վերջոյ շնորհակալութիւն Մեծ եւ Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Երզնկայի Հրատարակչատան քարտուղար Անոյշ Մանուկեանին, որ զգալիաւորէն թեթեւցուց կիկլոպեան տարողութեան ծախսերուն բեռը Երզնկայի ուսերէն:

Երզնկայի Հրատարակչատունը նախատեսած էր մատեանը նաեւ թարգմանել թիւրքերէնի եւ պարսկերէնի, սակայն բախտը չու-

նեցանք համապատասխան թարգմանիչներ գտնելու: Գալով անգլիերենի հնարաւոր թարգմանութեան, հեղինակը լաւագոյն անձը պիտի ըլլար զայն թարգմանելու, սակայն չընդառաջեց մեր առաջարկութեան՝ մասամբ առողջական պատճառներով, մասամբ իր այլ գործերը աւարտելու համար, քան թէ իր թանկ ժամանակը տրամադրելու իր իսկ գործին թարգմանութեան նպատակին: Հեղինակը նաեւ աւելի կարեւորեց մատեանին արաբերէնի թարգմանութիւնը, քան անգլիերէնի:

Նախատեսուած էր Մատեանը 3.000 արիւնակով հրատարակել տարի մը ետք, սակայն այդ հրատարակութիւնը երաշխաւորուած չէ՝ նկատի ունենալով առեղծուածային ծախսերը: Իւրաքանչիւր հատորի միջազգային թղթատարով ուղարկման ծախսը կը տատանի շուրջ \$125.00 եւ \$150.00-ի միջեւ: 2.500 արիւնակը ծրագրուած է յատկացնել նուիրատուութեամբ՝ մասնագէտ իսլամ մտաւորականներու, ակադեմական եւ կրօնական հաստատութիւններու, ինչպէս նաեւ քաղաքական ղեկավարներու, եթէ գործին ու նպատակին արժէքը գնահատող մեկենաս մը յայտնուի կամ թէ անհրաժեշտ գումարը որեւէ այլ կերպով գոյանայ: Ենթադրուող ծախսերուն հաշուեկշիռը դուք կազմեցէք: Եթէ կը ճանչնաք կրօնական, ակադեմական եւ քաղաքական լուրջ անձեր մանաւանդ արաբական եւ իսլամական շրջանակներու մէջ, որոնց հարկ կը համարէք մատեանը փոխանցել, բարի եղէք այդ գործը կատարելու՝ անոնց ուղարկելով թէ՛ գիրքին երեսը եւ թէ՛ բովանդակութիւնը միատեղ: Ապա կապ հաստատեցէք մեզի հետ՝ տրամադրելով հաղորդակցութեան բոլոր կարելի եւ ճշգրիտ տուեալները, որպէսզի մատեանի հնարաւոր տպագրութեան պարագային կարենանք աւրինակ մը ուղարկել անոնց հասցէին: Անոնք որոնք կապեր ունին Արեւմտահայքի մէջ, յոյսով ենք, որ կը բարեհաճին մատեանը տարածելու նաեւ հոն:

Ծաւալ՝ 744 էջ: Չափ՝ 8,5 x 11 ինչ: Նախատեսուած կազմ՝ կոշտ: Արժէք՝ \$600.00 ԱՄՆ: Ե-արիւնակը՝ \$100.00 ԱՄՆ:

Մատեանին առջանց հրատարակուած արիւնակը կարճ ժամանակով անվճար կը տրամադրուի մեր ընթերցողներուն եւ մեր հանրային էջերու հետեւողներուն եւ այցելուներուն:

ՅՂՈՒՄԸ ԱՅՍՏԵՂ՝

<https://archive.org/details/al-quran-al-armani-30-oct-2024> Կամ՝

<https://archive.org> եւ փնտռել խորագիրը կամ Erzenka Publishing House

Յոյսով ենք նաեւ, որ Մատեանը խորապէս կ'ուսումնասիրեն Գեւորգեան ձեմարանի ներկայ եւ նախկին ուսանողները, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ եւ Վաղարշապատի կաթողիկոսութեանց կրօնական դասը:

Մեծ և Փոքր Հայքի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան
«Երզնկայ Հրատարակչատուն»

ԿԱՆԱԶ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱԼԻՔ ԱԻՐՈՒԱՆ

فليكن المقدور بكن فيكون

**ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՀԱՅՔԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
«ԵՐԶՆԿԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱՏԱՆ»**

ցարդ լոյս ընծայած գիրքերը

1. ՈԳԵՇԸՆՉՈՒՄ ԲԱՂԴԱՍԱՐԻ — ՆՈՐ ՆԱՐԵԿ
Նախահրատարակչական արժինակ՝ 2019 Ապրիլ, Աքսոր

2. ՈԳԵՇԸՆՉՈՒՄ ԽՈՐ ՄԱՆՈՒԿԻ — ՆՈՐ ՆԱՐԵԿ
Նախահրատարակչական արժինակ՝ 2020 Մայիս, Աքսոր

3. ՏՈՒՆ ՏԻՏԱՆԱՅ — ՍԱՍՄԱՅ ՏԱՆ ԵՐԵՔ ՊԱՏՈՒՄ
ՆՈՐ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՄԲ
Թուայնացած արժինակ՝ 2025 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15, Աքսոր
Նախահրատարակչական արժինակ՝ 2020 Յունուար, Աքսոր

4. ՀՆԱԳՈՅՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ա. Հրատարակուիլին՝
2023 ԱՊՐԻԼ, Աքսոր
Նախահրատարակչական արժինակ՝ 2021 Փետրուար, Աքսոր

5. EXPRAEDIUM
Ա. Հրատարակուիլին՝
2024 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, Աքսոր
Նախահրատարակչական արժինակ՝ 2022 Հոկտեմբեր

6. ՀՆԱԳՈՅՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
— ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ —
Թուայնացած արժինակ՝
2025 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22
Ա. Հրատարակուիլին՝
2025 ԱՊՐԻԼ, Աքսոր

7.

“القرآن الأرمني — البيان الأول — وحي باغداसार
ՀԱՅԱՇՈՒՆ 2 — ՂՈՒՐԱՆ ՀԱՅՈՑ — ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ — ՄԱՏԵԱՆ Ա.

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՑ

ISBN: 978-0-9718070-7-5, LCCN: 2024939836

742 էջ, արաբերէն եւ արեւմտահայերէն
2024 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, Աքսոր

Լոյս տեսած է «ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՈՅ» մատենանին սոսկ թուադրանալով տարբերակը՝ որակաւոր տպագրութեան եւ յատկապէս արտերկիր առաքման վերաբերող աներեւակայելի ծախսերուն պատճառաւ: Մեր ընթերցողները կը կարենան մատենանը առայժմ անվճար ներբեռնել archive.org հասցէին՝ որոնելով Erzenka Publishing House-ի ներքոյ:

Նոյն հասցէին միջոցաւ կը կարենաք նաեւ ներբեռնել մեր լոյս ընծայած իմաստասիրութեան գիրքերը, մանաւանդ եթէ զանոնք ուղարկելու ցանկութիւն ունիք արտերկիր՝ այդպիսով խնայելով թղթատարի հետ կապուած ծախսերը, ինչպէս նաեւ կանխելով որեւէ այլ կարելի դժուարութեան հետ առերեսումը, թէեւ անփոխարինելի է իմաստասիրութեան գիրքի մը տպագրուած աւրինակը՝ գիրքը տառացիաւրէն բարձին տակ դրած քնանալն ու արթննալը:

Նոյն հասցէին ժամանակաւորապէս անվճար տրամադրելի է նաեւ EX-PRAEDIUM-ը մեր ընթերցողներէն անգլերէն լեզուին լիակատար կերպով տիրապետողներուն համար: Գիրքը կը պահանջէ անգլիերէն լեզուին լիակատար եւ խորքային տիրապետում:

ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ ԵՆ

1.

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ» մատենաշարի
Եղիա Տէմիրճիպաշեանին յատկացուած հատորը (800 էջ)
նախատեսուած թուական՝ 2028 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

2.

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ» մատենաշարի
Հրանդ Ասատուրին յատկացուած հատորը (800 էջ)
նախատեսուած թուական՝ 2029 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

«Երզնկայ Հրատարակչատուն»-ը կարիք ունի արեւմտահայերէնին կամ գրաբարին լիակատարաւրէն տիրապետող եւ տարին միջինը երկու գիրք խմբագրելու ի վիճակի խմբագիրներու (ցանկալի է, թէեւ ոչ պարտադիր, կրանական կրթութեամբ), ԺԹ. դարու արեւմտահայ գրականութեան մէջ մասնագիտացած եւ խորապէս հմտացած գրականագէտի, լեզուաբան-բառարանագիրի, գրական թէ իմաստասիրական բարդ գիրքերու թարգմանութեանց մէջ լայն փորձ ունեցող թարգմանիչներու եւ արեւմտահայերէնին տիրապետող բազմալաստակ ու խորիմաց ուսողագէտներու (մաթեմատիկոս):

Դիմել՝ erzenka@erzenka.com կամ erzenka@icloud.com հասցէով:

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ԵՐԶՆԿԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱՏԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԾ
ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Երզնկայ Հրատարակչատան լոյս ընծայած «Տուն Տիտանաց» գիրքը անհաւասարելի գլուխ գործոց է: Իսկ իր առասպելաբանական երեւակայութեամբ զիս կախարդող այս գիրքին կատարեալ գորգի մը պէս հիւսուած նախաբանը այն ամէնէն առինքնող արեւմըտահայերէնն է, զոր կարդացած եմ ողջ կեանքիս ընթացքին»:

--Ի. ձինպաշեան, արեւմտահայ գրող

«Ձեր Հրատարակութիւնների կարիքը զգում են Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի շատ խնդրառուններ»:

--Ա. Գրիգորեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ:

«Խորին երախտագիտութիւն ենք յայտնում Արմէն Ա.-ին՝ նրա իմաստասիրական ուսումնասիրութիւնների եւ արարումների համար»:

--Ռ. Յակոբեան, տնւարէն, Գաւառի Պետական Համալսարան:

«Երզնկայ Հրատարակչատան լոյս ընծայած գրքերը ունեն հայագիտական մեծ նշանակութիւն եւ կը հետաքրքրեն նրանց, ովքեր բարձր են գնահատում հոգեւոր եւ լեզուական արժէքները»:

--Մասիսի քաղաքային գրադարան

«Այս աշխատութեան («Տուն Տիտանաց» գիրքին) նախաբանը այնպիսի բարձրութիւն մը ունի, որ չեմ կարծեր նոյնիսկ շատ մը բանիմացներ հասկնան, ո՞ր մնաց իւրացնեն: Իսկապէս գնահատելի ու կարեւոր վերլուծում է մեր պատմաբանասիրական կալուածէն ներս»:

--Կ. Գ. Մոմճեան, պատմաբան, հայագէտ

«Շնորհակալ եմ, սիրելի վարպետ, բարոյական առանցքիս ենթահողերը եւ դնելուն, եւ մշակելուն համար: Այսպէս երախտիքս պիտի յայտնեմ ձեզի եւ կը յուսամ գալիք ժամանակի ծիրում տեսնելու ձեզ՝ իբրեւ վեհափառ հայոց մտքի եւ հոգու, հէնց հայոց հողում»:

--Ս. Յովհաննիսեան, ուսանող:

«Հայ իրականութեան մէջ դեռ չի եղել այսպիսի հզաւր մտքի ու գրչի տէր անձնաւորութիւն, ինչպիսին Դուք էք. զմայլած եմ»:

--Վ. Խաչատրեան, բանասէր, հայագէտ:

««Եքպրադիում» հետեւողականաւրէն ստեղծագործական, իմաստասիրական, մշակութաբանական, իմաստաբանական եւ

բնաբանական առումներով այն ամենայանդուզն վեպն է, զոր ընթերցած եմ բովանդակ կեանքիս ընթացքին: Լաւագոյն իմաստով գիրքը կը յիշեցնէ գրականութեան դասականները, թէեւ անհնար է գտնել որեւէ զուգահեռ իր յղացքով ու գործադրութեամբ այս աստիճանի իւրայատուկ վեպի մը:

Ձիս կ'ապաշեցնէ գիրքին արտակարգ ոճը, տեսիլքը եւ, թերեւս ամէնէն աւելին, ասոր իւրաւրինակութիւնը, որ կը յորդի ամէն կերպ գիրքի բազմազան ենթաշերտերէն՝ իմաստային, շարադրական եւ պատմողական արուեստի խորքերէն:

Արինակ մըն է Վանահաւր հետ գիրքի հերոսին գրոյցը: Իրենց յայտնատեսութեամբ ու խորիմացութեամբ յափշտակութեան հասցնող այս հատուածի ներըմբռնումներուն եւ երեւակայութեան թռիչքներուն բաղկացուցիչ գիծերն ու տարրերը գիրքին համընդհանուր նիւթերուն հետ աստիճանաբար ու նրբաւրէն կը հիւսուին . . . հոս թնդալու համար: Հասնելով աւարտին՝ փշաքաղուած եմ: Խորագոյն պատկառանքս ձեր անձին եւ ձեր գրականութեան»:

--Պ. Մկկարթի, անգլերէն լեզուի եւ գրականութեան դասախաւս, Հարպեր Կոլլինս, Սիմոն եւ Չուստեր, Դուբլդայ հրատարակչութեանց գիրքերու ձեռքբերման նախկին աւագ պատասխանատու:

«Յառաջացիր մտասեւեռմամբ: Այս գիրքը կը գոյէ իր սեպհական Տիեզերքին մէջ: Գործը ստեղծուած է ճարտարաւրէն, մարտատահրաւէր կը նետէ բառերու ներքին մատուռին, լեզուն մեծ ալեկոծումներ կը յառաջացնէ՝ կարծէք ըլլայ ձայնի ջրվէժ մը: Եթէ ուզենք այլաբանական ամփոփիչ գնահատական մը տալ այս գիրքին, ապա՝ «Եքպրադիոմ» բովանդակ աշխարհի դիւցազներգութեանց եւ մեծագոյն հերոսներու խնջոյք մըն է Բաբելոնի աշտարակին մէջ»:

--Ռ. Ջոհնսոն, Ռիդերս Փետրետ:

««Եքպրադիոմ»-ի նման գիրքի չեմ հանդիպած առ այսաւր: Լեզուն կը բխի ակունքէ մը, որ կը մնայ անյայտ: Հեղինակը չի գրեր տպաւորութիւն գործելու համար, ապա դժուար է իմանալ անոր մտադրութիւնները: Իւրաքանչիւր տող կը ծալաբացուի այնպէս, կարծես թէ ըլլայ նոր պատմութիւն մը: Իր առանձնայատուկ լեզուով, առասպելաբանական նրբերանգներով ու ոգեցնցող նիւթերով գիրքը պահանջկոտ է ընթերցողին հանդէպ, բայց ըստ արժանւոյն վարձահատոյց եղող: «Եքպրադիոմ» կը մնայ ընթերցանութեան անմոռանալի փորձառութիւն մը, որ անջնջելի տպաւորութիւն թողած է վրաս»:

--Մ. Յինկս, Մանհատտան Բուկ Ռեյիս:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւն
Մեծ եւ Փոքր Հայքի
Արմեն Ա.

ՏՈՒՆ
ՏԻՏԱՆԱՅ

ՍԱՍՄԱՅ ՏԱՆ ԵՐԵՔ
ՊԱՏՈՒՄ

Նոր Մեկնութեամբ

Թուայնացած արինակը
Վերբերնուած՝
2025 Սեպտեմբեր 15
Պաշտանական հրատարակութեան ար՝
2025 Հոկտեմբեր 10
Ծաւալը՝ համապատասխան 23 տպ. մամուլի
Աքսոր

Նախահրատարակչական արինակը՝
Յունուար 2020
Տպաքանակ՝ 500
Տպագրութիւնը՝ բազմատիպ
Չափերը՝ 70 x 100, 1/16
Թուղթը՝ ուփսեթ
Աքսոր
Գրքայարդարումը՝ Վ. Մուրադեանի

Մեծ եւ Փոքր Հայքի Կաթողիկոսութեան
«Երզնկայ Հրատարակչատուն»
Տրուող՝
«Երզնկայ Բաշխում»

Catholicosate of Armenia Major & Armenia Minor
Erzenka Publishing House
PO Box 48
Glendale, CA 91209-0048
U.S.A.

